

IO. BODINI
ANDEG. IN PARI-
SIORVM SENATV AD-
VOCATI METHODVS, AD FACI-
LEM HISTORIARVM COGNITIONEM;
AB IP SO RECOGNITA, ET MVLTQ
QVAM ANTEA LOCVPLETTOR.

*Cum indice rerum memorabilium
copiosissimo.*

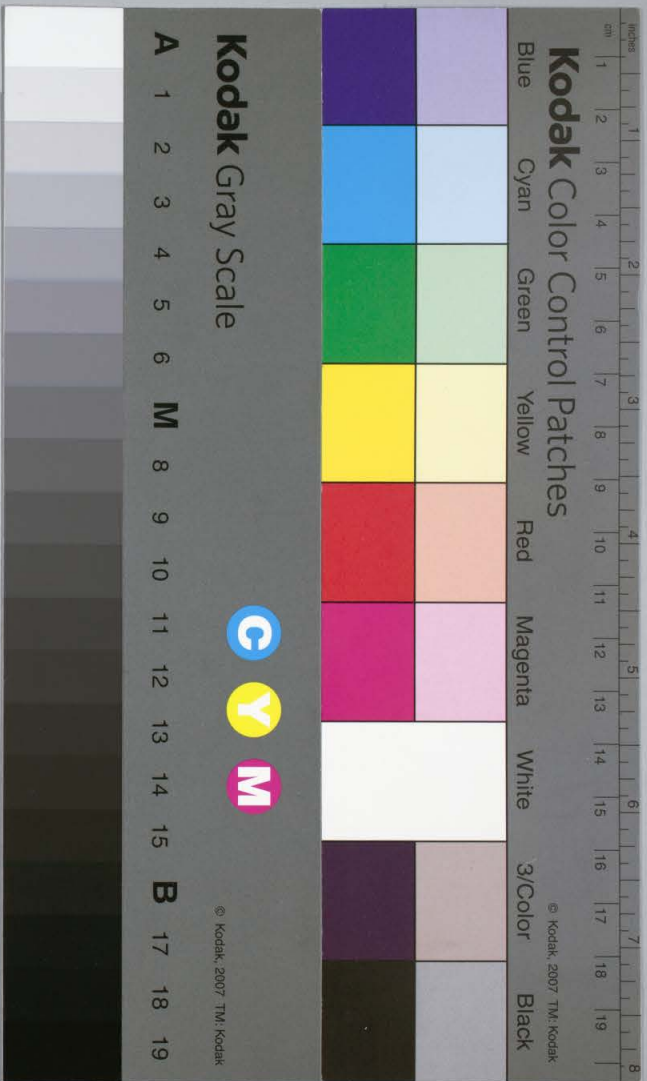
PARISIIS,

Apud Martinum Iuuenem, via S. Io. Late-
ranensis, ad insigne Serpentis.

CIO IO. LXXII.

CVM PRIVILEGIO.

Johannes Cuntzius
nato-Gallensis.

名古屋大学附属図書館所蔵 水田文庫 41497367
Nagoya University Library, Mizuta Library, 41497367

Hiroshi & Tamae
— Mizuta —

IO. BODINI
ANDEG. IN PARI-
SIORVM SENATV AD-
VOCATI METHODVS, AD FACI-
IEM HISTORIARVM COGNITIONEM;
AB IP SO RECOGNITA, ET MVLTIS
QVAM ANTEA LOCVPLETTOR.

*Cum indice rerum memorabilium
copiosissimo.*

PARISIIS,
Apud Martinum Iuuenem, via S. Io. Late-
ranensis, ad insigne Serpentis.
CIC ID. LXXII.
CVM PRIVILEGIO.
Iohannes Cuntzius
.ncto. Gallensis.

EXTRACT DV PRIVILEGE du Roy.

L est permis à Martin le Jeune, Imprimeur & Libraire en l'Université de Paris, d'imprimer ou faire imprimer & exposer en vente, par tels Libraires ou autres que bon luy semblera, un liure intitulé *Is. Bodini Advocati Methodus, ad faciliorem historiarum cognitionem*: iniques ques au temps & terme de six ans, finis & accomplis: à compter du iour & date dudict privilège, sans que pendant ledict temps, aucuns Libraires, Imprimeurs ou autres, de quelque estat, qualité ou condition qu'ils soyent, le puissent imprimer ou faire imprimer, vendre ne distribuer, autres que ceux que ledict le Jeune aura imprimé ou fait imprimer, sur peine de confiscation desdicts liures, qui autrement se trouveroient imprimez, & d'amende arbitraire: ainsi que plus amplement est contenu audict privilège.

Donné à Paris le premier iour de Fevrier, l'an mil cinq cens soixante six.

PAR LE CONSEIL
DE COVRLAY.

I. TEXTORI CVRIÆ
INQUISITIONVM PRÆ-
SIDI, I. BODINVS

S. P. D.

QUÆM ADMODVM flores historicarum legere ac suavisimos decerpere fructus oportet hac methodo, Præfati integerrime, complētū proposuisti erat. quod quidem si consecuti videntur, tibi acceptum ferri debet; qui me venientem oratione graui, admittis incredibili suauitate bonitatis, excellentisq; nature tue, ad id sapius impulsisti. sineres aliter atque vellem cecidit, hoc mea culpa contractum agnosco: quam tamen apud alios iudices leniorem fore putatis, si primum tibi hoc est, vestra Curia, mississimo iudici, meam causam probarem: ut si plus esset abs te veritatis quam amicitie tributum, eo præiudicio confirmatus, alios exceptione rei iudicata sum mouerem: aut si plus faueres amori erga me tuo, iudicis per-

2

fina

sona deposita, patrocinio me iuuares. quanquam
neque ex mea voluntate. & præter expectationem
ab altiore quadam de legibus instituto, sum ad hoc
genus scripturam casu delapsus. id autem breuiter
explicare tibi proposui, tum ut æquior sis erga me
futurus (quanquam æquior esse non potes) in hæc
methodo iudicanda: tum etiam ut eos quibus vi-
satis est, ingenij verò, scientiæ, iudicij, multò plus
quam mihi, ad hæc pulcherrima studia cohortere.
Cum in forum venissem, ut scena quod dicitur, ac
populo scriberem, hoc primum mihi proposui: ut
tempus omne vacuum à forensibus negotiis in legi-
tima studia conferrem, ac Reipublicæ, cui post
Deum immortalæ, omnia debemus, siue scriptis,
siue quocunque modo possem gratias referrem. sed
cum animaduertirem triplex omnino scribendi
genus esse, vnum in rebus inueniendis, & materia
suppedianda: alterum in rebus ordine tradendis
& forma perpeltendis: potiremur in maculis ve-
terum librorum eluendis: mirum mihi visum est
tam multos esse, ac semper fuisse rerum inuentores,
qui verò res inuentas arte ac ratione traderent,
admodum paucos. ut enim alias artes omittam,
innumerabiles præpè scriptores habemus, qui ius
ciuile Romanorum suis commentariis tantopere
auxerunt, ut nulla ve magis, nullo grauiore mor-
bo, quam sua magnitudine laborare videatur.
nam quò quisque magis in scribendo ineptus, eò
maiorẽ librorum multitudinẽ effudit: qui ta-

mem

men arte conclusit ea que dispersa, dissectaque
leguntur, videri fuisse neminem: & eos qui speciosa
librorum inscriptione, artem illam se tradituros
repperant, vadamoniũ descripsisse: quinetiam ab
eo quod proposuerant, tam longe abfuisse, ut quid
sint arti ipsæ ne suscipiati quidem videantur. sunt
enim artes ac scientiæ, id quod in minimè ignoras,
non singularum, sed vniuersorum. ut illi iuris ciui-
lis, id est, singularis cuiusdam ciuitatis artem tra-
dere sunt conati, quàm sapienter, non disputo: ni-
hil tamen artis dignitate ac præstantia potuit a-
lieniũs cognari, omitto quàm sit absurdum, ex Ro-
manis legibus, que paulo momento mutabiles fue-
runt, de vniuerso iure statuere velle: præscrip-
ticiã edilorum ac legum infinita multitudine,
post etiam Abutia rogatione omnes penè duode-
decim tabularum leges, ac subinde veteres nouis
renascentibus sublata fuerint. quinetiam Insti-
tutiã penè ius, omne à consequentibus Imperato-
ribus abrogata videmus. omitto quàm multa
sunt in illis que restant legibus, absurda: quàm
multa iustis populorum penè omnium decretis, vi-
siusque diuturno antiquata: nullius tamen populi,
præterquam Romanum leges, & quidem ordine per-
uerso, descriperunt. legissent Platonem qui legum
tradendam ac moderandã ciuitatis vnam esse
formam putauit, si omnibus omnium, aut magis
illustrium Reipublicarum legibus in vnum
collectis, viri prudentes eas inter se compararent.

11 3 atque

atque optimum genus ex iis conflarent. Ad hoc
igitur institutum, omnia mea studia, omnes con-
suli cogitationes. Principii Iuris vniuersi for-
mam sic adumbravi in tabula, quam tibi ex-
hibuimus spectandam, ut ab ipsi causis, summa
genera, generumque partitionem, ad infima deduc-
ceremus: ea tamen ratione, ut omnia membra in-
ter se apta cohererent. in quo verissimè à Platone
dictum intellexi, nihil discilius ac diuinius, quàm
rectè pariri. deinde postulata constituimus, qui-
bus tota disciplina veluti firmisimè fundamen-
tis nitetur. tum definitiones subijcimus: postre-
mo præcepta, que regula appellantur, qua breuitate
sieri potest, ad proposita formam, velut ad nor-
mam exigimus. ex aduerso breuissimis notis Ro-
mani Iuris interpretes adijcimus, ut ex iisdem
fontibus, quibus ego, haurire ad satietatem quis-
que possit. altera ex parte leges populorum, qui mi-
liari urbanæque disciplina claruerunt, vndique
collectas anneximus. quam quidem ad rem, Iuris-
consultorum simul & Historicorum ponderibus
vrimus, ut Persarum, Græcorum, & Aegyptiorum,
non minus quam Romanorum legibus tribuatur.
ex Hebræorum quoque Pandedictis, postissimum ex
libris Sane drim, optima quæque haurire propo-
sumus: in quo mihi suam operam I. Quinquarbo-
reus, ac M. Erceus, Hebræica lingua regy docto-
res, mihi non defuturam spondiderunt. Hispano-
rum quidem leges & Britanorum, atque omnino
clariorum

clariorum Italia ac Germania civitatum iura
nobis ne desint (nam obscuriores conquirere infi-
nitum sit) effecturum me non disside, ut cum no-
stris simul coniungantur. optare illud quoque, ut
Tuscanum Iure civili perinde fruamur: aut
certè sui publicum, quo slovens illud ac prepotens
imperium stabilitum est, quodammodo teneamus.
his accedet forensis doctrina, summæque au-
thoritas verum, tum in vestra, tum in Imperiali
Civitas decretarum: quas partim nostrorum homi-
num, partim Guarini, & M. insingeri opera con-
secuti sumus. sic enim Polyceleti norma, leges, &
legis actiones: Lesbia vero, æquitatem, & iudicis
officium examinare decreuimus. Hæc igitur omnia
Iuriscultorum, atque Historicorum probata &
confirmata sententiis, artem illam efficiunt
& clariorem, & augustiorem, quam si ab vnius
populi Romani arbitrio penderet. tametsi Græco-
rum signenta esse qua habemus, magna sui parte
comperuntur. nam quindecim viri legibus consti-
tuendis à Iuliano creati, cion feda barbarie
omnia premeventur. legum fontes adeo conturba-
runt, ut nihil ferè à fœdibus & luto purum hau-
riatur. ex quo secuta est immensa diffusaque legum
copia, tum et legum inter ipsas discrepantia solle-
retur: tum etiam ut ab integro corpore auulsa
membra, utcumque coagmentari possent. ex quo ve-
teres interpretis magno ingenio, labore vero penè
incredibili fuisse intelligi potest, tum etiam ex eo

rum scriptis, que tot ac tam multa effuderunt, ut
omne suum tempus in scribendo posuisset, nihil ad
legendam referuisse videntur. sed cum in miseris
tempora incidissent, quibus nec bonis arti-
bus erat, nec humanitati locus: suis scriptis ple-
risque ab hac scientia deterruerunt. cum enim
iuuentus à suavisimis eloquentia ac philosophia
floribus & hortulis, ad illa senticeta, præruptaque
saxa vocaretur, animam planè desiebat: & quò
quisque elegantius erat à natura, uberius etiam à
doctrina perpolitus, eo magis refugio ab eius
scientie aditu, qui vepribus ac spinis interclusus
tenebatur. postea verò quam perperam cepit,
tunc legibus Romanorum sua præca dignitas re-
stituta visa est. Ex iis ergo interpretibus, quorum
delectum habemus, quibusque ad leges describen-
das timor quatuor sunt generum. unum est eorum,
qui in scholis perpetuis disputatione legum, me-
moriæ animo comprehensionem habent: sed tamen
sine visu & exercitatione forensi, sequuntur y qui
diuturno rerum forensium visu, paucis quibusdam
preceptis, indicandis prudentiam sibi comparau-
runt. tertium genus est eorum, qui ab his quidem
visum, ab illis precepta didicerunt: quales inter
nostros habemus Speculatores, Fabrum, Guido-
nem, Chassaneum, Boerum, Baronem, Conanum,
Trazuellum, eiusque popularum Brissonem, &
collegi nostri decem Adolinnem: ex quibus obe-
ros in causis citium discipulis ac indicandis
perci-

percipimus utilitates: ex illis, prope nullas. Nam
qui sine forensi disciplina Iuris scientiam se ade-
ptos arbitrantur, planè consimiles sunt iis, quos sæ-
pè in palastra semper exercuerunt, nullas tam-
en acies viderunt, nullos militia labores tulerunt.
itaque hostium aspectum ferre non magis
possunt, quam is qui in scholis Biturigum tanta
cum gloria florebat, id est, strabo inter cecos acu-
tissime ceruebat: cum in forum venisset de leuissima
que sione consultus obmutuit, non sine acerba
Riandi reprehensione. talis ergo Iurisconsultus J.
Ferrerius tunc collega, vir omni laude cumula-
tus, & qui nunc legatum apud Venetos agit: gra-
tus testimonio de falsa illa, quàm de seipso concipi-
unt, iuris opinione depellere solebat, cum multis
audientibus ingenù fateretur, se Ius antè igno-
rasse, quam in vestra Curia literas forensis ac fe-
natoris visu diuturno comparasset. non aliter at-
que Demades orator, qui Republice gerenda
scientiam, non in scholis & otio, sed in clarissima
populi luce didicisse gloriabatur. Extremum ge-
nus est eorum, qui non modo preceptis ac visu fo-
rensi, verionem præclaris artibus, & solida
philosophia informati, iustitia naturam non ad
hominum voluntates mutabilem, sed æternam lege
definitam amplectuntur: qui normam æquitatis
peritè tractant, qui iuris origine ab ultimo prin-
cipio deducunt: qui omnis antiquitatis cogitatio-
nem accoratè tradunt. qui principia sciatu, po-
puli,

puli, magistratibusque Romanorum imperium ac
potestatem plane tenent: qui philosophorum de legi-
bus & Republica disputationes ad Ius inter-
pretandum afferunt: qui Graecam & Latinam
linguam, quibus descripta sunt leges, minimi
ignorant: qui denique artem uniuersam suis fini-
bus circumscribunt, generibus notant, in partes
distribuant, verbis designant, exemplis illu-
strant. has dotes eximias si haberent, interpretes
illi veteres, haud dubium est quin ista, quam ter-
minus, commentariorum squalens filius, lauis a-
dolescentibus incuriosior fuerit, & Reipublice uti-
lior futura. ex ea tamen aureas definitiones ad in-
stitutum nostri rationem legimus, & magnam gra-
tiam illis habemus, quod suorum studiorum qua-
lescunq; fructus liberaliter ad Rempublicam
detulerunt. Atque utinam eorum exemplo ve-
stri quoque Papiiani, Scauole, Labeones (ne-
que enim alius nominibus appellandi sunt,) quos
ad aequitatem natura genus, disciplina infor-
mavit, usus assuescit: quantum valent, tantum ve-
lunt. quid enim tantum sapientiam latere potest?
aut qui merito maiore post homines natos Iuriscon-
sultorum nomine fruuntur? neque enim vlla pars
orbis terrarum, aequae floret omni disciplinarum
genere, ut Europa: nec vlla pars Europae legum
scientia clarior fuit unquam, ut his temporibus
Gallia (id quod etiamnum peregrini homines
conspiciuntur) nec theatrum Galliae ornatus vllum
hac

hac ipsa vlt: tunc propter lumen huius Curie:
tunc etiam propter vrbis, cum uniuersis terrarum
orbe communionem & quasi societatem. Quae cum
ita sint, non existimo id quod a Platone de sa-
nandis populis & conformandis legibus scri-
ptum est: a Solote & Lycurgo in summa legum
inopia, diuinaeque peragrations susceptum: a
deceuvirio vti Gracia quaesitum (neque enim
Adriano vti Iustiniano cura fuit iuris alieni)
commo, aut facilius quam his eruditis ter-
poribus, & in hac forensi schola confici posse. ne-
quid dubium est quin Franciscus maior, si diutius
vixisset, hoc quoque suscepturus fuerit, & ad exi-
mum perducitur: non enim e Graecia Iuriscon-
sultos arcessere, nec aliunde legumatores accire o-
portuisset. sed tali ac tanto Rege nobis abrepto,
miseranda conuersio facta est. cum enim floren-
tem in literarum agros sparsisset, ij qui florentem
scientiarum fetem, ac fructus pendentes legere
debuissent, putredine corrupti maluerunt: su-
blatis scilicet agriculturalium pramiis, ut insignissi-
mis ac turpissimis hominibus tribuerentur. neque
enim sine acerbissimo sensu doloris reminisci pos-
sum, clarissima in genitorum lumina, quae tota Gal-
lia frugebant, squalore & inopia extincta fuisse.
Resistat, igitur vobis, quibus nullum tempus a mi-
nere publico vacuum datur, Semelarios, Portini,
Capatos, Angones, quibus otium peperit re-
rum omnium affluentia, pro vestra, quae summa
est,

est, auctoritate uteraris: et suis quoque scriptis bene de legibus mereri studeant, vel potius gratiam referant bene de se meritis, quorum opes tales ac tanti evaserunt, quod enim sui consultoribus assidue canent, ne capiant, faciunt, quod sua virtute ac sapientia dignos est: sed est eiusdem virtutis ac sapientia canent, et diuina illa responsa, que in vulgus manare priuentur, queque famam non modo sempiternam, sed etiam salutem Reipublice parviunt, ad posterum etiam derivari possint, quod ab eis sperari non debet, quos nemo de iure consulere velit: qui se grammaticos malunt quam Iuriconsultos haberi: qui falsam scientiam, nullam equam opinionem induerunt, qui syllabarum momentis Reipublicam servari, iudicia constituti, ites dirimi putant, que sunt per se grammaticali, in intimis omnium disciplinarum aditus esseque ea serpere cepit, et pro philosophis, oratoribus, mathematicis, theologis: minus os de schola grammaticos ferre cogamur, nam qui labes ac maculas de tabulis antiquis leniter detergere debuisse, et pictura vetus agnosceretur, serreo stilo impes notis, et quidem indelebiles, tam alie in libris omnibus impresserunt, et nulla penes antiquitatis appareat, magis, sed us omitti, qui sua se voluntate ex albo doctorum hominum exemerunt, ad historia, unde nostra fluxit oratio, re labor, Et hac igitur veterum leges huc illuc dispersas colligimus, et huic quoque operi coniungimus

mus

mus. Et quidem in historia iuris universi pari et prima latet: quidque ad leges optimi dydicandis res magni ponderis ac momenti, mores populorum, ac rerum omnium publicarum initia, incrementa, status, conversiones, exitus ab ea derivantur, in quo praeceum est huius methodi argumentum, propterea quod fructus historiae nulli sunt uberiores, quia qui de statu Reipublicarum decerni consueverunt, atque eo de genere plura quam de reliquis partibus scripsi, quod eam disputationem tamen necessariam ad intelligendum: pauci, et quidem seide tractarunt, que disputationis si nimis a populo cuiquam ac diffusa videbitur, cogitare debet, za qua nullum exitum habent, cuiusmodi est historia rerum humanarum, non posse breui methodo contineri, quod si Galenus de sola methodo sue artis, qua certis regionibus concluditur libros persequamur x x x. Diomedes vero de re grammatica sex milia librorum effudit, profecto non debet te quod de universa historia scripsimus, copiosam videri, quanquam istuc quicquid est quod iam pridem ad te detuli, modis omnibus exiguum fore confido, praeter illa fama quam de singulari eruditione, deque virtutibus tuis concitasti, quarum virtutum laudes eximias, nec in tam abscondito loco detegere, nec apud te predicare decrevi. Bene vale. salendis Febr. CIO IO LXVI.

SVMMA CAPTA TO-
TIVS METIODI.

- Prœmium de facilitatē, oblectatione,
& utilitate historiarum. pag. 1.*
- Quid historia sit, & q̄tuplex. c. 1. p. 11*
- De ordine historiarum. cap. 2. pag. 18.*
- De locis historiarum retē instituendis.
cap. 3. pag. 30.*
- De historicorum delectū. cap. 4. pa. 51.*
- De recto historiarum iudicio. c. 5. p. 117*
- De statu Rerumpublicarum. cap. 6.
pag. 129.*
- Confutatio eorum, qui 4. monarchias
& aurea secula statuant. c. 7. p. 146.*
- De temporis vniuersi ratione. cap. 8.
pag. 181.*
- Qua ratione populorum origines habe-
ri possint, ac iudicari. cap. 9. pag. 534.*
- De historicorum ordine & collectione.
cap. 10. pag. 587.*

IO. BODINI
METHODVS AD
facilem Historiarum co-
gnitionem.

PROEMIUM DE FACILI-
tate, oblectatione, & vtilitate historiarum.

H V M Historia laudatores habeat
complures, qui veris eam ac proprijs
laudibus exornarunt, ex omnibus
tamen nemo verius ac melius, quam
qui vite magistrum appellauit.
nam ea vox omnes omnium virtutum ac disciplina-
rum vtilitates amplexa, significat hominum vitam
vniuersam ad sacras historiae leges, velut ad vely-
cleti normam, dirigi oportere. ceruè philosophia, quæ
ipsa vite dux appellatur, propositis bonorum ac ma-
lorum finibus intermorta iaceret, nisi ad rerum
præteritarum historiam omnia dicta, facta, consilia
reuoarentur: ex quibus non solum præsentia com-
modè explicantur, sed etiam futura colliguntur, cer-
tissimè.

r̄s̄im̄q̄ue reram experendarum ac sugiendarum
 precepta cor̄s̄tantur. Itaque mirum mihi visum est
 in tanta scriptorum multitudine, tamque eruditus
 temporibus adhuc fuisse neminem, qui maiorum ho-
 strorum claras historias inter se. & cum rebus ges-
 sū antiquorum compararet. id autem fieri commo-
 dū poterat, si collectis omnibus humanarum actio-
 num generibus, ad hæc exemplarū varietas apte &
 suo quicque loco accommodaretur: ut ij qui se flagi-
 tū penitus dedidissent, iustissimū maledictū profici-
 derentur: qui autem vlla virtute claruissent, suo
 merito laudarentur. hic enim historiaram fructus est
 vel maximus, ut alij quidem ad virtutem inflam-
 mari, alij à vitij deterreri possint. tamen si enim boni
 per se laudabiles, sunt etiam si à nemine laudantur,
 nihilominus tamen præter ea que virtuti præmia
 proponuntur, hanc etiam laudis fructum, quem ple-
 rique solum ducunt, viuis ac mortuoz consequi par-
 est: ut indignè ferant scelerati bonos, qui ab ipsis op-
 primuntur, in celum vsque tollit se: verò suorumque,
 nomen æterna læbe maculari: quod etiam si dissimul-
 ant, non tamen sine acerbissimo sensu doleris ferant.
 neque enim verum, ac ne verisimile quidem esse pu-
 to quod Trogus Pompeius de Herostrato, T. Lilius,
 de Manlio Capitolino tradant, magnæ quædam bonæ
 fame fuisse cupidior: sed alteram opinor, vitæ de-
 speratio mentisque furor, alteram maioris gloria spes
 impulsit, ut suis popularibus impetaret, aut sane fa-
 ctundum

tendam sit homines gloria cupidos æquo animo con-
 tumelias ferret, quod ipsi ipse valde repugnat. nam si
 recludantur impiorum mentes, ut est apud Plato-
 nem aquæ verberum ictus & laniatus, atque eas eo
 corpore cruenta vibices, aut ferri candentis impres-
 siones aspici possint. & qui inter eos gloria cupidio-
 rer sunt, quamquam vere laudis gustum nullam hæ-
 bent, sed tamen qui gloriam inanem captant, incre-
 dibile dictū est quantum eos læceret & conficiat in-
 famie metus. ac si qui sunt adeo stupidi, ut animos
 vna cum corporibus interire putent, quamdiu tamen
 viuunt, plurimam suam interesse arbitrantur qualem
 de se opinionem posteritas sit habitura, sepiusque
 vota faciunt, ut se mortuos, quamquam necro id op-
 tatabat ut se viuis, terrarum desperatio consequatur.
 argumento sit Tiberius Augustus, qui est multa
 crudeliter ac libidinose: avari quædam impotentia
 gessit, scelerator tamen futurus erat, nisi fame cu-
 ram haberet. itaque flagitiorum latebras in remotâ
 quadam insula quaesivit: cumque imperio se minime di-
 gnū iudicaret, patris patriæ appellationem, & im-
 perium obstitinat sime (ut loquitur Tranquillus) re-
 cusaui: ne max. maiore dedecore impartantis hono-
 ribus inueniretur. extrat eius oratio habitâ in senatu;
 qua vnum ait principi comparandam, prosperam
 sui memoriam; alioqui fame contemptu contemni
 virtutes. extant epistola magno cum gemitu ab eo
 scriptæ, quibus de auctoriâ vitæ miserè conque-
 ritur,

tur, itaque posteritatis graves contumelias iam sentire, nec tamen mores mutare posse. hic autem infamia metus in principibus: haec utilitas historiae Cornelio Tacito tam magna visa est, ut vel sola homines ad eius lectionem & descriptionem debeat inflammare. At illud quanti est, quod omnium artium, & earum maxime quae in agendo posita sunt inuentrix & conservatrix est historia? quae enim sunt à maioribus visu diuturno percepta & cognita, historiae thesauri commendantur: tam posteris observationibus praeteritis futuras annectant, causisque rerum abditarum inter se comparant, earumque effectrices, & cuiusque fines quasi sub aspidum positos intuentur. Quid autem ad immortalis Dei gloriam, quid ad veram utilitatem maius esse potest, quam quod ab historia sacra, religio adversus Deum, pietas in parentes, charitas in singulos, iustitia in omnes propagatur? unde verò prophetarum voces & oracula, unde animarum aeternam vim ac potestatem, nisi ab historia sacro fonte hausimus? sed praeter utilitatem incredibilem quae duae res in omni disciplina quari solent, facilitas & oblectatio, ambae in historiarum cognitione ita conspirant, ut nec facilitas in illa scientia maior, nec par voluptas inesse videatur. facilitas quidem tanta est, ut sine ulla ardui adiumento, ipsa per sese ab omnibus intelligatur. nam in alijs artibus, quod omnes inter se apte & usdem vinculis colligatae sunt, altera sine alterius cognitione

cognitione percipi nequit. historia vero quasi supra scientias omnes in altissimo dignitatis gradu locata, nullius eget ope, ac ne literis quidem ipsis, cum additione sola, veluti per manus tradita, posteritati relinquatur. itaque Moses vno capite legitur, Narrabit, inquit, haec filijs tuis: cum saepe Reipub. ab librorum interitum auguraretur, cum autem intereant imperia, Respub. ab. historia nihilominus aeternam viget, ut ait ille. ac verissimè Cicero prouidit prius interituram Salaminam, quam quae ad salaminam gesta memorantur. est enim aquarum voragine penitus exhausta: non aliter atque a Egitum, Borsam, Helicem, Cretaeque ipsius, quae propter vrbium frequentiam olim ἐγατο μπόλις, nunc Tripolis dici potest, ac nostro saeculo Batauae magnam partem aquae absorberunt. at historiae nisi humani generis interitus antecedit, interibunt nunquam sed in animi agrestium quoque & imperitorum perpetuo haerebunt. Ad facilitatem accedit ea quae ex rerum pulcherrimarum narratione percipitur voluptas, quae profecta tanta est, ut qui semel historiarum illecebris captus ac delinitus fuerit, nunquam ab earum suavisimo complexu diuelli se patiat. quòd si tantis studiis cupiditate feruntur homines, ut etiam nunc ex ipsis fabulis capiant voluptatem, quantum maior futura est cum verissimè gesta narrantur? quid autem suavis quàm in historia velut in proposita subiecta quae tabulae res intueri maiorum? quid iucun-

dijs quam eorum opes, copias, ipsaque acies inter-
se concuratere cerneret quae certe voluptas est eius-
modi, ut omnibus interdum corporis et ontini mor-
bus sola medeatur. testes sunt, ut alios omittam, Al-
phonſus ac Ferdinandus Hispania et Siciliae reges,
quorum alter à T. Lino, alter à Q. Cærtio Valeradi-
nem amiſſam, quam à medicis non poterant, recupera-
runt. teſtu eſt etiam Laurentius Medicus (u qui
literarum parens uſuſpatur) qui ſue illis medica-
mentu (quantaui hiſtoria ſalutare eſt medica-
mentu) à morbo conuulſe dicitur, ex eius hiſtorie
narratione quaſerit de Conrado III. Imper. qui
cum Cæſephum Bavarie ducem obſidione diuturna
ſregiſſet, nec ullis conditionibus à propoſita ſuſce-
ptaque rēbꝫ cœſione deduceretur, ad exitum u-
ſuſ nobilium ſummarum precibus, permiſit de
imulata abiret, ea lege, ut nihil ex rēbꝫ, niſi quod
humeru poſſent, exportarent. tum illa confidentia
maiore dicam au pietate, ducem ipſum maritus, libe-
ros, parentes ab humeris ſuſpenſes geſtare cape-
rant: ex quo imperator tantam voluptatem capite,
ut eſſiſis præ gaudio lachryam, non modo ſeruitu-
tem et iracundiam ex animo penitus depoſuerit,
verumetiam ubi pepercerit, et quietiam cum ho-
ſte omnium accipere contraxerit. Quis igitur dubi-
tes quin hiſtoria hominum quoque ſeruitum ac ſu-
pidarum animos ſua ſuſima compleat, oblectatione
at uerendum potide eſt ne dum nimie magna volu-
ptate

ptate capimur, utilitatem (quanguam in oblectatio-
ne quoque utilitas eſt) deſeramus. id autem accidit
iſis qui rerum leiſiſimarum narrationibus, quaſi hel-
larijs et condiments, neglecto ſolidiore cibo pa-
ſcentur. igitur omiſſa hiſtoriarum oblectatione ad
utilitatem relabor, que quata ſit, non ſolum in uerſi-
ſimis narrationibus, verumetiam in illis in quibus
hiſtoriarum imago et lux aliqua ueritatis aſſuſe-
rit, non inſuſitu argumentu planum faciam, cum ex
iſidem fontibus illa, quibus ego, haurire quaſique poſ-
ſite, ſed vnius tantum ſcipionis et Africanæ exemplum
proponam. ut eniu cum Cyriſpadiam Xenophonu
auma penitus haberet comprehenſam, ex eaque
omnes omnium uirtutum ac laudam cumulas col-
legiſſet, tanta uir euſiſt, ut non modò bellam in-
gens in Hiſpania (ſic enim Linius ſcribit) non a-
licia de cauſa exiſſet, quam ex admiratione ſci-
pionis, aliorum imperatorum orto contemptu et
uerumetiam latronibus ipſiſ ſanctis et inuulatus ex-
titerit. Cui enim pirata ad eius ades ruſticus
adiſſent, eoque ab aditu quaſi ſcipioni uim illu-
turos ſeruiphibiſi ſirenuè propoſuerat, illi ſupplices
à ſeruiſ petierunt, ut ſibi diuinum illum hominem
contueri ac uenerari liceret: quod ille re intellecta
permiſit, ut latronum barbariem (tameſi ne barbari
eſſent iam ſua uirtute perfecterit) ad humanitatem
reuocaret. huiusmodi uera glorie fraſtam at uul-
hiſtoria Cyriſpadiam, non tam uera, quam ad inſuſ-
ſimi

simi & fortissimi regis ideè expressa. Sed ne vetera conquiramus, nullum recentius exemplum aut illustrius est, quam de selimo Turcarum principe, cuius maiores cum ab historia velut à fabulis semper abhoruissent, primus ipse gesta Casaris in linguam vernaculam transferri curauit, ac eius imitatione, breui magnam Asia minoris & Africa partem cum imperio maiorum coniunxit. Quid autem Casarem ipsum ad eam virtutem impulerat, nisi aemulatio Alexandri cuius victorias cum legeret, lachrymas verberius effudit, quòd ea ætate qua ille terrarum orbem domuerat, nihil dum gessisset, quid item Alexandro tot victoriarum causa fuit, nisi virtus Achillis ab Homero (sine quo ne somnum quidem capiebat) ad imperatoris optimi exemplar efficta? quid denique Carolum V. Imper. ne peregrinis vitamur exemplis, ad tantam gloriam extulit, nisi Ludouici XI. regis Gallorum ab historia Comini aemulatio? iam verò cum historia insitam habeat utilitatem, facultatem maximam, maiorem etiam obligationem, nullus vngquam probris est appetita: & cum cæteras artes quasi pernitiosas aut inutiles plerique sint calumniati, nemo tamen est inuentus, qui antiquitatu memoriam vlla infamie labe notarit: nisi fortasse is qui cum omnibus virtutibus ac disciplina bellum iudicasset, historiam mendacij coarguit. sed ea reprehensio fabularum sit non historiarum, quæ nisi vera sint ne historie quidem appellari de-

bent

bent, vt Platoni visum est. is enim omnem orationem ait veram esse aut falsam: hanc appellat poësim, illam verò historiam. Quoniam quid argumenter, cum ex ipsis Homeri fabulis, quæ historie ac veritatu imaginem præ se ferunt, tanta utilitas eratur? quales ab historia fructus sperare oportet? Quare cum ab historia penitus erudiamur, non solum artes ad vitam degendam necessarias, veram etiam quæ omnino sunt expretenda, quæ fugienda, quid turpe, quid honestum, quæ optima leges, quæ optima res publica, quæ beata vita: postremò cum sublata historia Dei cultus, religiones, oracula temporum decursu tollantur: huius ego scientiæ utilitate incredibile ad hanc scripturam adductus sum, cum magnam historicarum vbertatem & copiam animadactorem non desse, qui tamen historie artem ac methodum tradidisset, fuisse neminem: ac pleròque temerè & sine ordine miscere historias, nullòque ex ijs percipere fructus. antè quidem suere nonnulli, qui de instituenda historia libros scripserunt: quàm sapienter non disputo. habent illi fortasse sui consilij causam probabilem. mihi tamen si iudicium ferre liceat, consimiliter facere videntur, vt medici nonnulli, qui omni genere medicamentorum ægotanti proposito, rursus de medicina faciendâ disputant, nec eorum quæ tot ac tam multe proponuntur, vim aut naturam docere, morbi quæ presentibus accomodare conantur: sic illi quoque de scribendâ historia

libros

libros instituant, cum pleni sint omnes omnium antiquitatum libri, plena bibliotheca historicorum, quos vtilius ad imitandum et ad imitandum proponere potuissent, quam de exordij narrationibus, verborumque ac sententiarum luminibus oratorie disputare. ut igitur aliquam doctrinae viam habeat hoc quicquid est quod de historica methodo scribere aggredimur, principiis historiis partemur ac desinit mus: deinde historiarum ordinem trademus: ad haec communes humanarum actionum lucos, ut memoria consuli possit, ad historias accommodabimus: post historicorum delectum singularem habebimus: tum de rebus historicarum iudicio disputabimus: consequenter de statu hinc publicarum dicemus, in quo positionum historiae totius disciplina versatur: tum eas qui quatuor monarchias et aerea seculo nobis innoxerant res sollemus: quibus explicatis, ut sciri possit unde historicarum origo peti, quibus referri debeat, temporum ordinem obsequatur et involutum illustrare sollemus: denique errorem eorum confutabimus, qui gentium origines pro veteri tradiderant: postremo ad historicarum collectionem et ordinem delabemur, ut qua quisque de re scripserit, quaque sortemur etate plane intelligatur.

Quid

Quid historia sit, et quatuorplex.

Cap. primam.

HISTORIAE, id est vere narrationis, tria sunt genera: humanum, naturale, diuinum. primum ad hominem pertinet, alterum ad naturam, tertium ad naturam parentem. vnum actiones hominis in societate vitam agentis explicat: alterum causas in natura positas earumque progressus ab ultimo principio deducit: postremum praepotentis Dei, animorumque immortalium in se collectam vim ac potestatem inuenit. ex quibus assentio triplex oritur, probabilis, necessaria, religio: a totidemque virtutes, scilicet prudentia, scientia, religio. vna quidem turpe ab honesto: altera verum a falso: tertia pietatem ab impietate diuidit. primam ex imperio rationis & usu rerum agendarum, humanae vitae modo etaticem vocant: alteram ex arbitrarum causarum inquisitione, rerum omnium inuentricem: postremam ex vnus Dei, erga nos auiore, virtutum expultricem. ex his tribus virtutibus

tutibus inter se coniunctis, confatur vera sapientia, summum hominis extremumque bonum: cuius boni qui sunt in hac via participes beati appellatur. & quoniam eius fruendi causa in hac lucem venimus, ingrati si nus nisi bonum illud diuinitus nobis oblatum amplectamur, miseri si ab eo deseruimus. eius autem adipiscendi magnum est ab historia triplici adiumentum, maximè verò à diuina, quæ hominem per se ipsa beare potest, sine usu rerum agendarum, sine occultarum causarum cognitione: quæ tamen si accesserint, magnum, opinor, ad hominis felicitatem allatura sunt incrementum. consequens erat igitur, vt ab historia rerù diuinarum primordia peteremus: sed quoniã hominibus primum stultum conseruandi sui natura parens ingenerauit: deinde paulatim à rerum naturalium admiratione ad causarum inuestigationem impulit: tum ab iis illecebris ad ipsius rerum omnium moderatoris cogitationem pertraxit: ob eam causam ab historia rerum humanarum nobis auspicandum videtur, cum primùm de summo Deo comprehensiones, non solum probabiles, sed etiam ad assentiendum necessariae in puerorum animis radices egerint. ita fiet vt à cogitatione nostri primùm, deinde familiar, tum communis societatis ad iusturæ inspectionem, ac postremò ad immortalis Dei veram historiam,

riam, id est, contemplationem, abducamur. *is cop' orca*
 atque hoc postremum quàm difficile sit iis qui *te' Sa-*
 nondum veræ philosophiæ sacris initiari fuerit, satis intelligunt, qui se in rerum magnarum *Gady-*
 meditatione aliquatùm exercuerunt. vt enim mentem paulatim supra sensus quasi supra fluctus, quibus immergitur magna pars hominum, erigant: nunquam tamen se ab iis ita liberare possunt, quin à sensibus emissa species, tanquam nebulae, se lumini veritatis opponant. quò fit, vt qui omnia rerum humanarum ac naturalium cogitatione ab historia diuina aufpiciantur, & pueris aut ignaris hominibus arduas rerum diuinarum quaestiones explicant, non modò spe fallantur, verum etiam earum magnitudine pleròsq; deterreat. quod igitur iis, qui ex atra quadam ac densa caligine in lucem veniunt, suademus vt prius solis splendorem in terra, tum in nubibus, post in luna conspiciant, vt bene confirmato visu solem ipsum aliquando contueri possint: idem quoque aduersus imperitos faciendum est, vt primum Dei bonitatem ac præstantiam in rebus humanis animaduertant: deinde in perspicuis naturæ causis: tum in caelestium corporum descriptione & ornatu: postea in mundi totius admirabili ordinis, motu, magnitudine, contentu, figura: vt iis gradibus ad eam, quæ nobis est cum Deo, cognitionem ac generis stirpem

peni aliquando redeamus, rursusque cum eo penitus coniungamur, qui aliter historiam institunt, natura leges aeternas perturbare mihi videntur. Et quoniam triplex illud historiarum genus vici graues & eruditi accurate scriptis mandarunt, illud tantum mihi proposui, vt in iis legendis, ac studiosè dijudicandis ordinem & modum seruarem; praesertim in historia rerum humanarum. Nam cum diuina ac naturales historiae ab humanis plurimum differunt, tum hoc maxime quòd illae non modo causis, verum etiam finibus certis sunt contentae. naturales enim necessariam habent & stabilem causarum cōsecutionem, nisi diuina potestate prohibeantur, vel paulo momento ab ea deserantur, & quasi fluentis materiae principi omniumque malorum parenti permittantur. ex altero quidem ostenta deprauatae naturae & immania monstra: ex altero egregia Dei miracula: ex vtroque religionis aut superstitionis origo ac numinis eiusdem metus in nobis ingeneratur, vt Dei maiestas illustris & clara: quanquam illustrior aut clarior esse non potest: sed vt hominum generi magis conspicua sit, at humana historia quod magna sui parte fluit ab hominum voluntate, quae semper sui dissimilis est, nullum exitum habet: sed quotidie nouae leges, noui mores, noua instituta, noui vici oboriuntur, quae omnino hu-

manæ

manæ actiones nouis semper erroribus implicantur, nisi à natura duce, id est, à recta ratione, vel cum depruari ceperit, ab ea quae proprius abest ab ortus sui principio, diuina prudentia sine consequentibus causis dirigantur: à qua si aberrauimus, praecipites in omne dedecus labemur. tamen enim mens hominis ab aeterna diuinaque mente delibata se quam longissimè potest ab hac terrestri labe seungit, quia tamen impurae materiae penitus est immerfa, eius contagione sic afficitur, & perturbationibus secum disidentibus ad eò distrahitur, vt sine ope diuina nec seipsam erigere, nec ullam iustitiae partem adipisci, nec quicquam naturae congruenter agere possit. ex quo efficitur, vt quandiu sensum impeditentis & falsa rerum imagine obruimur, nec velle ab inutili, nec verum à falso, nec turpe ab honesto discernere queamus: sed verborum abusu prudentiae tribuimus quo minus peccatur. quam quidem ad prudentiam comparandum cum nihil sit maius, aut magis necessarium historia, propter humanos casus qui vult in orbem sui similes aliquando recurrunt in ea praesertim elaborandum iis esse iudicamus, qui non solitariam vitam agant, sed ad hominum cœtus ac societates accommodatam. Itaque è tribus historiarum generibus, diuinum quidem theologis; naturale

philosophis

philosophis tantisper omittamus, dum in humanis actionibus earumque præceptis, diu multumque fuerimus exercitati. Est autem humana historia communis aut propria: hæc vnius hominis, aut ad summum vnius populi dicta factaque memoratu digna complectitur. nam vt sapienter Academici rerum animum nullas ideas posuerunt: ita futilibus actionibus historia constare non debet. communis plurium hominum vel ciuitatum gesta narrat: idque bifariam: aut enim plurium populorum, puta Persarum, Græcorum, Aegyptiorum: aut omnium quorum modò res gestæ prodite sunt, vel maximè illustrium: quod item multis modis fieri solet, cum vnius temporis, scilicet diei cuiusque, vel mensis, vel anni: vnde ephemerides siue diurna, & annales dicuntur: aut ab ortu cuiusque ciuitatis vel ab extrema memoria, vel ab orbe condito Rerum publicarum initia, incrementa, status, conuersiones, exitus memorantur: quod bifariam quoque fit, breuiter aut copiosè: ex quo nomen habent chronica & chronologia. Alij paulò aliter, eodem tamen relabuntur. nam Verrius Flaccus historiam diffusam narrationem vocat, in qua rerum, personarum, ac locorum momenta ponderantur ab eo qui rebus interfuit. annales verò à Cicerone dicuntur, cum sine vllis ornamentis, sine anxia causarum disquisitione

fitione, gesta cuiusque anni narrantur. erat inquit Cicero, historia nihil aliud nisi annalium confectio. diaria siue ephemerides diei cuiusque gesta, vt Asellio apud Gellium interpretatur. Fasti verò annales sunt, in quibus res quæque memorabiles, magistratus maximi, clarissimæ victoriæ, offensiones, triumphus, ludis secularibus breuissimè continentur: quales sunt Verrij Flacci, Cratoris, Aufonij, Cassiodori, Cuspiniani. in vniuersum tamen historiæ appellantur: & superior illa particio naturalis ac diuinæ historiæ peræquè congruit, cum vel vnius religionis (quanquam plus vna esse non potest quæ superstitionem inter & impietatem medium ferit) scilicet Christianæ, vel plurium, vel omnium, aut maximè illustrium origines ac progressus memorantur. Consimiliter vnius rei naturalis historia colligi potest, puta vnius stirpis aut animantis: vel omnium stirpium aut animantium, quales sunt historiæ Theophrasti & Aristotelis: aut etiam omnium elementorum, quæque ex his constanter corporum: vel denique totius naturæ descriptio, qualem Plinius complexus est. Aut si quis nolit cum naturalibus disciplinis mathematicis confundere, quatuor genera constituet historicarum: humanam quidem inccertam & confusam: naturalem certam, interdum tamen materiz vel mali genij contagione incertam

b

certam

certam ac sui dissimilem : mathematicā quod à concretionē materiæ libera sit, certiore in : sic enim veteres hanc ab illa diuiserunt . postremo diuinam certissimam & sui natura planè immutabilem . Atque hæc de historiarum partitione.

De ordine historiarum.

Cap. secundum.

QUOD in artium tradendarum ratione ac modo fieri solet, idem nobis est, opinor, in historiarum disciplina faciendum. neque enim satis est magnum historicorum cumulum domi habere, nisi cuiusque vsus & quo quisque ordine ac modo legi debeat intelligatur. & quemadmodum in epulis tamen magna condimentorum suauitas est, nihil tamen in suauius si misceantur: ita quoque prouidendum erit, ne historiarum ordo confundatur: id est, ne postrema priore loco, vel media postremo, ad legendum proponantur. quod qui faciunt, non solum res gestas capere nullo modo possunt, sed etiam memoriz vim penitus labefactant: ut igitur plena sit

&c

& facillis historiarum scientiæ principio adhibeatur præstans illa docendarum artium magistra, quæ dicitur analysis: quæ vniuersum in partes secare, & partis cuiusque particulas rursus diuidere, totiusque ac partium coherentiam quasi concentum inter ipsa mira facilitate docet. nihil enim in synthesi nobis est elaborandum; cum historiarum ferè omnium membra inter se apta sint, magnoque studio ab eruditis in vnum veluti corpus coagmentata: sed imperitè à nonnullis separantur. est autem partium ac totius tantà coherentia, vt si diuellantur à se ipsa nullo modo constare possint. Itaque Polybius Fabium Maximum, aliisque Punici belli scriptores ob id etiam coarguit, quòd eius belli partem vnā vel alteram complectantur, illique similes videri scribit, qui capitis oculum, vel aliam particulam ab animante auulsam ostentant, vt cuius sit pars illa non satis intelligatur. eadem reprehensione utitur Dionysius Halicarnassus aduersus Polybium, Silenum, Timæum, Antigonium, Hieronymum, qui Romanæ historiæ commentarios laceros & imperfectos reliquerant. consimili quoque oratione quis aduersus Dionysium utatur: tamen si reprehensione carent: quia nec ab omnibus omnia scripta debuerint, nec certè potuerint, cū tantū quisque collegerit, quantum infinito labore ac di-

ligentia

līgētia decerpere potuit. nec illud opinor, ad
 scrip̄tionem pertinet, sed ad lectiōnem histo-
 riarum, quarum partes si distrahantur, nec se-
 cum ipsæ, nec cum toto cohærebunt. quod igi-
 tur illi de Romana, idem nos de vniuersa po-
 pulorum omnium historia statuamus. vniuersam
 historiam appello, quæ vel omnium, vel
 maximè illustrium populorū, vel quorum facta
 prodita sunt, ab ortus cuiusque principio
 res bello domique gestas cōplectitur. tametsi
 enim multo plura sunt omīssa, quàm vllius feri-
 ptione comprehēsa, nihilominus tot ac tam
 multa restant, vt iis legendis hominum vita
 quantumuis diuturna, vix sufficere possit. Pri-
 mū igitur communem velut omnium tem-
 porum tabulā, nudam illam ac simplicem no-
 bis ad inuendū proponamus, in qua mundi
 origines, eluiones, Rerūque publicarum ac
 religionum, quæ magis claruerunt, initia duntaxat
 & exitus, si modò exitum habuerūt, con-
 tineantur: quæ tum Orbis & Vrbs conditi-
 one, tum Olympiade, vel etiam si ratio postulat,
 anno Christi & Arabum Hegira (quæ in
 vulgatis chronicis omīssa est) definiatur. eius-
 modi serè sunt chronica quæ vulgo feruntur,
 linearum spatii distincta, breuia illa quidem,
 sed auspicantibus facilia. ac tametsi non exacta
 continent temporum rationem, proximè
 tamen ad rei veritatem accedunt. post hanc
 descri-

descrip̄tionem vberiore aliquantūm & ac-
 curatiorē libro vtetur, qui non tantūm illu-
 strium, sed omnium populorum initia, status,
 conuerfiones, & lapsus complectatur, ea ta-
 men breuitate, vt eodem penè intuitu qualis
 cuiusque Reipublicæ status fuerit, videri pos-
 sit: in quo genere plures scripserunt, nemo ta-
 men, vt mihi videtur, accuratius quàm Ioan.
 Funcius, qui certissima ratione temporum ea
 collegit quæ ab Eusebio, Beda, Lucido, Sigis-
 mundo, Martino, Phirigione tradita fuerunt:
 in quibus multa diligenter emēdauit. sed cū
 in rebus singulis aliquando hæreat, ea præter-
 mittenda sunt, & summa quequē leuiter attinge-
 enda. Ab eo scriptore aliquantūm informati
 de statu rerū omnium publicarū, Carionis aut
 verius Melancthonis historiam consimili dili-
 gentia percurremus. Est enim aliquanto
 copiosior in disputationibus de religione, vt ce-
 rat religioni ac pietati deditus, quæ si odiosa
 videntur, præteriri facile possunt: cætera quæ
 in vniuersam de Rebus publicis clarioribus di-
 ci ponuerunt, breuiter & accuratè complexus
 mihi videtur. ac si quis est alius scriptor (sunt
 autem nonnulli) qui vniuersam mundi histo-
 riam Melancthone copiosius scripsit, hunc e-
 go legēdum censeo. Deinde ab vniuersis pau-
 latim ad singula delabemur, eo tamen ordine
 quo in tabulis chronicorum sunt cōprehēsa.

Et quoniam à Caldæis, Assyrijs, Phœnicibus,
& Aegyptijs, Reipublicæ gubernandæ ratio,
disciplinæ, humanitas denique ipsa profecta
est, imprimis illorum antiquitates inuestiga-
bimus; non solum in scriptoribus qui propriè
de illis scripserunt, vt Berosus, Metasthenes,
Herodotus: sed etiam in Hebræis, quorum
res gestæ cum reliquis ferè communes sunt.
etenim multò plura certioraque in Iosippi
antiquitatibus, & in libris aduersus Appio-
nem de finitimis illis populis quàm in vllis
scriptoribus commemorantur. post Hebræo-
rum historias inquiremus; sed ita vt initio
Reipublicæ instituendæ rationem, potius in-
telligamus, quàm religionem: quæ ad tertium
historiæ genus spectat, & altiorem desiderat
contemplationem. deinde ad Medorum, Per-
sarum, Indorum & Scytharum imperia veni-
mus. Ab his ad Græcos: qui ab Araxæ, Eu-
phratis, & Syriæ portis ad Hellespontum vs-
que, rursus ab Hellesponto vsque ad Danu-
bium Acroceranios & Arimimontes, suum
genus propagarunt, & in insulas Asiæ atque Eu-
ropæ adiacentes, tum Italiam ipsam colonia-
rum multitudine compleuerunt. horum ap-
pellatio triplex est: primi quidem Iones: alteri
Aroles: postremi Diores dicti sunt. A Græcis
ad Italos, qui Alpibus & vtroque mari cin-
guntur. Et quoniam populos omnes impe-
rij

Græci

rij magnitudine ac rerum gestarum gloria su-
perauerunt, tantæque iustitiæ opinione value-
runt, vt non modò legibus & institutis, fed-
etiam linguæ dignitate reliquis gentibus ad-
huc imperare videantur, omnis illorum anti-
quitas diligenter erit excutienda. cum autem
maxima diuturnaque bella cum Pœnis gesse-
rint, vtriusque gentis historia ferè est ad ius-
dem scriptoribus comprehensa. His, opinor,
proximi sunt Celtae, atque haud scio an Italis
ipsis antiquiores; certè quidem prius militari
disciplina claruerunt, quàm Romani, neque in
Italiam modò, sed etiam in Hispaniam, Ger-
maniam, Græciam, & Asiam colonias mise-
runt, vt suo loco dicemus. ac tametsi Gar-
rumna & Sequana fluminibus à Casare desi-
niantur, nihilominus imperium à Pyrenæis &
Oceano ad Rhenum & Alpes protulerant.
Sequuntur Germani, qui Alpibus, Rheno, Vi-
stula, Carpatho monte, & Sueuico mari cin-
guntur, quique Germanis sunt finitimi Dani,
Noruegi, Sueciji, Scandi: tum populi qui
ab illis originem traxerunt, Gothi, Franci,
Vandili, Hunni, Heruli, Longobardi, Bur-
gundiones, Angli, Normani: à quibus res
maximè gestæ sunt, & imperia florentissima
constituta in Gallia, Britannia, Hispania &
Italia. tametsi enim Hispani ac Britanni
sua vetustate nobiles sunt, non tamen ita re-

Celtae

Germani

bus gestis clauerunt vt illi ; quemadmodum Arabes, qui generis antiquitate clarissimi fuerunt, sed in otio semper antea dilacerant, quouique erupentes à desertis Persas & Græcos de Asiæ & Africæ imperio depulerunt, magnasque victorias in Europa sunt consecuti . neque tantum arma, sed etiam religiones, mores, instituta, linguam denique suam toto terrarum orbe disseminarunt . vulgus Saracenos appellauit: qui tamen ex variis populis coaluissent, nihilominus Arabes ipsi principatum tenuerunt, vt postea planum faciemus. Ab his ad Turcas delabemur, qui ab oris Caspiis in Asiam influentes, paulatim Asiæ minoris, Græciæ totius & Aegypti regiones armis inuaserunt. Neque imperia Tartarum omitteremus, qui ultra Imaum montem & mare Caspium longè latè imperat: neque Moschouitarum, qui à Volga flumine & Tanai, vsque ad Boristhenem arma protulerunt, ac nuper Liouoniam imperio adiuferunt. postremi sunt Americi, & qui oras Africa Australis ac Indiæ tenent, quorum historias quoque intelligere vile ac iucundum erit. Quæ omnia primò quidem leuiter percurrenda sunt, deinde accuratius examinanda. vt cum summa veluti capita rerum tenerimus, ad singula paulatim veniamus . neque tantum maximas, sed etiam mediocres ac minimas quasque Respublicas inquire-

equitemus: puta Rhodiorum, Venetorum, Siculorum, Cretensium, Helueticorum, Achaërorum, Genuensium, Florentinorum, & id genus similibus. Græcorum quidem singulas fastis accuratè Paulanias conscripsit. Percepta historia rerum omnium publicarum; restabit vt eorum res gestas inquiremus, qui vel imperio, vel generis splendore & opibus, vel denique virtutibus ac ingenij laude floruerunt: quorum suo quisque iudicio delectum habebit, & ad suas vite rationes optimi cuiusque dicta factaque accommodabit. Post historiam rerum humanarum, si cui tantum est otij, vt natura pulcherrimas historias scrutari possit, multò faciliores aditus ad historiam diuinam habiturus est: sin rei difficultas illum & vitæ rationes ab incepto reuocabunt, ad res gerendas accedet; aut si nullus est in hac vite fabula locus ei relictus, sit aliorum spectator, vt res humanas, quarum mortuam imaginem in libris viderit, oculis ipsis intueatur. aliter fieri nequit, vt suauissimos ab historia fructus percipiamus, nisi ipsi mediocriter in rebus agendis, aut diligenter spectandis, vt monebat Pythagoras, exerceamur. Postremum erit, vt cognita rerum humanarum ac naturalium historia, quasi lotis manibus, ad diuinam accedamus. ac primùm cuiusque religionis summa capita colligamus: tum videamus quis cuiusque

auctor

autor fuerit, que initia, quos progressus, quem denique statum & exitum habuerit: quid in vnaquaque virtuti consentaneum, quid alienum sit. ad hæc illustrium philosophorum de religionibus & summo bono sententias adiungemus, vt omnium opinionibus in medio positis, veritas magis elucescat. inuabit etiam ex illis multa decerpere, quibus, velut Hebræi de spoliis Aegyptiorum, præpotenti Deo sacra faciemus. Sed in eo genere historiarum, plus oratione frequenti & purgatae mentis in Deum conuersione, quam vilo studio proficiemus. Hæc autem quæ à nobis de ordine historiarum dicta sunt, Cosmographiæ similitudine facillimè intelliguntur. huius enim tanta est cum historia cognatio & affinitas, vt altera alterius pars esse videatur. & verò Scytharum, Indorum, Aethiopum, Americorum historias, à geographis duntaxat hausimus & expressimus. præter hæc historici geographicis descriptionibus vtuntur, & historici terrarum regiones semper describunt, vt si ars vlla historico necessaria sit, profectò geographia summe necessaria videatur. quemadmodum igitur qui Cosmographiâ intelligere volet, hunc necesse est mundi totius imaginè breui tabula comprehensam sub aspectu collocare: deinde habitudinem caelestium corporum ad hæc elementaria videre: & vranographiam ab elemen-

tari

tari diuidere; ab aëre inquam, aquis ac terris ab iisque inemographiam, hydrographiam, & geographiam deducere: illam verò in decem orbem, totidemque circulos partiri: postea ventorum orinem ac naturam tractuque maris vtriusque ac terrarum descriptionem diligenter intueri. deinde orbem terræ pingui minerua primùm in quatuor aut quinque partes, in Europam scilicet, Asiam, Africam, Americam & Australem terram partiri, earumque situs inter se & cum cæli facie conferret: tum eam terræ partem quæ temperatior est, & populorum nobilitate clarior, puta Europam, in Hispaniam, Galliam, Italiâ, Græciam, Germaniam, Scythiam, Scandiam, Daniam, & in insulas vnicuique regioni adiacentes diuidere. consimiliter Asiam in minorem & maiorem: hanc in Afsyriam, Persiam, Parthiam, Mediam, Hircaniam, Ariam, Gedrosianam, Indiam & Scythiam eis & ultra Imaum tribuere: minorem in Phrygiam, Lydiam, Lyciam, Ciliciam, Cariam, Pamphiliam, Syriam, Galatiam, Capadociam, Pötum, Armeniam. eodem modo Africam in Mauritaniam, Lybiam, Cyrenaicam, Aegyptum, Aethiopiam, Numidiam, Nigritarique regiones. in qua diuisione satis en insignes fluiuos, montes, maria eluti ter mines figere, ac cæli meridianos & parallelos cuique regioni congruens

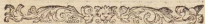

gruentes designare. A Geographia andem ad Chronographiam, id est, regionū descriptionem, facilius erit accessus. igitur telam subtilius retexentes, vnamquamque regionem describemus: puta Hispaniam, quæ prima pars est Europæ, in Beticam, Lusitaniam, Tarraconensem partiemur. hanc rursus in Galliciam, Castiliam, Nauarram, Aragoniam, fluuiorum limitibus positis, Hiberō, Anate^Mago, Beti, Durio, & eo monte (vulgo Adriani vocant) qui citeriorem ab vteriore Hispania scūngit, tum mediam regionis latitudinem partibus xl. lōgitudinem vero xv. amplitudinem in longum partibus xiiij. in latum vij. definiemus. simili ratione in aliis regionibus vtendum erit. Postremò à Chorographia ad Topographiā & Gromaticam, id est, ad singulorum locorum descriptionem ac dimensionem dilabemur. ac primitim claras vrbes, portus, littora, freta, sinus, isthmus, promontoria, campos, colles, cliuos, rupes, vertices, agros, pascua, syluas, memora, salus, prata, virgulta, spincta, viaria, pomaria, vidualia, salicta, omniāque oppida, colonias, præfecturas, municipia, castella, basilicas, vicos, pagos, villas (si res ita postulat) complectemur. Non aliter historiam vniuersam partiemur ac definiemus. & quemadmodum falluntur qui regionum tabulas prius intuentur, quàm totius vniuersi orbis partiumq;

partiumque singularum inter se & cum toto rationem accurte didicerint: ita non minus errant, qui singulas historias prius intelligere se posse putant, quàm vniuersæ historia: omniumque temporum ordinem ac seriem velut in tabula propōsa iudicant. eadem vtetur analysi in singularum gentis cuiusque historia. vt si quis Romanorum historias planè intelligere ac memoriæ mandare velit, prius sextum Rufum legat, quī quatuor paginis, totam historiam complexus est. hinc ad Flori epitomen: deinde ad Eutropium, post ad Lium & Polybium accedat. consimiliter de historia Francorum iudico, quam Io. Tullius breuissimè complexus est vno libello. hunc igitur prius legendum putem quàm Paulum Aemilium: & Xiphinū, quàm Dionem: Iustinum, quàm Diodorum vel Trogum, cuius tamen scripta prius intercederunt. neque tamen satis est vniuersam historiam intelligere, nisi singula quoque intelligamus. vtraque verò coniuncta, incredibilem, inquit Polybius, afferunt utilitatem. id quod antea plerōsque fecerunt, qui summa capita Rufi vel Flori collegerunt; Lium neglecterunt: qui propterea pene totus intercidit. consimiliter Iustinus Trogo Pompeio: Xiphilinus Dioni prope interitum attulisse videtur. Postremum erit, vt omnia dicta factaque memoratu digna in cōmunes

munes quosdam memoriae locos, velut in thesaurum reponamus, & ex iis quantuncunq; iudicio nostro videbitur eriamus. id autem commodius fieri nequit, quam si humanarum actionum partitionem nobis ad intuendum proponamus.

De locis historiarum rectè instituendis.

Cap. tertium.

NONIAM de humana historia potissimum futura disputatio est, historiae verbum late patens angustis hominum actionibus, & ad popularem loquendi modum rerum ante gestarum vera narratione definiamus. humanarum autem actionum tanta varietas est & confusio, tanta historiarum vberitas & copia, ut nisi certis quibusdam generibus hominum actiones ac res humanae distribuatur, nec plane historiae percipi, nec perceptae memoria diu contineri possunt. Quod igitur viri docti facere solent in aliis artibus, ut memoriae consulant, idem quoque in historia faciendum iudicoid est, ut loci communes rerum memorabilium certo quodam ordine componantur, ut ex iis, velut è thesauris,

ad actiones dirigendas exemplorum varietatem proferamus. & quidem nobis hominum eruditorum studia non defuere, qui ex historiarum lectione argutas sententias, quae apophthegmata vocant, expresserunt: sed cum in humanis actionibus tria potissimum spectari cõsueverint, consilia, dicta, facta, ex quibus bene sentiendi, bene dicendi, ac bene agendi virtutes inquirimus, illi verba quidem collegerunt, quae verò in factis & consiliis posita sunt, omiserunt. nonnulli dicta, factaque illustrium virorum, sed tenuerit admodum & sine ordine scripserunt: tum etiam humana diuinis, & utrisque naturalia confuderunt. consilia verò ne attigerunt quidem. cum tamen in vnius consilio saepe salus Reipublicae posita sit. Itaque hunc ordinem instituendum puto, ut tribus libris locorum omnium rationem complectamur. priore quidem res humanas: altero naturales, quae in historia saepe occurrunt: tertio diuinis, & quoniam maior est in rebus humanis quam in reliquis obscuritas & confusio, placet omissa naturali ac diuina historia rerum humanarum & actionum partitionem à capite arcessere: deinde his ordine constitutis, indicare quonam modo historiam flores aptè & suo quicque loco accommodari possit. Actionem definiunt, quae in seipsam vertitur, nec vllum opus relinquit, ut

sermo: effectiorem veròque opus molitur, vt scriptio: sed remota verborum subtilitate, quoniam in populari ratione omnis nostra versatur oratio, latius actionis verbum definiendum nobis est, vt consilia, dicta, facta, que prodeunt ab hominis voluntate, complectatur: siue pura sit, & ab omni ægritudine libera, qualis est in sapiente: siue perturbationibus, puta libidine aut ira, distrahatur, vt in plerisque; qui intemperantes & infani appellantur, qui nihil sceleratè sponte agunt, vt dicitur, sed animi quadam impotentia feruntur, volunt tamen: siue metu mali impendentis quid agatur, vt qui iactum faciunt rerum pretiosarum, nec sponte agunt, nec ægritudine animi, sed suscepto consilio malunt opes, quàm seipos interire. quòd si quis à mente fuerit omnino alienatus, cuiusmodi sunt furiosi, ac rerum que geruntur ignari, eorum actiones non tam humanæ, quàm diuinæ, aut naturæ depravatæ, aut dæmonis ipsos agitantis esse videntur. & quæ admodum naturales actiones attrahendi, aut expellendi, non sunt humanæ, ita ne illæ quidem. nec rursus si quis alterum præcipitem dederit ab altero impulsus, non eius est actio, nec peccatum vllum. consimiliter quem Deus aut furor diuinus ad vaticinandum assauerit, non humana, sed diuina est actio, quia non ab hominis voluntate regitur. actiones igitur hu-
manæ

manæ sunt, quæ ab hominum consiliis, dictis, & factis præeunte voluntate oriuntur: est enim volûtas, humanarum actionum magistra, siue ad rationem, siue ad vim animæ inferiorum sese conuerterit in rebus expetendis ac sciendiis. Et quoniam primum studium consecrandi sui natura enicuique ingenerauit, primæ hominum actiones ad ea pertinent, sine quibus viui nullo modo potest: deinde ad ea sine quibus viui quidem, sed non satis commodè, aut commodè, sed non splendide; aut splendide, non tamen ad eam, quæ suauissimè sensus oblectat, voluptatem. hinc opum augendarum cupiditas. sed quia voluptatum nulla satietas, aut ea communis est beluarum æque ac hominum, quò quisque generosior est, eò longius se à beluarum societate disungit, ac paulatim gloriæ cupiditate fertur, vt reliquis præstare possit. hinc dominandi libido, & tenuioribus vis illata, hinc, dissidia, bella, seruitutes, cædes. sed cum hoc vitæ genus turbulens sit ac periculis plenum, tum verò inanis ea gloria quæ hominem excelsi animi explere non possit, cõsequens est vt homo bene à natura informatus, paulatim feratur ad virtutis actiones, quæ in vera laude & solida gloria versantur, in quæ plerique finem extremum constituunt. sed quoniam natura quietis est appetens, plantarum est eas virtutis actiones ad quietem aliquando
e dirigē

ditigi oportere. quò sit vt homo paulatim à curis & hominum societate distractus solitudinem querat, vt tranquillitate naturæ consentanea fruatur. itaque res humanas despiciens earumque inconstantiam ac temeritatem, naturæ causas certissimas intuetur, in quibus contemplandis tantam percipit voluptatem, vt talium studiorum conscientia fretus, regum opes ac fortunas negligat: quin etiam plerique cum maxima imperia gessissent, ad hoc vitæ genus sponte relabi, quam regnare maluerunt. hinc illæ scientiæ ac virtutes, quæ quòd in veri sola cognitione acquiescunt, *geopica* vocantur. Neque verò id satis est homini bene à natura instituto, vt in iis scientiis, quarum subiecta materia sub sensum cadit, acquiescat; sed his veluti gradibus ad ea fertur, quæ sola mente percipiuntur, id est, ad animorum immortalium vim ac potestatem, quousque pernicibus alis sursum abripiatur, ac sur originis primordia repetens, cum Deo penitus coniungatur: in quo finis humanarum actionum & quies extrema, summæque felicitas consistit. huc omnia consista, dicta, facta: huc humanæ actiones, huc disciplina ac virtutes referuntur. Ac tamen contemplatio minus propriè actio dicitur, sic tamen Aristoteles appellauit, ne à se ipse discrepans, aliter quam actione beatam vitam definiret. Hæc igitur ordine colligamus.

mus. Primi generis actiones ad eas artes referuntur quæ ad tuendam hominum vitam, morbosque & offensiones depellendas pertinent: vt venatio, pecuaria, agricultura, ædificatio, gymnastica, medicina. secundum genus ad institutoriam, gubernatoriam, lanificia & fabriles artes. tertium ad cultum & victum splendidiorum atque omnino ad quæstuaras artes, quibus opes parare & partis magnificè vti docemur: in quo superiorum artium perfectio versatur. sequuntur actiones voluptatum effectrices: quæ vel sensum, vel animum, vel vtrunque molliiter afficiunt. ad gustum quidem Apiciarum artes. ad tactum fordidam Milesiaca: ad odoratum vnguentaria: ad visum ductus linearum & colorum varietas deceter confusa, quæ pertinent ad picturam, cælaturam, topiariam, statuariam, tum etiam ad varias artes tingendi & acu pingendi. ad aures dicendive nullas, numeris, aut figuris, aut vtriusque comprehensa, aut etiam mollis ac deprauata arte nimia concentus, cum simplex & naturæ congruens graues animorum ægritudines sanare, contra verò sonorum varietate ac celeritate numerorum abreptus, mentem de sanitate deturbare soleat. quod iis accidit, qui aurium voluptati nimis inferuentes Dorios modos & graues numeros aspernantur, Iohicos afficiant, vt mirum videri non debeat, si multè

ad infantiam perducantur. Cum autem eas vitæ utilitates ac delicias nec singuli à singulis, multò minus à seipso idem consequi possent, hinc coeundæ societatis occasio quaesita, cuius tamen non hic finis extitit. nam illa quoque bona cæcis animantium, quæ gregatim coeunt, consequuntur. homo verò cum sit immortalis animorum numere à Deo subornatus, eique similitudine quadam coniunctus, alienum est eius præstantia cum beluis summi boni societate copulari: quod quidem fieret si in ciuitatibus beatè tantum, non etiam bene viueretur. non mirum igitur si in communi societate tuenda tor ac tantarum utilitatum effectrice, præcipue hominum actiones conspirant. sunt autem in ciuili, domestica, & morali disciplina positæ: vna sibi ipsi imperare docet: altera familiaris: tertia Reipublicæ: prius enim apud se rationis imperium stabilire consentaneum est, in quo quidem iustitiæ totius ac legum omnium summa consistit, quam vixi, liberis, ac seruis imperari possit: & familiaris prius imperium habere quam Reipublicæ. prima quidem hominis est ad hominem: altera vnus ad plures, qui charitate mariti vxorem, pietate paterna liberos, imperio herili seruos moderari, tum etiam opes ad vitæ præfidia parare, & partis frugaliter vti possit. postrema longè latè patet, nec solum vnus familiaris

milliæ, sed plurium inter se coniunctionem affinitatibus, & commerciorum vsu complexa fouet ac tuetur. id autem sit ciuili disciplina, id est, imperandi prohibendique summa ratio. Ciuilem disciplinam voco, non iurisprudentiam, vt plerique (est enim illius particula) sed illam artium omnium ac humanarum actionum moderatricem, cuius tria sunt capita, imperium, consilium, executio. imperium multiplex est, sunt tamen omnino quatuor partes, ac totidem actionum genera, in quibus elucet imperij maiestas. prima in creandis magistratibus & imperio cuique tribuendo: altera in legibus iubendis aut abrogandis: tertia in bello indicendo ac sistendo: postrema in premiis ac penis decernendis, summaque vitæ ac necis potestate. consilium autem capi solet de iis in quibus imperium versari diximus. aliud est enim legem ferre, aliud de lege ferenda consultare. hoc senatus, illud populi vel principis est, vel eorum qui Reipub. summam habent. consilium quoque de vètigalibus imperandis aut minuendis, de exercitu cogendo, de legationibus admittendis vel dimittendis, de propugnaculis & fartis tectis: postremò de illis artibus & ciuili actionibus in Republica dirigendis, quæ non possunt omnia legibus comprehendi. harum autem actionum præcipue sunt imperandi, ius dicendi, concionandi, sacrificandi

crificandi: duæ quidem superiores ad cogendum, sequentes ad suadendum spectant: sed quæ non minorem, interdum etiam maiorem vim habent. illa quidem legibus & armis à flagitio deterrent, alix rationibus & religioso ritu ad honestatem & virtutem impellunt. primum enim homines agrestes ac barbaros quasi feras, militari manu à crudelitate & iniuria prohiberi oportuit: deinde iuris disceptatione & æquitate: postea concionibus & religionis metu. & quemadmodum arte imperatoria, iurisperitencia, oratoria, & religione humana societas maximè continetur, si milites fortiter, iudices æquabiliter, pontifices religiosè, oratores prudenter se gerant: ita quoque facile soluitur nisi ciuili arte ac imperio regantur. ciuili quoque disciplina regitur inistoria in communium rerum cunctatione & inuentione: agricultura, pecuaria, medicina gubernatoria: post opificia quibus aut necessaria, aut comoda vitæ præsidia quaruntur. rem quoque literariam moderatur ciuili scientia, puta diuini & humani iuris interpretes, & eos qui à veteribus sophistæ, postea Grammatici vno verbo sunt appellati, Rethores, inquam, poetas, Grammaticos, philosophos, mathematicos. ac propterea vocarunt veteres ciuilem hanc disciplinam architectonicam proprie, quod omnibus omnium artium magistris

leges

leges præscribat, vt ad communem utilitatem suas actiones dirigant, nèue contrà Reipub. commoda quid moliantur. præterea vniuersi-
usque munus ciuili scientia definit. sunt autem vrbana vel militaria munera. hæc rem militarem curant: illa verò domestica imperia, consilia, iudicia, vrbis annonam, expensas, ædificium, vias, facta, tecta, iuuentutis educationem, religionem. omnis autem illa paritio munerum septem generibus continetur. primum genus est sine honore, sine questu, sine imperio, quod subire coguntur ij qui tributa, militiam, excubias, vrbis custodiam, & id genus munera sine stipendio curant. alterum genus ad eos pertinet qui munus quidem publicum habent cum questu, sed parum honesto; cuiusmodi sunt lictores quique sordes vrbis egerere solent. tertium genus eorum est qui publicum munus cum questu nõ inhonesto quidem sed sine dignitate coniunctum habent, vt publicani, scribæ, notarij, apparitores, cornicularij. quartum genus cum honore ac mercede coniunctum est, sed tamen sine imperio: vt pontifices ac legati, quantum in magno est honore sine questu ac imperio, quale munus est principis Senatus, aut ducis Venetorum. sextum honorem & imperium habet sine stipendiis, quod proprium est magistratuum: quales sunt Consules, Prætores, Censores, Tribuni, Archotes,

c 4

Ephori,

Ephori, & id genus alij. extremum est eorum qui cum honore & imperio stipendia merentur: vt c. x. viri litibus iudicandis apud Venetos, & vbiq; ferè ij qui iurisdictionem exercent. quæ omnia munera eius imperio ac potestate qui Reipublicæ summam habet dignatur. neque tamen existimare debemus religionem disciplinæ ciuilibus partem esse, si pontifices & sacerdotes imperio magistratum contineri videmus: quod eò pertinet, vt sacrificia ritusque in Republica probatos acerrimè teneantur. religio verò ipsa, id est purgati mentis in Deum recta conuersio, sine ciuili scientia, sine cætu, in vnus hominis solitudine esse potest, ac magnorum virorum consensu beator is putatur, quò longius est à ciuili societate remotus: sed quoniam vita ciuilibus eget actione perpetua, nec potest in contemplatione tota ciuitas occupari: vt neque corpus ipsum aut animæ vires omnes intelligere: non erit hominis & totius ciuitatis eadem felicitas, si sola cõtemplatione bonum definiamus: id quod Aristotelem valde conturbauit, nec seipsum ex ea difficultate explicare potuit. Itaque ex Varronis autoritate, quam Marcellius Platoni quoque tribuit, bonum hominis vitam agentis, neque otio, neque negotio; sed misto genere definiendum nobis erit, si volumus idem esse vnus hominis, ac totius ciuitatis

tis

tis bonum. neque enim mens pura illa contemplatione prius frui potest, quam à corpore penitus auulsa fuerit. His igitur generibus actiones humane continentur: aut hæ quæ resstant, ad ea referri facile possunt. Quare tribus libris ad humanas, naturales, ac diuinas historias accommodatis, priore libro singulares hominum actiones & casus humanos eo quo diximus ordine constituemus. Primus locus erit de generis obscuritate ac nobilitate: alter de vita & morte: tertius de vitæ commodis: tum de opibus & inopia: deinceps de vitæ splendore ac parsimonia: de ludis & spectaculis: de voluptate ac dolore: de gloria & infamia: de corporis fœditate ac forma: de robore ac imbecillitate: de barbarie & humanitate: de ignoratione ac scientia: de ingenij dotibus & inopia: tum de morali disciplina, atque omnino de virtutibus & vitiis: consequenter de domestica disciplina: de mutua charitate mariti & vxoris: de mutua pietate parentum & liberorum: de imperio herili & obsequio seruorum: aut, si placet, de potentium ac tenuium mutuis inter se officiis: de quaestuariis artibus: de amore & odio: de societatibus & commercijs: de affinitate & cognatione. postea de ciuili scientia. ac primum de imperio: de regia potestate & tyrannide: de populi statu & feditiosa plebis: de optimatum imperio & libidine paucorum: de

de

de consilijs pro Republica capiēda: de legibus
rogandis aut abrogandis: de magistratibus ac
priuatis: de bello & pace, atque omnino de ci-
uibus tuendis & arcendis hostibus: de offen-
sione ac victoria: de premijs ac pœnis: de ve-
ctigalibus imperandis aut minuendis: de lega-
tionibus admittendis aut dimittendis: de col-
legijs & corporibus instituendis aut tollendis:
de regēdis artibus ac disciplinis: de iudicijs pu-
blicis & priuatis: de supliciorum acerbitate ac
lenitate: de asyllis & venia: de concionibus &
oratoribus. post etiam de agricultura & pec-
uariâ: quibus Respublicę maximè iuuantur. de
mercatura & re nautica: de architectura & fa-
brili: de lanificijs & textoria: de medicina &
pharmacopœia: de musica & gymnastica: de
pictura & statuariâ: de vnguentaria aliisque ar-
tibus efficiētibus voluptatum. de re literaria:
de iuris diuini & humani interpretibus: de phi-
losophis & mathematicis: de poëtis & gram-
maticis. Liber secundus rerum naturalium hi-
storias, quę sæpius in legendis historicis oc-
currunt, partitione congrua complectetur:
primum de naturæ principijs: de tempore &
loco: de ortu & interitu, atque omnino de mo-
tu & mutatione: de elementis & eorum natu-
ra: de imperfectis corporibus: de metalis & la-
pidibus: de genere stirpium: de animantibus
triplici ordine distinctis: de cœlestibus corpo-
ribus;

ribus: de mundi magnitudine & figura. quę
omnia subtiliori partitione explicare facile
est, propter summam rerum naturalium certi-
tudinem. Postremus liber erit de rebus diui-
nis, ac primum de mente humana, quę rerum
naturalium culmen est: diuinarum autem ex-
trema, tum de intelligētiarum triplici orde-
ne: postea de Deo, de quę illius factis & oracu-
lis: postremum de religione & impietate. His
locis in capite cuiusque libri hoc ordine, aut vt
cuique commodius videbitur, constitutis: con-
sequēs erit vt quicquid in historiarum lectio-
ne memoratu dignum occurret, suo loco in-
feramus, & in margine libri rerū humanarum
notas adijciamus consiliorum, dictorum, ac fa-
ctorum (sic enim res ipsę ad actiones com-
modè referentur) idque literis maioribus. de-
inde vidēdum erit quid in singulis honestum,
turpe, aut adiaphorum sit: & eo modo notan-
dum, C. H. id est, consilium honestum. aut si
quis malit repudiata Stoicorum disciplina, ho-
nestum ab utili, turpe ab inutili disingere, non
repugnabo. constituet igitur quatuor genera,
turpe, honestum, vile, inutile. itaque consi-
lium Themistoclis de nauibus exurēdis quod
pro Republica iubente populo Aristidi com-
municarat, quia vile visum est Aristidi, non
tamen honestū: locum hunc ad caput de consi-
lijs pro Repub. capiendis referemus, adie-
ctis

ētis in margine notis C.T.V. id est, consilium turpe vile. Consilium autem dictorum & factorum veluti fundamentum quoddam est, quod sine his consistit: illa verò siue consilio non item, nisi quid temerè dicatur aut fiat: & consilia rerum magnarum ferè secreta sunt, nec sine scelere produntur, nec item nisi re gesta planè intelliguntur. vt Cincinati vile consilium saepe Rempubliacam Romanorum in maximis fluctibus ac procellis seruauit. cum enim plebs elata Tribunorum numerum duplicari vellet, eique Appius consul acerrimè resisteret: tum Cincinatus consilio cum paucis communicato, Annue, inquit, nam quò plus erunt Tribuni, eò debilior futura est vniuersiusque potestas, cum vnus intercessio potentiam omnium frangeret ac retardaret, plebs autem non intellexit se deceptam, sed veluti pro maximo beneficio Senatui gratias egit. eiusmodi consilia de Republica, vtilia honesta vocentur. factum verò Q. Mutij cum domum emeret, ac plus venditori daret quam peteretur, religione adductus, honestum inutile dicitur: sic consilium Themistoclis quum regem Persarum clam admonuit, pontem illum, quo Asiam Europæ coniunxerat, Græcos excindere velle, non solum honestum, sed etiam vtilissimum fuit: tum ipsi Themistocli; ad gratiam principis, si Græcos domuisset, retinendam;

tum

tum vniuersæ Græciæ: quia de fuga statim Xerxes cogitauit. sed ferè vtilia cum honestis congruunt. Interdum in eadem historia, consilia, dicta, facta, sui similia sunt. vt Sexti Tarquinij cōsiliū aduersus Lucretiam turpe est, dictum etiam turpius, factum verò turpissimum: interdum repugnant dicta consiliis aut factis. vt cum Augustus perpetuum imperium stabilem vellet, victo ad Actium M. Antonio, mirabiles artes excogitauit, orationi quam habuit in Senatu, planè contrarias. verbo quidem imperium pertinaciter recusabat, vacationem à Republica petebat, ad extremum victus eorum precibus quos suboruarat, Deos obtestans est, se post decennium pacatis rebus imperio cessurum. hinc vota illa decennalia quibus imperium in annos quadraginta quinque sibi prorogauit. hic Cicero seruitutis impatiens diceret honestam orationem turpi consilio minimè respondere. Et quoniam plerumque eadem historiae pars in diuersis capitibus censerī potest, causam præcipuam intueri oportet. vt ea quam de Antiocho refert Plutarchus in vita Demetrii, & Appianus in Syrio. cum enim Antiochus Stratonicus incredibili amore flagraret, tabe conficiebatur, ac iam mortuus videbatur, nisi Erastrius Aristotelis ex filia nepos, amoris vim ex ipso pulsu iudicasset. patri Seleuco refert a-

ctum

ctum esse de vita filij: tum Seleucus, quid ita
meam, inquit Erasistratus, vxorem deperit.
an ego, inquit Seleucus, tam malè de te meri-
tus sum, vt adolescentis amori non indulgeas?
tum ille; tu ne quidem amori alterius inser-
uires. Vtinam, inquit Seleucus, dii suum amo-
rem in charissimam Stratonicem conuerten-
rent. hic Erasistratus, ergo pater idem & me-
dicus esse potes. itaque Seleucus Antiocho
nouercam despòdit. Erasistratus verò donatus
est sexaginta millibus aureorum. hæc historia
perinet ad amorem, ad curationē morbi gra-
uissimi, ad paternam pietatem, ad filij verecun-
diam, ad prodigalitatē, denique ad argutam
& vrbānam Erasistrati orationem. sed quia his
omnibus causam præbuit summa vis amoris,
hanc historiam iucundam ac memorabilem
non ad capita virtutum, aut prodigalitatē, aut
medicinā, sed ad caput amoris referemus, ne
sit infinitum rem eadē toties vsurpare. Sunt
etiam in dictis pleraque amara, putida, scuri-
lia, quæ turpia quoque censentur: quædam ve-
rò vrbana & faceta, quæ honesta. sed quæ ar-
guta sunt aut falsa, si neque turpium neque ho-
nestorum appellatione veniūt, inter adia pho-
ra collocare soleo. vt illud Demosthenis ad
Phocionem, Perdet te populus si quando fure-
re cœperit. quin te potiùs, si respucrit. & il-
lud stultè querenti, quis citiùs optimus? tui
maximè

maximè dissimilis. hæc atque similia pertinet
ad dicendi lepores. Casus autem fortuitos
(quoniam nihil fortuitum esse potest, sed
populari oratione vitur) qui ad homines per-
tinet, & partim à rebus diuinis, partim etiam à
natura duci videntur, ad humanos casus refer-
ri commodius est: vt illud quod scribit Tacitus
apud Fidenates vnus theatri casu quin-
quaginta hominum millia occidisse; ad locum
quem de morte inscripsimus, spectat. idem
iudicandum erit de iactura, naufragiis & for-
tuitis offensionibus. Contraria verò iisdem
locis coniungimus, quòd ea ferè in historia
coniunguntur. scilicet virtutes ac vitia: turpia
& honesta, vt eorum facta diuisione, simul ac
semel de contrariis dici possit, pata de stulti-
tia, prudentia & malitia: de ignaia, fortitudi-
ne, temeritate; de confidentia, spe, desperatione;
de leuitate, constantia, pertinacia; de stupore,
temperantia, intemperantia; de arrogantia,
modestia, deiectione: de crudelitate, clemen-
tia, misericordia, quam prudenter Seneca vi-
tium animi vocat; de auaritia, liberalitate, pro-
digalitate: de scurrilitate, vrbānitate, rusticitate;
de adulatione, affabilitate, contentione. ac
tarnetsi pleraque nomine carent, mediocrium
tamen appellatione statim extrema perci-
piuntur. vt in animi excelsi magnitudine, in a-
micitia, in virtute, in mansuetudine, in fi-
dei:

de: quæ aut nullum, aut vnum duntaxat extremum habent nomine comprehensum. in quibusdam extrema sine mediolorum appellatione vsurpantur vt inuidiæ, malevolentia: garrulitatis, taciturnitatis: impudetiæ, pudoris, quæ in virtutibus excludunt, propterea quod non quanuis decet ætatem: id quod in virtutis definitione necesse est. Quod si quem minus delectat ea vitiorum ac virtutum partitio, quatuor generibus complectatur, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine & integritate. sic enim Philo maluit verborum ambiguitate sublata iustitiã illam, quæ aliud nihil est quam in omnibus consiliis, dictis, & factis, rectitudo quædam & integritas, ἀρετὴν vocare. cum enim Plato iustitiam in se quenque prius stabilire doceret (sic enim Hebræi charitatis à se quenque initium ducere volunt) prudentiam in anima superiore, veluti normam experendorum ac fugiendorum collocauit, fortitudinem in corde, temperantiam in hepate: iustitiam verò quæ rationi quidem imperium, aliis obsequium, id est, suum cuique tribueret, omnium communem fecit. sed ea aut nulla est, aut omnino cum prudentia confusa. sic enim virtutem illam, quæ iudicare potest quid quenque cuique præstare oporteat, iuriconsulti non virtutem moralem, sed prudentiam vocarunt. neque verò bonus est qui aliis suum restituit,

stituit, aut restitui iubet, cum sceleratus sit qui aliter faciat: nisi dicamus virtutem esse latronum, qui iactant se is vitam dedidisse quibus non ademerunt. Illud etiam incommodum sequetur, si quis illam iustitiam inferiori animæ tribuat, quod animantia bruta, quæ vim illam inferiorem habent, iuris ac iustitiæ societate cum hominibus coniugemus. quod si qua virtus est vtriusque animæ communis, profecto prudentia est vtriusque animæ, tum etiam virtutum ac scientiarum commune vinculum, quod quidem si demus, obscuram illam disputationem, vtrum prudentia virtus sit necne, de philosophia sustulerimus, cuiusque opinionis authorem habebimus Platonē ipsum, qui extremo libro de legibus, omnes omnium actiones sola virtute, virtutes omnes sola prudentia metitur. virtutes autem ipsius intellectus proprias, quæ disciplinæ vocantur, in theoreticas, practicas, & operum effectrices, eo quo dixi modo partiemur, repudiata Stoicorum opinione. Ita fiet vt nihil in historiarum lectione occurrat, seu laude, seu vituperatione dignum, quod non aptè, & suo loco accommodari possit. Quod si turpia cum honestis, vitia cum inutilibus in historia coniungi videantur, sublata disputatione ad popularem loquendi modum accommodare oportebit. vt consilium Romani senatus, qui Gallo Proconsuli mandarat,

d d arat,

darat, vt Achgos à communi societate diuelleret, quos tamen si naturę bonitatē sequeatur, in eadem amicitia tueri ac discrepantes conciliare debuisset: Romanis vtile fuisse dicemus, eum eodem consilio Lacedæmonij, Veneti, ac ferē populi omnes vtantur: idque Atheniensibus vtile fuisse docet Demosthenes aduersus Aristocratem, & in oratione de libertate Rhodiorū. si tamen iura gentium violarentur, inutile ac turpe iudicandum esset. vt Carolo V. Imperatori vtile fuit imperitorū iudicio Rinconem & Fregosium legatos occidere, aut à suis caelos dissimulare, quod Turcarum opes & copias euocare diceretur: facinus tamen illud nō modō turpe, sed etiam sibi ac Reipublicę perniciosum erat, & belli maximi, quo Respublica Christiana cōflagrauit, occasionem afferebat. non alia de causā Corinthi excidiū, ac Tarentinorū clades contigerunt, quā ob illatas legatis offensiones. At si quis est qui nō populi, sed sapientū iudicia sequi malit (quanquam quid turpe aut honestum, ne sapientibus quidē inter ipsos conuenit) sapissimē in gerēda Republica labetur. Extremū illud est, vt in legendis historicis, ne sepius à lectiōe ad scriptiōne auocemur, notas cōmuniū locorū in margine adiciamus: deinde otiosē singula in locos referamus. nam hunc quoque fructum consequemur, vt optima queq; altius memoria repetita desigamus.

De

De historicorum delecta.

Cap. quartum.

VNARES est que maximē Sythas impulit, vt literas omnes ac monūmenta veterum à stirpe conuellerent conarentur, quōd acerbē ferrent Græcorum ac Latinorum bibliothecas & parietes rerum à se gestarum magnitudine repleri: reliquos omnes, tametsi res quoque magnas ac memorabiles gessissent, turpiter omisos, vel etiam atroci verborum contumelia notatos. fuerunt enim Græci ac Latini suarum laudum precones: cæteri, præter Hebræos, nihil ferē de seipsis antea prodiderunt. Ac sit nescio quo modo, vt qui bellis & rebus gerendis occupantur, à scriptiōne refugiant: & qui plus aliquantō se literis dediderunt, earum illecebris ac dulcedine capti, vix vnquam ab iis diuellantur. & quidem sepiissimē contigit, vt que nationes arma diutissimē coluerant, postea quā literas amplecti cœperunt, animi vim ac robur amiserint: vel quōd otio & inertia languerent; vel quōd ij qui in rerum diuinarum & naturalium contemplatione versantur, non modō à cæcē & sanguine abhorreant,

d 2 reant,

reant, sed etiam barbariem ac feritatem omnino deponant. quod quidem Græcis primum, deinde Latinis, post etiam aliis vsuuenisse constat. Itaque Phocio imperator, Athenienses belli magis cupidos quam peritos, hortabatur, vt verborum copia qua præstabant, cum hostibus certarent, non armis quibus inferiores erant. Demades verò tiliarum similes esse dicebat, quibus exempta lingua, nihil inesset rationis. molliores etiam Asiatici, à quibus fluxit orationis vbertas. at Lacedæmonij disciplinarum ac literarum omnino imperitres præclaras domi forisque gesserunt, non à ipsis, sed ab hostibus decantatas. Celzarum autem & Germanorum; tum etiam Arabum ac Turcarum illustria facta, bella, victorias obliuione sepultas, aut vna pagina comprehensas, idque ab eorum hostibus factū videmus; contra quam Græcis accidit, qui Salaminiam aut Marathoniam pugnam tanta copia verborum amplificauerunt, vt nihil vnquam memorabile gestum esse videatur. sed quemadmodum Alexander magnus cum victor in folio regis Persarum federet, vrbane respondit Græcorum legatis, qui maximo bello Græciam ardere nuntiabant, sibi murium ac ranarum bella videri: similiter Alexandri bella contra molles Asiaticos & Persas (quos Cato mulierculas appellare; Cæsar contemnere solebat) exigua

gua sint, præ iis quæ à Celtis, Germanis, Turcis ac Tartaris gesta sunt. id quod facile intelligi potest ab iis qui eorum victorias ab hostibus leuissimè scriptas meminerunt. Vt igitur ab historiis rerum veritas habeatur, singulari non modò scriptorum defectu, sed etiam in iis legendis illud miminisse debemus quod ab Aristotele sapienter dictum est, in historia legenda, neque nimis credulum, neque planè incredulum esse oportere. nam si omnia omnibus assentiemur, sæpe vera pro falsis habebimus, ac turpiter in Republica gerenda labemur: sin fidem omnem historiæ detrahemus, nullos ab ea fructus consequemur. in altero quidem peccarunt ij qui fabulis omnia vetustatis monumenta compleuerunt: in altero Turca, qui nec vllam antiquitatis memoriam habere, & curam penitus abiecisse ferunt: quod putant historias ab iis scribi non posse, qui alienam fidem sequuntur; multò minùs ab illis qui rebus affuerunt aut præfuerunt, cum de se ipsi multa mentiatur, aut principum metu, vel premiis, vel odio distracti à verò desectant; que Plutarchus ipse sibi obiecit, & quasi foueam trāsilit. sed quid vetat posteritati non suis æqualibus scribere? illud autem ne verissimile quidem est, in tanta scriptorum multitudine reperiri neminem, qui nec prece, nec pretio, nec inuidia, nec perturbatione adducatur

ad scribendum. Prudens igitur historiarum lector, inter hæc vitia quorum alterum vanitatis est; alterum stuporis, medium feriet, & optimi cuiusque scriptoris delectum singularem habebit: nec prius de historia sententiam feret, quam historici mores ac ingenium planè intellexerit. interest enim Reipub. iudicia de scriptoribus qui in publicum exeunt, incorrupta minimèq; deprauata videri: ne cum alienæ indultriæ modum ponere volumus, optimos quoque à descriptione deterreamus. Neque verò in scriptorum delectu, quem adhibere quæque oportet, ipse iudicium ferre velim (est illud maioris cuiusdam artis ac ingenij) sed coniecturâ quadam & argumentis ad assentiendum probabilibus vti; quæ si nonnullis minus probabuntur, sententiam mutare non grauabor. quemadmodum enim pictas tabulas earumque ductus, lineamenta, colores studiose intuentem, picture minimè ignarum esse oportet, vt iudicium ferat; cum acutissimi cuiusque sensus & oculos multa fugiant: ita quoque necesse est non modo in omni genere historiarum, sed etiam in rebus agendis diu versatû esse, qui virtutes historicorû ac vitia notare velit. Sunt autem historicorû, vt opinor, tria genera: vnum eorû qui optimè à natura, vberius etiam à doctrina informati ad res gerendas accesserunt: alterum eorum quibus literæ quidem, sed nec

vñs:

*H. historicorum
hæc genera.*

vñs defuit, nec natura: postremum est eorum qui aliquantum adiuti à natura, rerum gerendarum vñs caruerunt, incredibili tamen studio ac labore se propè in historia colligenda iis æquarunt, qui totum vitæ suæ tempus in Republica gerenda consumpserunt. est autem vniuersi cuiusque generis infinita varietas, eorûq; maior quò quisque plus habet aut minus integritatis, eruditionis, experiētie. optimum genus est eorum qui omnibus abudant, si modo in historia scribenda se ipsos ab omni perturbatione liberare possint. difficile est enim de sceleratis virû bonum scribentem abstinere maledictio: vel bonos amore & gratia non complecti. atque hæc amplificandæ historiæ initia fuerunt, cum honesto mædacio ad laudem bonorum, & malorum contumeliam vti pulchrum putaretur. quod si in eo genere boni labitur, quid de improbis iudicandum erit? non parum igitur interest vtum historicus de seipso an de aliis: de ciuibus an de peregrinis: de hostibus an amicis: de re militari an vrbana: denique vtum suæ ætatis an superioris: æqualibus an posteris historias scripserit. Rerum autem gerendarum peritum voco, qui consilij publici, aut imperij, aut iudiciorum particeps est vel conscius. nam in his tribus vteritur summa Rerum publicarum. peritior tamen futurus est, si per se Rempublicam gesserit: periculosissimus si plurimam

d 4 nam

mam literarum ac publici iuris cognitionem
 eum vsu coniunxerit. vix est enim vt sine lite-
 ris difficillimam Reipub. gubernandæ scien-
 tiam adipiscamur, cum breuius fit vitæ huma-
 nę spatium, quam vt diuturna regionum pera-
 gratione, & varia cognitione populorum id af-
 sequamur: quod sine libris Licurgo, Soloni &
 Vlyssi contigit. hic enim prudens ab Homero
 appellatur, quod mores hominum multorum
 vidit & vrbes. plerique regionum varietatem
 aut animantium ac stirpium naturas, vel ædifi-
 ciorum & pyramidum substructiones, aut e-
 rosa veterum numismata mirantur; leges ac
 iura populorum, Rerumque publicarum sta-
 tus & conuersiones pro nihilo ducunt. at ex
 his solida prudentia moderandæ ciuitatis com-
 paratur. Neque verò imperii duntaxat aut
 consilii publici, sed etiam iudiciorum commu-
 nione maximè omnium mores ac Reipub.
 status intelligitur. etenim qui in litibus versan-
 tur, vt loquitur Aradius, omnia mala norunt:
 nec mala duntaxat, sed etiam bona, sine qui-
 bus illa consistere aut percipi nullo modo pos-
 sunt. bonorum autem & malorum finibus om-
 nis humana prudentia continetur. ex quo
 intelligitur deterrimum esse genus illud hi-
 storiarum qui sine vsu rerum, sine bonarum
 literarum scientia manibus illotis ad scribendam
 historiam accedunt. atque hoc præcipuum
 est

est in historicorum delectu argumentum. sed
 quoniam difficile est admodum omni pertur-
 batione carere (quod in eo historico quem
 querimus necesse duco) cauendum imprimis
 erit ne scriptori de se suisque ciuibus & amicis
 que laudabilia sunt, aut de hostibus turpia scri-
 benti facile assentiamur. contra verò minimè
 dubia fides est eorum que de hostibus lauda-
 biliter & gloriose gesta constentur. in reli-
 quis domestica vel hostium iudicia nolo: sed
 vt in arbitris tertium aliquem qui ab omni
 perturbatione liber sit. Itaq; Dionysium Hal-
 icarnassæum (qui nullos in Reipub. magistra-
 tus adeptus est) de Romanis multò verius ac
 melius scripsisse constat, quam Fabium, Salu-
 stium aut Catonem, qui in sua Reipub. opibus
 & honoribus floruerunt. nam Polybius homo
 Græcus sæpe mendacii coarguit Fabium &
 Philinum: quòd alter Romanus, alter Charta-
 ginenfis de bello Punico ita scriperunt, vt hic
 præclara omnia de Romanis: de Pænis con-
 trà. Philinus Pænos omnia laudabiliter ac for-
 titer (sic enim Polybius) Romanos autem tur-
 piter & ignaui ter gessisse scribit. at Fabius iu-
 dicio Polybii magnæ viri integritatis ac pru-
 dentię fuit, quemque nulla Reipub. nulla ho-
 stium consilia latuerunt. vterque tamen ad
 scribendum ita se comparauit vt oratores, qui
 hoc imprimis cauent ne quid contra se ipsos
 dicant

dicant aut sentiant. sed fieri nullo modo potest, vt idem boni oratoris ac historici officio fungatur. Neque eas historias probare possum quæ perpetuas laudes ac virtutes eiusdem; nulla vitia commemorant: cum nullus sit tanta integritate ac prudentia, vt non sæpissimè offendant. nam Eguinardus & Accizolus Carolum Magnum, Eusebius Constantinum, Nebriffensis Ferdinandum, Iouius Cosmum Medicem, Philostratus Apollonium, Procopius Bellissarium, Staphylus & Leua Carolum V. Imper. tantis laudibus cumularunt, vt oratores non historicos agere videantur. ergo prudens existimator laudes cuiusque non domesticorum aut amicorum duntaxat, verè etiam hostium ponderibus examinabit. neque omnia Philippo Cominio de Ludouici XI. laudibus scribenti assentietur: sed etiam Meierù Belgicarum rerum scriptorem adhibebit: neque hunc tantum, verè etiam Paulum Aemylum: propter quòd vnus quidam plenus est Ludouici laudibus: alter eas omnino rejicit: tertius medium ferit. Meierus perfidum hominem ac fratris interfectorem vocat, & cui nihil prius esset quam violato iure diuino & humano scelere tyrannidem occupare. quin etiam Cominium ipsùm patris proditorè ac transfugam appellat. neque huic, neque illi in eo genere credendum puto, quòd alter opibus & honoribus maximis

*Meierus
Belgicarum rerum
scriptor*

ximis à rege cumulatus est: alter hostis & odio maiore quàm decuit historici ad scelus atrocitatem verborum contumelias adiunxit. Aemylus nec hostis nec amicus (fuit enim Veronenfis) prudenter ac moderatè hunc in modum, Dux, inquit, inuidiam regi cõflabat, patrie diu insimulans; fratris filios corrupisse, per eos illi veneno necasse. nihil temerè affirmat: rumores vbique peruulgatos non omisit. illi florente Ludouico scripserunt, hic centesimo post anno, vt nulla vel gratia, vel metu, vel odio commoueri posset. itaque Cornelius Tacitus proficitur res Tiberij, Claudij, Caij, Neronis gliscente adulatione ac florentibus ipsis ob metum, & postquam occiderant recetibus odiis compositas, falsas fuisse: atque inde sibi consiliù sine ira vel studio ea tradere, quorum causas procul haberet. scripsit enim centesimo post anno quàm illi floruerat. ac fortasse illud voluit Aristoteles cum diceret historias non minus veritate nimia quàm nouitate fabulosas & iniucundas esse. sanè vix est vt qui presentium rerum historias in vulgus manare patiuntur, veri scribant, ne cuiusquam nomen historia læsura, aut famà violatura sit. ac propterea Cicero neminem eorum qui viuerent inter claros oratores enumerauit, ne qui ab eo præteriti essent, vt ipse ait, succensissent. quis autem ab historicis in ea Republica verita-

veritatem exquirat, in qua dicere quod nolis, turpe; quod velis, miserum ac periculosum sic præstat igitur omni metu sublato rerû præsentium scripta posteris mandare: aut si quis est qui suorum laborum gloria se vivo frui malit, superioris ætatis res gestas, collectis omnibus omnium commentariis publicis ac priuatis, diuturnaque fama seniorum, historiam componat: id quod fecerunt clarissimi scriptores Linius, Tranquillus, Tacitus, Arrianus, Dionysius Halicarnassæus. atque huius etiam maior fides est quam illorum; quod de aliena non de sua Republica scripsit, & omnium cōmentarios, ac ciuitatis arcana ex actis publicis collegit: in quo genere est etiam Polybius, Plutarchus, Metasthenes, Amianus, Polydorus, Ctesias, Arnylius, Aluaresius, Ludouicus Romanus. eorum verò minus probanda sunt narrationes qui nihil aliud habent quam quod ab aliis audierunt *ἐκ τῶν ἄλλων ἀκροματῶν*, vt loquitur Polybius; nec publica monumenta viderunt. itaque optimi scriptores quod maior fides haberetur è publicis monumentis ea se collegisse aiunt. sic Amianus se Gallorum antiquitates è publicis illorum monumentis in lucem eruisse proficitur. similiter Arrianus statim initio scribit se Regis Ptolemæi, qui Alexandri magni rebus vbique interfuit, cōmentarios non prius euulgatos legisse.

itidem

itidem Appianus Augusti scripta: Metasthenes & Ctesias publica Persarum monumenta Diodorus Aegyptiorum de quibus scripsit, arcana se vidisse testatur. Onesicritus & Aristobulus Alexandri magni legatus quæ ipsi in Aegypto & India viderunt. Itaque Palaphatus *ἴσπερ, ἢ ἡμεῖς* inquit *ἰδύασαμεθα*. non quod historię veritas ex regum cōmentariis exquiri debeat; cum de se ipsi multa iactent: sed ea quæ nihil aut parum admodum ad eorum gloriam aut vituperationem pertinent: vt ratio temporum, prouinciar, imperia, regum ætates, series, atque omnino publicę rationes in quibus imperij arcana latent. huc verba Metasthenis referenda sunt, Neque tamen, inquit, omnes probandi sunt qui de regibus scribunt, sed solum sacerdotes penes quos publica fides est annalium suorum, vt Berofus qui omne tempus Assyriorum ex antiquorum annalibus digessit. hæc ille. Quod si qua historia tot ac tam multos testes habet vt refelli minimè possit, tamen si videtur incredibilis, magnum præ se fert veritatis argumentum, præsertim si in reliquis alios alii resutant. cui crederet Senatam Romanorum rustici cuiusdam somnio commotum, qui se ab Ioue monitum diceret vt Iudi instaurarentur, quod in prioribus præsulor indoctè saltaret? ad eius somnium decreuit Senatus inst aurati ludos. vni fortassis

non

non crederetur : sed in eo conueniunt Plutar-
 chus, Lilius, Dionysius, Valerius, Plinius; qui
 in tanta S. P. Q. R. consensione errare minimè
 poterunt. quid si dicat aliquis, alter alterius
 errore ducatur, id sanè fieri potest: non modò
 in humana, sed etiam in naturali narratione. fa-
 ma vetus est Olores morituros suauiter hæniã
 canere: id quod omnes non modò poëtæ ac pi-
 etores inde vsq; ab Aeschylò, sed etiã principes
 ipsi philosophorum, Plato, Aristoteles, Chri-
 stippus, Philostratus, Cicero, Seneca testantur:
 illud tamè Plinius primùm, deinde Athenæus
 fabulosum esse experientia diuturna tradide-
 runt, idque compertum habemus. sed historiæ
 naturales veræ sint necne; facillimè intelligen-
 tur: humane verò, quæ semper sui dissimiles
 sunt, non item. multi Carolum Ducem Aure-
 liorum ob læsæ maiestatis crimen supplicio af-
 fectum, idque Lutetiæ, scripserunt: neque v-
 nus tantùm aut alter, sed xx. prope historici:
 quem tamen anno post trigésimo quàm ab
 Anglis captus fuisset, in Galliam rediisse, ac fœ-
 liciter obiisse constat. atque in eo G. Bellaius
 meus ciuis, magnam historicorum negligenti-
 am coarguit: quòd quæ fama recens euul-
 garat pro comperto scripserunt. eiusdem er-
 roris Possidonius, Eratosthenes, ac Metrodo-
 rus à Strabone arguuntur, quod leuissimorum
 hominum mædacia pro vera historia tradide-
 runt.

*De Cyjano
 canisole.*

tunt. At Possidonius Cn. Pompeij auctorita-
 te vsus est, ne quid temerè scriberet. in qua re
 igitur scriptores à se ipsi dissentiant, posterio-
 ribus credendum putem, si argumentis aut ne-
 cessariis, aut certè ad assentiendum probabili-
 bus vtantur. est enim veritatis ea vis & natura,
 vt non nisi longo ac diuturno tempore in lu-
 cem eruat: cum scilicet vulgi errores, adula-
 tiones & odia planè conquerunt. & quoniam
 capitales sunt hominum inter se de religione
 discrepantium inuicitiæ, non placet Ethnicorum
 de Iudæis, aut Iudæorum de Christianis,
 vel etiã nostrorum de Mauris ac Mubame-
 dicis exquirere opiniones: sed collatis inter se
 probatissimis quibusque scriptoribus, qui qua-
 lesque sint, & vtrum res ipsi competas habet,
 videre. quanquam plerique in eo genere mag-
 nis errore labuntur, & antiquitatis ignoratio-
 ne, quàm quòd mentiri velint. vt quæ Græci
 veteres de Romanis & Celtis, aut Romani de
 Caldæis & Hebræis tradiderunt, magna ex par-
 te reselluntur, cum aliorum antiquitatis ig-
 gnari essent. quum verò de hostibus vituperatio-
 ne digna leguntur, cohibenda est assensio,
 nisi valde peripecta fides est auctoris. sed vt
 hostium scripta non omnino probada: ita nec
 penitus improbanda sunt. ac prudenter Cali-
 gula qui Cassii & Labieni de Cæsare historias
 Senatûs consulto damnatas euulgari iussit, cum
 diceret

diceret interesse Reipub. vnus cuiusque res ab omnibus intelligi. neque tamen huius aut illius de Cæsare testimonia si extarent omnino mihi probarentur. nec Cæsaris qui Pompeianos diuina & humana miscuisse, pecunias è fanis abstulisse scribit, cum ipse nullo religionis ac Deorum metu omnia tèpla Gallorum spo- liaffet, ac ararium sanctius, quòd Pompeius aperire noluerat, diripisset. hæc enim Cæsar atque his similia iactabat, vt iustam belli suscipiendi causam (tamen si nulla iusta causa cuiquam esse potest aduersus patriam arma capiendi) habere videretur. quæ verò de bellis à se gestis conscripsit, ex magna parte vera iudicantur, præsertim cum Imperator lege Portia prohiberetur falsum cæsorum numerum ad ararii tribunos deferre, alioqui triumpho & imperio (cuius causa Cæsar sceleratum esse iustum putabat) caruisset. quæ lex vt impunè violata sit, at tamen infamie metus hominem gloriæ cupidissimum retinebat, præsertim cum se viuo sua scripta in vulgus manare pateretur, & innumerabiles hostes haberet qui se mendacij coarguere potuissent. argumento est quòd Ciceronis Catoni Anticatoem reposuit; sed ita scripsit quasi reus apud iudices, vt ait Tacitus, causam agere videretur. Quæ igitur de hostium scriptis diximus locum habent, nisi quis trās fuga subornatus & pecunia corruptus sit:

vt

vt de Frossardo nonnulli putant, cui dubium est vtrum plus Angli, an ipse plus Anglis debeat: cum apertè fateatur se ab illis maxima præmia consecutum. non aliter atque Aretinus, qui quem laudabat: id quod faciebat iniustus: ab eo quoque se muneribus affectum gloriabatur. sic tamen existimo verissimè omnia scribere potuisse, cum vel in rebus gerendis & militia magnam partem ætatis consumpsisset. patriæ verò laudes penitus obliuisci, aut æquo animo præterire posse puto neminem. etenim Polybius qui inter optimos scriptores verissimus habetur. cum de suis ciuibus ageret sibi temperare non potuit, quin aduersus Phylarchum acerbissimè inueheretur, quòd Megalopolitanorum virtutem & fortitudinem in bello cõtra Aristomachum dissimulasset. Eadem causa, ni fallor, Plutarchum impulit vt aduersus Herodotum *ἑὲ ἑλληνικάς* scriberet, in quo nihil æquè reprehendit atque scripta de Bæotis & Cherronæis. Quis autem risum tenere possit qui Sabellici scripta legat, vbi Venetorum bella cum Romanorum gestis comparat? at ne Donatus quidem Gianotus cuius Venetus istam comparationem. ferre potuit. eodem morbo (si morbus est suorum popularium dignitatem honesto mendacio tueri) omnes ferè historici laborant. itaque libenter Cæsari de Gallorum moribus scribenti: aut

c Tacito

Sabellicus

Tacito de Germanis: aut Polybio de Romanis: aut Amiano de Francis assentior, cum peregrini essent, & eorum de quibus scripserunt, antiquitates plane cognitas haberent. Sed magna dubitatio me angit vtrum historici laudare, vituperare, ac de re proposita sententiam ferre; an verò legentibus iudicium integrum relinquere debeant. quod cum præcipuè ad historicorum delectum pertineat, rationes vtrinq; probabiles afferam, & cuiq; iudicium relinquam. Nam cum historia nihil aliud esse debeat quàm veritatis imago, & rerum gestarum veluti tabula quæ in clarissima populi luce omnibus ad iudicandum proponitur: perfectò præiudicium historicorum plurimum de rebus gestis detrahit: propterea quòd imperitorum animos variis opinionibus præoccupare velle videntur: prudentibus verò, qui falli nolunt, ob id ipsum quia non rogati sententiam ferunt, valde suspecti sint. illud etiam non parum obest quòd plerique historici cum rethoras aut philosophos agunt, filum abruptum propositæ narrationis, & legentium cogitationes ac memoriam aliò distrahant: vt iure Timæus vtroque vitio notatus sit: & cum ab historia sæpius ad reprehensiones digrederetur *ὡς ἰστοριοσ* & obrectator est appellatus. cum autem nihil difficilius sit quàm rectè iudicare, quis non grauiter ferat historicum qui nullam
publici

publici muneris aut consilij partem attigerit, de summis Rerumpublicarum moderatori- bus sententiam ferre? quid autem ineptius quàm eos qui nunquam actus viderunt, imperatorum offensiones inter ipsos & victorias disceptare? nam is qui Henrici bella cum Carolo V. Imperatore gesta complexus est (eius nomen prætereo) iudicem vtriusque se ferens tot ac tantis laudibus Regem cumulauit, vel potius obruit, vt eas laudes ne ipse quidè Henricus sine fastidio ferre posset: Carolum verò quasi sceleratum & ignatum hominem contumeliis omnibus lacerat, nec intelligit vir bonus eiusmodi conuitia in suum principem reddidare, cui turpe sit eum tali hoste bellum gerere; turpius ab eo vinci, affinitatem verò contrahere turpissimum. quare nec bonus historicus, & iniquus iudex omnium suffragiis existimatur. non miris audacter Iouius qui Selemi & Ismaelis Sophi, tum etiam Caroli quinti & Pauli Pontificis max. atque aliorum principum odiosas comparationes suo iudicio mittitur. his ego Xenophontem, Thucididè, Træquillum, Cæsarem, Guichardinum, Sleidanum oppono, qui raro admodum, nec nisi obliquè ac prudenter iudicium ferunt. Cæsar quidem bellicis laudibus abundans, & optimus artis imperatoris magister, suo quodam modo iure de re militari sententiã ferre potuit: nec verè

ri debuit reprehensiones imperitorum : illud tamen valde prudenter ac moderatè facit. cum enim P. Silla victoriam adipisci potuisse diceretur, si Pompeianos insecutus esset, hic Cæsar; Eius consilium reprehendendum non videtur. alię enim sunt legati partes atque imperatoris: alter omnia agere ad prescriptum; alter liberè ad summam rerum cõsulere debet. cum item Pompeius in acie Pharsalica militem consistere, non progredi; hostem excipere, non laceffere iussisset; Quod nobis, inquit Cæsar, nulla ratione factum videtur, propterea quod est quedam animi incitatio atque alacritas naturaliter omnibus innata, quæ studio pugnae incenditur: hanc non reprimere, sed augere imperatores debent. hic non solum armis, sed etiam arte belli gerendi cum Pompeio contendit. non desunt exempla quæ Cæsaris testimonium confirmare possint, atque imprimis Epaminondæ victoria contra Lacedæmonios. sed vt sint innumerabilia, quid tam ineptum quam si Phormio aliquis qui castra nunquam viderit, de talibus viris quasi arbiter datus sententiam ferat? vel homo de schola Lycurgi ac Solonis sapientissimorum Reipub. moderatorum leges emendare velit? quod quidem cum fecisset Aristoteles, in multorum offensionem incurrit: & à Polybio tacitè à Plutarcho aperte reprehensus est. quàm sapienter

pienter, nescio: illud tantum, de rebus parum sibi compertis opinari, lubricum; indicare, periculosum videri. atq; in eo ipso Viues Caroli V. præceptor Cominium reprehendit, quod d' sapius ab historia propofita digrediat, deque principum moribus ac virtutibus, atque omnino de beata vita philosophorum in modum disputet. is tamen aliter atque Viues omne tempus in Republica gerenda, aut in bellis, aut in maximis legationibus obeūdis consumperat, vt rectè, si quis alius, iudicium ferre poterit. quod si iusta reprehensio est, præstabilis fit historico narratione propofita timidè iudicare, vel assentionem omnino cohibere. At in contrariam sententiam me Polybij autoritas abducit. is enim propterea Phylarchum reprehendit, quod debitas cuique laudes omisisset, ac præcipuam annalium utilitatem esse putat, vt boni laudibus sui similibus ad virtutem inflammarı; scelerati vituperatione & infamia terri possint. quam rationem Tacitus & Procopius amplectuntur: & grauissimi quoque scriptores de re propofita sententiam ferunt. quinetiam Agathias (quod mirere) nudam historiam, veterularum nugis similem sibi videri scribit. sed is author non tanti est apud me vt eius oratione persuaderi possim: præsertim cum Ciceronis grauissimi testimonio, Cæsar omnes historicos superasse videatur,

Laudibus
Viues

ob id ipsum quodd eius historia nuda, simplex, recta, & quali omnibus detractis ornamentis vnicuique iudicanda proponatur. cōsimilis est historia Xenophontis quam, Thucydidi connectit. in qua nullum suum iudicium interponit, nusquam digreditur, nulla orationis adhibet ornāmēta. & quoniam plerique bonorum laudes, ac vituperationes malorum ad historiae fructum pertinere putant, verius ac melius à philosophis, quorū illud præcipuè munus est, quam ab historicis fieri poterit. quanquam plus satis vituperat Neronem, qui iustissimos quoque viros, præceptorem, duas vxores, fratrem Britannicū, matrem denique interfecisse narrat. quæ omnia Tranquillus purè, simpliciter ac sine vlla verborum amplificatione scribit. Appianus verò cum Mithridatem scripsit matrem, fratrem, tres filios impuberes, totidemque filias interfecisse, subiicit: Sanguinolentus & crudelis in omnes fuit. superioribus fidem non minus detraxit, quam Iouius, qui oratione longa Selemi Turcarū principis crudelitates omnes cum summa contumelia verborum amplificauit. mihi satis ad æternam sui nominis labem, & quidem credibilius videretur simpliciter narrare tres ab eo Bassas summa fide & affinitate sibi coniunctos, duos fratres, quinque fratrum filios ac parentem senio fractum ab eo necatos, quam oratoris in modum

*Iouius noster
h.*

dum, quod minime historicum decet, historiam amplificare quæ legentibus falsa, vel suspecta videatur. Atque hæc cum bona eorum venia dicta sint, qui nuda historia nihil magis infipidum esse putāt. neque enim inagrorum virorum de rebus gestis iudicia reprehendo si modò tales sunt. qui rectè iudicium ferre possint. in vrbana disciplina laudatur Dionysius Halicarnassæus, Plutarchus, Liius, Zonaras, Dio, Appianus. in militari, Cæsar, Paterculus, Amianus, Froissardus, Hircius, Bellaius. in vtraque Xenophon, Polybius, Thucydides, Tacitus, Cominius, Guichardinus. in principum arcanis & aulica vita, Tranquillus, Lampridius, Spartianus, Sleidanus, Maciauellus. in moribus populorum & regionum varietate, Diodorus, Mela, Strabo, Leo Afer, Boemus, Aluaresius. in religione, Philo, Iosippus, Eusebius, Theodorus, Socrates, Sozomenus, Nicephorus Callistus, Orosius, Sidonius, Gregorius Turonensis, Abbas Vspergensis, Gulielmus Episcopus Tyri, Antoninus Florentinus, tum etiam historiae Magdeburgicæ scriptores. sed vt optinè ab antiquis, Ne sutor vltra credidam: ita nec Polybij de religionibus, nec Eusebij de re militari iudicia probare possum. Hæc in vniuersum de historicis. Nunc optimi cuiusque delectum adhibeamus, meliores quidem iis quos habemus sperare.

*Dispositio
historiarum
liber*

amentia, optare, sceleris esse videatur, nec eorum studia valde vitia duco, qui sibi fingunt ideam historici consummati qualis nemo fuerit vnquam, nec verò esse possit: eos autem quos in manibus terimus omitunt. quis enim dubitat, quin historicus vir grauis, integer, seuerus, intelligens, disertus, & quasi vitæ communis ac priuatæ, omniumque rerum magnarum scientia instructus esse debeat? ineptius tamen qui nihil in historia præter eloquentiam, aut fictas conciones, aut egressiones iucundas admirantur. sic enim statuo fieri nullo modo posse vt qui ad voluptatem, idem quoque ad rei veritatem scribat. quod in Herodoto reprehendunt Thucydides, Plutarchus ac Diodorus. miror tamen hunc vnum historie parentem à Cicerone appellari, quem omnis antiquitas mendacij cogauit. nullum est enim mendacis historici maius argumentum quam ab omnibus scriptoribus apertè confutari. neque tamen omnino reiciendum puto. est enim in eo præter eloquentiam & suauitatis Ionicæ lepores plurima vetustatis imago: multa quoque in posterioribus libris verisimè ab eo scripta memorantur. Optimi verò scriptoris indicium est ab omnibus probari, eo præsertim tempore quo vigent ij qui rebus gestis interfuerunt in quo genere sunt, opinor, Thucydides, Salustius, Xenophon, Cominius, Guichardinus,

dinus, Cæsar, Sleidanus. nam quòd Athenienses querebatur Thucydidem multa in gratiam Lacedæmoniorum scripsisse, magnam veritatoris testimonium tulerunt. cum enim Atheniensis fuerit non Lacedæmonius, & legationes in bello Peloponesiaco ac Præturas obiecit: magnisque opibus & regia stirpe clarus extiterit: tum etiam res ipsas velut è specula viderit: & magnis sumptibus ingeniosos exploratores ad inquirendam rei veritatem aluerit: postremò spirantibus iis qui rebus intersuerant, sua scripta in libera ciuitate iudicanda proposuerit, quis eius historie fidem eleuaret? neque verò Lacedæmonius ita fauit, vt suorum ciuium penitus obliuisceretur; à quibus tamen erat in exilium relegatus cum historiam scriberet, sui tamen exilij autorem atque aduersarium omnium maximum Periclem, non modò à calumniis vindicauit, sed etiam tantis laudibus mortuū cumulauit, vt eius interitu Rem publicam interituram verisimè auguraretur. concionem tamen apparatus tacitè reprehendit Diodorus. eadè reprehensione vitur Trogus Pompeius (vt est apud Iustinum) aduersus Liuium & Salustium, quòd directas & obliquis conciones operi suo inserendo, historie modum excesserint. Nihil est enim, vt ait Cicerone, in historia pura & illustri breuitate dulcius. sin conciones de Liuiò detraxeris, exigua frag-

fragmenta restabunt . quæ causâ Caligulam
impulit vt scripta Liuii & imagines de biblio-
thecis omnibus prope amoueret . idque magis
mirum debet videri , cum libro vno & qua-
dragesimo testatum reliquerit , se nihil præter
historias Romanorum scribere decreuisse .
De Sallustio , quod eius omnia scripta ferè in-
terciderunt , non ita facillè iudicari potest . ex
iis tamen quæ habemus , integerrimum scrip-
torem & rerum magnarum vtperitum fuisse
constat . vt enim Iugurthinum bellum ve-
riùs scriberet , in Africam vsque nauigauit . li-
berè tamen de rebus iudicat . quid enim libe-
rius est quàm in vno Cæsare & Catona Ro-
manorum omnium illius ætatis collocare vir-
tutem ? At Thucydides Periclem ; Sleidanus
Franciscum regem , duces Saxoniu , Bellaium ,
Alafconem verissimis ac propriis laudibus ex-
tulerunt , comparationes tamen odiosas reie-
cerunt . ac si quid est quod cuiquam infamiam
asserat , necessariis confirmant argumentis ,
aut oblique rumoribus acceptum ferunt . hoc
verò cõmune illis est cum Guichardino , Plu-
tarcho , Maciatello , Tacito , vt multa multo-
rum consilia fraudèque quantumuis occultata
in clarissimam lucem proferat . fuit enim Sleidanus
Francisci regis interpres , & pro sua Repub-
licæ legationes sæpissimè suscepit . cum autem
præcipuè de religionibus (vt erat pius ac reli-
giosus

Sleidanus

giosus) scribere proposuisset , non modò con-
ciones directas & obliquas , sed etiam libros
vtrinque de religione scriptos , qua breuitate
potuit cõplexus est : id quod multis fastidium
parit . sed homini antiquitatis ac rerù magna-
rum audio nihil debet molestum videri . est e-
nim in nostris scriptoribus , Annonio , inquam
Monstreleto , Frossardo , Carterio magna far-
rago rerum leuissimarum , in quibus tamen la-
tet antiquitatis ac vetustatis imago non peni-
tus contemnenda ; quam non reperias apud Ae-
mylium , qui proficetur se multa prætermisisse
quæ alii prodiderunt . eiusmodi est etiam histo-
ria Leonis Africi , Aluarefii , M. Gazi , qui maxi-
ma , mediocria , minima complectitur , infini-
tæque rerum varietate aures hominum curio-
forum explere possunt . sed hæc rariùs in Gra-
ecis aut Latinis , qui duntaxat vrbanam aut mi-
litarem disciplinam tractant , & quæ memora-
bili casu quodam contigerunt . vt apud Liuium
Capitolii deflagratio in bello sociali . apud Ta-
citem incendium illud quod duodecim vrbis
regiones absumpsit , interdum tamè prodigia
planè incredilia narrant , non modò infimi , ve-
rum etiam clarissimi quique scriptores : vt Cæ-
sar ipse qui bello ciuili Tralibus statuas sudasse
scribit ; vir alioqui Deorum & hominum con-
tempтор . sed in eo genere Liuius nimis reli-
giosè dicãt a suspensiosè omnes superauit .
nihil

nihil enim frequētius quàm boues loquutos, scipiones aruisse, statuas fudasse; quod pluuio caelo frequenter accidit: Deum Annibali apparuisse, infantem semestrem triumphum clausisse: vt non immeritò Polybius eiusmodi scriptores Tragedos appellarit, qui cum Annibalem è falebris expedire non possent, Deos è machina quadam accirent. quanquam Polybius de religionibus nefariè scripsit. illi venia digniores, quòd superstitione præstat quàm impietate obligari; & falsam quàm nullam habere religionè. Est etiam Lilius aliquantò copiosior in laudibus alienis. cum enim P. Sempronium ciuibus omnibus antetulisset (in quo reliquis iniuria fieri videtur) omnibus humanis à natura fortunàque bonis cògestis instructum fuisse tradit. nec eo contentus singula copiosè amplificat à generis splendore, opibus, eloquentia, forma, ætate, animi magnitudine, disciplina militari. Furium verò Camillum in cœlum vsque; Africanum supra cœlū tollit: vt mirum videri non debeat si Augustus Põpeianum appellauit: quòd in Pompeio laudado sagietatem expleri non potuisset. at in reprehensionibus parcus est & grauis. vt cum M. Lilius & C. Claudius ante censuram se mutuis accusationibus impeterent; hic ille, Ibi scèdum certamen inquinandi famam alterius cum suæ famæ dispèdio factum est. idem alibi de antiqua plebis

plebis in patricios reuerentia; Hanc modestià, inquit, animique altitudinem vbi nunc in vno inuenis quæ tum vniuersi populi fuit? & de Caluino Campano, Improbum, sed non ad extremum perditum, qui malet incolumi quam euersâ patria dominari. est autem quod in Liliuo miremur dicèdi varietatem. interdum valde copiosus est; interdum verò concisus. nam prioribus decè libris CDLX. annos ab V. C. comprehendit. altera decade LXXIIII. tertia XVIII. quasi seriò ad historiam aggredietur. reliquis decem & centū libris CXCII. annos complectitur. neque enim vilo tempore populus Romanus à bellis còqueuit, quin etiam multò plura gesta sunt ab exactis vrbe regibus vsque ad Appium Cecum, quàm inde ad Cæsarem. sed id factū opinor quòd veterum commentarios, qui nascente imperio pauci; florente innumerabiles extiterunt, in vnum quasi corpus coaptauit. cum autè in eos incidet quæ melius scripserant, iis se totū addixit: vt videre est in Punico bello quòd quidem ad verbū de Polybio translulisse videtur. At Polybius non modò æqualis vbique ac sui similis: sed etiam intelligens, grauis, in laudibus parcus, in reprehensionibus acerbus: ac veluti prudens legislator & bonus imperator; multa de militari vrbanàque disciplina; multa de historici officio disputat. scripsit autem historias

Polybius.

storias omnium ferè populorum qui suis tem-
poribus floruerit, & paulo ante ab Olympia-
de CXXIII. siue ab Orbe condito ter miliesi-
mo sexentesimo octogesimo, vsque ad annum
ter miliesimum septingentesimum sexagesimū
sextu. sed ex libris XL. quos scripsit XXXIII.
interciderunt. videtur autem non minùs philo-
sophi quàm historici personã induisse. nam
in fœdere Carthagenensium principes ac Re-
rumpublicarum moderatores admonet, vt di-
ligenter prouideant vtrum ij quibus cum fœ-
dera iungūt, necessitate coacti, an spe amicitie
ducantur. plenus est eiusmodi præceptis liber
sextus, in quo de militari & vrbana Romano-
rum disciplina copiosè differit. locorum verò
ac regionum descriptiones nemo veterum di-
ligentiùs explicauit. tum etiam superiorū tem-
porum & historicorum ignorantiam sæpe co-
arguit, qui fabulosè multa de Romanis scri-
pserant. ex eodem T. Liuii & Appiani puden-
dum errorem deprehendimus, qui Gallorum
legiones à Brenno deletas prodiderunt, nec
tantæ cladi nuntium quidem superuissè qui
Vrbem à se captam gloriaretur. consimili er-
rore lapsus est Iustinus, Callimachus & eius
scholias, qui Brenni copias Italia vastata in
Græciam influentes ipoliato Delphorum tem-
plo fulgure percussas omnino interuissè fabu-
lantur. nã Polybius clarissimis argumentis iis-
que

que necessariis docet easdè copias incensa Vr-
be ab Hælespontum vsque progressas, & locum
opportunitate pellectas circa Bizantium
cõstitisse, Thracibutiq; deuictis regnum vsque
ad Clyari tẽpora tenuisse. quod mirum videri
non debet: cum Balduino duce non ita pridem
Bizantium cæperint, & imperio Græcorum
diutissimè præserint. Polybium secutus est
ætate nostra Paulus Iouius, quòd attinet ad v-
niuersam sui tẽporis historiam. sed hoc inter
vtrūque interest, quòd ille vel rebus gestis in-
terfuit, vel præfuit, vel publica vbiq; monumẽ
ta vidit; hic audita & inaudita plerūq; scripsit:
ille in militari ac domestica disciplina diu se ex-
ercuit; hic neutram attigit: ille in sua Republi-
ca princeps; hic priuatus: ille imperator; hic
medicus: ille magnam Europæ partem, oram
Africæ & Asiam minorem, vt populorum mo-
res intelligeret, peragravit; hic annos septem
& triginta, vt ipse gloriatur, in Vaticano con-
fedit: ille Scipionis Africani moderator ac bel-
lorum vbiq; socius; hic Pontificū perpetuus
comes. cum autè rogaretur cur simularet fal-
sa, vera dissimularet: amicorū gratia id à se fa-
ctum respõdit. ac tamen si superstites intelligen-
ret suis scriptis fidem derogaturos, ea tamen
intelligebat infinite posteritati credibilia fo-
re, quæ sibi suisque popularibus laudem essent
allatura. illud certè ad sempiternã memoriam
testatum

no 1707
Paulus Iouius

testatum reliquit Gorræus Parisiæsis, qui quas finxit Amadîi fabulas, nō min⁹ veras ac probabiles quam Iouij scripta fore confidit. ferendum quidem esset, si pro salute Reip. mentiretur; id quod magistratibus Xenophon & Plato permiserūt: sed assentionis causa mentiri cum omnibus turpe, tum verò historicis turpissimum. nam vt Bessario Cardinalis cū inter Diuos inepta quadam *ἀποθιῶσει* Romę quam plurimos referri videret, quorum vitam improbarat, se valde dubitare dixit, vtrum vera essent quę ab antiquis prodita fuerunt: ita mēdaces historici faciunt quo min⁹ fidei reliquis habeatur. si Polybium imitaretur meminisse debueras, quod ille historiarum initio proficitur, eum qui de historia veritatem detraxerit pulcherrimi animantis oculos detraxisse. quam verē scripserit, non ex eo qui fabularum autorem appellat, aut ex Sleidano vel Bruto Florentino qui hominem mendacii sæpe coarguit: quōd alter religione, alter odio tyrannidis permoueat: sed ex ipso historiae parçe Guichardino, qui omnium iudicio verissimē scripisse putatur conuinci potest. cuius scripta si cum Iouio conferantur, non magis congruent quam rotunda quadratis: præsertim in cōcionibus, epistolis. scē deribus, decretis, quę Iouius suo arbitrato fingit, in quo tamen decorum ita confudit, vt imperiti milites

lites ipsius Alciati sui laudatoris iudicio, declaratores scholastici esse videātur. omitto ineptam Caroli Imperatoris ad Iouium cohortationem; Expedire te, inquit, Ioui calamos oportet &c. tum eius querelas & colloquia cum Iouio, quę tam vera mihi videntur quam ducentos amplius leones à Muleasse interfectos: aut ex agro Brixiano sexcenta millia minoris pecoris, maioris verò ducenta millia à Gallis abducta, vt ipse affirmat, nec aliis acceptum refert. multa de Perfarum Abisfinorū ac Turcarum imperio: quę vtrum vera sint, ne ipse quidē scire potuit, cū rumoribus fidem habuerit: nec consilia principum, nec conciones, nec epistolas, nec res gestas, nec vlla publica monumenta viderit: sic tamen scribit quasi rebus interfuisse, nec vllum dubitationi locum relinquit. quę igitur verissimē scribere potuit; noluit: puta res in Italia gestas. quę voluit, non potuit: scilicet externa. nihilominus tamē grauius se latrum scribit, si cum sui temporis scriptoribus conferatur: quod Arriani exemplo scriptum opinor. is enim tantō se reliquis historicis, qui vitam Alexandri magni scripserant, superiorem putat; quanto reliquis imperatoribus Alexander. fuit certē Arrianus summo vir ingenio, summq̃ doct̃ina præditus, vt planū sit ex eius cōmētariis in Epictetum. præterea vsū cum eruditione con-

155410
Cardinalis

Abisinos
Iouij Laudator

iunctitac propter summam prudentiam ab Adriano Augusto per omnes honorum gradus ad Consulatam florentem Republica prouectus est. omitto flores Attici sermonis & eloquentiam, quae in eo tanta fuit vt alter Xenophon appellaretur. neque tamē si Iouius vlla re cum Artiano comparandus esset. molestē ferre debuit se cum aliis conferri; quod ei per me licebit. non quod multa non sint verē & eleganter ab eo scripta: sed hunc mendacij fructum tulit, vt etiam cum vera scribit suspectus habeatur. hoc tamen acerbius est ac indignius, quod cum historiam venalem prostituisset, vberiores tulit mendacij fructus, quā quis alius vera scribendo. Sed ad veteres redeo, quos cum nostris, & inter se, vt casus feret, comparabo. Ac primū quidem occurrit Dionysius Halicarnassens, qui praefer moderatum dicendi genus & Atticam puritatem, antiquitates Romanorum ab ipsius Urbis origine tanta diligentia conscripsit, vt Graecos omnes ac Latinos superasse videatur. nam quae Latini quasi perulgata neglexerunt, puta sacrificia, ludos, triumphos, magistratuum insignia, tum vniuersam Romanorum in gubernanda Republica disciplinam, censum, auspicia, comitia, totiusque populi difficilem in classes ac tribus partitionem: postremo Senatus auctoritatem, iussa plebis, magistratuum imperia, populi potestatem

testatem vnus omnium accuratissime tradidisse mihi videtur. quae vt planius intelligerentur, Graecorum leges ac ritus cum Romanis institutis comparat. vt cum iura clientelaram quae Romulus instituit (quanquam ea quoque Galorum cōmunia fuisse tradit Caesar) ab Atheniensibus & Thessalis alitius repetitac Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse atque Harmosten Lacedaemoniorum, Archum Thessalorum, Aezymneten Mitylenaeorum. leges autem Romuli, Numae, Seruij vnā cum antiqua Romanorū origine sine hoc auctore penitus interissent: quae Latini quasi perulgata negligenter omiserunt. atque id ferē omnibus historicis contigisse videmus, vt quae vulgo cognita sunt Reipublicae instituta praetermittant: quasi exteris atque ac ciuibus nota, vel etiam immutabilia fore iudicarent. rectē Sleidanus, qui quod Argentinē missa xx. annos intermissa fuisset, deinde prementibus armis rursus admissa, plebe magno concursu velut ad noua spectacula confluente; occasione accepta proficitur se posteritati Missae arcana relicturū, ne si rursus dimissa, vel omissa, vel planē amissa fuerit, quae qualiquae sit postea ignoretur. quanquam pleraque sunt ab eo negligenter praetermissa: sed venia dignus est, si eius sacrificij oblitus sit cui non nisi puer interfuert. ita Dionysius, Plutarchus, Polybius,

Dio Græci homines, Romanorum disciplinâ
vniuersam, quam Latini neglexerant, diligen-
ter pertractarunt. idem quoque in nostris &
Italorum scriptis sæpe desideravi, vt Diony-
sium sibi proponeret ad imitandum: qui sin-
gulas historię utilitates vbique colligens, om-
nia dicta, facta, consilia ad bene institutę ciui-
tatis formam reuocauit: maximè verò ad reli-
gionem & numinis metum. quid enim diui-
nitas & ad religionem magis accomodatè dici
potuit: cum de iustitia Romanorum ageret,
quàm æterna quadam lege naturę nunquam
interitura decretum fuisse vt imperia Rerum-
publicarum ab iniustis possessoribus ad iustos
deferantur? illud quidem est Syrachii sapientię
magistri vetus oraculum. ex quo Dei bonita-
tem, & eam, qua in rebus humanis vititur, pro-
curacionem admirari debemus: cum omnibus
ætatibus ac seculis dominatum optimo cui-
que cum summa utilitate infimorum tributū
videamus. sic enim Deus angelis imperat, hi
hominibus, homines belluis, & in vniuersum
anima corpori, ratio libidini, mens rationi. at-
que hæc de historia Dionysij quæ si integra
extaret, nihil esset quæ Varonis thesaurus in-
te fuisse quereretur. fuit enim Dionysius non
solum Pompeio magno ac Tiberoni, sed etiam
magistro Varoni tanta beneuolentia con-
iunctus, vt ab eius spatii & colloquii præcla-

ra omnia hausisse videatur. Parem ferè diligen-
tiam in Romanorū antiquitate adhibuit Plu-
tarchus: de quo quid iudicandum sit satis vni-
cuique perspectum opinor. cum enim Traiani
optimi principis moderator extiteris, & in au-
la principum diutissimè versatus, ad extremū
etiam Istitiæ præfectus, dubiū non est quin ad
summum sapientię studium, rerum quoque ge-
rendarū viam adiūserit. populorum verò ma-
ximè illustrium historiam cōplectitur: tamen si
non perpetuam, sed abruptā, & ad principum
similitudines accomodatam. est autem quod
in eo miremur liberum de re quaque iudi-
cium, vt non tam historicus quàm principum
censor esse videatur. sic tamen existimo, si quis
idoneus est earum rerum arbiter, aut Plutar-
chum esse, aut neminem. quid enim tantam sa-
pientiam latere potuit? patet hoc quidem o-
mnibus qui modò grauissimas illius de Repu-
blica, de quæ intima philosophia disputationes
legerint. bellorum verò causas, initia, progres-
sus, offensiones, victorias non aliter ac bonus
imperator diligenter explicat. interdum etiam
ad minima quæque rei familiaris momenta
delabitur: cuiusmodi est illud de Catone Cen-
sorio, qui dedita opera discidia inter senos se-
rebat, ne quid deterius in eadem volūtate con-
spirantes molirentur. ac de Pericle qui fructus
annuos, quos ex prædijs percipiebat, suo com-
modo

*Plutarchus.**Dionysij Halicarnasensis præclarissimi dicuntur*

modo vendere, ac vicui necessaria emere con-
sueuisset. saepe incredibilia & planè fabulosa
narrat, sed vitur verbo φασί, ne quis temerè
asentiat. v. in Lycurgo scribit puerum La-
cedaemonium crudelissimam lacerationem &
illorū distractionē ad necem vsque pertulisse,
ne vulpis furtū detegeretur. & Agefilaum ab
Ephoris mulctatum, quod suorum ciuium a-
nimos & voluntates vnus sibi conciliarat. illud
tamen animaduersione dignum est quod Græ-
cos principes cum Græcis, & Romanos inter
se bona fide cōparauit: Græcos verò cum Ro-
manis non item. idque facillè intelligi potest
in comparatione Demosthenis ac Ciceronis:
Catonis & Aristidis: Syllæ ac Lyfandri: Mar-
celli ac Pelopidae. quid autem aliud est Agefi-
laum Pōpeio, quàm muscam Elephanto con-
ferre? interdum etiam in Romanorum anti-
quitate labitur: quod in homine Græco, qui
se linguam Latinam non satis intellexisse in
vita Demosthenis constat, mirum videri
non debet. scribit Gracchum equites cum se-
natoribus rogatione Sempronia de iudiciis
coniunxisse: qua tamen adpta sunt iudicia se-
natoribus & ad equites omnino translata: vt
Velleius, Appianus, Afcionius, Tacitus & Flo-
rus confirmat. itaque legem Luliam pro Sem-
pronia: & Gracchum pro Druso vsurpauit. si-
mile est illud quo d Romanorū denario drach-
mam;

mam; libræ minā æquauit in vita Fabij & An-
tonij, id quod Budaeo magnam præbuit erridi
occasione. nam his fundamentis malè iactis,
infiniti errores consequuntur. quod item in Ca-
tone Uticensi mutam dare vxorem apud Ro-
manos licuisse tradit id; fecisse Catonem er-
ga Hortensium, vt ex Martia Catonis nobili
ac fecunda matrona liberos susciperet, vix ad-
duci possum vt credam, præsertim cum Ro-
muli lege de adulteris ac more veterū, quem
Tiberius reuocauit, agnati adulteras vxores
pro suo arbitratu coerceret. & quidem satis
audacter Cuiacius, qui P. Manutium fabrilis
tractare iubet, quod lege Romula de adu-
lteris capitale penam vxori à marito & pro-
pinquis infligi licuisse putet: ea tamen lex à
Gellio his verbis concepta est. In adulterio vx-
orem tuam si deprehendisses impunè sine i-
udicio necares: illa te si adulterates, digito non
auderet contingere, neque ius est. & in ora-
tione Catonis de veteri mulierū victu & mo-
ribus: In adulterio vxores deprehensas ius fuisse
maritis necare. neque enim *Quarū* mul-
tare significat, vt voluit Cuiacius, sed quoquo-
modo punire. hoc verò planius intelligitur ex
ipso Halicarnassico, qui maritum *τὸ μετὰ τῆς
τῆς μητρίας καὶ πατρίας* fuisse scribit adulterij &
ebrietatis causa. quibus verbis ius vitæ ac ne-
cis tribuitur. quanquam mitius agi & a pro-
pinquis

Eusebius, Orosius, Iulianus, Paulus Diaconus, ac Marcus ipse Aurelius in suis ad Senatū literis testantur. Sunt qui Diodorum superioribus conferendum, plerique ante ferendum putant. non video tamen quid in eo tā opere admirentur: siue dicendi genus, quo nihil magis vulgare dici potest, siue rationem historiarum spectent. rectē quidem & ordine proponit ea quae initio cuiusque libri dicitur esse, sequē ipsum breuiter colligit. vt videre est initio primi libri, vbi totum opus in libros XL. partitur. sex prioribus tēpū omne cōplectitur ante bellum Troianum, vndecim sequentibus à bello Troiano ad Alexandri mortē. reliquis XXIII. ab Alexandro vsque ad bellum Gallicum. quod quidem tempus annos centum ac triginta. supra mille comprehendit; praeter ea quae fabulosa veteres appellant ante bellum Troianum. ex quo ad Heraclidarum reditum annos supputat XC. secutus Apollodorum. hinc vsque ad primam Olympiadem CCC. XXVIII. à prima Olympiade ad bellū Gallicum DCCXXX. hęc diligenter. illustrium quoque philosophorum historicorum ac poetarum aetates solus è veteribus ad historiam adiunxit. vt libro decimo quarto scribit Ctesia à Nino historiarum initia duxisse, Archonte Lyfiade: huius etiam libros. sex Assyriarum, totidem Persicarum rerum. in quibus ab Herodoto

rodoto vbiq; ferē dissenserat, in vnum collegit, nam Plutarchus, Pausanias, Athenaeus & Graeci ferē omnes auctoritate Ctesiae vtuntur. quanquam eius epitomen habemus. Thucydidem verō initium historiarum fecisse tradit Archonte Charite, Q. Furio, & M. Papyrio Coss. Ephorum ab Heraclidarum reditu ad Perinthi expugnationem: Theopompum ab anno primo Philippi Macedoniae regis, Archonte Callimede, Olympiade quinta & centesima, Cn. Genutio & L. Aemylio Coss. sed quod Diodorus in Theopompo, reprehendit, idem in Diodoro coargui potest. ait enim ex libris octo & quinquaginta, quinque esse quorum dubia sit fides: ita ex libris XL. Diodori quorum vix duodecim integros habemus, quinque priores penē ex fabulis constati videntur, vt Viues nihil eo scriptore nugatus esse putet. tametsi primus est inter Graecos qui Plinii iudicio nugari desit. cum verō vniuersitatis historiam scribere proposuisset, totus est tamen in historia Graecorum. quinetiam prolixior est in vnius Gilippi Lacedaemonii cōtione (Laconica breuitatis, & suae in Thucydidem reprehensionis oblitus) quam in historia bellorū quae per Italiam gesta sunt annis ferē trecentis: cum tamen longa digressione de peste Atheniensiu & eius causis disputet. omitto quam absurda sit eius interpretatio

tio de anno Lunari, cum homines annos mille
 ducentos aliquando vixisse crederentur: quasi
 non his quoque temporibus hanc ætatem mul-
 ti superarent. sed cum annos xxx. in historia
 scribenda & regionibus obeundis se consum-
 pisse fateatur, miror quor Italie finitimæ hi-
 storias adeo negligenter tractari: præsertim
 cum florète Romanorum imperio, id est, Cæ-
 sare Dictatore, claruerit. nam si quis Lium
 ac Dionysium cum Diodoro comparet, ubi-
 que fere in Romanorum antiquitate discre-
 pantes iudicabit: maximè in ratione Fastorum
 & Olympiadum, in quibus sæpissimè labitur,
 idque fortassis imperitia lingue Latine con-
 tigisse puto, quò minus scripta Romanorum
 diligentius inquireret, argumento est quod v-
 bique *φύσει* pro Furio scribit, quasi Græca
 vox esset. idem Ancum Horatium pro Marco:
 S. P. Manium pro Melio: Lactucam pro Lu-
 catio: Trigemini pro Tricostio, quod vt li-
 brariorum vitio tribuatur (sic enim opinor)
 non tamen potest in Consulibus, Decemuir-
 ris, ac Tribunis militum Consulari potestate
 eadem excusatio habere locum, in quibus enu-
 merandis modò tres modò quatuor omittit,
 totamque Fastorum Consularium rationem
 confundit. sed hæc Caroli Sigonij & Onuphrii
 Panuinii studiis ac labore facillè possunt emen-
 dari, vterque profectò in Romanorum anti-
 quitatibus

quitatibus explicandis summam ingenii lau-
 dem est adeptus. In quo genere magnum e-
 tiam Cornelius Tacitus nobis attulit adiu-
 mentum. cum enim à Tiberio vsque ad Ner-
 uam vnius seculi res gestas conscripserit, om-
 nia maxima, mediocria, minima studiosè per-
 secutus est. libro quarto proficitur se nec bel-
 la, nec vrbiùm expugnationes, nec fufos exer-
 citus, nec certamina plebis & optimatum nar-
 rare, suumque laborem ingloriorum fore non
 tamen inutilem. & paulò post, Nos sæua iussa,
 cõtinuas accusationes, fallaces amicitias, per-
 niciem innocentium, & eadẽ exitu causas
 coniungimus. quanquam omnia bella quæ il-
 lis temporibus contigerunt, & quibus ferè in-
 terfuit aut præfuit, studiosè describit. nec post
 Aetiã victoriam vllus est historicus qui
 militarem aut forensẽ rationem copiosius
 tractarit. floruit enim diuissimè in militari
 vrbanaque disciplina, & Proconsul Germaniã
 inferiorem obtinuit, quo tempore Germano-
 rum mores, instituta, ritus tanta diligẽtia per-
 scripsit, vt vni Tacito suam antiquitatem Ger-
 mani acceptam ferant. est etiam gloria maio-
 re dignus quòd Tacitus Augustus, qui ob
 summam sapientiam magna consensione Se-
 natus ac legionum Imperator creatus est, ad
 hunc suæ stirpis originem deũdit, eiusque li-
 bres bibliothecas omnes compleuit: tamen si
 efficere

efficere non potuit vt integrum haberemus. est autem oratio Taciti mirum in modum arguta & prudentiæ plena. argumento fit illud, Plochium est iniuriæ quàm beneficio vicem exoluere, quia gratia oneri; vltio in quartu habetur. quid autem de Seiano breuius & acerbis dici potuit, quàm eius voluntatem non nisi scelere queri potuisse? aut de Poppæa, maritos & adulteros non distinxisse, sed vnde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transfuisse? Vitellii stuporem, libidinem, temulentiam, crudelitatem acerbè insectatur, sed nihil acerbè dici potest in eum qui præter naturæ vitia, quæ in eo maxima fuerunt, legem incestus ac nuprias auunculi cum fororis filia Senatui perfuasit. idem cum inter cadauera cæсорum ciuium iter haberet, nec quisquam præter eum tererrimum odorem ferre posset, palam dixit bene olere interfectû hostem; melius ciuem. Si de legibus & Repub. sententiam Taciti exquirimus, quid grauius dici potest quàm omne magnû exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publica rependitur? Plato paulò aliter, Hydre caput eos amputare, qui de legibus omnia incommoda detrahi posse opinantur. si forenses ac fenatorias artes, si antiquitatem non Romanorum modò, sed aliorum quoque populorû querimus, nusquam vberior seges. vt cum de fœderibus

apud

apud Armenios sanciens agit; Mos est, inquit, regibus implicare dexteras, pollicescque inter se vincire, nodòque perstringere, mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leni iectu cruorem eliciunt, atque innicem lambunt. id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. quid multa? nullus profectò historicus magistratui ac iudici vitiorum videtur. sed me lacerat & conficit quorundam reprehensio, quæ refutatione minùs egeret, nisi auctoritate plurimùm valerēt. nã ausus est Alciatus historiam illam planè diuinam senticeta vocare, in ea epistola quam ad Iouium scripsit. & quidem propter asperum dicendi genus ab iis repudiari solet, qui leuioribus Grammaticorum nugis malunt, quàm grauiissimas eorum narrationes qui totum vitæ suæ tempus in Repub. gerenda consumplerunt. quanquàm non video cur Alciatus tantû virum continere; ipse de eloquentia triumphare debeat. nisi quòd Decius illum ex albo Iuriscōsultorû eximius Ciceronianum vocauit: non aliter ac Hieronymus qui se ante Christi tribunal verberib' cæsû scripsit, quòd Ciceronianus esset nò Christianus. sed hic verberibus; ille cõtumelia nullo suo merito affectus est. extra iocû. Budæus acerbè Tacitû sc̄riptorem omnium sceleratissimum appellauit: quòd nò nihil aduersus Christianos scripsit.

quæ

que ratio fecit, opinor, vt cum Tertullianus
médacilissimum, Orofius adulatoré appellaret.
sed quæadmodum Marcellus I.C. meretricem
turpiter facere respōdit quòd sit meretrix; non
tamen turpiter accipere cum sit meretrix: ita
quoque impiè fecit Tacitus quòd non fuerit
Christianus: sed non impiè aduersus nos scrip-
psit, cum gentili superstitione obligaretur. e-
go verò impium iudicarem nisi quancunque
religionem veram iudicaret, non eam quoque
tueri & contrarias euertere conaretur. cum e-
nim Christiani & Hebræi quasi venefici & om-
nibus sceleribus ac stupris in fames ad sup-
plicia quotidie raperentur, quis historicus à
verborum contumeliis abstineret? quòd si ex-
cusationem meretur ignorantia, profectò ex-
cusandus est Tacitus, qui Iudæos ab Ida mon-
te Cretensium quasi Idæos deducit: vt Nico-
laus Damascenus qui Hierosolyma quasi *iepo-*
solyma ab *επισολα* *περα* τὸ *ιερα* *συλαειν* dici putat. Hoc igi-
νισ *σαν* *φεην*.
tur si scelus est, multò maiori scelere obliga-
retur Vlpianus qui septem libros de Torquen-
dis Christianis, non ad historię cognitionem,
sed ad suppliciorum acerbitate[m] scripsit. Sce-
leratus quoque Tranquillus vbi agit de Chris-
tianiis: cuius tamen historia tantopere lauda-
tur, vt æqui rerum æstimatores nihil vnquam
accuratius ab vilo historico scriptum fateantur.
Non placet quibusdã quòd leuissima qua-
que

que persequitur: sed in principum dictis &
factis, nihil leue, nihil paruum videri debet;
propterea quòd in vulgus manant, & prin-
cipis exemplo mores populi semper regun-
tur. hoc fortassis improbari potest, quòd fos-
dissimas quasque principum libidines nimis
studiosè conlectatur, quas Corn. Tacitus om-
misit. sed in eo genere longè à Lampridio su-
peratur. is enim tot portenta nouarum vol-
uptatum ab Heliogabalo inuecta describit,
vt non magis ea narrare, quàm vnicique ad
imitandum proponere videatur. vterque ta-
men in intima principum aula educatus est;
ptzsertim verò Trāquillus qui Adriano fuit
ab epistolis, ex eoque statu depulsus, quòd
cum Imperatoris vxore familiaris egisse fe-
rebat, quàm decus aulicæ consuetudinis po-
stularet. nam qui consequentium Imperato-
rum vitas ordine scripserūt, scilicet Dio Spar-
tianus, Capitolinus, Herodianus, Trebellius,
Vopiscus, Eutropius, Lampridius, Volcatius,
Amianus, Pompon. Letus, Orofius, Sext. Au-
relius; non eo fuerūt gradu quo Tranquillus:
idque ingenuè Vopiscus cōstetur, cum Tran-
quillum emendatissimum scriptorem appel-
lat. ac meritò. sic enim scribit vt nec dignitate
cuiusquã, nec vitis, nec vlla omnino pertur-
batione commoueri videatur. Caligulæ vir-
tutes animi, & corporis tantas initio conti-
gisse

gisse scribit, vt nemini maiores: eiusdem tot ac tanta vitia quae postea confecta sunt comme morat, vt nullum in natura monstrum foedius fuisse videatur. idem Neronis laudabile quinquennium praedicauit. Claudium ad eod stupidum fuisse scribit, vt illum pro tribunali sedentem leues caudici stultum appellarent. eiusdem nobile iudicium illud commemorat quo fecinam filium non agnoscentem, dubia vtrinque argumentorum fide, indicto matrimonio filij ad confessionem impulit. quid ab ipso sapientiae magistro Salomone potuit sapientius iudicari? Non idem fuit in Herodiano studium veritatis inquirendae: nec ferè potest eiusdem principis virtutes ac vitia recensere, ac saepius erroris coarguitur à Spartiano & Capitolino. Est etiam in Tranquillo plura Romanae vetustatis & antiqui iuris inago, multae leges, edicta, senatusconsulta quae nunquam alibi reperiuntur. quae verò qualisq; fuerit principum cognitio ac iurisdictio, solus penè Tranquillus cum Tacito scribit: ex quo plurimè lucis accedit ad scripta iuriconsultorum. His, opinor, comòdè Velleium Paterculum coniungemus, qui praeter liberalem eruditionem, magistratus & honores maximos domi ac militiae gessit. vt enim dicebatur genus, quoniam nihil purius ac sanctius fluere potest, omitam: antiquitates Romanorum ab vltimo princi-

pio

pio tanta breuitate ac perspicuitate (siquidem integer extaret) comprehendit, vt nemini secundum esse videatur. laetius etiam illustrium virorum egregia quadam oratione & magno viro digna commendare solet, vt videre est in laudibus Pompeij, Caesaris, Ciceronis. quae tamen ab eo scripta sunt, non historiae, sed propositionis locum habent, ad vniuersae historiae comprehensionem. Atque huius exemplo G. Bellius Prorex insubrum, breui libello Gallorum antiquitates complexus est, ad historiae formam vel potius *historiographiam*, qua historiarum scriptoribus singulare quoddam exemplar dedit ad intendum & ad imitandum. scripsit etiam Latino ac vulgari sermone Caroli V. Imperatoris expeditionem in Prouinciam mira quadam ingenij vbertate ac prudentia. neque verò alius esse potuit cum ingenij vim acerrimam, summam eruditionem, & incredibilem rerum gerendarum usum haberet. totum enim vitae suae tempus in consilio principis, aut in obeundis legationibus, aut in munere imperatorio, aut in optimarum artium studiis consumpsit. denique perfecisse dicitur, vt Gallica nobilitas non minus literarum quam armorum gloria floretet, primisque apud nos arma literatis, & literas dedit armatis. sed ne quis meum citem (fuit enim natio Andegauus) à me

g 2 plus

plus æquo laudari putet, multò plura Sleidanus; qui cum hominem omni genere laudum cumulauisset, tum verò Gallicæ nobilitatis decus appellauit. hunc igitur Polybio, Thucydidi, Xenophōti, Cæsari, Tacito coniungemus, in eo maximè quòd rerum causas, initia, progressus, inclinationes, atque omnia omnium consilia, dicta, facta, iustissimis ponderibus examinauit. nec refert ad historici delectum quòd hic noster pauca scripsit, cum ex vngue leonem. Copiosè Guichardinus, quem ad illius imitationem scripsisse putarem, nisi iisdem quibus ille temporibus floruisset. ac tamen finibus Italiæ semper sese continuit, nec bellicis laudibus cum Bellaio comparari potest, attamen in scribèda historia iudicio grauissimorum virorum suos æquales (atque haud scio an veteres quoque historicos) superauit. nam vbi quid in deliberationem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in disserendo subtilitatem ostentat, & graues vbique sententias veluti sal accommodatè perspergit. & vt pauca de multis colligam; cum militaris & vrbanz disciplinz peritissimus esset, nostros homines imprudentiz tacitè coarguit, quòd armis imperia facile propagarent, ea tamen retinere non possent: nec viderent partum imperium iis qui domestica disciplina vti nescirent, non modò

modò inuutile, sed etiam graue ac perniciosum semper fuisse. egregia sanè & magno viro digna sententia, quæ vti nam principibus bene cognita esiet. alio loco Venetorum arguit imprudentiam his verbis. Veneti perturbatis Italiæ rebus bellorum exitù otiose spectabant, vt ipsi quoque prædam abigerent, rati fore neminem qui se lacessere auderet. at potentiorum esse aut cum potentioribus in eadem amicitia conspirare oportet. quæ reprehensiones nihil habent contumeliæ vel acerbitatis. nullius verò nisi mortui nomen laude prosequitur aut vituperatione, idque facit sine vlla perturbati animi significatione: vt videre est in Leone Pontifice, à quo magnas opes, maiores etiam honores ac magistratus adeptus erat (ab eo enim legionibus sacris & prouinciis ecclesiasticis cum summo imperio præfectus est) nihilominus principem fuisse scribit, in quo multa laudare, multa vituperare possis. quin etiam eius perfidiam aduersus Franciscum regem in fœdere percutiendo solus detexit. neque tamen Carolo V. minus infidum fuisse tradit quòd eius ope Gallos Italia expulisset, vt postea Hispanos facilius eiceret. quid autem de Ferdinando verius dici potuit, quàm omnes suas cupiditates religionis ac publicæ vtilitatis speciei taxasse? aliud argumentum est eius integritatis & animi æ-

gritudine vacui, quod cum Gallis vehementer infensus esse debuisset (ab iis enim diutissime obsessus est cum Parmam strenue tueretur, ac de vita deque fortunis omnibus periclitaretur) nihilominus tamen Pauli Iouij de morbo quem Gallicum vocat orationem refellit, par est, inquit, Gallorum nomen ab hac infamiae labe vindicare; cum Hispanij ab Hesperis insulis in Italiam hoc morbi genus inuexerint. est autem mirum in eo studium veritatis inquirenda: nihil enim temere, sed omnia necessarius argumentis confirmat. fertur enim epistolas, decreta, scelerata, conciones, ex ipsis fontibus hausisse & expressisse. itaque frequenter occurrit illud. **LOCVTVS EST IN HAEC VERBA:** aut si verba ipsa defuerint, **LOCVTVS** est in hanc ferè sententiam. quod fit vt Iouio planè dissimilis sit, qui vt magnam historiam partem; ita conciones vel potius declamationes scholasticorum in modum finxit. argumentum est concio Balonis ei planè contraria quam Guichardinus ab exemplari descripsit. fuit enim & rerum, & locorum, & personarum atque adeo consiliorum & factorum tam diligens inuestigator, vt omnes Italiae vrbes, municipia, castra, fluuios, quòdque maximum dico, publica monumenta penitus inspersisse videatur. quae verò fama dissipat in vulgus, nullquam praetermisit. vt in acie Mar-

riniana

riniana qua Galli Heluetiorum exercitum fregerunt, caelorum numerum scire non potuit; propterea quod, inquit, magna pars inuidia, vel studio, vel errore ducebatur. plerique XIII. Heluetiorum millia nonnulli decem alij octo: fuere qui tria dumtaxat millia referrent. cum autem scripserit res in Italia gestas annis ferè XL. externa modicè, aut etiam intra modum attingit. Turcarum quoque ac Persarum bella, quae multo melius illi quam Iouio nota fuerunt, prudens omisit, ne de rebus parum sibi compertis temere affirmaret. sed ne penitus ignorarentur; ita leuissimè commemorat; Perebatur Selimus Syriam & Aegyptum inuasisse. videtur tamen nonnullis aliquantò prolixior: sed iis qui statum Reipublicarum atque omnino casus humanos intueri volunt, breuissimus: propterea quòd nulla pars orbis terrarum plures casus, aut maiores Reipublicarum conuersiones illis temporibus pertulit quam Italia. at illud quanti est ab eo tantarum rerum veritatem intelligere, qui totius Italiae consensu summa prudentia, eruditione, integritate, rerumque gerendarum usu floruisse fertur? nam cum alius aliter & ferè suo quisque arbitratu fingeret historias, vnus inuentus est qui tam altè adificauit, vt non modò leuissimorum hominum, sed etiam Iouij ac Bembii laudibus obstruisset

g 4 10

se videatur. Vt enim Bembus vir clarus, & in luce totius Italiae diu multumque versatus sit (omitto singularē eius eloquentiam) nihilominus aut multa in gratiam suorum ciuium aliter atque gesta sunt scripsisse, aut certē Guichardinus saepe mentitus esse conuincitur. cuius rei vnum aut alterum argumentū sit, quod cum Galli ad Forum Noui auxiliares Venetorum copias fudissent, ferroque; vt dicitur, viam sibi ipsis aperuissent; Bembus nec victos, nec victores fuisse scribit, & eorum in Galliam reditum fugam appellat. Guichardinus argutē hunc in modum; Si vincere est ea re potiri cuius causā bellum suscipitur, Galli vicerunt, cum ob eam duntaxat causam praelium suscepissent, vt in Galliam Regi incolumi redirent. cum igitur hostes in fugam conuerterint, partim prostrauerint, partim in Tarum flumen adegerint, seque in patriam tuto receperint. quis de victoria quaerendum putet? rei quoque veritatem dissimulauit Bembus in praelio Rauennati, cuius victoriam tam claram & illustrem nemo Gallis vnquam preripuit. Militum, inquit Bembus, & equitum nulla supra decem & octo interfecta sunt, pari serē vtrorumque numero, fortuna dispari. quod igitur Venetos nunc Italiae columnenunc publicum orbis terrarum ornamentum vocat, ac eorum modō equitatem, fidem, modō

dō magnificentiam & opes, vniūsq; nauis Venetæ incredibilem aduersus Turcarum opes fortitudinem, omnium denique ciuium pietatem, modestiam, religionem, prudentiam vbique extollit; rem facit non tam bono historico, quam bono ciue dignam. quod verò Gallos vbique verborum contumelia insectatur; quod nihil sanctum ab illis aut tutum fuisse; quod fidem Venetis & Alfonso Auazo datam fregisse tradit; scriptoris est non seipsum laudantis, sed vituperantis. ac siquidem militari iure infamis est, qui nationem verborum contumelia violauit, quanto magis hoc historico fugiendum? praesertim si in eo ipso quod aliis obijcit, falsa pro veris tradere conuincitur? nam Guichardinus, violati foederis crimen in Venetos regerit: non tantum propter perfidiam nimiam aduersus Gallos suspicionem, sed etiam quod Aluianum acerrimum Gallorum hostem, non modo triumphantem de Gallis in urbem ad miserant, sed foederis quoque legibus completi rege Gallorum inuito conarentur. quæ igitur de perfidia Gallorum oratoris scribit, tam vera sunt quam in Appullia bello Veneto coruus ac vultures tanta ex aere vi, tantisque agminibus inter se confluisse, vt carri duodecim eorum cadaueribus prelerentur. qua de re non ambigit Bembus, sed planè affirmat. & verò cum inuitus, vt ipse

testa-

testatur, annosque natus sexaginta ad scribendum se contulisset eum laborem, quem in historia scribenda quarimus, agrè ferebat: Tacet me, inquit libro quarto, eius belli leuiores confectari. quis enim legat sine fastidio singula? hæc planè sunt oratoria: cuiusmodi est etiam Lauredani conicio aduersus Minium, quàm nihil fieri potest ornatus. puritatem enim dictionis ita confectatur, vt verbis quidem parùm Latinis, sed tamen ad significandum necessariis vti nolit. Turcarum Imperatorè regem Thraciæ, quæ vix centesima pars est eius imperij, & Mediolani Ducem, regem quoque vocat. id quidem Latine, sed non satis, opinor, ad id quod decuit accommodatè. At Benbi omnino dissimilis est Procopius, qui ornamenta historiarum & Græci sermonis puritatem aut necesse, aut neglexisse videtur: sed quæ ad historiam pertinent singula commemorat, ac res quoque leuissimas magno studio confectatur. & quoniam in rebus goredis perpetuus Belisarij comes, ac totius publici consilij particeps fuit, sæpius etiam pro Republica legationes obiit; denique mediocriter est à doctrina informatus, non dubitem illum inter selectos recensere. cum verò singulas epistolas, decreta, fœdera, conciones vario dicendi genere ac stilo describit, magnum verissimi scriptoris præbet argumentum; nisi quòd suum

suum Belisarium sæpius quàm decuit, & ineptius plerunque laudibus oneravit: ineptius quoque eadem Constantiani, qui apud Iustinianum stabuli magistrum egit, Belisarij iussu perpetrata ita excusauit, vt in fatis esse diceret Constantianum sic mori debuisse. ridiculas quoque xxx. porcorum & statuz Theodorici coniecturas eximo; quòdque Thulen decies Britannia maiorem facit, quæ tamen altero tanto minor est. sed illud fidem omnium superat; cineres Vesuuij mōtis, qui citra Neapolim situs est; Bizantium vsque vento delatas, ac populum ita exterritum, vt annuis supplicationibus Deum placaret quæ prodigia sapiunt Græcam vanitatem, & historicis non modo prophanis, verum etiam ecclesiasticis fidem sæpe derogarunt. Plenus est eiusmodi fabulis Nicephorus Callistus, quibus etià Zonaras, alioqui probatus historicus, & Nicephorus Gregoras sæpe delectantur: ac interdum Eusebius Cæsariensis: cuiusmodi est illud quod se vidisse omni asseueratione confirmat; Plantam in basi qua nitebatur aenea Christi statua (quam ante annos CCC. scemina sanguinis profusio curata SERVATORI dicarunt) sponte natam, quæ cum primis extremam statuz vestem attingisset, omnia morborum genera curabat. Talibus nugis reserui sunt Antonini, Adonis, Saxonis Graematici,

matici, Sigeberti, Phreculphi, Naucleri, Mariani, Merini, Vſpergenſis, Annonij, Turpini, Guaguini, ac veterum annalium libri; quibus omnino carere non poſſumus: in eo genere tamen alij alijs longè præſtant. Nam Gregorius Turonenſium, Antoninus Florétinorum, Gulielmus Tyri Pontifex, Abbas Vſpergenſis, hiftorias tametsi portentis ac miraculis reſertas; viles tamen ac fructuoſas ſcripſerunt, præſertim illis temporibus quibus barbaries omnia cumularat. fuerunt etiam in Republica gerenda & publicis conſilijs diu multumque verſati. aliorum reliquias veluti gemmas è ſtecore colligere debemus, ſi delint meliores. qui enim Tartarorum geſta ſcripſerit præter Paulum Venetum & Haytonum habemus ferè neminem: ea tamen exigua ſunt, & fabulis conſuſa. verior Haytonus, detrahimus igitur de Paulo Veneto quòd mare Caſpium piſcibus ſemper vacuum eſt, præterquam ieiunij temporibus: quòd vrbis *Quinſæ* ambitus ſuperat milliaria ſeptuaginta: quòd eadem duodecim millia pontium habet tantè altitudinis, vt naues onerarias explicatis velis facilè admittant: quòd Zipangrini aduerſus hoſtium exercitus annulis vtuntur, quorum ea vis eſt vt inuiolabiles ſint. his detractis Tartarorum geſta, mores, leges, ac regionis deſcriptionem nunquam intelligemus. At Fr. Aluaſius mul-

tò

tò maiori fide ac diligètiſſe res At thiopum primus ſcripſit, quæ nunc à peregrinis & optimis quibùſque ſcriptoribus probantur, nec ſine magna voluptate leguntur. Conſimiliter Zieglerus, Cromerus, Crantius, Olaus; Gothorum, Saxonum, Neruiorum, Sarmatarum ſeu Polonorum, ac Danorum hiftorias antè incognitas euulgarut. cæteri quidem valde probabilia; Olaus ſæpe incredibilia narrat. ſunt tamen nonnulla quæ ſcriptorum ac teſtium multitudine & conſenſu quodammodo perſuaderi poſſunt. nam quæ de Neruiorum (hi nunc Liouones appellantur) in lupos configuratione & *melioribus* ab Herodoto, Pomponio Mela, & alijs hiftoricis olim peruulgata ſunt, ea iuniores comprobant. hoc enim Gaſpar Peucerus vir magnæ eruditionis & minimè vanus, tum etiam Linguetus non minùs doctrina quàm diuturna totius Europæ peragratione clarus, ſe ab incolis accepiffe mihi cõfirmavit. quòd vtrum fiat occulta quadam vi nature potens, vt de Parrhaſio traditur: vel vltione diuina, vt de Nabuchodonofore; nondum mihi compertum eſt. Aluaſium proximè ſecutus eſt Leo Afer. hos igitur cum Pomponio, Strabone & Pauſania propter ſcribendi rationem geographicoſ appellare ſoleo, propterea quòd hiftoriam vnà cum geographia complectuntur. Strabo quidem Reſpublicas

& imperia orbis terrarū leuiter attingit; Pausanias vniuersā Græciæ prouincias, Rerūque publicarum status & conuersiones, populos, vrbes, caltra, fluitios, montes, vertices, fontes, fana, status, tam curiosè describit, vt in eo genere omnium superaret opinionē. ita quoque Leo Afer generè Maurus, natione Hispanus, religione Muhamedicus, deinde Christianus; postea quàm totam pene Africam & Asiam minorem, bonā quoque Europæ partem diurnis itineribus obuiisset, captus est à piratis, & Leoni Pontifici Max. dono datus, apud quē ea quę incredibili studio ac diligentia de Africa, deque Africa populorū moribus, legibus, institutis, totiusq; regionis situ ac descriptione Arabica lingua composuerat, in Italicam transulit. militarem disciplinam leuiter tractat: sed offensiones & victorias imperatorum inter ipsos sine vllis cōcionibus & ornatu, non vt historicus, sed quasi geographus breuiter cōmemorat: ac perpetua rerum nouarū voluptate inuitum detinet lectorem. nihil admodum incredibile narrat præter Asini Aegyptij, vel potius aurei, stupendam docilitatem. quod enim se vidisse affirmat ouium Aegyptiarum caudas quę pondere libras quinquaginta, interdum verò centum viginti æquarent, cum Bellonio & Hieronymo Cardano cōsentanea scribit. profectò vnus est ex omnibus qui Africanis

fricam post annos mille infelici barbarie ac nostrorum hominum ignorantia sepultam aperuit, & omnium oculis patefecit. His coniungo E. Leandrum & Munsterum, quorum alter vniuersam Italiam; alter Germaniam in tabula veluti sub aspectum collocarunt, & populorum historiam cum geographia coniunxerunt. sed cū Munsterus suam Germanographiam inscripserit cosmographiā: totus est tamen in Germanorū & Heluetiorum regionibus, oppidis, situ, & populorū origine ac descriptione, quibus detractis nihil ferè orbi terrarum vniuerso reliquū sit. Sed animaduersione dignū est quod omnes non modò historici, sed etiam geographi quos mihi legere contigit (excipio Polybium & Ptolemæum) insularum ac regionum magnitudinem ex ambitu colligunt: & quarum circuitus æqualis est aut maior, æquales esse putāt aut maiores: quo nihil absurdius dici potest. id tamen necessarium pleriq; ac mihi sæpe visum est, quod usque geometrica demonstracione animaduerti sepius fieri vt vnus insule circuitus triplo maior sit alteri circuitu, cui⁹ tamē decuplo minor sit magnitudo. Vt autē Geographihistorici, regiones cum historia: sic Philolophihistorici rerū gestarum narrationem cum sapientiæ præceptis cumularunt. in quo genere Xenophonis magna laus est, eoque maior, quo neminem habuit quem

quem imitaretur, vt Velleius scribit de Homero, nec postea fuit qui illum imitari posset. hunc secutus est Plutarchus, deinde Laërcius, postea Philo Iudæus, quem inter & Platonē, opinor, veteres non modò præciudiū, sed plañe iudicium tulerunt. Huius æqualis Iosippus laude quidem philosophiæ secretioris inferior, antiquitatis tamen cognitione longè superior videtur. & quidem miratur Hieronymus tantum Græcæ antiquitatis in homine Iudæo fuisse. id autem ex libris eius contrà Apionem Grāmaticum intelligi potest. in quibus scripta Mosis (tametsi ad fidem faciendam se ipsa contenta sunt) Græcorum, Perfarum, Aegyptiorum & Caldæorum testimoniis ita confirmavit, vt nihil ad origines intelligendas vtilius scriptum esse videatur. quæ verò de hominum ætatibus à Mose prodita sunt, ne cuiquam incredibilia viderentur, duodecim historicorum auctoritate confirmavit. populū verò Hebræorum antiquitate, fide, religione, doctrina, integritate populis omnibus superiorem facit, non tantū vt gloriam suorum ciuium intermortuam; sed etiam vt rei veritatem ab obliuione vindicaret. nam ex eius scriptis Herodoti, Diodori, ac Iustini fabulæ refutari facile possunt. Post ea tæpora, Hegesippus Iudæus bellum Iudaicum libris quinque complexus est, quos Ambrosius Latinos fecisse

fecisse fertur. verius tamen ac melius Iosippus qui non modò affuit, sed etiam præfuit, & captiuis à Vespasiano ac Tito ius ciuitatis & nomen Flatiæ gētis ac statuam adeptus est. in eo certè fuerunt historici virtutes illæ, quas antea diximus: summa eruditio, eximia integritas, & maximus rerum agendarum vsus. quanta verò integritate ac fide scripserit, ex eo planum est quòd qui religione Iudæus esset, de Christo graue imprimis ac laudabile testimonium tulit. at ecclesiastici ferè scriptores cum de aduersariis nostræ religionis scriberent, tantis odiis exarserūt, vt non modò laudes eorum obruere, verù etiam omnib⁹ contumeliis lacerare conarētur. argumēto sit Iulianus Augustus, is qui transfuga vsurpatur, qui tametsi capitali odio ac suplicis omnib⁹ dignus esset, quæ tamē ab eo præclare gesta sunt, historias scribentem non decuit præterire, quòd nostri fecerunt. In quo certè Ammiani Marcellini candorem ac studium inquirendæ veritatis imitari debuissent. is enim principum virtutes ac vitia, vt optimus quisque scriptor, summa fide notauit. Iulianum accusat quòd religionem Christianam absolutam ac simplicem (sic enim loquitur) anili superstitione confudisset: quòd Christianis literas crudeliter ademisisset: quòd Palatinos Constantij comites occidi iussisset. eiusdem tamen virtutes egregias oratione singulari

lari commendauit; summam temperantiam, fortitudinem, continentiam, sapientie studium, ac iustitiam opinione maiorem. quæ grauilissimis exemplis ac testimoniis confirmat: cuiusmodi est illud cum Delphidius Galus orator acerrimus, Numerium Narbonensis Galliarum Præsidem apud Iulianum, qui tunc Lutetia agebat, vehementer accusaret, ac testium inopia premeretur, tunc Delphidius: *Ecquis florētissimè Cæsar nocens erit vsquā si negare sufficiet? cui Iulianus; Ecquis innocens erit si accusasse sufficiet? fuit autem Ammianus natione Græcus, & ut ipse confitetur, miles; Vrsicini magistri equitum comes perpetuus: qui que omnibus ferè bellis quæ à Romanis in Europa & Asia suis temporibus gesta sunt interfuit. & ea quidem integra restant libris xvi in 11. comprehensæ est, ab anno trigésimo imperij Constantij vsque ad exitum Valentis. nam superiores tredecim ex aliorum scriptis facile faciuntur. caperat autem à Nerua in quo deserat Tacitus; quem vnum ex omnibus ad intuendum & ad imitandum sibi proposuisse videtur: hoc tamen ab eo differt, quod Tacitus Romani sermonis dignitatem, ut tempora ferebant, affectus est; Ammianus verò Latinis verbis, ac sæpius ne Latinis quidem Græcè scripsit. & à re proposita longius ac sæpius digreditur: quo tamen vitio summi quoque*

quoque viri laborant: idque in ipso Cicerone Possidonius grauius notauit. sed huic reprehensionem Ammianus si non Latine, satis tamen ad id quod voluit accommodatè hunc in modum occurrit; Quod autem cit, inquit, paulo prolixior textus, ad scientiam proficere plenam. quisquis enim affectum nimiam breuitatem ubi narratur incognita, non quid signatus explicet, sed quid debeat præteriri scrutatur. Ex hac igitur historicorum tanta varietate singularem delectum adhibere pro suo quæque iudicio necesse est, ne in tam breui huius vitæ curriculo, scriptorum multitudine obcuramur. nam si perfectum habebimus Polydorum de rebus Anglicis (tametsi Scotis & Francis valde suspectus est) Rhenanum de Germanis, Annylum de Gallicis verissimè scripsisse, non magno opere laborandum erit de Beda, Guaguino, Gazo, Saxone, & eiusmodi scriptoribus qui res easdem inconditè scripserunt. ac nescio quo naturæ genio contigit, ut eum iisdem temporibus maxima historicorum vbertas efflueret; sic euanesceret eodem pene momento. scribit enim Plutarchus trecentos historicos Marathoniam pugnam scripsisse: ita res Italicas superioris ætatis xxx. ferè scriptores literis prodiderunt. vnum tamen Guichardinum, cuius omnium opinione perspecta fides est, omnibus ante ferendum putem.

& nunc tota penè Europa historicorum multitudine abundat, qui res quasque leuissimas scribunt: cum multis ante seculis habuisset ferè neminem. sed ne infinitum sit omnes omnium commètarios euoluere, optimū quemque iis quas diximus, vel etiā melioribus coniecturis assequemur. Illud etiam admonendi sunt, qui ad historiarum scriptores accedunt, pleròsq; eandem historiam continua serie complexos fuisse: cuiusmodi sunt libri Iudicum, libri Regum. idque sæpius factum vnius scriptoris appellatione, vt liber Samueles, nam capita x v. posteriora mortuo Samuele scripta fuisse planum est: vt etiam postrema Deuteronomij periodus. ac liber Iosue propter eam causam alterius scriptoris esse putatur. quia liber recti citatur de solis statu: quem tamen librum quingentesimo post anno scriptum fuisse apparet ex primo capite libri primi Regū, nisi dicamus librum recti plurium fuisse scriptorum & ante Iosua inceptum. Eadem ratione Harmo, qui corruptè à nostris Amonius appellatur, ex pluribus scriptoribus conflatus est cum trecentorum annorum res à se visas commemorat: idem iudicium est de Regino & Carione. Atque hæc de historicorum delectu que sic à me scripta velim, vt integrum cuique iudicium relinquatur.

De

De recto historiarum iudicio.

Cap. quintum.

HOCVS hic postulare videtur vt de recto historiarum iudicio dicamus. si enim ea fuisset in iis, in quibus summa esse debuerat opinio veritatis ac fides: nihil erat cur de historia dubitare, aut assensionem cohibere oporteret: sed quoniam tanta est historicorum inter ipsos discrepantia, vt non modo alii ab aliis, verum etiam à se ipsi plerunque vel studio, vel animi ægri tudine, vel errore dissideant: statuet dum nobis est in vniuersum que qualisque sit omnium, aut maxime illustrium populorum natura, vt historiarum veritatem iustis ponderibus examinare, ac de rebus singulis rectius iudicare possimus. Atque id paulo aliter faciendum nobis est, quam Diodorus, Volaterranus, Cælius, Sabellicus, Boëmus; qui de populorum variis legibus, religionibus sacrificiis, epulis, institutis, leuissimè scripserunt, de quibus tamen, quòd in infinita sunt varietate, ac paulo momento per sese vel principum arbitrio mutabilia, nihil certum statui potest. quæramus igitur illa quæ non ab hominum institutis, sed à natura ducuntur, quoniam

h 3 que

que stabilia sunt, nec vnquam nisi magna vi,
aut diuturna disciplina mutantur; & mutata
nihilominus ad pristinam redeunt naturam.
quo de genere nihil à veteribus scribi potuit,
cum regionum ac locorum, quæ non ita pri-
dem patuerint, penitus essent ignari: sed tan-
tum quisque assecutus est quantum probabili
coniectura potuit. Primùm igitur explicabi-
mus naturam populorum qui ad Septentrionem
& Austrum positi sunt: deinde eorum qui
ad ortum & occasum: post etiam propria lo-
ca, montana scilicet, palustria, ventosa, quietata.
tùm quanta vis inest in disciplina ad immutan-
dum hominum naturam: postremò Ptolemæi
ac veterum errores confutabimus, qui mores
populorù ad Zodiaci partes, quas cuique regio-
ni tribuunt, referri putant oportere: quibus
intellectis ac perceptis, magnam partem hi-
storiarum intellectâ perceptâque fore con-
fido. atque haud scio an vlla disputatio magis
ad vniuersam historiarum cognitionem & in-
corruptum earum iudicium necessaria videatur.
Sed imprimis illud statuo, nullam esse lo-
corum aut celestium syderum tantam vim,
quæ necessitatem sit allatura (quod ne cogita-
re quidem fas est) ab iis tamen homines sic
affici, vt naturæ legem nisi ope diuina, aut diu-
terna disciplina superare non possint. falsum
est enim quòd Galenus & Polybius affirmât;

aëris

aëris temperiem necessario nos immutate. ma-
gnam quidem vim ad immutandos animos
habere, necessitatem tamen non adferre argu-
mento fuit Achamasis Scythæ. atque ad hanc
locorum varietatem referre debemus ea quæ
Plato libro quinto de legibus scribit, alios a-
liis meliores ac deteriores effici ex ipsa loco-
rum varietate quos propterea legibus sepe
contrariis ac repugnantibus moderari ne-
cesse est: eam quoque dissimilitudinem ab a-
quis & aëre, tum etiam à ciborù varietate ma-
nare. Tradunt igitur veteres vno ferè consen-
sù, homines ad Aquilonem positos corpore
quidem maiores ac robustiores; ad meridiem
verò imbecilliores, aliis tamen ingenio præ-
stare. id autem vñ diuturno compertum, pro-
pterea quòd facilis est eius rei animaduersio:
sed quouique vis illa Septentrionum & Austri
pertinet: quid ortum & occasum finiat, quid-
ue de moribus ac in ista cuique natura sentien-
dum sit, difficile dictum est, eoque discilius quòd
nullus est qui in tantis tenebris faciem præ-
ulerit. Nam Hippocrates, cuius summa semper
fuit autoritas, homines ad Septentrionem exi-
les, & fuscios esse tradit. Aristoteles in ques-
tionibus æquè barbaros esse, qui æstu, atque
ij qui frigore nimio rigent: quæ superioribus
valde repugnare videntur. nam quomodo in-
geniosi sint Australes & barbari? verè tamen

h 4 verque

vterque. sed vt planius intelligi possint, constituimus quatuor huius hemispherii fines; Austrum in æquatoris circulo, Septentriones in vertice poli, ortum in insulis Molucarum, occasum in insulis Hesperidum. Strabo aliter: Indos in ortu, Celtas in occasu, Scythas in Septentrione, Aethiopes in Austro collocavit. Ptolemæus ab illa partitione non longius distulit. sed non ita pridem compertum est antiquos vehementer in eo lapsos esse. negant etiam Mathematici, ortus aut occasus vllum esse discrimen. quàm verè, suo loco dicemus. nunc satis est à nobis ortus & occasus medium in America collocari, quòd ea regio ab India & Africa infinitis spatiis diuellatur. Septentrionis verò & Austri medium esse Aequatorem, quòd ad vniuersitatem attinet: huius autem hemispherii quòd citrà Aequatorem est, quintum & quadragesimum latitudinis gradum: vt quicquid intra suprâque poli versus interiacet, Septentrionibus: cætera Austro tribuantur. & quoniam antiqui, præter Possidonium & Auicennam, hominum sedes tropicis & polaribus circulis definiuerunt, rati vterius nullum salutis esse, aut habitandi locum: eripiendus est hic error. cõpertum est enim crebris navigationibus Aequatoris saluberrimâ esse regionem: sub Tropicis verò regiones incredibilis æstu flagrare, & quidem ratio est in

prom-

promptu. nam sol euehitur altius in Aequatore, ac multò celerius fertur, propter circuli magnitudinem, quàm in Tropicis. quin etiam Aluaresius scribit aquas illic Iunio mense concrefcere gelu, modò flauerit Austus. accedit imbrum magna vis, montium incredibilis altitudo ac sylvarum copia. postremò color & vultus hominum minimè ater, sed velut oleum. contrâ verò sub Tropicis vehemens æstus, nulli imbres, nullè syluæ, rara flumina, perpetua planities arenarum, præterquam in Arabia felice & quibusdam Indiæ locis, propter orientis & montanæ regionis naturam. denique incolarum atra cutis, non modò Aethiopum, sed etiam Indorum, vt Ctesias iam pridem ac nostri experti sunt. vix enim persuaderi possunt, quòd quidem vir doctus tradit, ab execratione Chusis homines atros fieri: ea iam pridem irrita est Herodoti sententia, qui Aethiopum semen nigrum esse putauit. oporteret enim Aethiopes in Scythia nigros, & Scythas in Aethiopia candidos nasci: cum omnes populi coloniarum multitudine ac frequentia confusi iam pridem fuerint. at videmus homines eque ac stirpes mutato solo paulatim degenerare. & eandem esse rationem, cur ignis & sol, id quòd Aristoteles tradit, homines inficiant atro colore. quin etiam Plinius scribit Leones in Aethiopia nigros esse, qua-

lem

lem se vidisse testatur Oppianus poeta in libris de venatione. quos ego libros cum Latino versu & commentariis illustrassem, quidam grammaticus eosdem libros oratione soluta, quantum libuit de meo labore detrahens, iterum perusulgauit. Vt igitur veterum errorem fugiamus, triplicem regionem ab Aequatore ad Polum, quae nonaginta partibus constat, aequali ratione complectemur, sic tamen vt xxx. partes calori, totidem frigori tribuamus: restabunt triginta temperatissime regionis in qua comode beatique viui possit, praeterquam in his locis quae vel praeruptis montibus aspera, vel paludibus immerla, vel ariditate deserta, vel aquarum aut soli vitio perniciofa & infrugifera sunt. est enim tanta soli vberitas in quibusdam Tropici regionibus, vt incalida calida graues iniurias minus sentiant. rursus triginta partes caloris ac frigoris regionisque temperatae bifariam diuidemus. vt quindecim circa Aequatorem temperatiores sint: quindecim circa Tropicum ardentiores: & in regione temperata, quindecim priores lenitate calidior moderatior: consequentes a quadragesimo quinto gradu ad sexagesimum, aliquantulum frigidiores. rursus e triginta partibus, frigidissimae regionis, quindecim coluntur, vltimus nulla vberis, nulla oppida, nullus denique hominum tuende salutis locus. hanc partitionem vt ini-

rem

rem ipsa natura vsuque docuit. nam trigessimus ab Aequatore gradus, quasi limes secat Atlantem, qui ab extremis Africae oris in Aegyptum vsque procurrit, sequi solis ardoribus opponens, oram Africae citiorem innumenis fluminibus rigat. idem limes Arabiae iuga, totiusque littoris Persici ac Indici extrema diuidit. pars vero ab Aequatore sexagesima, Gothorum fines, Liouoniam, Moschouiam, Orcaedes insulas, & montis Imai extrema lambit. hinc vsque ad septuagesimum quintum gradum, aegre, vltra villo modo habitari potest, si geographis & historicis fidem habemus. ob id etiam triginta quasque partes bifariam diuido, quod Tropici & Polares circuli quindecim gradus hinc inde septem partibus secant; si quis eam quam dixi partitionem admittat. Et quoniam sub Tropici & vtroque Polo summa est intemperies frigoris & caloris, sub Aequatore temperies eadem erit atque eorum qui sub trigesimo gradu positi sunt. nam hic & illic Leucoethiopes esse feruntur: sub Tropici supra modum atrii: sub Arcto ratione contraria fusco sunt colore. post ad gradum vsque sexagesimum, rubicundi euadunt; inde ad quadragesimum quintum, candidi: post ad trigessimum flauescunt: & cum flaua bilis atra confusa est, subuirides fiunt, quousque fusci ac penitus atrii euaserint sub Tropici.

cis.

cis. Itaque quod ait Hippocrates ad Septentrionem homines pallore ac macie deformes esse, absurdum erit, nisi ad extrema loca Septentrionis referamus. quod item veteres robustos & proceros esse aiunt, ad ceteriora. Atque hoc mihi dubitanti confirmavit Gaspar Holster Suecus metropoli vrbe Stoccolmiæ, in intima Gothia oriundus, qui liberalis doctrinæ gloriâ, linguarumq; varietatem cum armorum laude coniunxit. est enim toto vultu ac pilo ruber, & planè *φαινόβροχος* sine vitio cutis, mediocri statura, latis humeris, oculis admodum glaucis, hebeti visu: laborat enim perpetuo glaucomate. idipsum quoque Linguetus Gallus, literis æquè ac totius Europæ peragratiōe nobilis, mihi sæpe narrauit, vltra Gothiâ homines fuscos esse, ac macie tabescere. in ipsa verò Gothia & Suecia rubescere, neque tamen Germanis magnitudine comparandos. atque illud etiam Galenum valde exercuit, quòd Hippocrates & Aristoteles scripserunt, *πάσις τῶς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἄκρην καὶ λαπίθροχος*, quasi omnes flauii essent: cum plerique ab extremo Septentrione *φαινόβροχος* viderentur. nam quibus pili rubescunt in Britannia & Germania, hos aiunt incolæ, vt ab illis accepti, à Danis & Noruegis, qui finitimas regiones occuparunt, originem traxisse, ab iisque diligentius sibi cauent. multi quoque

que tales sunt in Gallia, præsertim Vuestria siue Normania, quæ Danis cecit. Germani verò, ac Britanni ferè omnes pilo flauescunt: de quibus Lucani dictum illud intelligi potest.

Fundit ab extremo flauos Aquilone Suecus. nam Suecia vetus & mare Sueuicum ad quinquagesimum quintum gradum pertinet: vltra quem nihil terrarum esse arbitrabantur. hæc autem corporis forma, tum ad mores populorum, tum ad historiarum cognitionem ac iudicium magnum nobis adiumentum est allatura. cætera videamus. Hoc etiam differunt Scythæ ab Australibus, quod hi nigros; illi glaucos & cæruleos oculos habent: qui verò in medio positi sunt, caprinos. Amiotus, vir summe eruditionis, in Mario Plutarchi *ἡμεζῶν χαροπόσινα* castaneos & rufi coloris oculos vertit. ego truculentiam oculorum dixerim. sic enim Tacitus de Germanis; Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora. & Iuuenalis, Cæruia quis stupuit Germani lumina, flauam cæcariem, & madido torquentem cornua cirrho? at cæruleus color nihil habet cum rufo commune, sed vox ambigua *χαροπόσινα*, oculorum crudelitatem, & colorum significat, vt scribit Eustatius in illud Homeri, *ἀρκτοῖ τ' ἀγροῖ τ' ἐπὶ τῆς χαροπῆς τῆς λέσσης*, quòd ita Latine redderem, Syhæstæque fues Vræque, trucisq; Leones. Catullus cæfios vertit.

vertit. utroque modo rectè. nam vt Oppianus
ἀλά χαροπὴ; ita Seneca mare caruleum dixit.
 habet Amicius Gazam auctorem, qui
χαροπὴν modò rufum, modò fuluum reddidit,
 Scaliger rauum: Helychius *χαροπὴν* castium
 & flauum significare scribit: vt Aristoteles vno
 loco caprarum *ἑμιτε χαροπὰ* dixit que
 flaua sunt. sed huiusce confutionis & erroris i-
 nitium est ab Homero perperà intellectò, qui
 quòd Leones *χαροπὴς* appellat, ad oculos referens,
 vt illa *γλαυκῶπις ἀβήνη*, putarunt
 plerique de cute intellexisse, quam Aristoteles
 omnibus Leonibus *πύρρον* esse tradit: hinc
 à Latinis fului Leones appellati. Leonis autem
 oculi non tantum Homeri, sed etiam Op-
 piani testimonio *γλαυκῶπις*. itaque Symon
 Portius simili errore lapsus est, qui *χαροπὴν*
 rauum interpretatur, & cineritium colorem
 esse putat, ex eo quòd Horatius lupam rauam
 appellauit. sed ad oculos pertinet, quos Varro
 in gallo rufico ramos (id est, flauos, vt apud
 Festum raua frumenta) esse voluit. sunt autem
 subfului, quales ferè habet accipitres & aquilæ,
 quæ in solem intuentur. Rami coloris, inquit
 Festus, appellantur, qui sunt inter flauos
 & castios, quos Plautus appellat Ramiustellos.
 nuper quidam in postremis aduersariis frum-
 enta raua apud Festum interpretatus est tri-
 datum rationem subiecit, quòd rauca. i. raua

vox

vox ab atido gutture fiat: in quo nec bonus
 Grammaticus & malus Physicus videri pos-
 sit. est enim flaua cere, & rauca vox ab humi-
 do gutture. igitur vt Aristoteles oculos Aethi-
 opibus atros, Scythis glaucos: ita mediæ re-
 gioni caprinos, id est, flauentes seu ramos tri-
 buit, quos Plinius rufos appellat. tamen si me-
 dia regio infinitam habet varietatem ab ex-
 tremis conflata: extremæ nullam. est autem
 in Scytharum vultu maximum argumentum
 quo ab aliis differant, scilicet oculorum glaucus
 color: id est, vt Plato voluit, cæruleus albi-
 cans, quales sunt oculi. Noctuarum quæ pro-
 pterea *γλαυκῆς* appellatur: atque ij hebescit
 ad lucem. tales etiam habent Cimbrî teste Plu-
 tarcho. atque id in plerisque, Danis animadu-
 ertit. Germani verò ac Britanni non ita glaucos
 & albicantes, sed cõspicua quadam obscuritate
 caruleos habet: qui color etiam a quilibet ab
 aqua dicitur. est autem color glaucus in oculis
 magnum caloris indicium, vt scribit Aristoteles
 in quaestionibus, niger verò qualis est in
 Australibus, caloris significat inopia. qui sunt
 in media regione, caprinos habent siue ramos,
 atque hi omnium acutissimè cernunt: & quidem
 tradit Plinius capras lippire nunquam.
 præterea mores optimos Aristotelis iudicio
 significat: glauci verò crudeles, cuiusmodi Syl-
 læ, Catonis, & Augusti oculos fuisse Plinius
 &

& Plutarchus tradunt. Itaque Plutarchus an-
cipiti verbo *ἁρπεπὸς τριῶς* & colorem & crude-
litate[m] Cimbrorum significauit; cū[m] haberet
ἁρπεπὸς τριῶς & *ἀργαλιὸς τριῶς*. sunt igitur tres
p̄cipui colores oculorum in tribus populis:
ater, glaucus, rarus: ex quibus infinita varietas
miscetur. Vitruuius hæc partim confirmat
sub Septentrionibus, inquit, nutriuntur gen-
tes immanibus corporibus, candidis colori-
bus, directo capillo, & rufo, cæsis oculis, san-
guine multo. qui autem sunt ad axem meri-
dianum, breuioribus corporibus, colore fu-
sco, crispo capillo, nigris oculis, cruribus inua-
lidis, sanguine exiguo, solis impetu perficiuntur.
hæc ille. Sanguis quoque Scytharum fibris
plenus est, vt in apris ac tauris: vnde robur &
audaciam in generati tradunt. Australes tenui
sunt sanguine, vt lepores & cerui. quò fit vt ti-
midiores sint ac imbecilliores. Hoc igitur te-
neamus, eos omnes qui à quadagesimo quin-
to gradu, ad quintum & septuagesimū versūs
Septentriones positi sunt, intus magis ac ma-
gis calefcere: Australes verò quò plus habent
caloris à sole, eò minùs à seipsis habere. nam
hyeme calor intus cogitur, æstate diffuit. quò
fit vt hyeme vegetiores ac robustiores; æstate
languidiores simus: eadem ratio facit vt hye-
me plus appetere & coquere, quam æstate so-
lemus: p̄sertim flante Aquilone. Aufter

con-

contrarium efficit, vt scilicet minùs appetant
animantia, vt Aristoteles scribit. atque hinc
fit, vt cū[m] Germani in Italiam, aut Galli in
Hispaniam proficiscuntur, frugalius vesci, aut
suffocari videamus: quòd Philippo duci Au-
stris contigit cū[m] in Hispania suo more epu-
laretur. Hispani verò, qui frugalissimè in pa-
tria viuunt, in Gallia voraciores sunt Gallis.
argumento sit etiam illud quod pastores vul-
gò ferunt, armenta gregesque macie tabesce-
re cū[m] ad Austrum proficiscuntur: ad Aquilone[m]
vegetari. nec mirum si Leo Afer scri-
bit nulla ferè bouum aut equorum armenta,
raros etiã greges ouium in Africa videri; aut
parū admodū lactis habere. cōtrā verò laudā-
tur ab omnibus ferè scriptoribus Germanorū
& Scytharū armēta: non quòd habeat pascua
meliora quàm Australes, vt Plinius putat, sed
cælo tribuendum illud est. Facit igitur vis in-
terni caloris, vt qui ad Septentrionem vergit,
vegetiores, ac robustiores sint Australibus.
quòd etiam in aduersa parte vltra Capricorni
circulum æquè contingit, vt homines quo ab
Aequatore longius diducunt, maiores fiant,
vt in terra Patagonum, qui gigantes appel-
lantur, eadem latitudine qua Germani. Hæc igitur
causa est cur Scythæ graues semper in-
curiones fecerunt meridiem versus; quòd-
que incredibile videatur, verum tamen sit;
que incredibile videatur, verum tamen sit;

i imperia

imperia maxima versus Austrum propagata
semper fuerunt: vix ab Austro versus Septen-
triones. Nam Afsyrij Caldæos, Medi Afsyrios
Græci Perfas, Parthi Græcos, Romani Pœ-
nos, Gothi Romanos, Turcæ Arabas, Tartari
Turcas fregerūt. at Romani vltra Danubium
progredi noluerunt. Traianus quidem ponte
lapideo miræ magnitudinis supra Danubium
extructo (nam xx. pilas, quarum fragmenta e-
tiamnum restant, habuisse dicitur) Dacos for-
titer domuit: sed cum Adrianus intelligeret
gentes illas nec facillè vinci, nec victas ac-
quiescere, pontem dirui mandauit. sed domesticis
vtamur exemplis. Galli sæpe ab Anglis maxi-
mas in ipsâ Gallia clades acciperunt, ac penè
imperium amiserunt, nunquam in Angliam,
nisi ab incolis acciti, penetrare potuerunt. An-
gli verò sæpe à Scotis victi sunt: & cum annos
amplius mille ducentos de imperio acerrimè
inter se dimicarent, eos tamen de insulæ parti-
cula depellere non potuerunt: tametsi opibus
ac legionibus tantò superiores sunt, quanto
Gallis inferiores. neque est quòd Angli se à
Gallis impeditos querantur, cum excusso Ro-
manorum imperio, Britanni Australes, ne in
Scotorum seruitutem venirent, sint coacti
Anglofaxones ad præsidium euocare, qui Sco-
torum impetus cohibuerunt, domi læcesere
noluerunt. Omitto grauissimas Scytharum,
Partho-

Parthorum, Turcarum, Tartarorum, Mos-
chouitarum, Gothorum, Hunnorum, Sueffio-
rum in Europam & Asiam incurfiones, in qui-
bus enumeratis infinitus sim. Atque illud est,
ni fallor, quòd Ezechiel, Hieremias, Iesayas, ac
reliqui Prophetæ toties comminantur; ab A-
quilone bella, legiones, equitatus, & rerum
publicarum venturas euerfiones. Quæ omnia
verius pertinent ad eam quàm dixi regionem,
quæ à quinto & quadragesimo, ad quintum
vsque & septuagesimum gradum porrigitur,
vbi sita est Biarimia. nam qui vitiora inco-
lunt, qui tamen aut nulli, aut admodum rari
sunt, frigore æque aduruntur, vt scribit Hip-
pocrates, atque ij qui ad Tropicum accedunt:
non, vt putauit Aristoteles libro quarto Me-
teorum, propter vim coloris interni *ἐκ τῆς
ἀσθητικῆς ὀρασεως* (id enim plantis æquè acci-
dit, vt frigoribus perinde atque ignibus vi-
rantur) sed frigore ad intima penetrante &
humorem perurente; vnde Pompeio pruina
dicitur. quæ tamen Hippocrates pertinere
putauit ad eos qui sub Vrsâ versantur: pro-
pter ignotas illis temporibus regiones. Cæs-
sar verò non ignorauit regionem, sed falsam
causam attulit, cum scriberet Germanos sta-
turam, ac robur augere, quòd animi libertate
fruerentur, nec honestis disciplinis à puero
imbuerentur: cum tamen id calori & humo-

ri tribuendum sit. idem calor efficit vt ad eum
 reslinguendum potu serpius vtantur. sitim ap-
 pellant humidi & frigidi appetitum. neque e-
 nim illa perpotandi forma qua Germani præ-
 fertim Saxones, & accolæ Baltici maris vtun-
 tur, vllis vnquam temporibus aut legilus po-
 tuit emendari. Diem, inquit Tacitus, conti-
 nuare potando nulli probrum: crebrè vt inter
 vinolentos rixæ. Athenus verò, ἀκρατοπο-
 σίας ex vetere prouerbio Scythis obijciens,
 ait, Lacones ὅταν βούλωνται ἀκρατέ τερρο
 πίνειν ἀριστοθίσιαι λίγισσι. & Heracleotes in
 libro de ebrietate, καλῶς μὲν οὖν, inquit,
 ἀγρευ σκευήσι πίνειν. nam pro ὕδατι γινώσκει,
 id est infunde aquam, Lacones dicebāt ὕδατος κέ-
 θισιν, hoc est, plurimum vini fundito. humo-
 re quoque abundant, vnde fames, quæ in ap-
 petitu callidi & sicci versatur; minus tamen ci-
 bo quàm potu delectantur; quia plus habent
 caloris. quæ ratio est cur Hippocrates fieri
 non posse putes, vt idem cibo ac potu copiosè
 vtatur. quod in Germanis cum animaduertit-
 set Tacitus causam non intellexit. Inediam &
 frigus, inquit, cæli ac soli cōsuetudine ferunt:
 quia cælum frigidum ac solum sterile. imò ve-
 rò calor internus ambienti frigori validius re-
 sistit; humor vegetans famem propellit. hu-
 more abundare argumento est incrementum,
 quò belluæ marinæ, propter humiditatis co-
 piam,

piam, reliquis animatibus prestant: tum etiam
 rauca vox & grauis, quæ in Hispanis, Pœnis,
 & Aethiopicis supra modum tenuis est & cla-
 ra: quòd in his frigiditatem & siccitatem ar-
 guit; in illis humorem & calorem. nam hu-
 mor nimius in plumbo & ligno virèti sonum
 grauem efficit, calor etiam interiores meatus
 aperit, frigus cogit. hinc fœminæ natura fri-
 gidiore, clariùs quàm viri loquuntur. media
 temperie vox suavis efficitur & canora, qua-
 lis est in Asiaticis, Italis, & Gallis. humor quo-
 que multus facit vt Septentrionales cum ad
 Austrum iter faciunt, aut in regionibus calidis
 bella gerunt sudore disfluant. habent, inquit
 Tacitus, mirâ Germani naturæ diuersitatem,
 cum ament inertiam, & oderint quietem. aut
 enim bella gerunt, aut cum à bellis abstinēt, de-
 diti sunt summo ciboq;: nam calor intus ad
 agendum impellit, vt videre est in pueris quos
 non sinit quiescere calor: humor verò molliorē
 affert, & in sudorē abit. atque hæc Plutarchus
 in Mario confirmauit vbi fluxa corpora Cim-
 brorum caloribus & sudoribus solui confue-
 uisse scribit. Quamobrem Hispani & Itali, si
 Gallorum & Germanorum primos impetus
 sustineāt, eos faciliè frangunt: vt Polybius pri-
 mum animaduertit: deinde Marius & Cæsar
 clarissimis victoris comprobant. atque hic
 de Gallis; Initio pugnae plusquam viri, postea
 i 3 femi-

feminis molliores . idem Tacitus de Germanis ; Magna, inquit, Germanorum corpora, & tantum ad impetum valida: laboris atque operum non eadem patētia, minimēque sitim & aestum tolerant . frigus tamen facile ferunt, & vt Pomponius Mela scribit, ad pubertatem vř que nudi vagantur . Galenus verò miratur in frigidam à parētibus mergi simul ac nati sunt . Sed hoc explicat Iulian. Augull. in epistola ad Antiochum misopogona, spurios scilicet Germanorum Rheno impositos mergi, legitimos natare scribit . sed illud ἰππευσι δὲ λικῶσι & solus scribit . Afri sicco, frigido, ac pręduro corpore, laborem & aestum patienter ferunt; vt Aphroditęus in questionibus scribit: frigus tamen ferre non possunt, cum nihil habeant caloris interni, cōtrā quān Scythę, qui calorem externum agrę patiuntur, cum vrgeantur ab interiore . vt equi siatpe natura calidi humidi, agrę in Aethiopia; optimē in Scythia viuunt: Afri verò frigidi ac sicci, alacres sunt in Africa; languidi in Europa, nulli in Scythia . Qui mediam regionem tenent, impatientes sunt frigoris & caloris, quia medium cum vtroque pugnat extremo: vřque tamen aq̄e ferunt . mediam appello regionem non quę inter Polum & Aequatorem, sed quę Tropicum inter & Polum medium tenet: quia calor vehementis non sub Aequatore est, vt planum fecimus,

mus, sed sub Tropico . non erit igitur regio temperatissima, quę à trigesimo gradu ad quę dragesimum, sed quę à quadragesimo ad quinquagesimum fertur: eoque temperior, quò magis ad ortum spectat . In eo tractu sita est Hispania vřterior, Gallia, Italia, Germania superior vsque ad Mœnum, vřtraque Pannonia, Illyricum, Mysia vřtraque, Dacia, Moldauia, Macedonia, Thracia, Asiaque minoris bona pars, Armenia, Parthia, Sogdiana, & magna pars Asia maioris . sed quò propius ad ortum spectant regiones, eò sunt temperiores, tam etiā ad Austrum magis inclinare videntur, vt Lydia, Cilicia, Asia, Media: sed de ortu suo loco . erunt igitur Australes ceteriores Hispani, Siculi, Peloponesij, Cretenses, Syri, Arabes, Persę, Sufiani, Gedrosij, Indi, Aegyptij, Cyrenę, Pœni, Numidę, Lybici, Mauri, & qui Floridam incolunt Americi sed ita, vt qui in eadem latitudine, ad occasum pertinent, temperie sint frigidiore . Septentrionales verò qui à quinquagesimo gradu ad sexagesimum positi sunt . temperiores tamen quā qui deinceps ad septuagesimum sedes habent . nam in priore tractu sita est Britannia, Hybernia, Dania, Gothię pars, Germania inferior à Mœno & Hispani fluminibus, vsque in extremam Scythiam & Tartariam, quę Europę & Asia maioris

bonam partē occupat. Restant ij qui sub quindecim Tropici partibus hinc inde sedes habent; sed quoniam ardentissimo colore vtuntur, separatim de iis agendum erit. reliqui sub triginta partibus cis & vltra Aequatorem, partem ferē temperiem fortuntur, atque ij qui sub trigesimo gradu positi sunt, vt ex ipsa ratione caloris, & historiarum cognitione planum faciemus. Sed de iis populis qui à trigesimo gradu ad sexagesimum continentur, praecipua disputatio est, quod eorum historias, de quibus iudicandum nobis est, habemus, nullas ferē aliorum: de omnibus tamen quid sentiendum sit, hac veluti demonstratione consequemur. Sunt igitur Australes, quod ad formam corporis attinet, frigidi, sicci, duri, glabri, debiles, colore fusco, paruo corpore, crispo capillo, nigris oculis, voce clara. Septentrionales, calidi, humidi, pilosi, robusti, colore candido, magno corpore, carne molli, fluxo capillo, caesis oculis, voce graui. qui inter vtrosque versantur, omnia moderatē consecuti sunt. Sed illud dubitationem habet, quod Australes omnium consensione debiles, duri sunt tamen: Septentrionales robusti quidem, sed molles. at Hippocrates & reliqui ferē scriptores, Scythas & montanos homines, qui ad Scytharum naturam accedūt, duos, agrestes, & ad laborem perferendū natos esse scribunt.

in

in his igitur historicorum & philosophorum à se dissentium opinionibus, rectē de historia iudicabimus, tum etiam Lium, Tacitum, Polybium, Plutarchum, Caesarem, qui Gallos & Germanos laboris impatientes esse tradunt, cum Hippocrate & Alexandro conciliabimus hunc in modum, si demus Septentrionales in regione frigida, laborem patienter ferre: in calida verò sudore distuere ac languere. cui congruit illud Agathiae de Germanis, & Cratij de Scandis, quod libenter hyeme, raroestate beligerūt. Australes verò calorem facile perferrunt suae naturae congruentem, tameti vegetiores euadunt in regione frigida, languidi in calida. itaque Hispanae feminae Germanos, vt audio, sua lingua pisces molles appellare consueverunt. quinetiam Celtae ac Belgae, cum in Italiam aut Prouinciā veniunt, mirum in modum à culicibus & cirmicibus cruciantur, propter cutis molliciem; indigenae propter duritiem minus appetuntur. Atque haec de forma corporis, ex qua mores animi, & recta historiarum iudicia colliguntur. Cum enim corpus & intellectus contrario modo afficiantur, quod maior vis est huius; eò minor est illius: & quod quisque plus intellectu; eò minus corpore viget, si modò sensus integri fuerint. igitur planum est Australes intellectu, Scythas corpore praestare. id enim Aristoteles libro septimo de

Re-

Republica innuit; homines robustos & animosos, minus ingenio valere, nec Rempublicam rectè moderari. Afri verò plus factis habent consilij, virium non item: quæ tamen necessariæ sunt, tum ad hostes repellendos, tum etiam ad ciues tuendos. Tertium genus est hominum qui pulcherrimas parendi & imperandi artes habent, qui viribus Australium calliditatem frangere, & consilio Scytharum impetus coercere possunt. ex eo genere Vitruuius militem legendam putat, qui non minus prudentia quam viribus præstet. quàm rectè, aliorum esto iudicium. hic tamen in historia iudicandum relinquatur, cur Gothi, Hunni, Heruli, Vandali; Europam, Asiam, & Africam armit inuaserunt: sed inopes à consilio retinere non potuerunt. qui verò prudentium hominum consilia sibi acciuerunt, gentes ad ciuilem societatem idoneas nacti, florentissima imperia diutissimè tenuerunt. neque enim frustra Paladum armatum, aut Achillem ab ea comprehensum Poëte fingunt. Et quoniam Scythæ ferè semper à litteris: Australes ab armis abhorruerunt, nullum magnum imperium stabilire potuerunt. vtrunque Romanis summa quadam felicitate sunt cõsecuti, & gymnasticum cum musica, vt Plato voluit, prudenter coniunxerunt. à Grecis quidem leges ac litteras, id est, vrbanaam disciplinam, veluti palladium acce-

ceperunt: à Pœnis & Siculis naualem scientiam: militarem verò perpetuis bellis sibi compararunt. & cum antea casum duntaxat Scytharum more ferirent, post etiam punctim ab Hispanis, vt est apud Polybium, ferire didicerunt: itaque mirum videri non debet, si populos omnes rerum à se gestarum gloria superarint. cum pulcherrimas nature dotes ad disciplinam adiunxissent. Sed illud diuina quadam bonitate dicam an prudentia factum est vt Afri plus ingenio, Scythæ corporibus valerent: ne si barbaris hominibus quasi tauris vulpium calliditatem: aut Pœnis, quasi vulpibus magnam vim ac robur dedisset: eius donis ad perniciem vtrique abuterentur. nihil est enim crudelius, inquit Aristoteles, iniustitia armata. quibus autem vires moderatas dedit, humanitate voluit ac iustitia reliquis præfere. id quod regioni temperatæ tribuit Aristoteles in questionibus; Quamobrem, inquit, barbari sunt qui nimio frigore vel æstu laborant? an quia temperies optima mores optimos facit? Quid igitur historici omnes innocentiam ac iustitiam Scytharum tantopere laudant, Australium mores execrantur? hic iudicium in historia requiro, ne philosophos & historicos discrepantes habeamus. neque res dubitatione careat. sunt enim homines obesi nimiam malij, vt rectè Cæsar de Antonio ac Dolabella iudicabat:

cabat: Brutum verò & Cassium macilentos homines metuendos esse. at Septentrionales obesi sunt. Australes macilenti: verum est igitur quòd ait Tacitus de Germanis: Gens, inquit, non astuta nec callida: aperit enim secreta pectoris licètia ioci, & nuda omnium mens postera die retractatur, salua vtriusque temporis ratione. quinetiam hæc vna ratio est, cur reges ac tyranni olim hisque temporibus ad præsidium corporis Thraces, Scythas, Germanos, Circassios, Heluetios, magna mercede semper quesierunt: non quòd viribus suorum, vt inepte plerique arbitrantur, diffidant: sed quòd intelligunt in illa vastitate corporum, minimum calliditatis ac malitiæ latere; eosque potiùs militis quàm imperatoris munere delectari. quò igitur modò crudeles ac barbari appellantur? ratio est in promptu. nam quò quisque plus abest ab humanitate, id est, ab hominum natura, eò propiùs ad ferarum similitudinem accedit, quæ cum ratione careant, iracundiam & appetitus cohibere nequeunt. ita fit vt Septentrionales ad crudelitatem impetu ferantur. hinc Thucydides Thracas, vbi nihil extimescans, *πολύκατατοι γένοσ* appellat. Tacitus verò de Germanis; Occidene solent, inquit, nò disciplina & seueritate, sed impetu ac ira vt inimicum. nam Hungari cælo Gritto penulas militares & hastas in ei⁹ cruo-

re gentili more tinxerunt. Britanni ex regibus X L. ciuili conspiratione duodecim interfecerunt: principes verò innumerabiles: centum quidem annis X X X. postea quàm ab externis bellis paululum conquieuisset. Transyluani (si vera sunt Polonorum & Iouij chronica) vt Georgium seditioforum ducem acerbius tractarent (is enim nobilissimos quosque Hungaros palis transfixerat) triduo maceratos inedia milites eò crudelitatis adegerunt, vt dentibus spiratùs ducis artus dilacerarent, atque deglutirent: deinde exenteratum in frustra fecantes verubus coctum captiuus appofuerunt. o-mitto Dracule Transyluaniz principis saniam omni opinione maiorem. Omitto Gothorum & Hunorum crudelitates antea inauditas, non modò in homines, sed etiam in belluas, vrbes, arces, lapides, & sepulchra Romanorum, quæ funditus euerterunt: Neque magis iracundiani, quàm alios appetitus coercere possunt. Tacitus de Germanis; Aleam, inquit, sobrij inter seria exercent, tanta lucrandi perpendiue temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo iactu de libertate contendant. hinc etiam illa quæ in Germanos & Francos iactatur à Procopio cupiditas habendi, quæ tanta est, vt vitam auro; bellum pecunia commutent. Australes non tam auari, quàm parci ac tenaces: Scythæ prodigi ac rapaces. & quoniam

niam ab ingenio se deleri sentiunt, supra modum suspiciosi euadūt. atq; id nostri homines antea fati intellexerunt. Holster hoc amplius mihi retulit in hospitibus publicis speculatores & ἀπαρξιστάς in Gothia latere. oritur enim suspicio ab inopia consilij. itaque non nisi teiuni cum Australibus contrahunt: cūmq; se deceptos sentiunt, calculum reducant, aut plerunq; decipiendi præoccupant, aut denique vim afferunt. quò fit vt eque perfidi atque Australes omnium opinione habeantur. id quod veteres historici, quòd nulla cum Scythis haberent commercia, penitus ignorarunt. postea verò relicta sedibus seipfos patefecerunt. sic igitur Procopius de Francis, cū in Germania in Galliam venissent (hos enim Germani à seipsis originem traxisse gloriantur) Ea gens, inquit, ad fidem prodendam omnium aptissima. & Vopiscus; Francis, inquit, familiare est fidem ridendo frangere. hinc Alciatus caudam scorpionis in Germanos iactari scribit. atque hoc prouerbium in Gallia vulgatum retinemus. quod cum bona illorum venia dictum sit, ne cuiusquam gentis nomen oratio nostra laesura videatur. neque enim de re ipsa, sed de insita cuique natura scribo. quam in eo genere Germani à Danis & Noruegis, quibus maximè disfidunt, longè superantur. nunquam profectò perfidia aut crudelitas
populi

populi erga principes, aut principum inter se maior exarsit, quàm inter Christiernū & Gothaum, Danos & Suecos. ab iis etiam Normanni, quos vulgus fidem minus colere suspicatur, originem traxerunt. Quòd si ab inopia rationis & consilij Septentrionales appetitum cohibere nequeunt, ac propterea intemperantes, suspiciosi, perfidi, crudeles habentur. quoniam ratio est cur Australes multò crudeliores sint, magis etiam perfidi quàm illi? hic rursus iudicium in historia requiro. constat enim Australes maximas habere à natura dotes ingenij sic enim Columella lib. 1. cap. 111. constat inquit, Pænos gentem acutissimam dixisse, imbecilliozem agrum quam agricolam esse debere. Et Hircius de Aegyptiis cōtra Cæsarem demicantibus, ipsi homines, inquit, ingeniosissimi, quæ à nobis fieri viderant, ea solertia efficiebant, vt nostri illorū opera imitari viderentur. idem paulò post; Aptissimum est genus Aegyptiorum ad proditiōem. quis autem nescit quibus artibus, & quādiu Romanorum potentiam eluserunt Pæni? nihilominus crudelitatem in hostes incredibilem semper exercuerūt; vt videre est tum in bello Punico, tum etiam in eo quod Spendij & Carthaginenses, utriusque Pæni, mutuo gesserunt; omnium, vt ait Polybius, quæ nos audiuimus crudelitatem, ac omni scelerum genere maximum.
sed

sed ludicra videri possint, quæ à Polybio de crudelitate Pœnorum narrantur, si quis cum historia Leonis Afri compararit: vel etiam cum Muleassis & filiorum inuidia crudelitate, quam non ita pridem tum in ciues, tum in seipsos exercuerunt. Nam Muleasses de regno, vnde patrem deiecerat, expulsus, ab immani fratris iniuria exultorum oculorum orbitate miserabilis, supplex ad Carolum Imperatorem venit. A Pœnis igitur profectæ sunt exoculationes, membrorum auulsiones, excoriaciones, sectiones, lentæ vitiones, & palorum trahèctiones. totius verò corporis in rota cõtractio à Germanis, vt videre est apud Munsterum in Coloniae descriptione: à quibus supplicii Itali, Galli, Hispani, Græci, Asiatici semper abhorruerunt, aut ab aliis inuiti acceperunt. Nam Romani fontes ante legem Portiam (quæ etiam num verbera à ciuim corpore amouit) ad summum securi, vel gule contractione, post etiam inedia necabant: eadẽ est exilium permittum. apud Græcos cicutæ vsus erat: quam etiam aqua temperabant Chij, vt ait Theophrastus, quò mortem sine dolore accirent: quia in ipsa morte plus satis acerbatis inesse iudicarent: nisi quis nouo quodam & immani scelere obligaretur. ac ne quis à praua disciplina tantam crudelitatem manare credat, vt Polybius; Americorum Australium naturam spectet,

et, qui in cætorum hostium sanguine pueros mergunt, deinde sanguinem sugunt, & membris concisis epulantur. Est igitur Australium & Scytharum crudelitas longe dissimilis, quòd hi solo impetu ad iram, & generosa quadam animi audacia feruntur ad vindictam; tum etiam iritati facillimè placantur: illi nec facillè iritantur, & irati difficillimè leniuntur: tum hostes inuadunt vulpina calliditate, non vi aperta: victosque immani suppliciorum acerbitate cruciant: quæ immanitas partim ab ea tyrannide proficiscitur quam praua educatio & immoderati appetitus in homine stabiliunt: sed multò magis ab inequali humorum confusione: hæc autem ab elementis inæqualiter affectis: elementa vi cælestium corporum agitantur: in elementis verò corpus humanum continetur, sanguis in corpore, spiritus in sanguine, anima in spiritu, mens in anima: quæ tantetsi est ab omni concreatione libera, cõtagione tamen ex illa cõhærentia plurimum afficitur. ita fit vt qui sunt in extremis regionibus, ad vitia procliuiores sint. & quemadmodum atra bilis non aliter à sanguine, quàm fex à vino diuellitur: ita perturbationes animi, quæ ab atra bile proficiscuntur, tenacissimè hærent. Australes verò atra bile abundant, quæ exhaustis ardore cæli humoribus, quasi fex in imo subsidet, & perturbationibus magis ac magis

tusa

k

augetur,

augetur, vt qui sunt hunc in modum à mente cõstituti, planè implacabiles sint. talem fuisse Aiaceum feruè, & Martium Coriolanum: quorum alter non priùs leniri potuit, quàm patriæ fines ac socias ciuitates ferro flammâque deleuisset: alter cùm hostes vlcisci non posset, in furorè conuersus greges & armenta cædebat. Hinc igitur facilè est de historia iudicare percepta causâ furoris. constat autem Australès furore faciliùs capi quàm Septentrionales; vt faciliùs homines insanunt quàm beluz. scribit enim Leo Afer infinitam esse in Africa furiosorum hominum multitudinem, & vbique publicas ædes furiosis conliti; quibus etiam abundat Hispaniâ pars illa quæ Australior est. in inferiori Germania, nulli ferè ab atra bile furiosi, sed à sanguine; quod genus furoris vulgus morbum sancti Viti appellat: qui ad lasciuiam & inconditam saltationè impellit, quàm musici lyra imitantur, deinde numeris ac modis grauioribus vtuntur, idque sensim faciunt, quousque modi ac numeri grauitate planè cõquiescant. qui verò medias habent regiones, à bile flaua, cum aduri cõeperit, aguntur in phrenesim, quæ ad cædes & vulnera prorumpit. qui sub Vriâ viuunt, cùm abudent pituita, necesse est furore senum, id est lethargia laborare, quod genus dementiæ stuporem ac obliuionem affert. insania verò vbique grassatur. insania

nam appello, cùm ratio appetitum vincere non potest, quòd maximè Septentrionalibus contingit. nam furor in sapientem cadere potest, vt ait Cicero, insania non potest: quod nostri admodum ineptè interpretantur, cùm imperitos ac simplices homines incurabiles esse aiunt. Quæ omnia in vniuersum dicta sint. vbique enim furiosi, melancholici, phrenetici, lethargici, vbique sapientes, fortes ac temperantes homines; sed alibi longè plures, alibi pauciores. quæ igitur à medicis de abra-dente melancholia, & ab Aristotele de melancholicis dicta sunt, Australibus ferè conueniunt, ad eaque iudicium historiarum debet accommodari, quæ à nobis prætermittuntur: ea tantùm quæ sunt omissa, vel non satis intellecta planiùs explicemus: cuiusmodi est illud; Australès omnibus voluptatibus ac veneri maximè deditos; Scythas verò negat Hippocrates ad venerem aptos esse, ob nimiam, vt ipse scribit, ventris frigiditatem ac humiditatem: tum etiam ob equitationem, ac propter eà infecundos esse: & cùm frustra venerè tentauerint, odio veneris seipso castrare. castrationè vocat alibi venæ cephalicæ, quæ sub auribus later, sectionè, qua his quoque temporibus vti quosdam accepimus. Hæc tamen omnibus ferè historicis repugnant. adhibeamus igitur rectum illud, quod quærimus, iudicium

historiarum; & philosophorum ac historicorum discrepantiam tollamus. nam Gothorum, Scytharum & Germanorum tanta fecunditas est, vt non modò Septentrionis vastas solitudines ac sylvas maximis vrbibus decorarint, sed etiã in vniuersam Europam colonias miserint: non tantùm Germani vltra Danubium, verumetiam Scandi in extremis Scythiæ finibus positi. illinc Methodius & Paulus Diaconus, exercitus quasi apum exãmina erumpere consueuisse tradunt. Iornandes verò & Olaus appellant hominum officinam: quòd inde Gothi, Gepidæ, Hunni, Cimbri, Longobardi, Alani, Burgundi, Normanni, Picci, Heruli, Sueui, Sclau, Suiceri, Rugi originem traxerunt. cùm autem Scythæ calidi sint & humidi, vnde fecunditas ingeneratur, dubium non est quin omnium populorum fecundissimi sint. ac nescio quònam modo Hippocrates Scythas ventre frigidò esse putat. id enim falsum esse natura ipsa demonstrat. nam quæ ratio est vt hyeme maior sit in visceribus, quàm æstate calor (id enim feruens ore fumanti halitus significat) eadem est iis qui Septentriones incolunt. ac propterea sunt hyeme viri ad gignendum aptiores, non salaciores, vt putauit Aristoteles. nam salaciores sunt æstate viri (propter acrimoniam fluxu bilis, quæ æstate copiosior est) minùs tamen idonei: ita quoque Aultra-

les

les salaciores: Septentrionales verò magis idonei. quòd summa Dei prudentia factum est, quòd iis qui fatis habent ad gignendum facultatis, voluptas non magnopere esset necessaria: iis verò qui minùs habent humoris & caloris, maiores stimulos voluptatis optima parens natura dedit: alioqui nec suum genus propagare, nec societatem colere vellent. eadem natura fecit, vt hyeme viri, æstate femine ad venerem procliuiiores sint, vt alit medici, non ad voluptatem propter se expectandam, quo nihil fecidius est: neque solùm ad procreationem, quòd reliquis animantibus commune esse videmus, sed etiam vt esset fruendæ societatis, ad quam nati sumus, perpetuum desiderium. poterat enim voluptas societate ad breue tempus conciliare, vt ceteras animantes, non tamen diutiùs retinere, aut mutuum amorem tueri. Sed Hippocratis rationem cur Scythæ ad venerem minùs idonei sint, quia braccis & equitatione perpetua vtuntur, probare non possum: cùm Aristotelis testimonio, & quidem certissima ratione, quam offert in questionibus, salaciores sint qui equitare consueverunt. Ex his intelligitur quid de Cæsare, Volaterrano, ac Tacito indicandum sit, qui Germanorum continentiam tantopere laudant. Tacitus, Sera iuuenum venus, inquit, eoque inexhausta pubertas, nec virgines festi-

k 3 nantur.

nantur . quod tamen continentiae tribui nullo modo potest, cum antea docuerimus Septentrionales suapte natura intemperatissimos esse in potu, cibo, ira, alic, rapinis. nam qui temperans, idem quoque continens est, non contra. nullus est autem continentiae locus, ubi nulla sunt quae appetantur libidines ac voluptates: vt nemo fortis dici possit, nullo proposito periculo vel labore. at Australes, qui plus habent rationis & consilij, à ratione impetrarunt, vt liberius peccare suauitatis causa liceret. cum enim difficillime se continere possint, tum verò in libidinem proiecti execrandis voluptatibus abutuntur. ab illis enim promiscui beluarum & hominum concubitus, vnde tot monstra nobis pariunt Africae regiones. hinc Australium, hinc Paeorum apud leonem incredibilis zelotypia, à qua Germani longissime absunt. de quibus sic Caesar; Ante xxv. annum feminae notitiam habuisse, in turpissimis habet rebus, cuius rei nulla est occultatio. Alomerus quoque, Pogius & Munsterus in descriptione Badeli tradunt Germanos promiscue & peregrinos quoque cum vxoribus sine suspitione perui. nomen zelotypia, inquit Munsterus, apud istos locum non habet. addit Irenicus homo Germanus, Illa consuetudo, Inquit, nostro tempore in balneis vbi que obseruatur. Caesar quoque scribit Britannos duode-

nos

nos vxores habere communes, & fratres cum sororibus, parces cum liberis. Itali hunc morem ferre nunquam potuerunt, multò minus Hispani: qui amore ac zelotypia saepe insaniunt. Paei verò & Americi mortem praestabiliorem ducunt. quare nihil mirum si Persarum, Paeorum & Hebraeorum reges semper infinitam habuerint multitudinem vxorum: vt Diodorus lib. 11. Herodotus lib. 111. Iosippus lib. 1111. cap. xvii. Scythae verò vel communes vel singulares: quibuscum tamen ita viuunt, vt etiamnum in ipsis regibus, ex quibus populi mores intelligimus, incredibili continentiae exempla ferantur. scribit enim Tacitus, Germanos ex omnibus barbaris penè solos singulas vxores habere: & Volaterranus, Casimirum Poloniae; Vuenceslaum Bohemiae reges, caelibes & castos semper vixisse: Hericum verò i. i. Imp. non modò ab alienis vxoribus, sed à sua quoque perpetuò abstinuisse. est igitur causa generationis à calore & humore: libidinis, ab ytraque bile. à flaua quidè propter acrimonia, ab atra verò propter spumam & flatum, qui plurimus est in eo genere bilis: atque id voluit opinor, Aristoteles in ea questione qua disputat cur melancholici salaciores sint. argumento est quòd qui acribus & flatulentis cibis vtuntur, salaciores euadunt: eo que magis si bilis ex aduisione acris vel falsa euaserit. hinc for-

k 4 taffis

Germani
vixisse
318

talis Poëta Venerem fingit maris spuma natam: atque ob eam causam factum opinor, vt ex omni genere bestiarum, nullum præter leporem macula venereatur: quinetiam, teste Varone ac Aeliano, concipit ac parit: semina verò sola ex omnibus animantibus superferat. constat autem nullum atra bile magis abundare. quare non mirum si Australes qui ea bile pleni sunt, ad venerem procliuus ieruntur; quàm propterea Ptolemæus potissimum in Africa coli, & Scorpionis sidus, quod ad pudentia pertinet, Africa præesse tradit. Habent etiam Australes ex atra bile quòd lepra laborant, qui propterea morbus Punicus à veteribus appellatur: non propter ruborem, cum Australis lepra iudicio Moïsis & Plinij nihil habeat ruboris, sed quoniam illinc originem habet. illic etiam morbus Arabum, qui *Laqos* à quibusdam, ab aliis *Arax* & vitiligo appellatur. nam ante Pospelium magnum nullos Italia, teste Plinio, videbat leprofos, quem morbum Aegypti peculiarem esse tradit. argumento sit, quòd Moïses omnium antiquissimus scriptor, leges de leprosis infinitas, Graeci ac Romani nullas tulērunt. & quidem in eo consentiunt Leo Afer & Aluaresius: nam alter ædes infinitas in vtraque Mauritania leprosis constituit; alter leprofos Abissinorum cum populo veritari scribit, vt vulgaris morbus esse videatur.

deatur. Americam verò nostri homines testatum reliquerunt leprosis, aut, vt ipsi aiunt, Neapolitano morbo laborantibus abundare: quem morbum Scaliger Indicum, Indi Pua vocant: quòd ab illis insulis inuectus est in vniuersam Europam & Africam: ac paulatim in Syriam & Scythiam vsque peruasit. quòd autem ab atra bile ingeneratur, ex eo planum est, quòd qui plus habent melancholici humoris, eò difficilius curantur. facit etiam atra bilis vt Australes tristes sint, ac demisso vultu, incessu tardi & cogitabundi: Septentrionales læti & alacres, propter sanguinis copiam. Ex his perspicuum sit, cur omnes omnium historiarum scriptores tradunt, Australes ad maxima corporis & animi vitia procliuus esse. ratio est in promptu, scilicet cum malè fuerint ab atra bile constituti: sin bene temperata fuerit ea melancholia quæ dicitur abradens (sunt autem multa genera) egregias corporis & animi vires adipiscitur. primum liberi sunt ab infinitis morborum generibus, quæ à repletione, fluxione, & sanguine putri deriuantur. sunt enim in Africa rarissime ac leuissimæ febres, propter humoris interni & caloris inopiam. quartana verò, quæ melancholice propria est, semel curata, vt ait Hippocrates, nunquam recurrit. In Septentrionibus putres à sanguine febres, tumores, œdemata, morbi comitia-

les,

les, conuulsiones, caritates, quò longius à medio receditur. quorum vna ratio est, crassi humoris & excrementorum copia, quæ exigua sunt in Australibus. In media regione grassantur pestes, propter æris frequentes mutationes, cum in extremis perpetua sit hyems aut æstas; in medio, veris etiam & autumnii magnæ mutationes. hinc etiã morbi articulares, tertianæ, herpes, & gâgræna, quam ineptè dicam an impiè, nostri acceptam ferūt D. Antonio, qui à perisique in Italia & Gallia Narbonensi ardentiore voto, certè maiore metu colitur quàm Deus immortalis. Ac falluntur qui putant mediæ regionis homines, quòd ab extremis longius absint, salutem aut vitam habere diuturniorem. Australium natura congruit cum calore: Scytharum cum frigore: qui in medio sunt, tametsi cæteris temperatiores videntur, nihilominus à calore & frigore oppugnantur; & frequentes habent æris mutationes, quæ morbos pariunt & senectam prematuram. hinc historicorum discrepantes opinionēs de vitæ breuitate. putauit Aristoteles diutius ad Austrũ viui: Plinius ad Septentrionem: Galenus in media regione, quam ipse in Asia minore collocauit, vbi homines optimo esse tẽperamento putat. Gallos verò, Scythas, Aegyptios, Arabes, ne per somnium quidem ciuitimo di temperamẽtum attigisse. idem tradit

dit Hippocrates, omnia pulchriora, maiora ac meliora in Asia nasci, quæ partim vera, partim etiã falsã mihi videntur. nam maiores sunt qui ad Septentrionem, vt antea docuimus, & quidem præstantiore forma: idque Iosippus, Cæsar & Tacitus, de Germanorum mira magnitudine testantur; & veteres formam Gallorum (quos à calore candido lacteos seu Galactas ipsi Asiatici vocarunt) & Gallicos vultus quasi prouerbio Tertullianus vsurpauit. in eo tamẽ genere Britannis inferiores videntur. sed Galeno ignota fuit Gallia, quam vt viseret, à M. Aurelio rogatus adduci non potuit. Cùm autem vita diuturna calido & humido sustineatur, par esset ad Septentrionem diutius viui. atque hinc fortasse Plinius Hyperboreos anno suo vitam protrahere putauit. & quidem notum est in Britannia vltra testestimum annum viui: nec dubito quin Scytharũ vita longè diuturnior sit futura, nisi potu ac cibo seipso obruerent. Australium quoque vitam longissimam esse veterum ac iuniorum scripta testantur. tametsi enim calore & humore copioso minimè abundant, excrementa quoque multa desunt, quæ senectam & interitum afferre omnium consensu putantur. nam quò minus plantæ habent incrementum, eò diutius vigent, vt est apud Theophrastum. Alij temperatiorie cœlo vitam protrahi longiorem arbi-

arbitrantur. nam Italia multos alit qui centesimum annum his quoque temporibus superarunt. Plinius ex censu Romanorum annos centum & quadraginta quosdam vixisse tradit. qui tamen iuniores historicos cum veteribus, & veteres inter se contulerit, tum etiam phisicas rationes adiunxerit, certissimum de historia iudicium feret; scilicet Australes longiore vita frui, maxime tamen Numidas. id quod credibile est, cum annosæ Cornices, quæ nihil ferè caloris, minus etiam humoris habent, quatuor hominum ætates implere dicantur. præterea Elephantes qui Aristotelis ac Iube testimonio vitam omnium animantium superant, non alibi quam ad Austrum reperiuntur. itidem Palma, quæ interdum annos mille vigere dicitur, non nisi ad Australem plagam aii potest. quin etiam aurum & Adamas quæ à se ipsa nunquam interitum sentiunt, ad Austrum optima; nulla ferè ad Septentrionem. neque enim verum est ab optimo temperamento, vt putat Galenus, vitam effici longiorem: aliqui lapides plantis, plantæ animantibus, elephas & coruus homine temperiores essent, quod absurdum sit: cum ingenij præstantiam ab optima temperie iudicari putet. iam verò cum animus corpori præset, maiorque vis ingeniorum sit ad Austrum quam ad Septentrionem, dubium non est quin

potior

potior mundi pars ad Austrum posita est: & maiores sint in Australibus quam in Scythis virtutes, vitia quoque maiora in quancunque partem inclinarint. atque hinc facile iudicium de historia Liiij colligemus, qui cum Annibalis virtutes commemorasset, Has, inquit, tantas viri virtutes ingentia vitia æquabâr: in humana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum iusiurandum, nulla religio. falsum est enim quod Maciaellus scribit, homines ad summum sceleratissimos esse non posse, exemplo Pauli Balionis Perusiæ tyranni, qui cum Iulium Pontificem vna cum suo comitatu occidere facile potuisset, dominatum amittere, quam tantum scelus perpetrare maluit. hoc Annibal non fecisset. idem Maciaellus Italos, Hispanos, & Gallos sceleratissimos omnium gentium appellat. Germanorum iustitiam & prudentiam mirum in modum extolli vno loco: alibi perfidiam eorum, auaritiam, superbiam infestat. quæ ab ignorantia morum & naturæ cuiusque populi profecta sunt. Neque enim stupidi homines & rustici valde flagitiosi esse possunt, sed in magnis ingenis, vt est apud Platonem, magnæ virtutes aut vitia inesse consueverunt. & quæ admodum fecunda tellus nisi excollitur, magnam nocentium herbarum vim profert: & modicè culta valde frugifera

frugifera fit; fertilis verò neque salutare, neque noxias herbas, nec quicquam omnino nisi maximo labore paritura quoque de Australiù ac Scytharum ingenis iudico. Quare non mirum si omnes propè historici ac poëte, iam inde vsque ab Aeschylò, magnà Scytharum innocentiam laudant, malitiam Australium insectantur. Plus valët, inquit Tacitus, apud Germanos boni mores, quàm alibi bonæ leges. at illis temporibus omni disciplina carere Germani, vt parum à bestiis discrepärët, quod ipsi confitentur. cum igitur in summa ignorantia ne versarëtur, non video cur tantopere laudabilis sit eorum innocentia, qui nec valde mali, nec boni esse potuissent: sed is summa laude dignus est, qui virtutes, quarù vim animo comprehensam habet, sponte colit, cum iniustus esse possit: vel quòd virtutis aditus vnus est, veluti recta linea, circa quam hinc inde oblique sunt innumerabiles: vel quòd homines propositis honorù & malorum finibus, multò magis ad scelera feruntur, à quibus non solum crudelissimis suppliciis, æternaque morte proposita deterreci non possunt, sed ne præmiis quidem immortalibus ad iustitiam impelli, vt plerique putent homines in summa innocentia victuros, ac multò beatiore futuros, si malorum fructus (sine quibus tamen natura bonorum percipi non potest) nunquã degustassent:

sed

sed, vt cæteræ animantes, naturæ suæ congruenter vixissent. quam quidem ad naturam, Scythas & montanos homines nulla disciplina informatos propriùs accedere videmus. Ex quo relinquitur quid iudicandum sit de historicis, qui Græcorum, Aegyptiorum, Arabum & Caldæorum superstitionem, impietatem, magiam, flagitiosas libidines, & crudelitates insectantur, quæ laudabilia sunt omittunt. ab iisdem enim litteræ, bonæ artes, virtutes, disciplina, philosophia, religio, humanitas denique ipsa in orbem terrarum velut à fonte profluxit. neque tamen Scythis sua industria defuit, neque item iis qui mediam regionem tenent, sed egregias à Deo immortalis dotes sunt consecuti, quæ meliùs intelligi non possunt, nec certius historix iudicari, quàm si humani corporis, aut Reipublice bene cõstitutæ, aut mundi systerùmque cœlestium imaginè proponamus. Fingamus igitur tribus his populis, eo quod diximus ordine, constitutis, præesse quosdam Planetas, idque tantùm doctriñæ gratiã: deinde Australibus Saturnum, sequentibus Iouem, Septentrionalibus Martem tribuamus. tum in orbè redeundo rursum Australibus Venerem (nam Sol veluti fons luminis omnium cõmunis erit) sequentibus Mercurium, Septentrionalibus Lunam. ex hac veluti distributione

trium

trium populorum, vim quandam vniuersæ naturæ planis intelligemus. aiunt enim Caldei Saturni vim in contemplatione positam, Iouis in actione, Martis in effectione. id autem ex Hebraeis naturæ optimis interpretibus intelligitur. illi enim Saturnum שבתאי vocant, id est quietum, quo nihil ad contemplationem maius esse potest. Iouem יופי , id est iustum, appellant: quod Græci cum ab Hebraeis, vt optima quæque, accepissent, Iustitiæ Ioui assidere sinxerunt. Martem verò מרס , id est fortem & robustum; quem propter Caldei & Græci bellis præesse putarunt. Saturnus quidem frigidus, Mars calidus, Iuppiter vtroque dicitur esse temperatus. primus ad scientias & ea quæ in sola contemplatione veri acquiescunt; alter ad prudentiam, quæ in agendo posita est, quæque virtutes omnes complectitur; tertius ad artes & officia, quæ in manu ac robore posita sunt, pertinet. primus ad mentem, alter ad rationem, postremus ad *partes animi*. Nam Australes populi diuturno contemplandi studio, quod atræ bili congruit, pulcherrimarum scientiarum autores ac principes fuerunt: naturæ arcana detexerunt; mathematicas disciplinas inuenierunt; denique religionis celestiumque siderum vim & naturam primi perspexerunt. Scythæ quod essent ad contemplationem minus idonei, propter sanguinis &

humo-

humoris copiam (quibus ita mens obruitur vt vix vnquam emergat) ad ea quæ sub sensum cadunt, id est, ad artes & officia tractanda, sponte ferri cœperunt. hinc à Septentrionibus ea quæ mechanica dicuntur, belli tormenta, sutoriæ artes, typographia, quæque pertinent ad metallicam disciplinam, quam ita tractauit Georgius Agricola, homo Germanus, vt Aristoteles ac Plinius in eo genere nihil intellexit se videantur. nec mirum videri debet, si Germanos & Britannos accire solent Itali & Hispani, quod cœlesti quodam munere occultas terræ venas inuenire, & inuentas aperire norunt. iudem quoque alumni Martis militarem disciplinam antea semper, & nunc quoque incredibili studio colunt, arma tractant, montes æquant, aquas deriuant. sequæ totos venationibus, agriculturæ, pecuariæ, aut iis artibus quæ opera moliantur, dare consueuerunt, vt illorum ingenium in manu positum esse videatur. quod satis indicat omne genus supellectilis & instrumentorum, quæ ab illis tam artificiosis, tam affabre fiunt, vt ea cæteri populi mirentur; imitari non possint. atque id fortasse voluit Plato, cum diceret Martem & Vulcanum artes reperisse. quod si Astrologis habenda fides est, qui Martem natiuitatis principem habent, aut milites sunt, aut opifices futuri. At mediæ regionis homines, neque ad occultas

scientias

scientias ita nati vt Australes; neque opificiis ita dediti sunt vt Septentrionales, sed ad res agendas omnium aptissimi. nam si quis omnia historicorum scripta collegerit, iudicabit ab eiusmodi hominibus primùm profecta esse instituta, leges, mores, atque optimam Reip. moderandæ rationem, tum etiam mercaturam, gubernatoriam, oratoriam, dialecticam, imperatoriam denique disciplinam. harum autem disciplinarum magistri esse feruntur Iuppiter ac Mercurius; & qui Iouem aut Mercurium, aut vtrunque originis dominum habet, ad hæc suapte natura ferri dicitur. & quidem constat ex historiarum lectione, in Asia, Græcia, Assyria, Italia, Gallia, Germania superiore, quæ Polum inter & Aequatorem, à quadagesimo ad quinquagesimum gradum interiacent, maxima imperia semper floruisse, & ab illis regionibus summos imperatores, optimos legumatores, æquissimos iudices, prudentes iuriconsultos, disertos oratores, sagaces mercatores, clarissimos denique histriones & fabularum actores ortum habuisse. nulli ab Africa, multò minus à Scythia iuriconsulti, nulli oratores, rari poetæ, pauciores historici, paucissimi qui copiosam & vberem exerceat mercaturam, qualem Itali, Græci, Galli, Hispani, Asiatici. hæc igitur cum historia conferamus, vt rectius de re tota iudicari possit. quæritur Ga-

lenus

lenus nullos vnquam à Scythia philosophos præter Acharnasm, innumerabiles à Græcia fluxisse. scribit quoque Iulianus Aug. vbi de Gallis agit, quorum naturam vsu diurno congnitam, & planè compertam habebat; Celos nec philosophiæ, nec disciplinis mathematicis operam dare, sed in Dialecticis ferè ac Rhetoricis acquiescere. hinc Iuuenalis; Gallia caufidicos docuit facunda Britannos. quin illa ipsa religio qua vtebantur planum facit; Deum Mercurium, inquit Cæsar, Galli maxime colunt; huius plurima sunt simulachra: hunc inuentorem artium ferunt: hunc ad quæstus pecuniæ, mercaturæque habere vim maximam arbitrantur. has igitur historias experientia diurna comprobauit. neque enim vsquam terrarum maiores caufidici, nusquam ciuili scientia maiore studio colitur. occultæ verò scientiæ ac mathematicæ disciplinæ, valde frigent. Contrà verò Australes, quòd assidue contemplantur propter insitum atræ bilis humorem, scipfos à rebus agendis spontè subducunt, ac desertissimas solitudines quærunt. contemplationis autè ac meditationis (quæ prætiosa mors ab Hebræis & Academicis appellatur) eavis est vt ingenium acuat, & hominem ab homine seungat: quòd cum adeptus est, non modò rerum naturalium arcana videt, sed etiam pernicipibus alis in cælum purgata men-

1 2 te

te fertur, rerumque diuinarum scientia repletur: post à Deo immortalis subornatus, res arduas & admirabiles ignatis hominibus reuelat. quare mirum videri non debet ex historiarum lectione, ab illis regionibus summos philosophos, mathematicos, prophetas, omnes denique religiones, in orbem terrarum, velut ab vberissimo fonte fluxisse. nõ quòd alibi quoque diuina mens hominem caelesti spiritu afflare nolit: quod dictu nefas est; cùm vigeat vbiq; Deus, non aliter ac solis splendor: sed quemadmodum idem splendor in aqua limpidissima sese magis ostentat, quàm in turbida: ita quoque diuinitas in purgata mente clariùs elucet, quàm in ea que deorsum vergens contagione corporis afficitur, ac perturbationibus secum dissidentibus implicatur. quibus enim sanguinis & humoris copia maior, illi sese difficilìus ab hac terrestri labe seiungunt, vt non immeritò fœcæ animas sapientes appellarit Herachitus. ridiculum est enim ac mimice philosopho dignu quod H. Cardanus hominem sapientissimum esse ait, quod sit humidissimus & calidissimus: cùm bestias ipsas quò sunt frigidiores, vt Aristoteles scribit libro 2. de partibus animalium, eò prudentiores esse videamus. argumento sit prudentissimus elepas, cuius sanguinem omnium frigidissimum esse Phinius auctor est. Quæ cùm ita sint,

sint, facile est ad iudicandum, an vera sint quæ de religione Australium historici tradunt, atque imprimis Leo Afer, vbi agit de tēplorum substructionibus; Sunt, inquit, in vrbe Fessa, templa septingenta, quorum maximum miliarij vnus ambitu, vnàmque & triginta portas habet: lampades verò nongentas diu noctuque ardentes. Credibile quoque est id quod Aluareſius in Abissinorum historia tradit, de inaudita magnitudine templorum: de multitudine infinita monachorum, qui non modo in locis desertis, sed etiam in pagis, in circulis, in foro, in caltris versantur: ex quibus etiam exercitus sæpe conscribuntur: cùm principes ipsi hoc vite genus sequantur. Rex autem qui Negus & Iochan Belal, id est gemma pretiosissima, vocatur; quasi pontificem ageret, non aliter quàm ornatu ac vestitu pontificio præeuntibus pontificibus, & religionis insignia præ se ferentibus iter facit. ieiunia verò totius populi planè incredibilia narrat, si quis ea cum nostris cõpararit: si tamè iudicium ad historiam adhibeas, valde credibilia iudicabis, multi enim vitæ læte cruda vel holeribus aqua pura coctis, & planè insipidis sine pane sustentant. alij circulos ferreos quasi cingulum nudæ cute gestant, plerique ieiuniorum tempore, id est anni tertia parte, noctes insonnes ducent. quidam collo tenuis in aqua dormiunt.

non defuit qui stantes horas xxxiii. cœli con-
stanter intuentur . omnes statis diebus verbe-
rum ac flagellorum crebris ictibus se lacerant:
qui verò in religionem vel minimum peccat,
aut qui ligneam crucem osculari dedignantur
(vri sunt nonnulli) flammis vlticibus combu-
runtur . postremo quòd ad Rēpublicam tuen-
dam & beatam vitam plurimum prodest , res
aduersas aequè ac prosperas ab vnus præpo-
tentis Dei voluntate fluere arbitrantur . At in
rebus agendis, & Republica gubernada quàm
inepti sint, ex eo planū sit, quòd apud eos qui
deliquerunt, non prius verberari desinunt,
quàm multam verberanti arbitrio soluunt.
princeps autem iudicum, qui veluti Cancellar-
ius maxima quæque moderatur, sepe iussu re-
gis verberibus caditur . homicida propinquis
interfecti cruciandus traditur. omnia verò iu-
dicia sine vllis actis aut scriptura, conficiuntur.
debitores nisi solucido fuerint, creditoribus in
seruitutem addicuntur. nulla stipendia militi-
bus dantur, nulli cōmeatus, sed hordeum quis-
que, aut quid simile ferre tenetur . nullæ sunt
vrbes, nulla castra, nulla propugnacula: popu-
lus in pagis, princeps in tentoris huc illic va-
gatur; tametsi pretiosissimā suppellectilem, &
thesaurus habet infinitos . nullus papyri vsus,
sed rationes publicæ pelibus consignatur. quæ
arguūt eiusmodi homines rebus agendis parū
ido-

idoneos esse. Minus etiam Scythæ, qui omnia
vi & armis ferulem in modum, ac belluarum
more exequantur: vt de veteribus Germanis
Tacitus scribit; Nihil magistratus publicè aut
priuatim gerit sine armis. cui Boëmus Ger-
manus, & Munsterus his quoque temporibus
his verbis subscribit; Iniurias illatas raro iure,
sed ferro & rapinis vlciscuntur, nec prædæ e-
rubescent. quid est autem iniquius aut magis
barbarum, quàm quod Clageni fieri solet, si
quis furti suspectus sit necatur, deinde quæstio
habetur? hunc morem Hūnis & Gothis acce-
ptum ferunt. Ab illis etiam duelli leges profe-
ctæ. neque enim de omnibus iniustitiæ gene-
ribus vllum turpius aut maius esse potest,
quam vt imbecillus ac tenuis accepta iniuria
sit infamia dignus, nisi cūm aduersario, quan-
tumcunque viribus præset, armis decertarit,
ac vitam periculis obiecerit . nam ista ratione
Scythæ, si cum belluis quæ robore præstæt con-
ferantur, iure infames sint. Sed natura sic com-
paratum est, vt Scythæ qui minimum rationis,
plurimum roboris habet, summam omnium
virtutū in bellica laude constituent: Australes
in pietate ac religione: medij verò in pruden-
tia. ac tametsi omnes modis omnibus Rempu-
blicam tuentur, nihilominus tamen alij vici-
bus: alij metu diuino; reliqui legibus ac iudi-
cijs magis vtuntur . Itaque mirum videri non
debet

debet si Calipharum, seu pontificum Ismaeliticæ religionis tanta fuit maiestas, vt non modò legum ac religionum, verum etiam imperij & armorum, omniumque possessionum, libertatis denique & seruitutis, postremò vitæ ac necis ius in omnes haberent. sed ab eorum imperio Turcæ, Scytharum progenies, ac Mameluchi genere Circassij, primi descuerunt, eosque de veteri possessione deturbarunt. ac fortasse illud est quòd à poetis iactatur; Saturnum ab Ioue de imperio deturbatù, id est religiosos ac sapientes homines primis temporibus iustitiæ fruendæ causâ reges esse creatos: sed cum sola pietate homines in officio continere se posse arbitrarètur, neque tamen id præstare possent, cum scilicet plerique nec metu diuino, nec vlla religione ducerentur, prudentiores arrepta potestate Rempulicam regere: religioni verò ac philosophi, facticiis & contemplationi operam dare, plebs militiam, agriculturam & opificia tractare cepit. ex quo factum est, vt sapientes precibus & monitis; prudentes imperio ac iussu; robusti viribus & executione Rempulicam tuerentur. nam his tribus partibus decretis inquam, edictis & executione Respublica continetur. movent Pontifices ac sapientes: iubent magistratus: exequuntur ministri. sic Anaxagoras Periclem, Plato Dionem, Ifoocrates Nicoclem, Plutarchus

chus Traianum, Polybius Scipionem, atque omnino Magi Persas, Brachinanz Indos, Man tes Græcos, Pontifices Romanos salutaribus sapientiæ præceptis, aut quacunque religione informabant: qui tamen ad res agendas inepti erant. quòd Plato sapientissimus accepta ciuitate, quæ se illi commiserat, planum fecit. Iidem Aristoteles Anaxagoram sapientissimum virum prudentia caruisse scribit. etenim scipsum famæ ac inopia, præ negligentia rei familiaris interire passus est; id quod Theodoro Gazæ in extrema senectute contigit. Itaque Philo Mosem magnis laudibus commendat, quòd vnus omnium mortalium fortissimus imperator, prudentissimus legislator, ac diuinissimus propheta extiterit. Quod igitur de vna ciuitate, idem quoque de mundana Republica iudicandum reliquitur, vt distributis populorum muneribus, Australium sapientia, Scytharum robur, mediolorum prudentia quodammodo propria sit. id quod etiam in animæ partibus videre est. etenim mens ipsa monet, ratio iubet, sensus autem veluti satellites ad exequendum adhibentur. & in triplici animæ facultate, animali, vitali, & naturali: vna quidem à cerebro motum & sensum: altera spiritum à corde vitalem: tertia ab hepate vegetationem. neque enim melius, opinor, infusa populo cuique natura intelligi potest, nec de historia quaque

quaque iudicium certius ac verius fieri, quàm si microcosmus hic cum magno homine, id est cum mundo conferatur. quod igitur Plato in sua, idem nos in mundana Republica faciemus, sed paulo aliter quàm ille. voluit enim penes custodes imperium esse, quos in cerebro quasi palladem in arce collocavit: in quo videtur Saturnia regna resistere voluisse: hinc eius illa vox ab omnibus laudata, sed à paucis intellecta; Aut reges philosophari, aut philosophos regnare. at philosophia, id est, rerum pulcherrimarum perpetua contemplatio, vt omnes Academici volunt, nihil habet cum negotiis militariibus aut ciuilibus commune. militibus autem arma tribuens, in corde stationem dedit, quod illic irascendi vis posita fit: postremò agricolas & opifices in hepate, vt res necessarias & alimenta Reipublice suppeditent. sed hæc sine magna perturbatione fieri non possunt, vt suo loco dicemus. nunc illud tantùm quòd ad mundanam Republicam, & populorum naturam spectat videamus: ac si fieri potest, hunc mundum velut hominem conuenienti situ constituamus. Nam in eo quoque scriptores à seipsis plurimùm discrepant. Homerus, Aristoteles, Plato, Galenus, Pythagoras, Aueroes, mundi huius, quem animal vocant, dextrum latus in ortu posuere, sinistrum in occasu. Plinius & Varro contrà statuunt, in

ortu

ortu læua, in occasu dextra: ex veterù Latino- rum more. Sinistra, inquit Varro, in réplis ab oriente, dextra ab occasu. templa vocat cæli regiones ab augurib⁹ lituo diuisas. sic Muhamedici precantur. Augures tamen ad ortum se conuertebant, vt Lilius libro primo scribit. Augur dexteras ad Meridiem partes, læuas ad Septentrionem. cui sanè congruere videtur Dauidis Psalmus LXXXIX. vers. XLII. צפון וימינו ארץ אילנות לבראיתם id est, aquilonem & dextrum tu creasti eos. vbi omnes interpretes plagam intelligunt Australem pro dextro. sic enim Caldeus interpres. huc accedit quòd orientem, פניו, id est faciem appellant; ex quo sequitur Austrum lateri dextro tribui facie ad orientem conuersa, quo more vtimus in votis concipiendis. sed cum nullam sui diæti rationem afferant, Philonem sequemur, cui etiam consentiunt Empedocles, Lucanus, Cleomedes, Solinus. nam Moses sacrarij sinistrà ad Meridiem, dextrum ad Septentrionem conuertit: idque optima ratione, quia motus rapidus est ab ortu versus occasum: hominis verò gressus, non in terga fit, aut latera, sed in anteriora. hinc Lucanus; Vmbra mirati non amplius ire sinistras. Græcis quidem dextra sinistris meliora: sed apud Latinos sinistra in augurijs valde prospera existimantur, vt Plutarchus & Plinius tradunt: non quia sol oritur sinistra, vt

Plinius

Plinius vult; sed quia pars sinistra vergit ad Austrum. que mundi plaga reliquis prestat, siue stirpium, siue metallorum, siue gemarum, siue hominum, siue animorum, siue celestium corporum dignitate: ac propterea versus Austrum Abrahæ profectioes dirigi putant Hebræi: ab Aquilone verò, inquit Ezechiel, venit omne malum. quin etiam Arabes & Mauri, vt est apud Picum Mirandulam, malos demones ad Austrum, aut nullos, aut raros esse aiunt; siue propter lucis copiam, qua fugari putantur; siue propter aëris tenuitatem, quo sustineri nequeunt. ad Septentrionem verò nusquam copia maior demonum & maleficarum, si Saxoni Grammatico, & Olao fidem habemus. Præterea posuimus Septentrionales robustiores, Australes debiliores. at sinistra quoque pars hominis debilior est, dextra validior, vt Macrobius lib. vi. cap. i. Saturnal. scribit; & in vteri dextro mares, in sinistro fœminas moueri Plinius cum Varrone Aristotele & Hippocrate scribit. Et Artemidorus dextrum oculum filium: sinistrum fœminam significare scribit in somniorum interpretatione. & dentes dextros amicos sinistros amicas interpretatur. & in vniuersum lib. xxv. dextas partes viris, aut iunioribus: sinistras fœminis aut senioribus tribuendas esse. & Aristoteles lib. i. cap. i. & x. & lib. ii. cap. i. & lib. i. cap. xv.

de

de historia animal. ait, dextram partem esse masculam, sinistram fœminam, pes quoque dexter, & brachium dextrum maius est (id quod sutores etiamnum intelligunt) & vegetius sinistro. deinde plorum fecimus Scythas rubicundos esse, ac multo sanguine abundare: Australes verò exangues & atra bile plenos: at in dextro latere situm est hepar, in sinistro lien: hic atra bilis; illud sanguinis conceptaculum. demonstrauimus quoque Scythas intemperantes & iracundos esse, & impetu ad vindictam ferri. Australes consilio suscepto. id quoque dextro; illud sinistro lateri congruit: nam atra bilis quietos, sël iracundos, icur intemperantes efficit. consequens est igitur vt in hac Republica mundana Scythas quasi milites & opifices in dextro latere, Australes in sinistro: tum mediæ regionis homines in corde, veluti magistratus in media ciuitate, constituamus. est enim cor medium inter cerebrum & icur, atque inter icur & lienem. fecit autem natura, inquit Aristoteles, quosdam feruos, & eorum robusta corpora ad necessarios vsus, alios debiles, sed valde viles ad vitæ societatem. nec me mouet quod Hebræi perinde vt reliqui populi dextra sinistris præstare putant: vt videre Psal. c. ix. Math. xxii. Marci xii. Math. xxv. & xxvi. & Act. vii. ad Coloss. iii. ad Hebræos i. & x. ad Ephes. i. Hostien. Ioan. Andr.

Panor-

Panorm. in cap. solite de maioritate & obedient. Aristoteles lib. xxxi. cap. xii. xiii. xiv. xxv. & lib. xxxii. cap. vii. & Iacobus dextram capiti Ephraim super posuit benedicendi causa. In eadem sententia fuit Baldus ad l. decernimus. de sacrosanct. eccles. c. & Curtius senior consil. lxxiiii. honoratiore locum esse à dextris. Plautus in Pseud. Omnes ordines sub signis ducam. legiones meas aui sinistra, auspicio liquido atque ex sententia. Cicero de legib. iii. Is aue sinistra dictus populi magister est, rationem reddit Cicero. Quanquã haud ignoro quã bona sint, sinistra nos dicere etiam si dextra sint: sed certè nostri sinistram nominauerunt, externi dextram. clarius etiam M. Varro lib. v. epistol. quæst. A deorum sede cum in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes factum arbitror, inquit vt sinistra auspicia meliora quam dextra existimentur. Nihilominus tamen ex Latinis plerique sinistra mali ominis esse opinantur. Maro. Arboribusque satisque Notus pecorivque sinister. & Cicero, Nemo me sinistris sermonibus carpit, neminem ipse reprehendo nisi vnum me. Sæpe sinistra cana prædixit ab illice cornix. Sed ea ratio est, quod dextra sinistræque varè acceperunt. Nam vbi que Hebræi omnium populorum morem secuti dextra in meridie, sinistra in Aquilone

lone posuerunt: quia populi omnes solem adorabant facie ad orientem conuersa: quod vetuit Moses. sed vtcunque sit, Meridiem hoc vel illo modo Aquiloni præstare constat. & hominis dextram Aquilonis esse. hoc igitur à Platone dissentio, quod ille milites in corde, magistratus in cerebro, plebem in icore, ego pontifices ac sapientes in cerebro malim, magistratus in corde, opifices ac milites, qui ex plebe leguntur, in icore. neque enim vis animosa cordis robur efficit, quod sanguinis ac icoris proprium est, sed ad actionem impellit. certè Maciaellus optimum imperatorem ab Italia, non militem deligi voluit, quod maiore prudentiã quam robore valent: corporis autem munus, inquit Ammianus, à milite: ab imperatore animi poscitur. nec verò imperatoris est, vt ait Plutarchus in Pelopida, cominus cum hoste pugnare: nec magistratus licetorem agere, sed imperare ac iubere. cum autem Plato philosophis ac sapientibus imperium tribueret, quos ad contemplationem idoneos; ad actiones ineptos esse ex historia docuimus, consequens erat in corde milites collocare, qui tamen optimi ex agricolis, vt Plinius scribit de veteri Romanorum disciplina, vel ex opificibus, vt nostra ætate, leguntur: quod ad labores obduruerunt. nam Aristoteles operarios & opifi-

opifices inter plebeios recēset. Et quidem videmus Scythas, aut Germanos milites antea semper, atque his temporibus magna mercede quari. vt planum sit milites optimos ex agricolis & plebeis, quorum vis in manu posita est, semper legi consueuisse. Atque hæc si ad cœlestia referantur, æquè sibi congruent. nam si demus Ieni Saturnum, cordi Iouem, Cystifelli Martem, Lunæ incur: recurrent illa quæ ab Astrologis cuique parti corporis tribuntur. est enim Mars cum Luna, quasi folliculus fellicum cum iecore: quod vniuersum corpus alit ac vegetat, vt luna mundum elementarem: quæ lumine aucta stirpes, aquas, animantia vehementer auget. qui verò Lunam habent in ortu, robore & optima valetudine præstare dicuntur, quæ omnia Scythis optimè conueniunt. accedit illud quod scribit Cæsar de Germanis Vita omnis, inquit, in venationibus atque in studiis rei militaris consistit. quid autem Dianæ ac Marti magis proprium esse potest? illud etiam animaduersione dignum quod Plinius scribit: fulgura tonitruaque in media regione fieri, nulla in Aethiopia & Scythia. idque ab incolis cōpertum habemus. Iouis autem propria sunt fulmina & tonitrua, non modò poetarum, sed etiam physicorum opinione. Quod si quis Solem, quem omnium cōmunem posuimus, cordi tribuat: tum quod in medio planetarum,

netarum, vel vt Copernicus, in centro mundi positus sit: tum quod vitam omnium maximè diuturnam significet, & calorem temperatum habeat, non vt Mars vrentem, nihil repugno: ac fieri potest vt sit omnium cōmunis, & partium cuiusdam proprius: quæ tamen omnia non extremis, sed temperatæ regionis hominibus congruunt. Hæc rursus populorum ratio triplex ad mundum triplicem referri potest, scilicet intellectualem, vbi mentes: cœlestem, vbi sidera: elementarem, vbi rerum ortus ac incrementus. huc etiam pertinet triplex animorum ordo (præter eum qui est extra ordinem, qui nulla mundi cōtagione violatur) primus quidem puras hominum mentes in Deum conuertere: alter Republicas moderari: postremus circa materiam & formam occupari videtur. Quæ cum ita sint, triplex hoc hominum genus, Scythæ, inquam, Australes, & mediæ regionis homines, ad triplicem animæ vim scientiæ, prudentiæ, & artis, quæ in contemplatione, actione, & effectiōne posita sunt: ad *רוחניות, חכמה, & מלאכה*, ex ipsis cerebri cordis & iecoris, cœlestiumque siderum vi commode, vt opinor, & ad historiarum omnium certissima iudicia referri possunt. & quemadmodum sex annorum millibus mundi elementaris conuersionem ex Heliæ cuiusdam Rabbini coniectura fore aiunt: ita quoque

m duobus

duobus annorum millibus homines religione ac sapientia præstituerunt. syderumque cælestium motus, ac naturæ vim vniuersam magno studio conquiescerunt. duobus item annorum millibus in constituendis ciuitatibus, in legibus faciendis, in coloniis deducendis occupati fuerunt. quibus temporibus à Saturno ad Iouem; ab Australibus ad mediæ regionis homines imperia sunt delata. consequentibus annorum millibus, id est à Christi morte, variæ artes antea incognitæ, & opificia in lucem venerunt: tum etiam bellorum motus ingentes, idque toto terrarum orbe, cum scilicet suspensio Iouis atque imperia, vt ita dicam, abrogata, & ad Seythas Martis alumnos translata fuerunt. atque hinc repente legiones Gothorum, Burgundionum, Herulorum, Francorum, Longobardorum, Anglorum, Britannorum, Hunnorum, Vandalorum, Gepidarum, Normannorum, Turcarum, Tartarorum, Moschouitarum, Europam & Asiam impleuerunt. Siue igitur vlla vis est cælestium corporum in hæc inferiora, vt etiamnum theologi confitentur, siue nulla, vt plerique putant: nihilominus id quod est, vt aiunt, & *em* *esi* sensu percipimus, tametsi causæ sunt obscuriores. Ex quo multa non modò historicorum, sed etiam philosophorum & astrologorum scripta intelliguntur, historiz verò falsæ sint necne, facillimè

inè iudicantur: vt illud Ptolemæi; Asiæ Australis, animis consiliisque excelsis, fortes, bellicosi: Septentrionales sapientes, magisterum diuinarum periti, & iusti. hæc plane falsæ aut penitus sunt inuersa. falsum quoque id quod Plinius scribit, corporum proceritatem æquè in Austro ac Septentrione, quod hic humoris alimentum illis ignium vis maior est, non modò in historia, sed etiam in ipsa ratione peccat. infinita sunt eiusmodi apud Aristotelem, Hippocratem, Galenum, Diodorum, Herodotum, Volaterranum, Sabellicum, quæ singula si perle quar infinitus sum. satis est digitum ad fontes intendisse. vt quid de vniuersa populorum omnium historia iudicandum sit, verius ac melius intelligatur. Sed cum alij ab alijs, & secum ipsi sæpe dissentiant, in eo tamè omnes præter D. Hieronymum conueniunt, Gallos esse leues: idque à Cæsare scriptum, à Tacito & Trebellio cõfirmatum, ab Italis & Germanis sæpe repetitum, maximè tamen à Sleidano in concione Caroli Imp. alij tamen alias quoque gentes leues appellant, Syri, inquit Lilius, Asiatici, Græci, leuissima omnium genera. de Scythis quibuscum nihil habuere commercij, nihil prodiderunt. Si igitur leuitatem appellant animi quandam alacritatem ac celebritatem, quæ mediæ regionis homines omnium aptissimos ad agendum reddit, sanè Gal-

li, Græci, Itali, Pannonij, Afatici, Caldæi, Parthi, qui à scriptoribus hoc vitio notantur, leues sunt. & quidem Iulius Scaliger Veronenſis de Gallis in hunc modum ſcribit; Gallos videmus ad omnia momenta euentuum, diſciplinarum promptos & verſatiles; qui animorum vigor igneus maturaque celeritas, nulli alij nationi data eſt. quocunq; incubuere feliciffimè ſe dant, occiſimè proficiunt, gnauiſſe exercent mercaturam, litteras, arma, eruditionem, candorem, eloquentiam. omnium tamen gentium ac nationum fide ſunt maxima, integra & conſtanti. hæc ille. At Scythæ craſſis humoribus quaſi pondere obriuntur, ne animi viſ emergat. Auſtrales ab atra bile in pulcherrima rerum magnarum contemplatione retinentur. quò fit vt celeres motus animorum quieſcant. idque videmus non modò in Mauris & Pœnis, ſed etiam in Hiſpanis quò propius ad Auſtrum accedunt. tanta eſt in illorum oratione geſtu, inceſſu, & omnibus actionibus tarditas, vt inertia languere videantur. Galli verò tam celeriter omnia, vt priùs rem geſſerint, quam Hiſpani conſilium inire poſſint, grefſu verò tam celeri ſerantur, vt eos currere non incedere putent Hiſpani. nec minor in diſcendo facilitas ac celeritas, quam in aliis actionibus, quæque Auſtrales cogitatione diuturna inuenerunt, celeritè conſiciunt & imitantur,

tantur, vt non immeritò Cæſar eorum docilitatem admiretur. quæ magna ſunt flauæ bilis argumenta. nam Galenus cum humorum virtutes à corpore ad animum tranſfert, flauæ bilis prudentiam tribuit, atræ conſtantiam, ſanguini lætitiã, pituitæ manſuetudinem. ex quibus inter ſe conſuſis infinita varietas conflat. iidem humores ſi abundare, aut aduri, aut labefactari cœperint, in contraria vitia inclinant. quò fit vt flaua bilis abundans in temeritate prorumpat, aduſta in phreſim. præceptis igitur & nimia celeritas in agendo conſiliis inimica, fecit vt Galli leues appellarentur. Sed cum leuitas nihil aliud ſit quam in dictis & factis inconfantia quædam, proſecò temeritas debuit, non leuitas appellari. aut ſi leues quoque iudicamur, Scythæ nos in eo genere facile ſuperabunt. eſt autem contrarium contraria diſciplina. igitur ſi Auſtrales aſter eſt, Septentrionalis candidus: ſi magnus hic, ille paruus: hic robuſtus, ille debilis: hic calidus humidus, ille frigidus ſiccus: hic piloſus, ille glaber: huic rauca vox, illi clara: hic calorem metuit, ille frigus: hic lætus, ille triſtis: hic ſociabilis, ille ſolitarius: hic audax, ille timidus: hic vinoſus, ille ſobrius: hic ſui & alieni negligens, ille circumſpectus & ceremoniis deditus: hic ruſticè arrogans, ille animo elatus: hic prodigus, ille parcus: hic minimè ſalax, ille ſacriſſi-

lacidissimus: hic fordidus, ille nitidus: hic simplex, ille versutus: hic miles, ille sacerdos: hic opifex, ille philosophus: hic manibus utitur, ille mente: hic terræ venas, ille cœlestes inquirat. si igitur Pœni pertinaces, vt Plutarchus scribit, quid Scythæ? docuimus vtrunque crudelem ac perfidum esse cum in vitia labuntur, sed contrarias attulimus causas. quod si vitia sunt extremorum, consequens est vt si pertinax Australis, Scythæ leuis sit. intermidius constans, certè barbari, & qui minus habent rationis, ad belluarum similitudinem propius accedunt, quæ vt faciliè irritantur; ita faciliè placantur, & paulo momento huc illuc sine ratione feruntur. consimiliter pueri ac fœminæ amicitias contrahunt ac doponunt, hominès consilij participes non item: & in hominum genere quò quisque plus ingenio valet, eò minus ad amicitias, vel odia, vel opinionum nouitatem trahij solet; eò tamen pertractus ægrè diuellitur. ac mihi propius inuenti, Australes, inter medij, & Scythæ; senum virorum, & adolescentium mores & humores habere quodammodo videntur. quod versu antiquo percommode significatur *εργα νεών βυλαι δὲ μέσων ἐργῶν δὲ γερῶνων*. vota senum, iuuenum facta, & consulti virorum. senes appello, qui nondum decrepiti sunt. Scythæ quidem humidij calidi, adolescentium in modum: Australes frigidi

sicci,

sicci, quod senibus congruit, qui mediam ætatem attigerunt, temperiem optimam consequuntur. iam verò si Aristoteli credimus ad Theodecten scribenti, adolescentes cupiditatibus & *ὑπερμυα* intemperanter laborant, quod hepatis & vulgi propriū esse docuimus. subiicit Aristoteles *ὡς ἀβλαστοὶ δὲ, ὡς ἀκαροὶ ποσὸς τὰς ὑπερμυαῖς, ἢ σπῆδες ἀπὸ ὑπερμυαῖς, ταχὺ δὲ παύσασθαι*. id est, cum sint leues ac mutabiles, eos repēte fastidium ac desiderium capit nouarū cupiditatum. & paulò post; Repentine voluntates, nec tamen diuturnæ: ambitionis, audaces, iracundi, faceti, prodigi, nō improbi; sed *ἐνθὺς*, ac simplices, *δὲ δὲ τὸ μὴ τε θεοφιλῆσαι πολλὰς προηρίας*, id quod ignorantie tribuit, non virtuti. sunt etiam, inquit, valde creduli, & inani spe pascuntur. senes contrà, qui verò mediam ætatem tenent, omnia sunt mediocriter consecuti. sed hæc fusius apud Aristotelem. atque hæc tribus populorū generibus non modò ratione congruunt, verū etiam exemplis. nam Germani inferiores qui aut Scythæ sunt, aut Scytharum proximi, eius leuitatis quam in Gallis acculant, maxima semper indicia præbuerunt. de veteribus sic Tacitus; Gens inquit, non astuta, nec calida: aperit enim secreta pectoris licentia ioci. ergo detecta omnium mens postera die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est. delibercant

m 4 dūm

dum fingere nesciunt, constituunt dum errare non possunt. hęc ille. sed cūm Scythicę leuitatis infinita sint exempla, nullum tamen maius est, aut in quo magis elucere constātia debeat quā in religione semel probata. Ostrogothi & Vuisigothi sedibus ab Atila pulsī, petierunt à Valente vt agros permitteret, seque leges imperij ac religionem Christianam suscepturos. quōd cūm impetrassent, Valentem perfidia incredibili oppresserunt, & viuū cremarunt. Gothi cūm in Italiam venissent repente Christianam religionem, mox Arrianam susceperunt. Grontlandij, qui proxime ad Polū accedunt, ingenio mobiles, inquit Munsterus, facili Christianam religionem probarunt, postea ad idololatriam relapsi fuerunt. Turcę Scytharum genus, cum primūm Asiam inuaserunt, Arabicam religionem statim probarūt. Tartari nullo cogente Christianā, mox Arabicam acceperunt. Normanni etiamnum rudes ac barbari, tametsi magnam Gallię partem subegissent, nihilominus statim repudiata gentili religione, Christianam probarunt. Illāij verō mox idololatrę, mox etiam Christiani sicut arbitrio peregrinorum, vt Zieglerus ac Munsterus tradunt. Bohemi & Saxones Romanos ritus primi deseruerunt. quā sapienter, non disputo, neque est huius loci. tametsi enim vicos graues imprimis & eruditos

ha-

habuerunt, qui capitales Pontificum fraudes detexerunt: ij tamen proposito consilio, ac re diu multūmque deliberata, rem omnium difficillimam susceperunt. sed de plebeis loquor & agricolis, qui repente in eorum sententiam re non intellecta cōularunt. nam statim Saxonia tota, Balticę vrbes, Dania, Noruegia, Suecia Gothorum, & qui à Suecis Gothis originem traxerunt, Heluetij, mox etiam Britannia & Scotia defecerunt, diu restitit Germania superior, quę minus Septentrionalis est, nec dum planē ritus veteres improbauit. Gallia multō difficilior. & quidem Sleidanus, qui ex aliorum ratione Gallicā accusat leuitatem, confitetur se nouem annos, quibus in Gallia vixit, crudelissimas Gallorum vsiones spectasse, quas annos quadraginta miserrimē intulimus ac pertulimus: alteri quidem, quōd religione ducti, se obsequium Deo prestare arbitrantur: alteri, quōd vnus Dei cultum omnibus deliciis, opibus, honoribus, vitę denique anteferrent. nullę vsiones in Germania factę memorātur, præterquam Cęsarıs Leonis natione Bauari. Italia verō à veteri opinione agrē diuelli potest. ac si Germani in suscepta religione constanter acquieuisent, multo facilius reliquos in suam sententiam pertraxissent, sed paulo momento huc illuc distracti infinitam opinionum varietatem susceperunt.

neque

neque enim Hussi tantum, vel Martini; sed
 mox etiam Anabaptistarum, Leidani, Zuin-
 glii, Selestadij, Osiandri, Vueltphali, Davidis,
 Stancari, Adamitarum, Vualdensium, Interi-
 mistarum, & aliorum penè innumerabilium se-
 ctas subinde combiberunt. At Australes, Asiati-
 ci & Afri, non nisi miraculis, & quidem cœ-
 lestibus aut armorum vi, à religione suscepta
 defecerunt. Atque hæc admirabilis constantia,
 non in viris modo, sed etiam in feminis ac
 pueris regem Antiochum propè ad insaniam
 perduxit, cum pueros septem Hebræos omni
 suppliciorum genere crudelissimè torqueret,
 nec tamen efficere posset vt suillam carnem
 gustarent. quinetiam mater ipsa, filios ad mor-
 tem pulcherrimam vitro inuitabat. & certè
 gens illa nullis vnquam præmijs aut penis à sua
 secta potuit auocari, & sola toto terrarum or-
 be diffusa, suam religionem ante annos ter mil-
 le susceptam, acerrimè tuetur. Ipse verò Muha-
 medes, cum suam disciplinam nec miraculis
 potuisset, nec oratione persuadere, ad arma
 conuersus; & libertate seruis proposita, sum-
 ma vi perfecit, quòd nulla ratione potuisset.
 Quemadmodum igitur Angli de sua fortuna
 queruntur, quòd cum viribus, vt est apud Co-
 minium, superiores sint Gallis, consilio tamen
 longè inferiores: Itali verò Gallos ac Germa-
 nos veluti barbaros, vt Cardanus scribit, facilè
 limè

limè in fraudem impellunt: rursus Itali Græ-
 corum, Græci Cretenfium, hi Aegyptiorum
 ac Pænorum caliditatem infectantur: ita quo-
 que Hebræi & Aegyptij Græcos, Itali Gallos,
 Galli Germanos leues esse queruntur. Ego ve-
 rò sic existimo esse in hominum dictis & fa-
 ctis, vt in rebus omnibus, auream quandam
 mediocritatem quæ constantia dicitur; quæ-
 que inter leuitatem & pertinaciam medium
 tuetur: nec sapientibus vnquam laudata est in
 vna sententia perpetua permansio; sed vt in na-
 uigando tempestati obsequi artis est, etiam si
 portu tenere nequeas, tùm verò gubernaculū
 ad omnem cæli faciem torquere, ac sæpius ve-
 lificationem mutare, summæ prudentiæ iudi-
 catur: sic in rebus humanis (diuinis excipio)
 quæ variè sunt ac sui dissimiles, sententiam mu-
 tare honestum putat sapientiæ magister; Tan-
 tùm, inquit, in Republica contendere, quan-
 tùm probare tuis ciuibus possis. qui verò suas
 opiniones adèdè pertinaciter defendunt, vt re-
 felli, turpe; vinci, nefas esse putent: aut qui de
 vita, quam de proposita susceptaque opinio-
 ne decedere malunt, ij neque sibi sunt, neque
 suis ciuibus vtilis, & perniciem Rebus pub-
 licis afferre solent. itaque viri omnium o-
 pinione sapientissimi Plato & Xenophon,
 magistratibus Reipublicæ causa mentiri per-
 mittunt. Cùm igitur hæc vitia sint à natura
 cuique

cuique genti quodammodo insita, prius est historia ex moribus & natura cuiusque populi iudicanda, quam maledictis vtendum. neque enim laudabilis est Australium sobrietas, nec ebrietas Scytharum, quàm illi tantopere accufant, admodum vituperanda; cùm Australes propter caloris inopiam, cibo ac potu statim obriuantur: Scythæ verò si velint, se cohibere non facile possunt, cùm vigeantur ab interiori calore, & ingenij viribus deserantur. sed Australium mollis victus magis vituperandus est, quàm Scytharum sordes in comitiis, quæ parum admodum differebant à pastu bestiarum. Tacitus de veteribus Germanis; Sine apparatus, inquit, ac sine blandimentis expellunt famem. & paulò post; In omni domo nudi ac fordidì, in hos artus, in hæc membra quæ miramur, excrescunt. inter eadem pecora, in eadem domo degunt. Scythæ verò vbi fames ingruit, equorum secta vena sub auriculis sanguinem fugunt, & carnibus equorum epulantur, vt de Tamerlanis exercitu proditum est. At Australes mundi sunt ac nitidi, nec sordes ferre possunt, idque facile intelligitur ex illis, quibus vtuntur lauacris ac balneis, non tantùm in facris, sed etiã in priuatis rebus. neque solum ex veteribus & Xenophonte, verum etiam ex Aluareño planum fit, quorum alter apud Persas quoquo modo spueret turpè: alter apud Abyssinos

byssinos, vel mucorem vel sputum excreare in templis, pro insigni flagitio haberi scribit. Athenæus verò Asiaticorum & Aegyptiorum delicias incredibiles tradit in quo genere cùm M. Antonius nobilis decoctor à Cleopatra facile vinceretur, Romanos velut ineptos ac barbaros, seque ipsum irrisit. omitto Persarum præmia lege tributa, iis qui nouas voluptates inuenissent, vt scribit Theophrastus. eadem est in gestu & actione morum elegantia. sitates etiam concentus & Lydios modos fidibus consèctantur. Scythæ suauitatem orationis ac veneres dicendi respuunt; vt ex eorù sermone & litteris sine vocalibus asperimè collisis intelligitur, nec Lydium modum ferre possunt: sed vocis asperitatem affectant, vt scribit Tacitus, barritique accendant animos fracto murmure obiectis ad os scutis, quò vox plenior & grauior intumescat. tubas & tympana libenter audiunt, fides negligunt. Amant etiam Scythæ mirum in modum societates, & cætus hominum inter ipsos: hinc Nomades à veteribus dicti, & iis quoque temporibus Hordæ, vt Tartari vocant, cum infinita multitudine vagantur in agris. Australes solitudinè querunt, & in syluis delitescere, quàm in luce populi versari malunt. Mediæ regionis homines describere nihil opus est, si quis extrema perceperit. ex iis enim media facile intelliguntur, verbi

verbi gratia; Scythæ Phrygio modo sæpius videntur, Auitales Lydio, Medij Dorio. Phrygio quidem ferociores fiunt; & Martem, vt ait ille, cantu accendunt. Lydius Auſtrales etiam molliores reddit. Dorius naturæ congruens, motus animorum ad virtutem & honeſtatē dirigit. hic igitur à Platone laudatus, ab Ariſtotele in libris de Republica vehementer probatus, & ſuſcepta religione Chriſtianoꝝ à Latinis tanto ſtudio ſuſceptus, vt cautū ſit, ne quis alio modo quàm Dorio in ſacris tereretur. at Lacedæmonij tibia, Cretēſes cythara vtebantur in bellis: non ad cohibendā iram, vt Thucydides & Plutarchus ſcripſerunt: eſt enim iudicio Platonis & Ariſtotelis, vt iliter hominibus ad vltionem tributa: ſed cū nulli ſint Cretenſibus & Lacedæmonis Auſtrales in Europa, ſuæ naturæ inferuebant. Atque hoc in vniuerſum de moribus populorum ex ipſa natura Septentrionis, Auſtri, mediæque regionis dicta ſint. De ortu verò & occaſu in locis planis & æqualibus (de his enim agimus) iudicare difficile eſt, cū re vera nihil oriatur, nihil occidat. ſed in locis inæqualibus, magnā vtriuſque diſcrimen eſſe, non modò medici, ſed etiam ruſtici & architec̄ti maximis argumentis deprehenderunt. vt ager Taurinus orientalis eſt, quòd Alpes ad occaſum poſitos habet: Palæſtina occidentalis, quòd Hermon

&

& Libanus ſpectat ab ortu: tamen ſol in Aequatore citius oritur Palæſtina quàm Taurinis hora ferè ac dimidia. at cū lux oriēs maleficam & craſſam aëris obſcuritatem moderato calore perpurgat, eſſicit regionem multò temperatiorem. cum autem maximis ardoribus flagrat ſol, id eſt poſt meridiem, orientali regioni occidit: & oritur occidentali: hinc magnum diſcrimen inter Allobroges & Taurinos, qui ſunt in eadē latitudine ac longitudine cæli. hoc quidem rationi congruit: ſed in locis æqualibus cetera ratio nulla videtur cur Galatia minoris Aſiæ, ab Italiæ Campania differat, cū in eadē latitudine ſint. eſt tamē Hebræorum, Græcorum, & Latinoꝝ ſummo cōſenſu, quem experientia diuturna comprobauit, temperatior ac melior ſitus orientis quàm occidentis. hinc Ezechiel de electis facies ad orientem conuerſas adoraffe ſcribit. & Iſaias iuſtitiam ab oriente proſciſci. item alius; Reſpice ad orientem, & intuerè lætitiā à Deo tibi venientem. his ego teſtibus libenter vtor, eoque libentius quòd intelligo rerum naturalium ac diuinarum veriſimos interpretes fuiſſe. inter Latinos Plinius libro ſeptimo ſcribit obſeruatione diuturna, cōpertum eſſe peſtem ab ortu ad occaſum ferri: quod in Gallia Narbonenſi animaduerti: vt ſi contrā fiat, id quod accidit anno Chriſti M. D. L VII. peſtem

pestem vbique grassaturam ominentur. Amianus inter Græcos testatur reliquit, Seleucia direpta, & aperto templi adyto quodam Caldæorum arcanis concluso, labem exiuisse incuruibilem morborum, qui Marci ac Veri temporibus, ab ipsis Persarum finibus, ad usq; Rhenum & Gallias cuncta contagione ac multitudine morientium sedarunt. non multo post ab Æthiopia versus Septentriones pestis vniuersum pene terrarum orbem populata dicitur. huius quidem perspicua ratio est, cum Austro humidas Septentrionis regiones allauit, calore putredinem augente. est igitur causa proxima in ventorum varietate posita. nam venti ab Austro spirantes calidi humiditate Septentrione frigidi sicci. sed quia venti à cardinibus & decumanis spirantes leniter flare consueverunt: non efficiunt illam aëris varietatem, quam qui à lateribus oritur: quia cum sol à cardinibus longissime absit, exalationes vehementes commouere nequit: in decumanis vero calor solis violentior ventum excitat, sed eius vim cohibet. quæ ratio facit, vt vere ac autumno, ventorum vis multo maior sit, quam hyeme ac æstate. omnium autem vehementissimi sunt Africus & Corus, deinde his oppositi Vulturnus & Aquilo. Corus quidem frigidus & humidissimus, Vulturnus calidus siccissimus. Africus humidus calidus, Aquilo

siccus

siccus frigidus, à cardinibus frigidissimi & calidissimi percipiuntur. duo sunt in decumanis temperatissimi; ab occasu recto Fauonius, sed lenissimè ac rarè spirat, nec ferè nisi sole occidente: Subsolanus ab ortu valde salutaris, & aliquantò vehementior Fauonio, præsertim cum sol ab Æquatore discessit. Causa verò remotior & occulta cur oriens locus occidentem melior sit, cum nihil propriè oriatur & occidat, planè me latet. sed quæ consequuntur effectiones perspicue sunt & admirabiles. terminus autem orientis regionis mihi videtur esse vt antè à dixi in insulis Molucarum. obitus verò in insulis Hesperidum. est enim pars orbis vniuersi dimidia. nam meridiani harum insularum CLXXX. gradibus à se inuicem absunt. restat altera pars orbis in qua sita est America in finito maris spatio ab vtroque termino diuisa, vt orientis & occidentis rationem habere videatur. Omitto quàm multa magi de natura dæmonum vtriusque regionis disputant. ea tantum nunc attingo quæ sub sensum cadunt. nam grauissimi Græcorum ac doctissimi viri, Aristoteles, inquam, Hippocrates, Galenus, Ctesias, vbique confirmant propositis exemplis omnia pulchriora ac meliora in Asia quam in Europa nasci. ac tamen propter ignotas regionum latitudines sæpe labuntur, nihilominus tamen iis nostra ætate planè cognitis

n

gnitis

gnitis compertum est, in eodem cæli tractu populos qui ad occasum positi sunt, corporis viribus longè præstare, orientales ingenio. nam Celtaꝝ innumerabiles sæpe copias in Italiam, Græciam, & Asiam duxerunt: Itali verò non priùs in Galliam penetrare ausi sunt, quàm imperium ad summum perduxissent, & quidem Cæsare duce, bellòque intestino flagrantibus Gallis. hinc laudes Ciceronis & Agrippæ in Cæsarem, quòd eas gentes domuisset, quarum impetus Romani sustinere vix possent; læsere non audent. At Itali Græcos ita subegerunt, vt nullas acceperint offensiones. Græci verò qui suis armis intimos Asiae recessus aperuerunt, vix vnquam in Italiam, præterquam Pyrrho rege venerunt, qui tamen victus fuga turpi, salutem sibi quaesivit non aliter quàm Xerxes qui tantas copias in Græciam duxerat, vt flumina penè exsiccarentur, nihilominus tamen à paucissimis Græcis fractus est, & maximo cum suo dedecore repulsus. itaque Cato Murenæ, Cæsar Pompeij manibus obieciat ea bella quæ in Asia gesserant, contra mulierculas gesta fuisse. hinc illud Iuliani Augusti; Celtaꝝ & Germani audaces: Græci ac Romani tum bellicosi, tum vrbani: Aegyptij magis industrij & sagaces, quamuis imbelles ac molles: Syri cum alacritate & facilitate animi ad disciplinas apti. idem paulò post;

post; Quid commemorem quàm cupidi libertatis & seruitutis impatientes sint Germani, quàm tractabiles & quieti Syri, Persæ, Parthi, ac deniq; populi omnes ad ortum & Austrum positi? hæc ille in libris aduersus Christianos: vbi vim ortus & occasus apertè demonstrat. Tacitus verò scribit, Battaos qui ad occasum extrema Germaniæ tenent, omnium ferocissimos ac virute præcipuos fuisse; quod Plutarchus in Mario cõfirmat. magnitudine quidem præstant, vt omnes qui loca palustria & frigida incolunt. ita quoque bellicosissimi totius Galliaꝝ putantur, qui magis occidui sunt: quòd Cæsar ipse primùm animaduertit; Optimi generis homines, inquit, ex Aquitanis & Rhutenis. omnium autem Europaꝝ populorum maxime occidui Britanni & Hispani, stre nuissimi sunt. Habet igitur occasus cum Septentrione, ortus cum Austro magnam affinitatem: quòd non solum videre est in animantium naturis, verumetiam in stirpibus, lapidibus ac metallis. fama constat esse aurum optimum ac gemmas pretiosissimas ad Ortum & Meridiem nasci. cætera verò metalla optima versus Occasum & Septentrionem. quod quidem Cardanus, cum ex aliorum fama scripisset, reprehensus est à Scaligero, sed nulla ratione id enim artis metallicæ magister Agricola, grauissimo testimonio priùs comprobabat,

n a quani

quàm Cardanus scripsisset . aurum, inquit, totius Europæ laudatissimum affert Hispania Betica, quæ totius Europæ maximè Aufralis est: Africa vero, Æthiopia . idem paulò post; Oriens, inquit, & Africa tota caret minio & argento viuo: ferrum quoque rarissimum in Africa; frequens in Cantabria (quæ totius Hispaniæ maximè Septentrionalis est, & Europæ maximè occidua) in Gallia, in Germania frequens. idem; Ferrum omnium præstâtissimum apud Suecos & Ostrogothos, quòd Osennatû appellat. quinetiam in Ligis ad Sagam oppidum in pratibus ferrum erui scribit ad altitudinem duorum pedum, & decennio renatum fodi, nec altius propter aquas penetrari. Sulphuris verò nusquam terrarum copia maior quam in insula Thule, quæ Islandia dicitur, vnde in vniuersam Europâ aduehitur. Idem tradit, nusquam in Germania inueniri, præter in Goldegranacho & Carpatho monte, qui cum metallis omnibus abundat, rùm verò Germaniæ terminus est ad ortum, & ad meridiem vergit. at ex Siderocapâ Turcæ quotannis ducenta aureorum milia erueri dicitur. ferrum tamen difficilius inuenitur. itaque Turcæ in vrbium disreptionibus ferrum multò magis expetunt, quàm æs aut stannum. & quemadmodum ferrum ad Septentrionem penè in ipsâ superficie terræ: ita aurû ad Meridiem in agris &

& arena pura reperitur. tradunt enim in regno Damuti iuxta montes Bet, vltra Capricornum, aurum post imbrium copiam detegi. & vt cætera metalla ignea vi coquantur ad Septentrionem, in montibus Pyrenæis, Iuraflo, Cemen, Alpibus, Carpatho, Rhodope, Pangæo, Laurio, Imolo, Caucafo: ita quoque ad Meridiem, aurum non igneo calore, sed siderum cœlestium vi & ardore solis, velut in superficie terræ & arena, cõflatur. non aliter Australes & Orientales homines cœlesti calore ac siderum vi sustinètur. Occidui verò & Septentrionales ignea flamma intus concepta. Quare cum à singulis ad vniuersa relabor, tum intelligo in Septentrionibus interiora calida humida, exteriora frigida sicca: Austri verò, interiora frigida sicca, exteriora calida humida. Ortum verò & Obitum temperatiora. patet hoc quidem in purioribus naturis & elemētis, quò magis sunt à concretionem libera. nam cum ær sursum ac deorsum æstare incaluit, tantum frigus in media regione cogitur, vt grandines quæ hyeme non possunt, eo tempore maximo podere cõrescât. sic terra solis ardoribus vsta frigus coercescit: quæ tamè cum omnia gelu obriguere, intus calorem cõprimit: idque videre est in puteis qui calorem conceptum hyeme exalant, ætate frigidissimi sentiuntur. cum igitur in Septentrionibus perpetuum quodammodo

modo frigus: ita perpetuus calor occupat interiora, non modo terræ ipsius, verum etiam animantium & plantarum, vt quod ait Empedocles, calidum in frigido, frigidum in calido natura collocasse videatur. Tam verò cum stirpium & animantium alimenta, sint à calore & humore: ita sylvarum & animantium magna copia est in Septentrionibus: hinc Plinius Germaniam sylvarum altissimarum miraculo plenam esse tradit. quinetiam Vitruuius altissimas arbores in Apennino quæ Septentrionem spectat, nasci scribit. & ea quæ sub Polo esse dicitur Grontlandia, nomen habet à viriditate ac multitudine sylvarum. in Africa nullæ sylvæ, præterquam in montibus, quæ naturam habent Septentrionis, vt postea dicemus. & paulatim arbores procreæ equè ac homines Meridiem versus eunti minores videtur. sunt enim in Gallia Narbonensi quercus bipedales, quæ fructum ferunt, nec altius excrescunt. consimiliter metallorum oronum, præterquam auri, vis in Septentrione maxima: nulla ferè in Austro, nisi in montibus altissimis. eruptiones verò ignium & incendia maxima, versus Septentrionem feruntur. nam Chimæra, Gazeuale, Vesuius, Aetna, Picus, Carpathus, ipsaq; terrarum vltima Thule (est enim in septuagesimo gradu sita ac penè tota maximis incendiis ardet) tùm plerâq; loca, quæ Olauis in

Gothia descriptione notauit, perpetuis ignibus flagrant. & Pyrenæi ab incendiis nomen habuerunt. vltra trigessimam ab Aequatore gradum nullæ memorantur: nec aquarum calidarum balnea; cuiusmodi sunt in Italia, Gallia, Germania & extrema Gothia. Illud est, opinor, quod Picus Mirandula obscure admodum significat, his verbis, Qui cognouerit proprietatem Aquilonis, intelliget cur Deus mundum iudicabit per ignem. Atque hæc vetus est non modò Pici, sed etiam Heracleti, vt ait Plutarchus, & Hebræorum opinio; qui mundum aliquando deslagraturum, ignisque non è cælo delapsuros, vt putat Magianus, sed ex intemis terræ visceribus erupturos confirmant. hoc autem incendium ad Septentrionem, non ad Austrum fieri necesse est, cum hic aquæ; illic terræ globus promineat, qui conceptos ignes alit. Tametsi enim terrarum & aquarum orbem intuenti, tantum terræ tegi quantum detegi: & æqualis esse terrarum ac maris totius magnitudo videtur; nihilominus ea pars quæ libera est ab aquis, tota vergit ad Septentriones, si terminos Austris & Septentrionum, Aequatore, quod in vniuersum fieri solet, desiniamus. restat particula quædam Africæ & Americæ regionis. nam terræ quæ dicitur Australis, ad ornatum infinita magnitudine pingitur, non ad rei veritatem.

Itaque aut Eudoxi verba interpretari necesse est aliter atque veteres; aut absurdum erit quod scribit, Deum terræ septem partes detexisse; aquas in septima collocasse. absurdus etiam quod veteres Peripaterici putarunt, terram decies aqua minorem. oporteret enim terram (vt nihil aliud quam eius superficies mundi centrum attingat) omnino aquis immergi, si vel septies aquarum globus terra maior esset, vt ex circuli ad diametrum ratione docemur: quanto magis si terræ cētrum in centro mundi constituitur? id autem necesse est, cum ad fretum Magallianum, non procul ab aduerso Polo, terræ globus aliquantum emineat. mirum est tamē, sed navigationibus & experientia diuturna compertum, maris & aquarum molem à Septentrione versus Austrum magno impetu ferri. quod Cardanus cum in Britanniam & Hyberniam traiciens à naucleris intellexisset, testatum reliquit: sed cum neque causas eius rei, neque effectiones inquireret, iuste reprehensus est à Julio Scaligere, quasi figmentum illud per sese inuexisset, quod cum pertineat ad vniuersam mundi elementaris, hominumque naturam penitus intelligendam: tum etiam ad id quod posuimus confirmandum, scilicet terras ad Septentrionem, aquas ad Meridiem: hic exteriora calida humida; illic frigida seca: hic interiora calida humida; illic calida

lida humida: obseruationes veterum cum nostris conferamus. Atque illud primum, quod Cædæi igneam triplicitatem Europæ, aquæam Africæ tribuit: deinde quod Auster, à Græcis *εὐπνοῦς*, quasi ab humore Notus dicatur, est enim vêtus ille calidus & humidus: Boreas frigidus & siccus: tum etiam quoddam aquarum decursus à mari Sueuico per Cimbricâ Chersonesum ad fretum Isium, hinc ad Celticum & Hibericum litus omnium consensione fertur. mare verò Caspium per interiores & occultos aditus vt Mæotis in Pontum euoluitur, atque hinc per Hellepontum in Mediterraneum excipitur, post ad fretum Herculeum magna vis aquarum erumpit, vt in Meridie aduersum feratur. hæc naucleri & negotiatores testata reliquerunt, tum etiam eos Geographia & Hydrographia perduxit: nec temere Plinius maiores ab Austro cieri fluctus prodidit, quàm ab Aquilone: tamen si rationem attulit inanem, cum perspicuum sit contra fluxum maris Austrum niti. argumento est etiam quod Diodorus olim, & non ita pridem Aluaresius, deinde nostri homines qui in Africâ nauigarunt, vno consensu testantur, imbres ultra Aequatorem assiduos regiones insectare, vnde incrementa Nilii. atque id Plinius libro 11. testatum reliquit, perpetuos etiam ardentis æstatis rores Africam irrigare. cuius rei causam

causam nullam adferre. postremum est quod
fol ad Austrum, vbi locus, Hypogæi terre pro-
prior est quàm ad Septentrionem, tota eccen-
trici latitudine; ac propterea molem aquarum
eo pertraxisse videri possit. Hæc nostræ opi-
nionis argumenta sunt, non solum probabi-
lia, verum etiam, vt opinor, ad assentiendum
necessaria. Sed obijci potest ex Aristotele, fe-
bres ad Septentrionem acutiores, & caloris
vim æstate quàm ad Austrum maiorem. de fe-
bris ratio est in promptu, quæ, coactis meatibus,
facit vt etiam hyeme, vbi que acuti morbi
grauiores sunt quàm æstate: sed absurdum videri
possit, in Europa homines magis æstate calere,
quàm in Africa. illud tamen quasi cognitum
ponit Aristoteles. & quidem Aluareus scri-
bit Abissinam Aethiopem, quo die Lusitania
appulerat, cum legato Præsteanis, calore
extinctum fuisse. iam verò Hispani queruntur
in Gallia, se maiores æstate quàm in Hispania
sentire calores. quinetiam accepi à Pur-
quero Germano, cum Tolosæ ageret, ardenti
æstate, maiores esse calores in agro Dantisco,
id est, ad mare Balticum, quàm Tolosæ. quæ
ratio fecit, opinor, vt Germani, auctore Tacito,
hyeme, vere, ac æstate, annum desiniant; aut-
umni bona perinde ac nomen ignorent. Dani
verò, hyeme & æstate, vt Præni, qui veris &
autumni rationem non habent, quemadmodum

Leo

Leo Afer scribit. causam caloris Septentri-
onalis, ad æris inertiam & crassitatem referemus.
est enim Europa & Scythia plena fluminibus
& fontibus, qui ex humore interno fluentes,
efficiunt limosa & palustria loca: hinc vapor
densius æstate sursum euehitur, qui concepto
calore ardentius vrit, quàm aer Africa tenuis
propter fluminum inopiam. quemadmodum
igitur ignis ardentius vrit in metallo, con-
ceptus quàm in ligno, & in hoc quàm in cul-
mo; sic in aëre grasso vehementius flagrat
quàm in tenui. quare ij qui thermas sumptu
minore calefieri volunt, solum aspergunt aqua,
vt vapor elatus & aer crassior factus, calorem
sustinere possit. argumento est etiam illud
quod æstate, pluuio cælo, sudore & calore mul-
to magis diffusimus ac languemus, quàm aëre
sereno. neque tamen propterea à dicemus, exte-
riora Septentrionis Australibus calidiora, quæ
suapte natura sunt frigida sicca: sed flantibus
Aultris, elatisque vaporibus, aer calorem meli-
us concipit ac tuetur. Africa verò terra, la-
pides aquæ calefactæ, multo vehementius v-
runt, quàm in Scythia, propter radiorū acumen,
commodius itaque ab Aristotele dici potuit,
maiores æris inflammationes æstate fieri ad
Septentrionem, vique ad sexagesimum gra-
dum, quàm ad Austrum. Atque hæc in vniuersum
de moribus populorum, qui regiones planas
&

& æquabiles colunt, Nunc singularium discrimen in locis montanis, palustribus, aridis, ventosis, ac tranquillis videamus. Hoc igitur inter plana & montana interest in hominum naturis, quod inter Austrum & Septentrionem: & eadem ferè temperatura, si loca plana non fuerint palustria. vt enim maximum frigus ad Septentrionem, æquabiliter fufum est in planis: sic ad Austrum in montanis, & media regione aëris tanta vis est frigoris ἢ ἀπὸ τῆς ἐπιπέδου ὡς ἀπὸ τῆς βεβηλωμένης vt nō magis Hyperboræi, si tamen vlli sunt, quàm Lunæ montes, aut Picus in insula Tenarife, mōs omnium altissimus, geli concresecunt. id facillè colligitur æstatis habita ratione, qua tum maximè grandio in media regione aëris cōgitur, quod hyeme vix vnquam contingere videmus, quia frigus vbique dispersum, minorem vim habet. falsum est igitur quod putat Auerroes, qui plantas & animantia vegetiora esse putat in montibus, quod cælo propiora sint. diuiniōres essent mōtani homines ac magis ingeniosi, qui tamen valde rudes ac barbari ab omnibus appellātur. falsum etiam quod Hippocrates scribit, mutationes temporum in montibus efficere hominum feritatem ac proceritatem. Cū autem planæ regiones Septentrionis ferè aquis immeris sint, mōtes non item; necesse est montanos duriores, robustiores, ac

vixit

vix longioris esse, eoque meliore habitu quod montanæ aues & pecora palustribus; & montanæ arbores reliquis præstāt. & quoniam nulla ferè iuga, sed latera montium coluntur, temperatior est, ac magis salutaris, ea pars quæ ad Septentrionem conuertitur, vltra quintum & quadragesimum à Polo gradum: citrà verò salubrior quæ ad Austrum. est enim magnum vtriusque discrimen: quod satis intelligunt ij, qui vel in montibus iter habuerunt. quod igitur de media regione ac populorum moribus diximus, non pertinet ad eos qui in Alpibus, Pyrenæis, Cemeno, Acrocerauniis, Hæmo, Carpatho, Olympo, Tauro, Stella, Caucaſo, Imao, & Aruerniæ montibus positi sunt: tametsi cæli tractus est omnium temperatissimus. ab Australibus etiam excipiendi sunt accolæ Atlantis, Arabiæ montanæ, Bethæ, Angai, Pici, Serraleonæ, qui mons ὄρημα βεβηλῶν, à Plinio vocatur. sunt enim mōtani duri, agrestes, bellicosi, laboris patientes, minimè que ingeniosissimi, sed etiam in ipſo Atlate, qui Tropico proximus est, magni ac robusti homines, cuiusmodi sæpe vidimus, nasci dicuntur; vnde legiones conferunt Mauritanicæ ac Numidicæ reguli. illud certè admiratione dignū est, quod quæ montes Arabiæ tenent, nunquam feritatem & animi robur deponere potuerunt, sed

AUT

aut naturæ viribus, aut locorum præsidio freti, in summa libertate semper vixerunt. quintiam Turcarum princeps, vt audio, sexaginta milia aureorum illis tribuit, vt agro Palestino ac Damasceno libere fruatur. Iam verò Marii veteres Apennini accolæ, omnium Italiae populorum ferocissimi fuisse feruntur. vulgatum est illud, sine Marſis triumphasse neminem. Vnde verò Goſtauis legiones conſcripſit, vt Sueciæ regnum inuaderet, nisi ex Dalecarliſ qui Sueciæ montes occupant? Quid Heluetij qui cùm à Sueciis originem traxerint, non modò seipſos, sed etiam finitimos populos tyrannide oppressos, in libertatem vindicauerunt: Austriae principes sepe frugerunt: Germanis maximas clades intulerunt imperij Germanici non minimam partem armis occupauerunt: denique tantùm armis ac viribus profecerunt, vt principum censores & magistri vocentur. ex quo intelligitur id quod ait Cicero, Ligures montanos, suapte natura duros & agrestes; maritimos, versutos esse. omitto quàm diuturna bella, montani Cilices & Acroceramij cum Turcis gesserunt, quandiu potentiam eorum ducibus Caramanis sustinuerunt ac repulerunt. his omnino repugnat eorum natura, qui in locis palustribus versuntur, qui propter humoris copiam, maiores sunt in eadem latitudine: vt Bataui ac Phryſij
qui

qui Rheni ostia tenent, maiores sunt reliquis in eodem tractu Germanis: & Belgæ propter paludes & locorum planitiem, longiores sunt Britannis; quorum regio plana est, vt aiunt, minimèque palustris, sed arenosa. pessimè qui in locis palustribus & calidis versantur: vt in Aegypto & in Gallia Narbonensi, qua paludibus est immersa: illic pestes, hydrocele, vitiligo, lepra perpetuo grassantur. illic quoque videre est languentes homines & fædos pallore vultus. est enim floridus color præcipuum temperatæ regionis argumentum. arida verò regiones, quantumuis caleant, salubres sunt tamen. nam Hispania, Numidia, Pessia, Caldæa, Arabia felix, homines habent alacres, duros, ac cæteris in eodem tractu robustiores. cùm enim Aegyptus, Cyrenaica, Mauritania, Gallia Narbonensis, alba lepra infectæ sint, rarissimi tamen sunt in Hispania & Numidia leprosi, vt Leo Afer scribit. Facit etiam vnus interdum fluminis discrimen, naturas hominum discrepantes, cùm in longitudinem fluit (vt Danubius, Niger, Eridanus, Tagus, Aſopus) quia Septentrionales ab Australibus diuidit, ne tam facile societatibus & commerciis vtantur. quò sit vt capitalibus odiis sæpe dissideant. Australis enim qui Nigrum flumen accollunt, parui, debiles, subcineritij: qui ad Septentrionem

trionem ex altera parte maiores ac robustiores sunt, ac penitus atri. nec mirum si Plato diis gratias egit, quòd Atheniensis esset; non Thebanus: Athenæ tamen ac Thebæ Alospo flumine dütaxat, ac xx. circiter miliaribus diuiduntur: sed Athenienses ad Austrum, Thebani ad Septentrionem conuersi sunt. qui sunt in conuallibus ad Meridiem maiori calore vrgentur, quàm qui eodem tractu Septentrionem spectant: ita vt hi ad Scytharum; illi ad Australium naturam magis accedant. inde fit vt qui Carpatho adiacent Meridiem versus rectoridi sunt: ex aduersa parte candidi. eandem ob causam Galen^o homines tabidos in agrum Tabianum mittebat, inter Surrentum & Neapolim, vbi vallis ad Austrum hyeme quoque veris temperiem habet. inde quoque morum dissimilitudines ac discrepantes eorum naturæ qui Rhetiam, Carinthiam & Croatiam incolunt, ab Istris & Illyricis: & Infubrum à Liguribus & Hetruscis. sunt etiam qui conuallibus vndique ambiuntur, qui maximis caloribus vruntur vltra quintu & quadragesimum à Polo gradum, propter mutuum radiorum concursum, & conclusa vndique loca. cum autem è montibus fontes & imbres limosi fluant, necesse est fertilitatem maximam ingenerari. neque enim fabulosa mihi videntur, quæ veteres de Mauritania & conuallibus vtriusque Atlan-

tis prodiderunt, centesimam colligi messim: cum his quoque temporibus Leo Afer quinquagesimam se vidisse fateatur. certè Plinius scribit, Mauritaniæ Procuratorem Augusto tritici granum misisse, quod c c c c germina, paucis minus, haberet. magis incredibile est illud Strabonis de vallibus Tauri montis, racemos duorum cubitorum nasci: & ex vna ficu modios colligi septuaginta. eadem ferè de agro Damasceno, in conuallibus Libani montis. nota est Ariernorum Limonia, Taurinus ager, aurea vallis Pyrengorum, Thessala Tempe, vallis Sedunensis, & Carpati conuales: quæ tanta fertilitate luxuriant, vt montium sterilitatem, conuallium vbertas abundè compensare possit. in hac igitur frugum copia, necesse est agriculturæ deditos esse incolas, rem militarem negligere, otium colere, delitiis disfluere. Id quod Athenæus libro xii. scribit, de Lydis & Vmbriis deliciarum infamia flagrare. vtraque regio sita est in locis planis & humilibus. hinc Propertius, Metuniam sitam loco plano & cauo dixit. talis etiã fuisse dicitur Sybaritarum, qui neque orientem, neque occidentem Solem videbant; quorum delicias & luxum describit Athenæus. sed ridiculè Alcibiæ, qui apud Plautu & Catullum, qui parcos Vmbros appellant, parcos legit. multo etiam absurdius quòd apud Plutarchu lib. 2. cap. x.

o sympo-

ſympoſiacaⁿ *ὀψείδας* *ἰαράδας* ad Umbros pertinere putauit, cum de feris illic agatur. ſic enim *ὀψείρας* & *ὀψείραδα* Aeliano & Aefchylo dicuntur catuli ferarum, & qui ex oue & Muſimone fero animali naſcuntur, Umbri à Latini dicti ſunt. ſunt igitur luxui dediti, qui fertiles eiufmodi conualles habitant. cōtrā quā̄m accidit iis qui loca ſterilia colunt. ſunt enim in bello strenui milites; in pace ingenioſi opifices, aut diligenter mercaturam exercent. eam ob rem Atticus ager ſterilis Athenienſes habuit artium inuentores (apud quos otium capitale fuiſſe memoratur:) vt Genuenſes apud Italos, Lemouices apud nos, Norimbergenſes apud Germanos: beatioreſ igitur illi frugum copia; hi verò ingenio. & quoniam aque gelide ex niuibus coactę in valles deriuantur; ſit ſepiſſimè, vt ſtruma vel hydrocele capiantur. præfertim ſi vallis ad occaſum & Septentrionem conuertatur. nam qui Valedocam agri Taurini vallem incolunt, omnes ſtrumas habent, & gulę tumores aut tonſillas. amentes quoq; ſunt & inepti ad loquendum, vt in Aquitania Labdani populi Labdacifimo balbutiunt. Atque hi morbi ab aquis ad corpora deriuantur; ab his ad animum tranſferuntur. quanta ſit in aquis ad mores immutandos vis ac poteſtas, ex Hippocrate fatiſ intelligitur, nec pluribus opus eſt: illud tamen animaduert-

maduerſione dignum quod ſcribit Plinius; Haliacamone flumine Græciæ oues fieri candidas, Axio nigras; Xanto flauas; hoc etiam Vitruuius confirmat. Ab aère verò, quo maximè viuimus, vitia non minora; interdum etiam maiora oriuntur. quod tamen ſi in vniuerſum diximus; ſingulare tamen eſt, quòd ventoſa loca ferocioreſ homines, ac mobilioreſ reddūt. quieta verò humanioreſ & conſtantioreſ. ratio perſpicua eſt. neque enim tranquilla mens eſſe poteſt in eo qui huc illuc iactatur. cuius rei argumento eſt, quòd in motu ac tumultu contemplari nemo poteſt: ſed purgata mente ac perturbatione vacua, tùm etiam immoto corpore id fiat oportet: & quo quiſque magis ſapit, eò tardioreſ habet corporiſ & animorum motus. qui verò inſaniunt, perpetuò corpore æquè ac animo iactantur. itaque nauas, opinor, aquarum & ventorum perpetua iactatio, barbaroſ & inhumanos reddit: vt vt ſit, cõpertum eſt Thraciam, Galliam, Britanniam, Circaſſiam, Lybiam deſertā, Luſitaniam, Perſiam, Noruegiam, Noricum & Pannonias, quę ventorum impetu magis agitari dicuntur, populoſ habere mollioreſ ac ferocioreſ, quā̄m quę regioneſ eodem celi tractu quietę ſunt, vt Aſſyria, minor Aſia, Italia, præter Liguriā, Aegyptus; vbi cælum aurèū eſſe fertur. nam Circuſſij, qui Tauricam Cheroneſum inco-

lunt, cœli tractum valde temperatum habent,
mirum tamen in modum feroces, perfidi, &
crudeles esse dicuntur: at nusquam ventorum
maior vis est. constat etiam nullos esse popu-
los in Gallia Narbonensibus, Aquitanis & Pro-
uincialibus ferociore: qui tamen aliis Austra-
liores sunt: vt putem partim ab Altanis (sic e-
nim vulgo & Plinio vocatur Vulturus, qui
Galliam Narbonensem perpetuo infestat) par-
tim etiam à Coro, siue Circio, qui ab incolis
Serra dicitur, & omnium violentissime spirat,
hanc feritatem & irrequietam animi agitati-
onem ingenerari. Non parum etiam mores ho-
minum & naturam immutat confusiones popu-
lorum. neque enim verum est ab eadem cœli
temperie Scythas omnes sui similes esse, vt pu-
tauit Hippocrates: cum vbi que terrarum sua
sit propria quedam temperatio. verior esset
Empedoclis & Stoicorum opinio, qui, vt re-
fert Plutarchus, dissimilitudines oris ab ima-
gine animo concepta fieri putat. nam bellua-
rum similes sunt partus, quod nullis cogita-
tionibus, vt est apud Plinium, sed solo sensu
mouentur: ita Scythæ, qui puras & naturæ con-
gruentes amant voluptates, minus que cogita-
tionum varietate distrahuntur, similiores pa-
rentibus liberos procreare solent. alia tamen
ratione ducor. nam in Aethiopia, vbi hominū
genus acutissimum & salacissimum esse dixi-
mus,

mus, nemo tam sui similis est, quam omnes om-
nium. sunt autem parui, crispī, atrī, simi, la-
beones, glabri, albisimī dentibus, nigris oculis.
Scytharum nullam esse dissimilitudinem,
tūm Hippocrates ipse, tum etiam Tacitus de
Germanis scribit, & re ipsa compertum habemus,
quod longius à medio discedit, eò sibi
similiores esse vultus. in regione media videnus
infinitam hominum dissimilitudinem.
cum enim in illa regione omnium oculi flauescere
debeant (nam ex atro, cæruleo & flauo,
omnis illa varietas oculorum conflatur) videnus
tamen præter flauos, glaucos, cæcos, nigros,
rauos, & ex his infinitam confusionem.
sunt nasuti, simi, crispī, nigri, candidi, rufi, eno-
barbi, punicei, pallentes, nani, gigantes. hoc igitur
tribuendum est hominum confusioni,
qui ab extremis ad media, velut ad optimam
temperiem confluere solent. nam illæ Scytharum,
Gothorum, Turcarū, & Tartarorum innumerabiles
exercitus in media regione confliterunt.
nulli, præter Vandalos, in Africam traiecerunt,
ex qua paulò post eiecti sunt. & cum Arabes ac
Pœni, quos Saracenos veteres appellarunt,
ex Africa, in Europam & Asiam colonias deduxissent,
in media regione conqueuerūt. nulli in Scythiam
penetrarunt: cum enim Hispaniam, Italiam, & Græciam
inuasissent, in Galliâ cæsi ac prostrati fuerunt. post

etiam, Galli, Italiam & Hispaniæ magnam partem feruitute liberarunt. similiter Celtarum ac Romanorum coloniz, veteres in media regione sedes quaerierunt: nullæ in Scythiam aut in Aethiopiã deductæ. quemadmodum igitur videmus ex animalium & stirpium diuersis generibus, diuersas nasci formas, vt in Mulo, Pardo, Crocuta, Lyciça, Cameloparde, quæ parentibus dissimiles sunt: ita quoque iudicandum est in hominum varietate. nihil ferè Lyciça ex lupo cõcepta differt à cane, quia lupus nihil aliud est quam canis syluester, ipsi Varroni. sed Mulus ab Equo & Asina; Camelopardalis, à Camelo & Panthera maximè differt: ita si misceantur Scythæ cum Aethiopiibus, dubium non est, quin hominum genus varium ac dissimile sint edituri. scribit Athenæus, Ptolemaum Philadelphum hominem in Scena exhibuisse, qui ore ac toto corpore bicolor esset: vno quidem latere niger, dextro candidus. Hinc igitur factum opinor, vt Dani, Saxones, & Angli consuli cum Britannis, ferociore eos fecerint, ipsi euaserint humaniores. Britanni verò cum sedibus pulsî in Galliam appulissent, animi feritatem agrè deposuerunt, seque ipsos à Gallorum feruitute paulatim vindicauerunt. idem iudicandum puto de Saxonum colonia, quam Carolus Magnus in Belgas deduxit. nam ij pro liber-

tate

tate, fortissimè semper dimicauerunt. neque enim vt stirpes, quæ aliò translata, citò vim amittunt; & soli, vnde trahunt alimenta, naturam induunt: ita quoque homines, in sitam suæ naturæ vim facile mutant, sed longa temporis diuturnitate. cum enim Teétolages Galli, fertilissima quæque Germaniæ loca occupassent, vt scribit Cæsar, temporis decursu mores & naturam ita mutarunt, vt Cæsaris temporibus in eadem egestate & patientia qua Germani, permanerent: eodem victu & cultu corporis vterentur. itaque L. Memmius Consul dimicaturus contra Galatas, qui in magna bellicæ laudis opinione flourerant, Romanorû legiones metu Gallici nominis perterritas, in victoriæ spem erexit; cum diceret Galatas iam pridem Gallos esse desisse, iam Asiæ delitiis ef feminatos, & cœli reperie feritatem amississe, vt nihil amplius esset ab illis metuendum. rectè enim Cyrus apud Herodotum, molles, cœlo molli natos dixit, & quidem Turcæ, Scytharum animi ferociam paulatim deponunt, ac nihil militarem disciplinam magno studio colerent, facillè Moschouitarum & Sarmatarum viribus frangerentur. Restat igitur vt videamus quantum disciplina possit, ad immutandum hominum naturam. Duplex est autem disciplina, diuina & humana: hæc praua aut recta. vtraque profectò tantam vim habet,

o + vt

vt sapius naturā vincat. nam si verissimè Hippocrates, omnia plantarum genera *εφινεσα* *αδδ* putauit, quantò id verius est in hominum genere: aut quæ natio tam immanis ac barbara, quæ nacta duces ad humanitatem perducta non fuerit: aut quæ gens politissimis artibus imbuta, quæ humaniore cultu neglecto, in barbariem ac feritatem non aliquando degenerarit? atque eius rei cùm infinita sint exempla, nullū tamen illustrius est quàm Germanorum, qui cùm à feritate belluarum, vt ipsi confitentur, non procul abessent: cùm in paludibus ac syluis ferarum more vagarentur: cùm inueterato quodam odio semper à litteris abhorruissent; nunc tantùm profecerunt, vt humanitate, Asiaticis: militari disciplina, Romanis: religione, Hebrais: philosophia, Graecis, geometria. Aegyptiis: Arithmetica, Phœnicibus: astrologia, Cælcæis: opificiorū varietate, populis omnibus superiores esse videantur. & quidem Maciauellus, suæ ætatis Italos vrbane increpuit, quòd cùm ingeniosi admodum sibi viderentur; at tamen Germanos accirent, ad metèdos fines agrorum. quinetiam Leo Pont. Max. cùm Solis ac Lunæ cursum emendare vellet, legatos in Germaniam, vt olim Cæsar in Aegyptum, misit. Eadem disciplina fecit, vt cùm Arabes & Pœni suapte natura molles ac effeminati, militarem sciētiam colere

lere cæperunt, Asia & Africa imperium occuparint. Consimiliter Massiliensēs, vrbanam disciplinam tanta cum laude coluerunt, vt omnium populorum sapientissimi ac iustissimi, clarissimo Ciceronis testimonio, fuisse putentur. De Lacedæmoniorum disciplina, planè incredibilia narrant historici: quæ tamen cò certiora sunt, quòd ab hostibus eorum profecta videmus. Neglectæ verò disciplinæ, maius testimonium nullum esse potest, quàm de Romanis: qui cum antea populos omnes, iustitiæ opinione, ac militari gloria superarent; nunc ferè ab omnibus vtroque superantur. si enim existimo, Romanorum atque aded Italorum naturam præstantissimam esse: sed nulla tanta naturæ bonitas est, quæ praua disciplina non corrumpatur. in his ergo quæ in hominum populari sermone versantur, & quæ ex his sè fontibus quibus ego haurire quique potest, non diutiùs immorabor; sed exemplis domesticis vtar. cùm maiores nostri vultus oblongos formosiores esse putarēt, obstetricibus sinum profecerunt vt longissimi viderentur: id quod videre est in antiquis statuis & imaginibus. In India occidentali, latissima frons est, & natus miræ magnitudinis, id quod obstetricibus tributum legimus. quinetiam tradit Synesius, se sceminam in Africa vidisse, quasi formicam arte infectam, vt spectantibus voluptatem præberet.

præberet. ita verendum est, vt is habitus foeminarum, quo nunc vtuntur ad corporis formam venustiore, efficiat vt partus angustiori thorace nascantur, & mutata forma pulmonici euadant. Quid si tanta consuetudinis ac disciplinæ vis est in rebus naturalibus & humanis, vt paulatim abeat in mores, & naturæ vim obtineat, quantum id verius est in diuinis? videmus enim religionum tantam vim esse ac potestatem, vt mores hominû & corruptam naturam, penitus immutare videantur. quamquam vix fieri potest, vt naturæ prioris vestigia omnino tollantur. vt enim Germani, omnium magnarum artium scientiam infinito labore adepti fuerint: in illis tamen ornatus, venustas, ordo, ratio quam in Græcorum & Italorum scriptis elucere videmus, multorum iudicio desideratur: scd vt corporum, ita librorum magnitudinem amplectuntur. nam plura scripsit Musculus, plura Martinus, & Erasmius, quam quis longissimo vitæ decursu legere possit. Australes longè dissimiles sunt. paucis enim versibus, omnia rerum diuinarum & naturalium arcana complectuntur: & vt corporum imbecillitatem ingenij viribus; ita librorum exiguitatem utilitatis magnitudine compensant. Extremum est, vt Ptolemæi & eorum errores refellamus; qui Zodiaci partes ac triplicitates, quas vocant, cuique regioni diserte tribuunt,

tribuunt, ex quibus populorum naturam iudicari posse putant. Aiunt, Europam inter occasum & Septentriones positam, primæ triplicitati, hoc est igne, Leonis, Arietis, ac Sagittarij, Ioue ac Marte dominantibus subesse: Scythiam Asiaticam, inter Septentriones & Ortum, acris triplicitati, puta Geminis, Libræ, & Aquario, Iouis & Saturni radiis coniunctis: Africam inter Occalum & Meridiem triplicitati aqueæ, id est, Cancro, Scorpioni, & Piscibus, cum Marte, Venere, & Mercurio: Asiam Australem, inter Meridiem & Ortum terræ parti, hoc est, Tauro, Virgini, & Capricorno, vnâ cum Venere & Saturno. quæ non modò iis quæ antè diximus, sed etiam ipsi naturæ & historiis valde repugnant. erroris initium attulit locorum ac Geographiæ ignoratio, quæ tanta fuit, vt veteres nonnulli, Oceanum Iumen; Iberiam urbem esse putarent. ac Ptolemæus ipse, qui aliis præluxit, in quantis erroribus versaretur, satis intelligunt in eo genere mediocriter eruditi, errorem anxie motuum celestium ignota ratio. vix enim Caldei annos mille quingentos in eo studio consumere potuerunt, vt ex historia sacra & eorum obseruationibus, quibus vtitur Ptolemæus, intelligi potest. neque verò motum orbis octauici capere potuerunt: at ne Ptolemæus quidem motum trepidationis obseruare. hæc enim Arabum,

bum, Hispanorum, & Germanorum studii paulatim cognita sunt. quòd enim Caldei, vt est apud Ciceronem, iactant se c c c c. & septuaginta annorum millia in petulantibus, experundiſque puerorum animis poſuiſſe, falſum eſt. nec huius opinionis leuitas, à ſe ipſa conſutata deſiderat orationem meam; neque enim ignoraffent ea, quæ à nobis temporum decurſu cognita, perceptaque ſunt. Eſt autem omnino inexplicabile, quod de ſignis Zodiaci prodiderunt, cum ab illorum obſeruationibus ad hæc vſque tempora, Zodiaci partes omnes, ac ſigna integra, locum mutarint. nam prima ſtella Arietis, quæ annos ſexcentos ante Ptolemæum, primam partem eius ſigni occuparat, ad vigefimam octauam peruenit. itaque poſt Caldeorum obſeruaciones, ſignum integrum & multò ampliùs percurrit. Pleiades, quæ illis temporibus Tauri caput, nunc Geminos tenent. Reguli ſtella, quæ tùm erat in Cancro, nunc vigefimam partem Leonis præterit. quid autem Arieti cum Piſcibus, Leoni cum Virgine, Tauro cum Geminis? quid igni cum aqua commune? at ignea ſydera in aqueum ſignum conceſſerunt. nam ſi nonum orbem fingamus, id quod neceſſe eſt, nulla tamen in eo ſtella. igitur ſtare nullo modo poteſt, illa de triplicitatibus doctrina. ſed Ptolemæi exemplis vtatur, quid eſt enim abſurdius, ac tanto viro indignius

dignius (ſi tamen eius libri auctor eſt) quàm Phœnices & Caldeos. propterea ſimplices, humanos & ſyderum obſeruatores appellare, quòd Leoni ac Soli ſubijciantur? idem tamen Babylonem, Aſſyriam, ac Meſopotamiã, Virgini & Mercurio ſubjecit, ac propterea Caldeos ſcientiarum amatores eſſe conſtitetur. Iudæos autem Syros ac Idumæos, audaces & impios, quòd Arieti, Scorpioni, & Marti ſint obnoxij. at omnium historicorum ſumma conſenſione, Syri adeò tractabiles ſunt, vt ad ſeruitutem; Iudæi ad religionem nati videantur. Idumæis verò, nihil mollius fieri poteſt (excipio montanos) id quod Cicero Pompeij cineribus obiecit; Putabat, inquit, cum Syris ac rege Nabatheorũ, ſibi rem eſſe. ſunt igitur hæc τῶν Ἰδουμαίων, quia Syri & Idumæi ad Aegyptios, qualiſ fuit Ptolemæus, Septentrionales ſunt, partim etiã motani. ridiculè tamen Cardanus, eius libri interpres, qui quòd ſigna locũ mutaffe intelligeret, ab ætate Ptolemæi ad hæc vſque tempora, tradit, Hispanos, Britannos, ac Normános, rapaces & verſutos euafiſſe, & cordi Scorpionis nunc ſubijci putat, quos olim ſidos ac probos fuiſſe ſcribit, cum Sagittario ſubeffent. ſed illi repono quòd Appianus de Caſſio ſcribit. Cum enim Romanorum exercitus Parthorum ſagittis caſus eſſet. Caſſius verò reliquias ad ſe conſugientes ſeruate cõnaretur,

naretur, Caldeus illum admonuit, vt tantisper
tempus protraheret, dum Luna Scorpione de-
curſo, Sagittarium attingiſſet: tum ille, Magi
inquit, Sagittarium metuo quam Scorpionem
ita quoque Britannorum ac Normānorum ſa-
gittæ nobis non ſcorpiones nocuerunt, cum
vniuerſam penè Galliam bellis ciuilibus iac-
tam, occupauiffent: ac noſtros exercitus ſagit-
tis conſeciffent. Hæ igitur Cardani diſciplinæ
ſi locum habeant, rerum naturam conuelli &
labefactari oportet: tum plagam Aquilonis ad
Auſtrum conuerti, ac pro Germanis audaci-
bus, molles Aegyptios: Afroſ bellicoſos, pro
ignauis hominibus naſci. quòd ſi Cardanus,
ſtellas permutatis locis ſignorum vim con-
ſuſe putat, quid fiet Ptolemæo cuius ipſe iu-
dicia de ſyderibus tantopere probauit? quid
ipſi Cardano, qui veterum apoteleſmata ſua
auctoritate alibi ſemper cõfirmavit? quincitiũ,
vt de multis vnum exẽplum aſſeram, Sleidanus
ſcribit in eccleſiaſtica hiſtoria, Carolũ V. Imp.
iſdem kalẽdis quibus natus erat, Imperatorẽ
creatum fuiſſe: Franciſcũ regem Gallorum
cepiffẽ, de Germania triumphaffe. habuit au-
tem in ortu Capricorni ſidus, vt Cardanus con-
ſtitetur, quo ſydere natus erat Auguſtus, qui
propterea numum ſælici ſydere Capricorni
percuſſit: hoc enim voluit Horatius, cum He-
ſperix tyrānum Capricornum appellauit, quo
loco

loco interpretes omnes lapſi ſunt. Eodem ſy-
dere, Cardanus natum ſcripſit Carolum Bur-
bonium, Coſmum Medicem, & Selimũ prin-
cipem Turcarum, qui vii. kalendas Septemb.
eodem mẽſe quo M. Antonium Auguſtus vi-
cit, id eſt, ſextili: regem Perſarum Hiſmaẽlem
in Calderanis campis fregit: biennio poſt iu-
dem kalendis Campſonem Sultanum de im-
perio deiecit. iam verò cõſtat ab Auguſti tem-
poribus ad Selimum & Carolum V. omnia ſy-
dera locum muſaſſe, & gradus ſeptemdecim
percuſiſſe. Capricorni tamen vis eadem eſt.
nam Auguſtus, Carolus V. & Coſmus Medi-
ces, anno decimo nono imperium acceperũt.
quis igitur populorũ mores, & cœleſtium cor-
porum vim putet à triplicitatũ ratione duci,
cum ſyderibus permutatis, non immutetur
natura? quod etiã antea planum fecimus; pla-
nius tamen & illuſtrius erit. ſi quis à Ptolemæi
tẽporibus, vel etiam à Cæſare maximas plane-
tarum coitiones (inferiores omitto) cum hi-
ſtoria conũgat. nihil autem illuſtrius eſt in hi-
ſtoria quam bello rũ motus. & quoniam Scor-
pioni Martẽ præſe aũnt, in eo ſydere coierẽt
planetę ſuperiores, cum inter Põpeium & Cę-
ſarem ciuilia bella toto terrarum orbe exarſe-
runt, imperij verò ac Reip. cõuerſio in Europa
cõtigit, quam tamen Ptolemæus, Arieti, Leo-
ni, ac Sagittario ſubiccit; Africam Scorpioni,
Pifcibus

Piscibus & Cancro. eadem coitio in Scorpione contigit anno d. c. xxx. quo tempore Arabes ex Asia desertis erumpentes, vniuersum penè terrarum orbem armis domuerunt, nouas leges tulerūt, religiones confuderunt, imperia Persarum deleuerūt; postremò, linguam Græcam, Latinam, & Perficam, in Asia & Africa sustulerunt. hæc autem mutatio in Australi Asia contigit, quàm Ptolemæus, Tauro, Virgini & Capricorno subesse putauit. eadem coniunctio incurrit, in annum m. cccc. lxxxiiii. cùm repente Italia, quæ diuturna pace conquierat, tum suis, tum Gallorum, & Hispanorum armis est obfessa: quæ bellorum calamitas Hesperides insulas & nouum orbem inuasit. tum verò inaudita morbi lues ab Hispanis inuecta totam Europam populari cepit. conuersiones verò maximæ quæ ad Africam pertinebant, in Europa & America contigerunt. Rursus anno Christi lxxxiiii. idem Planetæ in Sagitario coierant, cùm Otto, Galba, Vitellius, & Vespasianus imperium Romanorum perturbarunt. nusquam tamen grauiora bella quàm in Palestina, nec maior clades quàm Iudæorū, quos Ptolemæus Scorpioni subiecit. & cùm anno Christi ccccx. planetæ in Aquario incurrissent, repente legiones Gothorum ab extrema Septentrionis plaga in Europam influentes Romanorum

norum imperium oppresserunt. Orientalis Asia quicuit, quam Aquario Ptolemæus obligarat. rursus in eodem Aquarij sydere coierit anno m. cccxlviii. quo tempore Germania maximo terræ motu; Appulia bello concussa: & sacra lues ab ortu versus occasum serpere cepit, ac totam Europam infestare, quæ tamen nihil habet cum Aquario commune, vt ipsi volunt. eadem traiectio recurrit anno cccxii. in sydere Capricorni, quem Asia meridionali tribuunt. secuta est trium Imperatorum & legionum Romanarum maxima strages, cùm Imper. Constantinus contrâ Senatus P. Q. R. voluntatem vi & armis imperium inuasit, totiusque imperij Romani leges, & Republicanam paulo momento conuerterit, omnia tamen in Europa: quæ, si Ptolemæo credimus, nihil ad Capricornum, nec rursus ad Pisces: in quibus tamen coniunctio magna contigit anno Christi m. cccclxiiii. quo tempore tyrannides ac bella ciuilia totam Europam inuascerunt. Eduardus i. i. Henricus Angliæ regem necauit. Zadamaclus Tartarorum princeps, à suis regno deiectus, ad Lituans fugit. eodem tempore, coniuratio Prutenicarum urbium facta est: Fridericus Imperat. à suis Viennæ obfessus: Ludouicus xi. Galliarum rex, principum coniuratione penè oppressus: Florentiæ maximæ seditiones: Sa-

zonæ quoque vrbes cum ducibus Brunsvicensium bella gesserunt : Scander Albanicæ dux à Turcis defectit, eosque magnis cladibus affixit. nihil tamen in Africa gestum video. eodem in signo coitio facta est an. M. D. XXIII. quo tempore Gallia bellis civilibus, Germania verò tota nobilium ac plebeiorem inter se concurrentibus, armis sædissimè quassata est: Rex ipse Gallorum ad Papiam captus : ac Roma paulò post ab Hispanis, Rhodus à Turcis est expugnata. tùm eluiones aquarum maximæ, quibus orbem terrarum inundatum in prædixerant. nihil tamen in Africa gestum accepi. sed infinitum sit omnia persequi. Quare cum magnæ illæ traiectiones, rerum conuersionem, variisque bellorum motus significet, nec tamen vilius obseruatione cognitum, aut disciplina perceptum sit, quæ quaque regionem signa fixa magis afficiant, nihil certi de eo genere statui potest ex illorum præceptis. tamen non dubito, quin obseruatione diuturna disciplina certior constitui possit: si quis superiorum temporum historias, & coitiones ad initia recurrendo colligere velit. verbi gratia ex Polybio intelligi potest Olympiadè centesima quadragesima rerum omnium quasi conuersionem quandam contigisse, atque iisdem temporibus Philippum iuniore Macedoniæ, Achazum Asiæ minoris, Ptolemæum Philopatorum

tozem Aegypti, Annibalem Carthaginensium, Antiochum Syriæ, Lycurgum iuniorem Lacedæmoniorum imperio simul successisse: ac subinde Romanis aduersus Pænos, Antiochum in Ptolemæum, Achæis & Philippo contrà Lacedæmonios & Aetolos bella grauissima intercessisse. consimiliter ex Diodoro & Iustino colligemus, feruilia bella iisdem temporibus in Sicilia, Græcia, & Asia contigisse. & eodem momento, Spartacum latronem fugitiuorum armis Italiam inuasisse, quo Piratæ Mediterranei maris imperium occuparunt. rursum libertate feruis à Muhamede proposita, Christianos quoque feruos ad pileum vocasse, vt paulò post nulla ferè vestigia feruitutis extarent. contrà verò tyrannides iisdem penè temporibus orbem terrarum infestasse, cum Muhamedes magnus, duos Imperatores & quatuor Reges fregit: Ludouicus XI. Gallorum Rex, omnium primus, suos feruitute oppressit: Christianus, Suecos miserabili tyrannide affixit: Zadamachus, Tartaros: Eduardus III. cælo rege, Anglos: Circassij Memmeluchi, Aegyptios: Vssumcaffanus, Persas: Pandulfus, Senenses: Franciscus Valorius, Florentinos: Ludouicus Sfortia, Mediolanenses: Ioannes Bentiuolus, Bononienses: Baleo, Perusinos. Idem quoque de literis ac disciplinis relinquatur iudicandum. simul enim ac

semel doctorum hominum magna vis eripit. deinde quasi extincta memoria litterarum rursus in lucem alij prodierunt. nam Plato, Aristoteles, Xenocrates, Timæus, Architas, Isocrates, & oratorum ac poetarum infinita multitudo simul floruit: longo post intervallo, Chrysippus, Carneades, Diogenes stoicus, Arcefilas in lucem venerūt. rursus eadem ætate Varro, Cicero, Liuius, Sallustius; deinde Virgilius, Horatius, Ouidius, Vitruuius claruerunt. nec ita pridem Valla, Trapezuntius, Ficinus, Gaza, Bessario, Mirandula simul floruerunt. Si quis igitur collectis rerum memorabilium locis ad ea traiectiones maximas accommodari, & regiones affici, aut Respublicas mutari perpexerit, tum scientiam de moribus & natura populorum efficiet pleniorē, tum etiam de omni genere historiarum, multo veriū ac meliū iudicabit.

DE

De statu Rerumpublicarum.

Cap. sextum.

VM HISTORIAE magna sui parte in Rerumpublicarum statu & conuersionibus explicandis positæ sint, consequens est ad consummatam historiarum rationem initia, status, & exitus imperiorum breuiter explicare: præsertim cum nihil sit in toto historiæ genere magis frugiferum ac fructuosum. cætera quidem ad agnitionem animi pulcherrima, & ad conformandos cuiusque mores valde præclara iudicantur: quæ verò de ciuitatum initiis, incrementis, statu, inclinatione, ruina, percipiuntur ab historicorum lectione: non singulis modò, verum etiam vniuersis ad eò necessaria sunt, vt Aristoteles nihil efficacius putet ad hominum societates stabilendas ac retinendas, quàm Reipub. moderandæ scientia informari. de qua tamen tam variegata sunt magnorum virorum, tamque discrepantes sententiæ, vt mirum videri debeat, tot sæculis neminem adhuc constituisse, quis esset optimus ciuitatis status. etenim Plato cum nullam Reipublicæ gerendæ scientiam esse puta-

ret, aut ita difficilem ad intelligendum, vt eam nemo caperet; legum tradendarum ac ciuitatis bene influendæ rationem hanc animaduertit: si viri prudentes omnibus omnium Rerumplicarum moribus ac legibus collectis, eas inter se cõparent, & ex his optimum Reipublicæ genus consilarent. quod quidem consilium, Aristoteles, quoad eius fieri potuit, secutus videtur; non tamen assecutus. post Aristotelem, Polybius, Dionysius Halicarnassæus, Plutarchus, Dio, Tacitus (eos omitto, quorum scripta intercederunt) multa de Repub. præclare & grauitè in historiis dispersa reliquerunt. multa quoque Maciauellus, primus quidem, vt opinor, post annos mille circiter ac ducentos quam barbaries omnia cumularat, de Republica scripsit, quæ omnium ore circumferuntur. nec dubium est, quin multò plura verius ac melius scripturus fuerit, si veterù philosophorum & historicorum scripta cum vfu coniunxisset. hoc quidem illi defuisse Iouius tradit, & res ipsa loquitur. hunc secuti Patrius, Th. Morus, Rob. Britannus, Garimbertus, multa grauitè & copiosè, de ferendis moribus, de sanandis populis, de principe instituendo, de legibus stabilendis: leuiter tamen de statu, nihil de conuersionibus imperiorum: & ea quæ Aristoteles principum *σφισμῶν*, seu *κρίσις*; Tacitus imperij arcana vocat, ne attige-

attigerūt quidem. alij aliquot Rerumplicarum imagines puras, nulla subiecta ratione, velut historiis ob oculos posuerunt. excipio Con-tarenum, qui Reipub. Venetæ formam, quam ipse omnium pulcherrimã iudicabat; non modo ad intuumdum proposuit, sed etiam ad imitandum. atque hi ferè sunt quorum de Republica scriptiones habemus: qui tamen si tam accurtè quam decuit eo de genere scripsissent, nihilominus ea breui methodo completi necessarium ducerem: quantò magis si à multis multa desiderantur? Quamobrem vtile visum mihi est, ad eam quam instituto methodum, philosophorum & historicorum de Republica disputationes inter se & maioriũ imperia, cum nostris cõparare, vt omnibus inter se collatis, vniuersa Rerumplicarum historia planiùs intelligatur. hunc etiam fructum ex ea disputatione feremus, quod quæ leges in regia potestate, quæ item in populari & optimatũ statu necessariæ sunt (harũ enim legum tam magna varietas est, quam Rerumplicarum) faciliùs intelligemus. Sed ne plus auctoritatis in disputando, quam rationum momenta querantur, priùs Aristotelis definitiones de ciue, de ciuitate, de Republica, de summo imperio, de magistratu; quæ sunt huius disputationis fundamenta, necessariis argumentis refellendæ sunt, deinde nostram de singulis opinionem

Quid ciuis

nionem explicabimus, & inneteratū errorem de statu temperato rejiciemus: tūm de triplici Republica suo ordine dicemus: postea de cōuersionibus imperiorum: postremò de optimo statu. Ciuem definit Aristoteles, iudiciorum, magistratus, & consilij capiendi potestate, quam definitionem populari tantūm imperio conuenire fatetur. sed cūm definitio debeat esse vniuersorum, nullus Aristotelis iudicio ciuis erit, nisi natus Athenis, & eo tempore quo Pericles: ceteri in sua ciuitate exules aut peregrini, qui ab honoribus, iudiciis, & consilio publico prohibentur. quid igitur fiet Imperatori Antonino, qui omnes homines liberos monarchię Romanę finibus comprehensos, promulgata lege ciues Romanos esse iussit: nam si Aristoteli credimus, peregrini fuerunt sublata populari potestate. quæ opinioniones cūm absurde sint, ac ciuitatibus perniciosa, & illa ex quibus sequuntur absurda videri necesse est. atque hæc Aristotelis sententia, Contarentum, Sigonium, Garimbertum, ac pleròque alios impulit in errorem: nec dubium est quin multis ciuitatibus bellorum ciuiliū magnam præbuerit occasionem. quid si ne populari quidem Reipublicę congruit ciuis hæc ab Aristotele allata descriptio: nam Athenis, vbi Reipublica maximè omnium popularis fuisse dicitur, quarta classis infimorum

ac

ac tenuium, id est, populi pars longè maxima, lege Solonis, ab honoribus, à Senatu, à magistratuum fortione arcebat, vt Plutarchus scribit. Idem magistratuum definit imperio, iurisdictione, & consilij capiendi iure. ex quo innuit cum qui adeptus sit ea quæ ciuis adipisci potest, appellari magistratum, vt ciuis aptitudine tantum ac potestate, sed ne subtilius agere videamur, quisnam igitur in Republica magistratus ista ratione dici poterit, cūm tanta magistratuum paucitas ad cōsiliū admittatur: nam vbi que ferè imperio ac iurisdictione caret Reipublicæ Senatus, & ea quæ decernit, non prius vim habitura sunt, quàm à populo, vel optimatibus, vel principe sanciantur, vt postea planum faciemus. sed quid argumeter, cūm ipse Aristoteles multa genera magistratuum extremo libro enumeret, qui nec imperium, nec iudicium, nec consilij capiendi ius vllum habent? Cūm verò Reipublicam ciuitatis ac magistratuum descriptionem vocat, sanè ciuitatem Republica priorem facit, vt ciuitas sit quadam hominū multitudo sine magistratibus & imperiis; Reipublica verò ciuiū ac magistratuum descriptio. sed si plures vnum in locum coeant sine legibus & imperiis, sinemo rem communem quæ nulla sit, sed priuatam quisque tueatur, si nullæ penæ sint improbis, nulla præmia bonis constituta, vbi

nam

nam ciuitatis imago existere potest? hæc igitur congregata multitudo, non ciuitas debuit, sed *ἀρχή*, vel aliò quàm ciuitatis nomine vocari: cùm eiusmodi homines *ἀπολίτες* sint, vt est apud Homerum, *ἄθηματροί*. Iam verò summum imperium, quod ipse *κρείστον πολιτεύμα* vocat, & *κρίαν ἀρχήν*, in quo versatur maiestas ac Reipublicæ status, nusquam definit. nisi putemus id voluisse, cùm tres omnino statuit Reipublicæ partes: vnam in consilio capiendò: alteram in creandis magistratibus: postremam in iurisdictione. sed imperium quod summum dicitur, eiusmodi esse debet, vt nulli magistratui tribuatur: alioqui summum non sit, nisi populus aut princeps imperio se penitus spoliaret. is autè cui summum imperium dabitur, nisi precario detur, non iam magistratus, sed princeps erit. consilij verò de Republica capiendus ius, etiam priuatis conceditur, & iurisdictione minimis quibusque non pertinent igitur ad summum imperium. itaque nulla pars est ex his tribus, in qua imperij summi maiestas elucere possit, præterquam in magistratum creatione, quæ solius principis est, vel populi, vel optimatum pro ciuitatis cuiusque statu, at multò magis ad summum imperium pertinet, leges iubere ac tollere: bellum indicere ac finire, extremum ius prouocationis, vitæ denique ac prætoriorum pote-

potestatem habere. quòd si demus Aristotelem noluisse summum imperium, sed Reipublicæ administrationem significare: illud quoque fatendum erit, nusquam imperium summum ab eo definiti, nec omnino Reipublicæ statum, quia status in summo imperio versatur. gubernatio verò ipsa Reipublicæ, quæ longè latè patet, breuius fortasse & commodius, decretis, edictis, & executione definitur. quatum nihil est, & his tribus omnia Reipublicæ munera, imperia, magistratus, honores continentur. verbi gratia; Senatus bellum decernit: princeps edicit: milites exeuntur. in iudiciis, decernunt etiam priuati iudices & arbitri iubent magistratus: exeuntur apparatus. quæ sæpe sunt ab vno & eodem. cùm igitur decernant & edicant magistratus, non possunt edicta, quæ Latini iussa, & imperia vocant, τὸ *κρείστον πολιτεύμα* significare: multò minùs decreta vel executiones, in quibus iurisdictione consistit. Quæ cùm ita sint, certiora principia, si modò fieri potest, ac magis explorata, quàm quæ hactenus allata sunt, queramus. Sic igitur statuo familiæ aut collegij Reipub. veram imaginem esse: & quemadmodum in vnius hominis solitudine, familia consistere nequit: ita nec Reipublica in vna familia, vel in vno collegio. quòd si plures iidem testis contineantur, nec tamen alter alteri pareat

pareat aut imperet, nec vnus omnibus, nec singulis pauci, nec singulis vniuersi, non poterit familia vel collegium sibi constare, quod non aliter quam imperio domestico retinetur. contra verò si plures, puta vir, vxor, liberi, serui; aut plures collegæ eiusdem imperio priuato, ac domestica potestate retineantur, familiam aut collegium efficiunt: modo tres in collegio personæ fuerint, vt Neratio placet, in l. Neratius. de verb. signific. & in familia tres personæ cum matrefamilias imperio patrisfamilias subiciantur: vt voluit Vlpian. in l. detestatio. de verb. signific. si eius verba cum Apuleij oratione coniungamus, is enim quidecim personas populum cõstituit scribit: id est quinque collegia vel tres familias: sic enim familia quinque personas, collegium tres complectitur. tres ergo pluresve familie, aut quinque plura collegia Rempublicam constituunt, si legitima imperij potestate simul coniungantur: si familiae, vel collegia à se inuicem diuisa sint, nec communi imperio coercentur, *à vniuersis* debet non Respublica vocari: nec refert vtrū eodem in loco familie coeant: an locis ac sedibus sciungantur, non aliter atque familia dicitur eadem, tamen si paterfamilias scortum à liberis & seruis, aut hi à se inuicem locorū intervallo distant; modo patrisfamilias imperio legitimo ac moderato coniungantur. moderatum

ratum dixi, quia hoc maximè differt familia à Republica, quod hæc summum & publicum, illa moderatum & priuatum imperium habet. ita quoque Respublica dicitur eadem ex pluribus cõflata familiis, etiam si locis ac sedibus à se inuicem distent, modò sint in eiusdem imperij tutela: siue vnus imperet omnibus: siue singulis vniuersi: siue pauci vniuersi. Ex quo illud efficitur, vt Respublica nihil aliud sit, quam familiarum, aut collegiorum sub vnum & idem imperium subiecta multitudo: cuius autem qui communi libertate fruatur, ac imperij tutela. nam quod Tullius Rempublicam definit, hominum multitudinem bene vitædæ causâ sociatam: finem quidem optimum significat, non Reipublicæ vim & naturam. hæc enim definitio, pertinet etiam ad ceteros Pythagororum, & eorum qui bene viuendi causâ simul coeunt: non tamen Respublicæ dici possunt, sine magna Reipublicæ & collegij cõfusione. præterea sceleratorum quoque familiae sunt, non minùs quam virorum bonorum, quia non minùs homo est sceleratus quam bonus. idem quoque de Republica iudicium relinquitur. quis enim dubitat, quin maxima quæque imperia sint à latronibus vi constituta? Hæc igitur Reipublicæ definitio à nobis allata, pertinet ad vicos, vrbes, ciuitates, & principatus, quantumuis latè pateant, modò eiusdem

eiusdem imperio coercantur . neque enim locorum angustiis, vel amplitudine Respublica describitur: vt neque magis animal est elephas quàm formica, cum vtrique mouendi ac sentiendi vis insit: ita non minus Respublica dici debet Rhagusia vel Geneua, quarum dominatus penè mœnibus ipsis concluditur, quàm Tartarorum imperia, quæ iisdem regionibus quibus solis curius definiuntur . itaque absurdum est quòd Aristoteles ait; nimis magnam multitudinem hominum, quanta fuit Babylone, gentem esse non Rempublicam . at nullum est imperium commune gentium inter ipsas, neque verò lex vlla: Babylonijs autem non solum iisdem imperiis, magistratibus, ac legibus, sed etiam mœnibus continebantur. quid igitur Respublica nisi hoc est? Obscurius tamen videtur quòd Cicero alicubi Rempub. definit cœtum multitudinis iuris consensu & vtilitatis communiōe sociatum: quòd quidem si admittatur, non satis erit ciues eodem imperio, nisi legibus iisdem simul deuiantur . sed absurdum sit imperium Turcarum, quod populos habet nulla iuris societate sibi coherentes, Rempublicam non esse, cum iisdem magistratibus & imperiis, simul coniungatur. erit autem Respublica vel anarchia: non hoc illud igitur. Ex quo sequitur Rempublicam eodem imperio defini: ciuitatē imperio ac iure:

ture: vrbe[m] autem, quæ non solàm imperiis ac legibus, verum etiam mœnibus iisdem suos ciues amplectatur . itaque vrbs vicus; ciuitas pagos, interdum etiam vrbes & oppida modò iuris societate coniuacta; principatus siue dynastia, vtamur hoc verbo, plures ciuitates; Respublica denique veluti genus hæc omnia complectitur. sic enim Cæsar; Omnis, inquit, ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuisa est. & Cicero Tusculum municipium Romana ciuitate contineri dixit; aliter quàm Bartolus, qui ciuitatem muris definiit, in vrbs appellatio . de rerum & verborum significatione. & ad legem municipale[m], municipem genus ciuis appellauit, nec ratione, nec auctoritate cuiusquam adductus . Nam Censorinus apud Appianum in Lybico respondit legatis Carthaginensium, se vrbe[m] quidem Carthaginis deleturum: ciuitatem verò Carthaginis ac ciues suis legibus vtentes; id quod Romani promiserant relicturum, nec ciuitatem ipsam in muris aut area consistere . quemadmodum igitur maior est eorum coniunctio, qui sunt eiusdem vici, quàm vrbs: ita maior est eorum propinquitas, qui sunt eiusdem vrbs quàm ciuitatis: quòd non modò imperia, iudicia, leges, instituta ciuib[us] inter se communia, verum etiam vrbs ipsius tutela, forum, fana, porticus, viz, theatra, sacrificia, multæ

multaque cum multis amicitiae rationesque communes sint . vt cum Romana Respublica ex Albanorum tribus omnino millibus coaluisset in eodem agello , primùm Antemnates , Camerinos , Crustuminos , Sabinos ; post etiam Albanos victos partim eadem ciuitate ; partim iisdem agris & iocenis excepit . cum autem Tusculanos , Aequos , Volscos , Hernicos , bello fregisset , non in urbem aut agrum Romanum , propter loci angustias , sed tamen in Rempublicam admisit , & saluis eorum legibus , honores & magistratus capere voluit : qui ciues eodem quo alij nomine ; proprio municipes : incolae autem agri Romani veriùs Quirites dicebantur , quorum fuit conditio melior . hinc illa M. Scauri vox ad auum Ciceronis , quòd Arpini quàm Romae viuere mallet ; Vtinam M. Cicero isto animo atque virtute in summa Republica , quàm in municipali viuere maluisset . huius nepos orator , non modò in vrbe domicilium quesiit , sed etiam domum quinquaginta millibus aureorum aestimata : nihilominus tamen nouus homo , & peregrinus est ab aduersarijs appellatus : nouus quidem ; quòd primus in sua gente honores esset adeptus : filius nobilis ; quia patrem nouum habuit : ille peregrinus contumeliosè dictus , quòd Arpini esset , non in agro Romano natus . Ex quo existit illud , variae ciues à Latinis vsurpari , ac ciues

ties vrbanos meliori conditione fuisse quàm ciues coloniarum , quia tametsi legibus , moribus , & imperiis iisdem vterentur , non tamen iisdem agris & vrbe , à qualibus imperij & immunitates querebantur : ipsa verò municipia deteriore fuerunt olim conditione quàm coloniae , propter generis ac sanguinis Romani dignitatem . nam pro beneficio datum est municipiis ius coloniarum vsque ad Tyberij tempora , quibus municipia repudiarent vltro ius illud , ac suis legibus ac moribus quàm Romanis vti maluerunt , vt est apud Gellium . itaque ciues quidem fuerunt eiusdem Republicae , non tamen eiusdem ciuitatis : sicigitur interpretari debemus legem Iuliam , qua Romani bello sociali ciuitatem omnibus sociis communicarunt ; non quòd antea ciues non essent , cum omnes iisdem imperiis tenerentur , sed ab honorum petitione arcebantur . postea ius illud Italis omnibus dari cepit . deinde coloniae , quas Vlpianus complexus est in titulo de censibus , ius Italicum habuerunt . reliqui populi partim vetricales fuerunt , qui à Plinio enumerantur : tametsi aliud alij paulo momento concessum est : partim liberi , qui suae Republicae dignitatem tuebantur : vt apud nos Albii , Meldi , Bituriges , Santones , Tarbelli , Aruerni , Nerui , Verunni , Vlnaetes : apud Graecos ; Athenienses , Lacedaemonii , Thessalonicenses ,

q post

post etiã tota Achaia beneficio Neronis: partim liberi ac fœderati, qui iure ciuitatis honorario fruebantur: vt Massiliensēs, Hedui, Rhemi, Cauratani; non tamen re vera ciues, quia Romanorum imperiis non tenebantur. cum scilicet integro iure libertatis ac immunitatis fruereutur. Achaëis, inquit Seneca, Rhodiis & plerisque vrbibus claris ius integrum libertatēque cum immunitate reddiderat Roma, ipsa tributum spadonibus M. Antonij pendebat. & Plinius libro x. epist. v. i. familiari suo Aegypto, ciuitatem Alexandrinam & Romanam impetrauit. quod igitur Lilius libro xxiiii. scribit, eos qui Puteolos, Salernum, & Buxentum deducti fuerant coloni, cum se pro ciuibus ferrent, iudicatos à Senatu non esse ciues: hoc pertinet ad ius suffragiorū, & honorum petitionem, quo nihil maius ac melius ciui dari poterat: non quod ciues non essent, alio qui peregrinos fuisse fatendum sit. quod etiam Boëtius ad Ciceronem tradit, ciues Romanos mediam capitis diminutionem pati, cum in colonias Latinas deducerentur, & ciuitatem amittere: hoc est ius suffragiorum, domicilium, sacra, tributum: ius autem honorum, magistratū, ordinis, nexorum, dominij municipi, testamentorū, connubiorum consequuntur municipes & coloni, sed alius alio plus. quod si æquo iure vterentur, ne mo cui-

uis

uis haberetur, nisi qui in genus Romæ natus esset. at vbiq; apud Liliū & alios scriptores ciues etiam appellantur, qui habuerunt ius Quiritium, quod multò deterius erat: vel etiã Municipum, vel ius Latii, vel coloniarum Latinarum; quæ Romanis colonis iure inferiores erant: vel ius Italicum, quod item duplex erat in Italia & prouinciis, vt planum sit in titulo de censibus. quod si appellatio ciuis in omnes valet, falsa est illa definitio quæ ciues omnes honoribus, suffragiis, consiliis, iudiciis, ac tributorum immunitate metitur. præsertim cum lex Iulia de ciuitate sociis omnibus ciuitatem dederit: tūc etiam lex Antonini Pii de statu hominum his verbis concepta; In orbe Romano qui sunt ciues sint Romani: non modò sociis, sed prouinciis omnibus ciuitatem communicarit: neque tamen prouinciales Italis, nec Italiae præfecturas municipib; nec municipes Italos Latinis, nec Latinos municipes colonis Latinis, nec Latinas colonias Romanis colonis, nec Romanas colonias Quiritibus, nec Quirites Romanis æquauit, vt falsò plerique putant. cur enim ius Romanum Italicum & municipale, Iuriscōsulti tam accuratè interpretarentur: nam Sczuola, Papinianus, Paulus, Hermogenianus, Marcellus, Modestinus, floruerunt post Antoninum Pium, qui hanc legē tulit: fallitur enim

q 2

Onu-

Onuphrius, qui latam putat ab Antonino Caracalla, vt planum fit ex Authent. LXXVIII. præteritæ falsum efflet quòd Dio scribit, Alexandrinis à Seuero concessum esse vt Senatores fieri possent. quid igitur, dicit aliquis, legi Julia focus datum est, si iam libertate & insperii tutela frueretur? cur pro ciuitate adipiscenda tandiu bella gesserunt? hoc scilicet, vt honores petere, ac suffragium in comitiis ferre possent. hoc ius Romanæ ciuitatis appellabant optimum: aliis honores petere, non tamen suffragium ferre licuit: aliis neutrum, sed tamen iure priuato Romanorum vtebantur, quo alii carebant, liberi tamen à vêtigalibus erant. aliorum alia iura sunt à Iuriscōsultis explicata, longum esset persequere. lege verò Antonini, prouinciales quoque omnes Romani generis, nobilitatem adepti sunt, sic enim Iustinianus scribit: vt postea magistratus parem in eos iurisdictionem haberent. cùm antea ciuis libera prouocatio Præfidi omnem adimeret cognitionem. cùm enim D. Paulus, cuius pater ius ciuitatis emerat, in capitali causâ Cæsarem appellasset, tùm Fœlix Syriæ Præses, Poterat, inquit, hic homo liberari, nisi appellasset Cæsarem. & Plinius secundus ad Traianum scribès de Christianis; Qui ciues erant annotauit in vrbem mittendos. neq; solum in Republica Romana, sed vbique discrimen illud ciuium reperimus.

riemus. Romæ quidē in iisdem mœnibus fuerunt patricii, equites, plebei. apud veteres Aegyptios, sacerdotes, milites, opifices, vt scribit Diodorus: apud maiores nostros, Druidæ, equites, agricolæ: nunc sacerdotes, nobiles, plebei. apud Venetos, nobiles, citadini, plebei. apud Florentinos olim, grandes, populares, plebei: & popularium tres ordines; potentiores, mediocres, infimi. Plato quoque, custodes, milites, agricolas constituit: omnes vbique iure, legibus, muneribus, suffragiis, honoribus, priuilegiis, conditione, immunitate aut re quæpiam à se inuicem diuisi. omnes tamen sunt Reipub. ciues, veluti membra corporis eiusdem. rectè enim Augustinus; Dicetne pes, nō sum oculus, non igitur de corpore? igitur valde absurdum debet videri, pace dicam Aristotelis, eiusmodi ciues, partim ciues esse, partim peregrinos. cui enim rei descriptio & rei appellatio congruere debet. Sed obscurius est quod ait Cicero; neminem suæ & Romanæ ciuitatis ciuem esse potuisse, apud Græcos tamen licuisse. ego verò putem eandem esse omnium rationem, & Ciceronis dictum de ciuibz duarum ciuitatum, ad ciues honorarios pertinere. sic enim pro Cornelio Balbo; Multi etiã superiore memoria ciues Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates cōtulerunt. & pau-

lo post: O iura praclara, ne quis nostrum plus
quã vnus ciuitatis esse possit: ne quis inuitus
ciuitate mutetur, nẽ in ciuitate maneat in-
uitus. quod Hermogenianus interpretatur in
l. municipes, ad legem municipalem: vt alterius
quidem ciuitatis necessarius, alterius sit
honoratus cuius. alioqui fatendum erit, eun-
dem ciuem diuersis imperijs ac iussis simul ac
semel obligari, quod absurdum sit. quid enim
facturus est si alter iubeat, prohibeat alter?
quod igitur Vlpianus ad legem municipalem
manumissum duarum ciuitatum, ciuem effici
posse tradit, ad eam quoque pertinet interpre-
tationem. cum autem vna ciuitas alterius im-
perio gubernatur, vt olim praefectura, colo-
nia, fora, conciliabula, municipia, prouinciae
imperio Romano tenebantur, suorum quis-
que ciuium decretis parere cogebatur, salua
tamen imperij Romani maiestate: vt collegae
statutis collegij obligantur, salua Reipublicae
dignitate, ex antiqua lege Solonis qua est in l.
vlt. de collegijs. quod autem Romanis, idem
populis omnibus video licuisse, vt dimissa ci-
uitate propria, possint aliena sine fraude vsur-
pare, si modo recipiantur. Anglos excipio, qui
excedere patria non audent iniussi, vt ex ipso
comite Rotelido, non modo generis splendo-
re & opibus sed etiã virtute clarissimo, didici.
vt enim ad beneficiariũ seu fidelem cõstituen-
dum,

dum, necesse est vt ea conditione natus sit, aut
si alteri suam fidem obligare velit, necessarius
est imperantis & obsequentis consensus: ita
quoque ad ciuem constitutendum, satis est
vt eius imperio, in cuius finibus natus est, ac-
quiescat (acquiescit autem si non apertè dissen-
tit) aut si aliò se transferat, necesse est antequã
cuius dicatur, vt se alterius imperio subiiciat &
recipiat: quod quidem si factum erit, postli-
minio redire non potest, quia cuius alienus fa-
ctus est, & iure ciuitatis peregrinus, vt in cutia
Parisiorum iudicatum memini. quare in causa
Mâcini, qui deditus hosti fuerat, ab eo tamen
repullus, iudicatum est ciuem esse non desisse:
tamen si Tribunus plebis è Senatu iusserat e-
duci veluti peregrinum. peregrinos igitur à
ciuibus hac ratione potissimum distinguemus,
quod hi vel patriae imperijs acquiescant, vel a-
lieno imperio se subiiciant & accipiuntur: illi
quod nec originis imperio acquiescunt, nec se
aliis dederunt, aut cum se dedidissent repullsi
sunt. reliqui sunt foederati, aut hostes, aut neu-
tri. Scribit enim Appianus, se multarum gen-
tium legatos Romae vidisse, qui se suaeque Ro-
manorum potestati permitterent; ab illis ta-
men repullam tulisse. ac tamen si ius peregrinis
dicitur aequè ac ciuibus, propter eam quae est
homini cum homine rationis societate, mult-
tãque liberaliter communicantur, verbis domi-
cilium,

cilium, sacra, forum, viæ, theatra, nullum tamè
est imperium in illos, nisi scelere pactòve se ob-
ligarint: nec ad munera cogi possunt, nisi vbi
suarum fortunarum domicilium collocarint,
vt iurisconsulti tradunt. Veneti annos xiiii.
exigunt, vt in vrbe habitare peregrinus, prius-
quam efficietur ciuis: nec tamen honoribus
fruitur, sed collegiorum societate & imperij
tutela. quòd autem ciues sint, qui originis im-
perio acquiescunt, tamen ex peregrinis nati,
planum sit ex omnibus gentium Germani,
qui eos admittunt ad honores, non item Ve-
neti, nec veteres Romani, nec Athenienses;
nisi quis vtroque parète cius nasceretur, vt est
apud Plutarchum in Pericle, qui legem tulit
μὴ οὐδὲ ἀλλογενὲς ἐπιεικτὲς ἐν δημοκρατίας
περιουσίας, & apud Liliu, vbi agit de iis qui ex
ciuibus Romanis & Hispanis mulieribus nati
erant. apud nos, qui ex peregrinis partibus na-
scitur, æquo iure ciuis est, ac si ex ciuibus nasce-
retur: & bonis parentum peregrinorum (que
nò modò nostris, sed etiam Britannorù ac Tur-
carum legibus fisco vindicantur, nisi liberis in
ipsa Gallia legitimis susceperint) liberè frui
poteest. illud etiam magni ponderis est ac mo-
menti, quòd peregrini iure omnium gentium
imminente bello possunt expelli, ciues etiam
ab iniustis possessoris iure vindicari. tamen si
reges

reges Abissinorum ac Moschouitarum pere-
grinos contrà ius gentium inuitos retinere, ac
liberaliter fouere dicuntur. Sed hæc vberius in
libro de decretis discimus. Ex quibus pers-
picuum sit, definitionem ciuis ab Aristotele
inuectam, Contareno, Sigonio, Garimberto,
Soderino probatam, consistere nullo modo
posse. Sed vt omnis ambiguitas tollatur, quæri
poteest, utrù fœderate inter se ciuitates Rem-
publicam efficiant eandem, puta ciuitates Hel-
uetiorum, & Balticæ vrbes. id quidem Lean-
dro Mutio ac multis sæpe visum est: quòd Hel-
uetiù arctissimo inter se fœdere sociati sunt,
habent præterea cætos eosdem, Badenæ op-
pidum, & pleraque loca inter ipsos cõmunia,
quò magistratus communes mittunt. sed he-
bere commercia mutua, rerum contractuum
fidem, iura connubiorum & hospitij denique
magnam amicitie cõmunionem, efficere non
possunt vt vna sit & eadem Respublica: alio-
qui Gallorum quoque, & Hispanorum, quibus
sunt hæc inter se cõmunia, Respublica ean-
dem sit; quòd falsum est, non etiam si legibus
iisdem vtatur, vt olim Romani, legibus Græ-
corum acceptis: non denique si tanta sit fœde-
ris inter ipsos coniunctio, vt eosdem hostes
persequantur, eosdem amplectantur amicos:
vt sæpe fit inter principes, summa conspiratio-
nis fide & consensu. restat igitur ea quam di-
cebam

cebam imperii societas & coniunctio. Helueticarum autem ciuitates xlii. Rhetorum lli. Balthicæ l. x. x. iis legibus fœdera percussurunt, vt ne alius alii noceant, & iuratos hostes in communem perniciem mutuis auxiliis persequantur. imperii verò nulla societas, nulla coniunctio est. non alio fœdere utebatur Amphictyonum vrbes vli. Aetolorum lli. Ionum xli. quæ tametsi communes quosdam conuentus haberent, vt sua tuerentur, & hostes propulserent, attamen vna quæque ciuitas ab aliis erat imperii iure diuisa: sic Helueticarum ciuitates singule aliarum decretis non aliter obligantur, quam si sponte assentiant, vt in pactis lociorum priuatis. at in eodem imperio, quod pluribus placuit, omnes obligat. aliud sentiendum est de ciuitatibus xli. v. li. Latinorum. xli. Achæorum: totidem Hetruscorum & Germanorum imperialibus oppidis ac prouinciis, quæ Rempublicam constituunt, propterea quòd eidem imperio ac imperatori obligantur. nam Achæi, Latini, Hetrusci singulis annis Imperatorem creabant (interdum tamen imperium diutius prorogabant) Germani perpetuum. & quemadmodum Philippus vterque & Antigonus Macedoniae reges, ab Achæis Imperatores aliquando electi sunt, vt Plutarchus & Polybius tradunt: sic etiam Seruius Tullius, & Tarquinius

Superbus,

Superbus, Imperatores Latinorū creati sunt; Coriolanus, Hetruscorum, vt Dionysius scribit. consimiliter Hispani & Galli reges, Germanorum Imperatores facti sunt. Sœuia verò societas, quæ in annos xl. concepta fuerat, & Balthicarum vrbiū fœdus, hoc tantum differt ab Heluetica societate, quòd hæc in perpetuum, illa verò ad tēpus constituta; salua tamen imperii Germanici maiestate. sunt etiam interdum sanctiora fœdera, quibus ciuitates non modò principum amicitiam, sed etiam fidem colunt, nec aliud præstare tenentur, nec eis aliud imperari potest: vt Traiectum, Ligii, Gueldria, Constantia, Cameracum Austriacis quondam principibus: alię quoque in Germania quamplurimæ ducibus & comitibus suam fidem obligarunt; nihil tamen aliud præstare tenentur, vt vassalli plerique. quòd nihil aliud est, quam quòd veteres Latini dicebant, maiestatem populi Romani comiter conferuare: vt Modestinus in l. non dubito, de captiuis, & Cicero pro Balbo interpretatur; Id habet hæc vim, inquit, vt sit ille in fœdere inferior. nã ciuitas ciuitati coniungi potest, amicitia, societate, spõsione, pactione, fœdere, vt M. Tulli⁹ scribit. Hæc autè quæ diximus, grauissimis imperatorum & regum sententiis comprobata sũt. Cũ enim Tigurinis focii bellum indixissent, quòd cũ Austriacis fœdus percussisset,

Ti.

Tigurini sibi licere docuerit, modò nihil contra socios molirentur. at nemo dubitat, quin Austriaci communes Helueticorum hostes, & quidem capitales essent. quare non prius bellum Tigurinum exitum reperit, quàm Basilea & Constatiz Pontifices, Tigurinos ab Austriaco fœdere disiuuissent: propterea quòd fraudem fœderibus faciebant: non quòd aliorum imperiis, sed pactis suis obligarentur. atque eius rei maius argumētum nullum est, quàm de agris hostium captis à Bernatibus: locia ciuitates prædâ ex æquo diuidi oportere contendebant: Franciscus Gallorum rex arbiter electus, iudicauit ea cuiusque ciuitatis esse propria, quæ propriis non fœdiorum armis quærentur, vt Leander Mutius scripsit. postremò, cum nuper Glarenfes veterem religionem ab iurasset, magna inter socios orta dissentio est: quòd alij fas esse negarent ea fœdera violare, quæ sacro bello contracta fuerant, quibus sanctissimè cauebatur, ne à suscepta religione posthac discedere liceret. Glarenfes se hoc pacto contra ius diuinum obligari potuisse negabant, multò minùs posteros. iam ad arma res prolapsura videbatur, nisi prudentium hominum consiliis acquiescissent, ea lege, vt sua quisque religione ac imperio vteretur. Est etiam cum summi principes ac reges tam arctis inter se fœderibus atque amicitia cospirant,

rant, vt & eosdem hostes habeant & amicos, ac mutuis armis & prædijs aduersus omnes, sine exceptione tueri debeant: non licet fœdus vllum aut amicitiam coire, nisi vtrique consentiant: nisi que fœderibus, se, suosque ac posteros obligant: cuiusmodi sunt fœdera quæ Philippus Augustus cum Alberto rege Romanorum: Ludouicus I X. cum Alphonio rege Castellæ. sanctius est etiam fœdus illud quòd ictum est inter Carolum V. regem Gallorum, & Henricum Castellæ principem: qui in fœdere, superiorem Carolum vti dominum agnouit. quæ fœdera, cum tota antiquitate Gallorum ex archetypis ærarij descripta, mihi exhibuit Carolus Vicinus meus collega, vir & eruditione & integritate clarissimus. Non igitur diuersarum ciuitatum fœdera, cõmercia, iura, leges, religiones, Rempublicam constituunt eandem, sed eiusdem imperij coniunctio. vt rex Hispanus imperium habet prouinciarum magnitudine, ac locorum intervalis longè maximum: singule verò prouincię, multas ciuitates legibus ac moribus diuisas; vna quæque ciuitas aliquot vicos, vrbes, oppida, castra, quæ eodem iure vtuntur: nec vllum est oppidum, quod non habeat singulate quiddam (vt omittam loca cuiusque vniuersitatis propria) quod aliis non communicatur: omnium tamen communes sunt imperij leges, quæ tot populos,

populos, tanta linguarum, morum, & regionum distantia sciunctos, vnus & eiusdem principis maiestate coniungunt. idem quoque de reliquis iudicandum. omnia autem omnium regna, imperia, tyrannides, Republicæ, non alio quàm rationis imperio ac gentium communi iure copulantur, ex quo sequitur, hunc mūdum veluti ciuitatē aliquam esse, & omnes homines eodem iure quodāmodo confusos, quod intelligunt se esse consanguineos, & subiectos omnes sub vnā eandēque rationis tutelam. sed quia illud imperiū rationis cogit neminē, re vera non potest vna ex omnibus gentibus Republicæ. consulari. itaq; principes aut mutuis armis agunt, aut fœderibus, aut bona venia à se mutuo impetrāt, vt res legitimē trāctas & iudicatas extra fines imperij exequātur.

Quid magistratus.

Explicata definitione cuius, magistratum quoque definiamus. sunt enim hæc ciuitatis elementa. hunc igitur Aristoteles imperio, iurisdictione, & consilij capiendi iure describit: in extremo tamen omnia Reipublicæ munera, magistratum nomine complectitur. qua ratione nulli ferē sint magistratus; cū tanta raritas sit eorum, qui consilij, iurisdictionis, & imperij participes sunt. absurdum quoque videatur, eos omnes magistratus appellatione venire, qui munera publica gerunt: alioqui scribas, liētores, cornicularios;

rios, apparitores, carnifices, denique licebit magistratus appellare; qui olim cōditione serui fuerunt, & verius ministri dicantur. vos autem Magistratus, imperium ac potestatem significat. sic enim Dictator, magistratus omnium maximus, populi magister dictus est. atque hæc fuit Aeschines inter & Demosthenem controuersia grauis, cū Aeschines *τῶν πολιτῶν* magistratum esse diceret, Demosthenes negaret, sed munus illud *ἐπιπέλειαν* & *διακόριαν* vocares, magistratum autem imperio definiret. Sed hæc nobis sunt in libro de Imperio subtilius disputata. Sit ergo magistratus, is qui imperij publici partem habet. publicum adieci, vt ab imperio patrio & heredi distinguatur. est autem imperium in magistratu nihil aliud quàm edictum; in principe lex: at frustra quis iubeat, nisi executiones iussa sequantur. cū verò minima pars imperij exequēdi aduersus contumaces in comprehensione posita sit, ex regula Varronis & Vlpiani, consequens est vt is imperio careat, qui prehensionis iure caret. itaque in omnibus ferē ciuitatibus comprehensio minimis quibusque magistratibus permisa est, etiam iis qui vocandi ius non habent: vt Tribuni plebis, tametsi potestate sæpius abuterentur, & in ius vocarent. apud Venetos, Triumuii, aduocatores fontium prehensionem & accusationem habent,

habent, vocationem non habent. apud nos omnibus non modo iudicibus, sed etiā iis quos castelli commissarios vocant, prehensio tributa est; qui tamen à iurisdictione deferuntur. qui plus habent imperij, etiam vocare & multam irrogare possunt pro modo suæ potestatis, tuenda iurisdictionis causa, quæ alioqui inanis esset: etiam multare possunt iudices ij qui iurisdictionem habent minimam, quam prædicatoriam vocamus. aliis multā maior permittitur: quibusdam verberum potestas; nonnullis etiam questio. extremum est cum gladij ius tribuitur, in quo merum imperium posuerunt Iuriconsulti; quia nihil magistratui maius tribui potest, nisi summum imperium accedat: id est, vitæ ius ac necis, quod versatur in summa contra leges clementia vel acerbitate, quæ propria sunt eorum qui summum Reipublicæ imperium habent. igitur imperia magistratuum, gladij potestate ac prehensione, quasi finibus extremis continentur: quæ sæpe rationem habent à iurisdictione diuisam. hæc enim versatur in decretis; imperium in edictis. itaque videmus priuatos iudices & legatos magistratuum, decernere ac iudicare; magistratus ipsos imperare & exequi, cum raro ius dicant. ita cutiæ superiores apud nos decernunt, princeps ipse iubet. Et quoniam Varro quibusdam magistratibus, tribuit prehensionem & viatorem nonnullis

nonnullis vocationem & licentiam: aliis neutrum, videtur eos etiam magistratus appellare qui imperio carent: vt Aediles & Questores: quod appellatione communi non propria fieri puto: quis enim magistrum vocet, qui & ministro caret, nec quicquam imperare potest? id quidem muneribus & honoribus tribuatur, imperio non item. atque in eo Carolus Sigonius & N. Græchius falluntur, quod ex opinione Festi, potestatem illis, non imperium tribui putat. neque enim Grammaticorum regulis hæc merienda sunt, sed Iuriconsultorum, qui potestatem imperio æqualem, interdum maiorem faciunt. Potestatis verbo, inquit Paulus I.C. imperium in magistratu significatur. Proculus verò, qui plenissimam iurisdictionem (sic enim Ulpianus) & omnium vrbanoꝝ magistratuum imperia solus habet, potestas ab Iuriconsulis appellatur, in l. imperium, de iurisdictione. sic usurpauit Alexander Augustus apud Lampridium; Non patitur, inquit, mercatores potestatum: itaq; cum edicti verbis caueretur, ne in ius vocare liceret Consulem, Prætorem, ceterosque qui imperium potestatemve habent, extrema verba de provincialibus magistratibus intelliguntur: alioqui si verum esset quod illi aiunt, non licuisset Aediles & Questores in ius vocare, contra quæ Varro scribit, & Valerius Max. comprobat

bat exemplis. carerūt igitur potestate ac imperio, tametsi Adiles, Prætoris iurisdictionis partem vsurparent, vt est apud Iustinianum in Instituit. Falsum illud quoque, Censores potestatem habuisse; imperio caruisse, vt Sigonius scripsit. at vocationem habuerunt viritum; igitur prehensionem ex regula Varronis. hæc autem ad imperium pertinent. nam quo iure edicta proposuissent (edicta verò magistratuum iussa Latini vocat) quæ videmus apud Lium libro x l. xl l. i. apud Zonaram lib. 11. quo iure Senatores & Equites in ordinem cooptassent, aut legendo præterissent, ciues ad censum vocassent, pignora cepissent, Senatam habuissent, populum vniuersum ad iusstrum coegissent, nisi imperium, vocationem, prehensionem haberent? nam Varro libro v. de lingua Latina negat Prætori exercitum vrbani conuocare licere; Censori, Consuli, Interregi, Dictatori licere. iam verò absurdum videatur Tribunopl. qui minores magistratus vocatur, imperium habuisse; Censores autem magistratus maiores, & qui maioribus auspiciis creabantur, imperio caruisse. Quod autem Aristoteles etiam, iudicandi & consilii capiendi iure magistratum definit, nihil ad imperium. nam qui Reipub. consilio præsent, decernendi quidem, non imperandi ius habent: priuati vero iudices ac pontifices, iudicare ac decernere,

non

non imperare possunt. nullam enim vocationem aut prehensionem, nec rursus viatorem aut licentorem habent. Pontifices, inquit Cicero ad Atticum, religionis sunt iudices; legis Senatus. at neque Senatus ea quæ decreuerat iubere potuit, vt ex Dionysio planum facimus: nec Pontifices vllum omnino imperium, aut viatorem habuerunt; sed eorum iudicia exequabantur Prætores, vt videre est apud Lium & Valerium, de incestis Vestalibus & ignibus extinctis. ita quoque nostri Pontifices, nec viatorem, nec licentorem habet: sed aut viatores & licentores à magistratu impetrant, aut capitales eorum opiniones exequantur magistratus: Quia non licet nobis (sic enim ridiculè) interficere quenquam. quæ verba sunt Iudaorum, quibus ereptum fuerat omne imperium, & Iudæa in prouinciæ formam redacta, xl. annis antè secundam euersionem templi, vt Rabini scribunt: non quòd lege Moysi prohiberentur, vt nostri falsò putant: cum solis sacerdotibus ac legatis, eorumque agnatis, capitales sententias de sceleratis, & capitalia iudicia exercere liceret: vt tradunt Iuriscoisuli Hebræorum in libris Talmudicis titulo Saneidim cap. 111. & ad Hieremiam Caldeus interpretes, id nota dignum putauit, quare cum magistratus municipales Iudaorum animaduersionem modicam in seruos duntaxat haberent

t 2

berent

berent, vt scribit Vlpianus in l. magistratibus, de iurisdictione: responderunt Publio Pontio Iudææ Præfidi, qui Christum leniter ab illis castigari cupiebat, capitale crimen admisisse ex lege Moïsi, sibi tamen non licere mortem cuiquam irrogare. Ex his perspicuum fit, numerum publicorum partitionem tertio capite à nobis allatam, non minus veram quam necessariam esse.

Quid sum-
mum im-
perium.

Veniamus ad imperij summi definitionem, in quo versatur Reipublicæ status, quem Aristoteles το κρείον πολιτεια, siue *κρείον ἀρχη*, Itali signoriam: nos, luuercitatè: Latini, summam rerum & summum imperium appellant. hoc enim percepto, multæ de Republica quæstiones obscuræ ac difficiles explicantur: quod tamen est ab Aristotele, & iis qui de Republica scripserunt prætermisum. Putabam summum imperium vel magistratum creatione, vel prætorum ac penarum potestate defini: sed cum variæ quoque pæne ac præmia, voluntate ac imperio magistratum soleant irrogari, oporteret ipsos magistratus imperij summi societate cum principe copulari; quod absurdum est. perniciosius tamen magistratum omnem Reipublicæ permittere potestatem, vt Soderinus prudenter disputat apud Guichardinum: id enim cum Florentiæ fieri consueuisset, Reipublicæ perniciem attulit.

lit. consimiliter apud Assyrios & maiores nostros magistri palatij semel à principe creati, omnem Reipublicæ potestatem tantisper gesserunt, dum ipsi regnum inuaderent. non erit igitur Republica bene constituta, in qua magistratum omne imperium tribuetur. Itaque Aristotelis, Polybij, Dionysij, ac Iuriscōsultorum rationibus inter se, & cum vniuersâ Reipublicarum historia collatis; video summam Reipublicæ in quinque partibus versari. vna est ac præcipua, in summis magistratibus creandis, & officio cuiusque definiendo: altera in legibus iubendis aut abrogandis: tertia in bello indicendo ac finiendo: quarta in extrema prouocatione ab omnibus magistratibus: postrema in potestate vitæ & necis, cum lex ipsa nec facilitatis vllum, nec clementiæ locum relinquit. hæc enim magistratibus nunquam tribuuntur in imperio bene constituto, nisi extra ordinem premente necessitate. aut si de rebus iis magistratus decernat, sanctio penes est principem aut populum, pro rei cuiusque publicæ statu. Ac principis quidem hæc propria esse Iuriscōsultorum opinio constat; & quidem multò plura: puta vectigalium ac tributorum, numique percutiendæ potestatis, quam solius principis esse aiunt. quanquam hæc magistratibus antea sæpe, atque his temporibus tribuantur. quæ vberius disputata nobis sunt

in libro de iure imperio. in cap. de iure maiestatis. cum autem in democratia & aristocratia par sit imperium optimatum & populi, vt in monarchia regis, consequens est vt ea quoque imperij summa capita populo tribuantur. quæ vt planius intelligi possint, explicida questio est, diuissimè à Iuriscōsulis agitata; nondum tamen definita: vtrum scilicet magistratus habeat merum imperium, an solius principis proprium sit. quam quidem ad questionem definiendam, cum Henricus v 11. Imperator Bononiae esset electus, inter Lothariū & Azonem æqui spōsione facta iudicauit merum imperium solius principis esse. ex quo Lotharius equum, Azo equum tulisse dicitur. cæteri quotquot scribere præter Alciatum, & Molinarum, Azonis sententiam veriolem esse iudicauerunt. sed hæc questio ab hypothefi ad thesım reuocari debet, vt planius intelligatur. est enim merum imperium in sola gladii potestate, vt ex ipso Vlpiano interpretantur. hic autem queri debet, vtrum imperium magistratui à principe datum, siue gladii, siue belli gerendi, siue pacis faciendæ, siue creandi magistratus, seu iubendæ legis, seu præmiorum ac pænarum proprium sit principis, an in magistratum quoque transferatur? omnium enim idem iudicium est. Lotharius vsurpauit Papiniani regulam de officio eius cui mandata est iuris-

iurisdictionis, qua magistratus publici iudicii exercitium habere dicuntur, nec mandare posse: ac sæpius executores & administratores in iure appellari quibus verbis Accursius ipse ius principi; exercitium aliis competere scribit, quod in facto consistit. Azo verba legis interpretatus est ad ius ipsum necessario pertinere, quibus Prætor dicitur pro suo imperio quid facere: aut Præsidentem maximū imperium post principem habere: tum etiam præfectum Aegypti imperium quod illi datum est deponere: hæc summa est argumentorum quæ ab omnibus interpretibus allata sunt: quæ quidem questionem non definiūt, magis etiam ac magis ambiguam reddunt. Neque tantum hæc, sed infinite de iure questiones in magna obscuritate versantur, propterea quod nullus interpretum hæctenus explicauit, quid inter legis actionem & iudicis officium inter sit. ac ne legis quidem actio quid esset in tanta scriptorum multitudine quisquam videtur apperuisse, vt breui planum me facturum spero, & quæ cuiusque vis est ac potestas. nunc illud tantum ad id quo de agitur; esse duo capita iuris vniuersi, legem & æquitatem, à quibus pendet legis actio, & magistratus officium: & quæ ratio legis est ad eius actionem, eadem est æquitatis ad officium magistratus. hoc igitur Papinianus, hoc Vlpianus, hoc veteres illi Iuriscōsul-

ti vulerunt; quæcunque lege tribuntur, et magistratui alteri committere non posse, sed nudam duntaxat habere legis actionem; ac propterea non tam eius esse propria quam legis ipsius: quæ verò eius æquitati permittuntur, ea pro suo iure alteri committere posse. verbi gratia, Prætores ac Iudices publicarum quaestionum (hoc enim exemplum proposuit Papinianus) aliis imperium illud mādare non poterant: nec in iudicando legis acerbitati aut lenitati detrāhere, aut addere quicquam; sed vno verbo, imò vna littera sententiam ferebant, puta A. C. N. L. absoluo, condemno, non liquet. idque factum est ne ab hominis cuiuscunque, sed ab ipsius legis arbitrio, fama, vita, fortunæ denique ciuium penderent. at causæ ciuiles, propterea quòd minus periculosæ essent, nec legibus omnino comprehendi possent: id enim est infinitum, Prætoris vrbani aut peregrini arbitrio relictæ sunt, vt in illis explicandis non legis actionibus, quasi vinculis constringerentur, sed pro sua æquitate ac religione, multa præter legem, aut etiam interdum contra legem decernerent, iudicarent, iudices darent: denique leges arbitrato suo propositis edictis, emendarent, flecterent, lenirent, exacerbarent. hoc igitur propriè magistratus officium quod Bartolus nobile appellauit: & legis actionem, officium mercenarium; meliùs seruire,

seruire, propterea quòd inseruit duntaxat legi: vt quæ priuati iudices, aut arbitri iure dati, aut delegati faciunt, legis actione potius quam iudicis officio facere dicitur, tamen enim Prætor Vrbani non teneretur legis actionibus, attamen iis litigantes obligabat. non quòd magistratus qui iussa legi exequitur, officio non fungatur; sed minus verè ac propriè sic vsurpatur. & qui suo iure imperii, aut iurisdictionem, aut quid aliud eiusmodi habet, eius omnino proprium est: idque alteri mandare potest, vt Vlpianus scribit in l. more maiorum, de iurisdictione. is autem qui mandatam habet, quasi rem commodatam alteri commodare non potest, alioqui furti tenetur. id quod verum est, non modò in priuato, sed etiam in magistratu qui ab alio mandatam habet iurisdictionem, alienam habere scribit Iulianus in l. & si, de officio eius cui mandata est iurisdictione. & quoniam multa magistratibus sine lege permittuntur, multa legibus sunt comprehensa: planum sit ea quæ suo iure habet accepto magistratu, eorum esse propria, cætera legum, aut eorum qui mandauerunt. Ex quo perspicitur Prætores quaestionum publicarum merum imperium non habuisse, nec gladii potestatem: sed nudam executionem, & legis actionem; perinde vt lictorem ipsum, ad quem Brutus verba faciens; Lictor, inquit, lege, age. eum ve-

quod qui semper extra ordinem cognouit de capitali crimine, nullis vinculis constructum fuisse, quin penam arbitratu suo lenire aut exacerbare, dum tamen non excederet modum, ut scripsit Vlpianus in l. hodie. de penis: dicitur gladii potestatem habuisse. eodem modo Romani Consules accepto exercitu, belli gerendi potestatem habuerunt iure magistratus, ut pro suo arbitrio lacerarent aut inuaderent hostem, rationemque comitatus, ac militarem disciplinam sua voluntate regerent: bellum autem indicere aut finire non potuerunt. hoc enim plebis; illud populi proprium erat. hinc deditio Consulium, qui cum Samnitibus & Numantinis fœdera percusserant iniussu. hinc Heluetiorum exercitus icto cum Tramilio fœdere, obides accepit qui capite luarent, nisi princeps id ratum haberet; quia solius principis est bellum indicere ac finire. itaque Cato Cæsarem Gallis dedendum esse suadebat, quod iniussu bellum illis indixisset. cum verò Imperatori pacis faciende potestas, aut indicendi belli certis legibus & conditionibus. permittitur: quod sit extra ordinem, nec mandatum egredi potest, nec alteri mandare, quia non habet id iure magistratus & imperij, sed nudam legis actionem. at Dictator belli, pacis, vitæ, necis, totiusque Reipublicæ potestatem habuit iure magistratus: sed tamen precario, &

quan-

quandiu Reipub. Dictator, qui non proprie magistratum, sed curatione gerebat. Ac tamen proprium est imperij magistratus, nihilominus tamē, nec magistrat' nec honores quibus quæ habet suo iure: sed veluti depositos quousque tempus finiatur, aut is qui dedit repetat. id enim voluit Vlpianus cum diceret, acceptum magistratum deponi, id quod Alciatum conturbauit. quæ autem singulari iure ac legis actione magistratui aut priuato creduntur, mortuo principe, vel eo qui mandauit reuocantur, si res integra sit, ut in procuratore: quæ autem iure magistratus competunt, non item. sed hæc suo loco fusiis. Sed hæc in libro de Imperio sunt à nobis accuratius disputata. Alia questio difficilior est; utrum Senatus decreta principis egeant sanctione, aut eorum qui Reipublicæ summam habent. de principe minus ambigitur, propterea quod sui Senatus & consilij caput est. itaque omnia decreta principis habent sanctionem, nec aliter vim haberent quam si princeps ipse iuberet. quia Senatus nullum imperium, nullam habet iurisdictionem: nisi Principis aut populi potestatem, qui acti Senatus probare videtur quæ non improbat. sed si quid grauius est quod ad maiestatem pertineat, ad principem referri solet; eo quidem iure utimur. sed in populari & optimatum statu, obfuturum est; quia nec populus, nec optimates omnes

omnes consilii de Republica interesse possunt, & vt possint, pernicioſa tamen res est, ac periculi plena consilium sacrosanctum manere in vulgus: sed aliter sanciri nõ possunt quàm intelligantur. illud tamen confirmat Dionysius libro 2. Non enim Senatus Romanorum, inquit, arbiter est, id est *vt eas* earum rerum quas decreuit, sed populus. hinc illa frequenter apud Lium; Senatus decreuit, populus iussit. & cum Scipionis Africani potestatem indicat, Sub vmbra Scipionis, ait, ciuitatem dominam orbis terrarum latere: nutus eius pro decretis patrum, pro populi iussis esse. neque verò quicquam sacrosanctum esse potuit, inquit Cicero, nisi quod plebs populusve iussit, itaque Senatus consulta duntaxat annua fuisse, contra quàm Conanus putat; auctor est idem Dionysius libro v i. itaque vt apud Athenienses, quemadmodum Demosthenes aduersus Aristocratem scribit. nec populum aut plebem tenuisse: non aliter ac magistratum edicta, qui leuiores duntaxat multe irrogationem habuerunt post legem Aterinam, grauioris autem irrogatio ac mulctatio, fiebat iudicio plebis: vt videre est apud Lium libro xv. & vbique apud Valerium. quare cum solius populi proprium esset legem iubere, nec magistratum iussa, nec Senatus decreta leges dicebantur, & à legibus plurimum differebat, tum

pena,

pena, tum sanctione, tum etiam vi ac potestate. nam in lege sancienda, non modò magistratus, sed vniversus populus iurabat in legem, vt scribit Appianus libro 1. bellorum ciuilium. itaque x i. tabulis & sacras legibus comprehensum erat, ne quis legibus solueretur nisi per populum. & quemadmodum conentionis leges derogare non possunt iuri publico: nec collegiorum statuta municipalibus: neque lex municipalis ciuitatum moribus: nec ciuitates legibus imperi: ita nec priuati magistratum imperio derogare poterunt; nec imperia magistratum, Senatus auctoritati: nec auctoritas Senatus, plebis potestati: nec plebis potestas, maiestati populi; penes quem fuit totius imperii summa. Sed quoniam periculosum videbatur consilia Reipublice manare in vulgus (id autem necesse erat si omnia decreta Senatus à populo sanciretur) Senatui tributum est à populo, vt cetera quæ ad Republicam pertinerent administraret, excepta creatione magistratum, legum ferendarum, belli & pacis, vitæ ac necis & extrema prouocatione, quæ propter imperij maiestatem populus sibi reseruat: vt videre est in oratione M. Valerii Consulis apud Dionysium, & ex ipsius Polybii sententia: in reliquis ne Senatus potestate abuteretur, permisum est Tribunis plebis aduersus omnia Senatus consulta intercedere. itaque cum

Senatus

Senatus haberetur, stabant Tribuni pro fortibus, nec prius Senatusconsultum ratum erat, quam Tribuni litteram T. assensionis indicem superferissent. postremis temporibus in Senatum licuit venire. que igitur Senatui vel magistratibus tribuuntur, ratione habent à summo imperio diuisim: alioqui fatendum sit summum imperium in iis esse qui ab aliis acceperunt, quæ si absurda videntur, absurdum quoque debet videri quod Polybius affirmat, Reipublicæ summum imperium partim in populo, partim in Senatu, partim in Cōsulis fuisse: ac propterea imperium temperatum videri ex optimatibus, regno ac populo. quam opinionem Dionysius ac Cicero arripuerūt: deinde Maciællus, Contarenius, Th. Morus, Garimburtus, Manutius, vehementer probarunt: qui nobis sunt hac disputatione refellendi: propterea quod ad historiam Reipublicarum penitus intelligendam magnam habet ea disputationis momentum. cū enim acerrima contentione ageretur apud Florentinos, de libertate populo restituenda, nec tutum videretur, & perniciosum esset imperii arcana manare in vulgus: decretum est oportere à populo semota sece plebeiorum, qui per leges magistratum capere non possent, leges iuberi ac magistratus creari: cetera per Senatum & populi magistratus explicari. sic enim Guichardinus

diuis scribit. Ex quo etiam planum fit, imperii summi ius in his præcipue versari. Prius igitur in omni Republica intueđum est, quis imperium magistratibus dare & adimere, quis leges iubere aut abrogare possit. vtrum vnus, an minor pars ciuium, an maior. hoc percepto, facile intelligitur qualis sit Reipublicæ status. nihil enim quartum esse, at ne cogitari quidem potest. neque enim virtus aut vitium efficit Reipublicæ varietatem. siue enim princeps iniustus sit, siue probus, monarchia tamē est. idem de optimatibus & populo iudicandum: qui vt nihil aliud habeant quā magistratuum creationem, summum imperium habent, & ab iis status Reipublicæ pendeat necesse est. hunc igitur statum optimatum dicemus aut popularem (his verbis vtamur, ne specie virtutis ac vitiorum Aristocratix, Oligarchix, Democratix, & Ochlocratix appellationibus sæpius vti cogamur) iniustō magis si præter magistratū creationē, belli quoque ac pacis, vitæ ac necis, legum denique & prouocationis potestas adsit, hæc autē non modō in Monarchia, sed etiam in optimatū ac populi statu semper fuisse constat. quod enim dicitur à Senatu & Præfecto Prætorio prouocadi ius non esse, ad ius ordinarium pertinet, quia principem vel populum extra ordinē appellare licet, quod Arcadius supplicare dixit, cum rei nouitas

tas postulat, aut grauitas personarum . sed ne infinitum fit ex historiis omnia persequi ; Atheniensium, Romanorum & Venetorum exemplis vtemur , vt falsum esse doceamus quod illi de Romanorum temperato statu tradiderunt.

Status Romanorum.

Sic igitur existimo, Romanorum statum Polybij, ac multo magis Dionysij & Cicero nis ætate omnino popularem fuisse . nam ex ætis vrbe regibus, prima lex à Bruto de imperio lata est ad populum ; vt annui Consules à populo crearentur . sic enim Linius ac Dionysius tradunt . ex eo constat omne imperium consulare à populo peti & impetrari debuisse . quòd igitur autem regni speciem in consulibus fuisse, tam falsum est, quam si quis dicat, Praefectum Prætorio sub Imperatoribus Romanorum, aut Bassam maximum apud Turcas, vel etiam Palatii magistrum sub regibus Gallorum, regiam potestatem habuisse: quod per se ipsi maxima quæque in Republica gererent & quidem hi potestatem non modò maiorem quam consules, sed etiam perpetuam habuerunt . quare si absurdum est Regiam potestatem in magistro militum, multò absurdus est in Consulibus collocare . postea docebimus potestatem Tribuni plebi . Consulari maiorem fuisse . venio ad Senatam, in quo Aristocratiæ speciem posuerunt : cum tamen ius omne ac imperium

imperium à populo haberet . quippe Senatorum delectus populi arbitrio vel iussu fiebat; Maiores nostri, inquit Cicero, ita magistratus annuos creant, vt consilium Reipub. prepererent sempiternum: deligerent autem in id consilium ab vniuerso populo, adituque in illud summum ordinem omnium ciuium industria pateret . Postea populus vt eo labore se leuaret, lege Quinia Tribunitia, vt est apud Festum, iussit Censores optimum quenque ex omni ordine curiatim legeret . Censores autem à populo vt reliqui magistratus creabantur, consequens est igitur imperium quantumcunque fuit populo acceptum ferre . vbi nam igitur Aristocratiæ Senatorum ? nam si vlla est, eadem in regno fit oportet, vbi consilium à principe constitutum, parem atque Senatui Romanorum potestatem habet: quem tamen imperij societate cum principe copulare, non modò stultum, sed etiam capitale est: idem iudicandum relinquitur de Senatu Romanorum, quem isti cum populo in partem imperij vocant: id est dominos cum seruis & procuratoribus imperij societate coniungunt . tenemus igitur omnia Senatus & magistratum impetrari, in arbitrio & voluntate populi fuisse . quod satis esset argumenti ad iudicandum statum fuisse omnino popularem: sed altera quoque lex à P. Valerio Bruti collega lata est, quam

f

Linius

Liuius appellat præsidium vnicum Romanæ libertatis, qua primo capite cautum est, vt aduersus omnes magistratus, ad populum liberè prouocaretur. altero capite, ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberaret, aut necaret, aut pecunia mulctare vellet: deinde ne quis imperium haberet, nisi cui à populo datum esset, adiecta capitali pœna. in eo quoque sibi consentiunt Liuius, Dionysius, Valerius, Plutarchus & Pomponius. nam ea lex de prouocatione, quòd sepius violaretur, ter in eadem gente lata est, à P. L. & M. Valerijs. vbi nam aristocrata in Senatu, vbi regnum in Cõsulis, qui nec ciuem verberare, nec mulctare cõtra prouocationem poterant? quòd autem belli ius omne esset in populo, planius est quàm vt egeat exemplis. nam id Senia lege sub regibus cautum erat, vt Dionysius tradit, multò magis post regium. Liuius libro IIII. Controuersia fuit, inquit, vtrum populi iussu bellum indiceretur, an satis esset Senatusconsulto: pericere Tribuni denunciando se delectum impedituros, ni Quinctius ad populum ferret. omnes centuriæ iussere. consimiliter lege Acilia bellum aduersus Antiochum susceptum est. ius autem verberandi, libertatis, exilij (iam de nece dictum est) in populo fuisse planum est ex lege, Portia Tribunitia, lata Valerio & Appuleio Cõs. an-

no ab V. C. C. D. LIII. (fallitur enim Sigonius, qui à Catone Censorio latam scribit) qua lege verbera sunt à corpore ciuium amota: qua lex anno centesimo post Sempronij rogatione sanctius confirmata est, adiecta pœna perduellionis. Quid igitur Polybius? Si quis, ait, ad populi potestatem se conuerterat, putabit Rempublicam esse popularem: si verò ad Senatum, iudicabit imperium optimatum. quia consilio publico præest, ararij potestatem habet, legationem admittit ac dimittit, de conuersione, perduellione ac veneficijs cognoscit. in eo multa peccat, vt etiam in explicanda potestate populi, quem cum plebe (vt Græci fere omnes) magno errore confundit. nam quæ in Senatu maxima fuerunt, omisit: quæ sine populo fieri non poterant, Senatui propria fecit. nihil enim maius habuit Senatus quàm illud S. C. VIDEANT Cõs. &c. quod veluti gladium extremis Reipub. reפורibus exeruit in Sp. Melium, Gracchos, Saturninum & Cæsarem. habuit quoque Dictatoris creandi potestatem, sed duntaxat extra ordinem. nam Interrex à Consule, Dictator ab Interrege decreto Senatus, cum res ita postularet, creari solebat. qua ratione, inquit Dionysius, Senatus plebem fefellit. sed illud imperij arcanum Tribuni plebis facile detexerunt, nec Dictatorem optima lege creari diu permiserunt, id est, sine

prouocatione : sic enim Festus optimam Dictatoris legem appellat. cum autem magistratus omnes creato Dictatore abdicarent , Tribunus plebis imperium retinebant, inquit Plutarchus, & aduersus Dictatorem ciues intercessionem iuuabāt: vt aduersus Fabium Maximum Dictatorem, cum de Minutio magistro militum pœnas exigere vellet: Tribuni perfecerūt, vt pœnæ metu liberatus, Dictatori potestate par esset. quod de capitalibus iudiciis tradit Polybius, falsum esse docuimus in lege Portia, Valeria, Sempronia. sic enim Liuius Senatorem loquētem inducit, Per Senatum agi de Campanis, qui ciues Romani sunt, iniussu populi non video posse. at Campani cum Annibalem diu fouissent, maximo crimine perduellionis tenebantur. Cur ergo, dicit aliquis, iniussu populi tot ciues à Senatu, plures etiam à magistratibus supplicio affecti ? cuius rei cum infinita sint exempla, nullum tamen illustrius est, quam de exercitu qui ad Rhegium in bello Imperatore mortuo scribam elegerat: Senatus, inquit Valerius, tam acerbè tulit, vt milites in urbem reuocatos capitis damnauerit, & quotidie quinquagenos verberibus cæcos securi percussit, tum etiam sepeliri, ac mortem lugeri vetuerit. M. Fuluius Tribunus plebis frustra clamare : morem maiorum violari : leges sacratas à Senatu conuelli. Appius verò Consul

Consul in exercitum militaris discipline proditorem inuectus, centuriones, signiferos, duplicariōsque verberibus, non in castris, quod Imperatori licebat, sed in media Vrbe cæcos morte affecit : reliquæ multitudinis decimum quæque ad supplicium legit. Consimiliter Senatus plerosque legibus soluebat contra leges sacratas, & ante legem Corneliam. cui obiectioni responderet quidam Iurifconsultus: Non quid Romæ fiat, sed quid legitime fieri debeat spectandum esse. neque enim ex abusu, sed ex ipsis Reipublicæ institutis iudicandum est de ita ciuitatis. nam Triumviri capitales, qui duntaxat in seruos, & extremæ fortis peregrinos animaduersionem habuerunt, non tantum ciues, verum etiam magistratus ipsos, & quidem Curules, in carcerem coniectos capitali supplicio affecerunt, vt videre est apud Valerium Maximum. licebat tamen cuique maiestatis illos accusare, vt Ciceronem Clodius perduellionis apud plebem damnauit, quod de coniuratis iniussu populi supplicium sumpsisset. sed illud quoque iudicium Ciceronis rescissum est, quia non nisi à populo iudicari potuit. hinc certamina plebis aduersus patres, & magistratum inter ipsos, cum imperio contra leges abuterentur. fuerunt igitur in magistratibus magna imperia, sed tamen moderata: in Senatu maior quam in magistratibus au-

cloritas: in plebe maxima potestas: sed ipsius Reipublicæ maiestatem & summum imperium in populo fuisse, nemini dubium est in eam rem penitus inuētū: tūm exiis que diximus, tūm etiam ex eo quod populus inter patricios & plebē, veluti iudex & arbiter controuersias dirimebat. cūm enim Senatus plebem opprimere, aut plebs in Senatum insurgere conaretur; nullus erat componendæ seditionis modus, nisi Consules ipsi, aut creatus Dictator populum rogaret quid fieri vellet, vt videre est in tribus secessionibus plebis: maxime verò in illa tanta tamque diuturna contentione, qua patricij plebiscita; plebs Senatus consulta pertinaciter respuebat. nam L. Valerius, & M. Horatius Cōs. conuocato populo, vt est apud Dionysium, legem tulere comitiis centuriatis, vt plebiscita Senatū tenerent. repente seditio coqueuit. sed paulatim Senatus plebiscita repudiare: Tribuni furere: Senatui inter cedere. rursus anno decimo ac cētesimo post Q. Philo Dictator creatus, eadem legem ad populum tulit, vt plebiscita perinde vim legis haberent, ac si populus iussisset. illud etiam vno capite cauit, ne leges centuriatis comitiis ad populum ferrentur inconsulto Senatu. ad plebem vero inconsulto Senatu ferebatur, ac propiterea aegre impetratum est à patricijs, quin plebiscita saepe violarent: quousque Dictator

cloritas: Dictator Q. Hortensius eadem legem anno post quinquagesimo ad populum ferret. atq; hinc imperij Romani labe, quòd plebi, hoc est, infimæ multitudini permillum sit legem iubere, qua perinde tenerentur ciues, ac si populus ipse iussisset. impetrauit etiam plebs, vt omnes Magistratus ac Pontifices crearet, præter Consules, Prætores, ac Censores. præterea iudiciorum publicorū, præterquam capitulum potestatem; vt que bellum à populo indictum finiret, ac imperium à populo datum prorogaret. tandem cetera quoque plebs impellentibus Tribunis arripuit: bellum sepius indixit, vt rogatione Sulpitia, Manilia, Gabina, quas ad plebem contra morem maiorum Tribuni tulerunt, & optimos quoque contra leges sacras exilio damnarunt. ex quo factum est, vt à populo ad plebem; à Democratia ad Ochlocratiam, & fecem populi summa rerum delaberetur, iis maxime temporibus quibus Gracchus vterque, deinde Lilius Drusus, post etiā Saturninus ac P. Sulpitius Tribuni pl. vrbem suo ciuiūque sanguine foedarunt. siue igitur populo, id est quinque classibus (nam sextæ nulla ratio habebatur in maioribus comitiis) siue plebi, hoc est omnibus ciuibus præter patricios in xxxv. tribus promiscue diuisis imperij summam demus, perspicuum sit cuiusmodi statum esse popularem. Senatum verò au-

ctoritatem omnem à populo habuisse, nec sine populi iussu aut assentione quicquam potuisse: aut quæcunque iuberet populi nomine iussisse. quid autem interest ad statum Reipublicæ iudicandum, an populus ipse iubeat, an suo nomine iubeatur? absurdius tamen videtur id quod vnus est, puta regiam potestatem, duobus Consulibus tribuere velle, cum multo maior fuerit in Tribunis. neque enim verum est, quòd Carol. Sigonius in cap. de magistratibus scripsit; Consules ab omnibus magistratibus concionem auocare potuisse, ab iis neminem: cum nihil frequentiùs occurrat, quàm intercessio Tribunorum aduersus Consules. scribit Linius libro XLIII. bona Trib. Gracchi, eius qui Consul & Censor fuerat, à Tribuno plebis consecrata, quòd in multa pignori- busque capiendis, intercessioni Tribuni non paruisset. idem Claudio Censorio diem dixit, quòd concionem à se auocauisset. L. quoque Flavius Trib. pl. Metellum Consulem; alius Appium Ceforem in vincula duci iussit. vt est apud Linium libro IX. idem libro II. Tribunus, inquit, viatorẽ mittit ac Consulem: Consul licetorem ad Tribunum priuatum esse clamitans, sine imperio, sine magistratu. Drusus tamen Trib. pl. Philippum Consulem, quòd se in concione interpellaret, obtorta gula per viatorem in carcerem adegit, vt scribit Florus cap.

cap. I. v: at Tribuni sacrosanctum corpus attingere violandi causa, capitale fuit. quin etiam Vectius impunè cæsus est, quòd non assuetus esset Tribuno. denique tanta potestas erat Tribunipolis, vt non modò Senatus, sed etiam magistratum & collegarum, ipsiusque plebis acta vnus sua intercessione impediret: nec vltius progredi poterant, nisi priùs imperium illi à plebe solenni iure sufragiorum abrogaretur. argumento sit M. Octavius Trib. pl. qui vt est apud Plutarchum, omnibus collegis ac Tiberio Graccho legem Agrariam ferenti solus intercessit. neque enim lex ante perfecta potuit, quàm imperium illi adimeretur sufragio plebis. postremò, creato Dictatore, soli Tribuni imperium retinebant, cum ceteri magistratus abdicarent. igitur si regia potestas in Consulibus; multo certè maior in Tribunis: nisi obiciant ea, quæ tanti facit Contarenum, ornamenta regia defuisse; propterea quòd in Vrbe semper, & inter plebeios homines versari oportuit, sine facibus, sine licioribus, sine sella curullis, sine vocatione, sine iurisdictione; vt ob eam causam Plutarchus in quæstionibus, & Linius libro I. magistratus esse negarint. sed his omisissis, cum ciuium omnium bona, fortuna, libertas, vita, mors, totiusque Reipublice status, imperia, iura, leges, bella, federa, magistratum denique ac pontificum ipsiusque

fuisque Senatus auctoritas à populi voluntate
 penderet; quis amplius dubitet Rempub. fuisse
 popularem? magis quidem Athenicis quam
 Romani populares; vtrique populares tamen.
 Hæc à nobis fufius difputata funt, vt Polybij,
 Ciceronis ac Dionyfij de temperato Reipub.
 ftatu opinionem cofutaremus; noftam tueremur,
 que vera fit an falfa, nõ affirmabo: fed veri
 tamen fimilior eft quam illa. Nunc facile eft
 Maciauelii, Contareni, Sigonij, Manutij, & alio-
 rum qui in eadem fententia fuerunt, refelle-
 re argumenta. Pofuerunt enim ex ipfius Poly-
 bij ac Dionyfij fententia, Lacedæmoniorum
 que ac Romanorum: deinde etiam Venetorum
 Reipublicas ex his tribus, que dixi, generibus
 efle temperatas ac modicè confufas. Quòd ad
 Lacedæmonios attinet, videtur Ariftoteles iis
 errandi occafionem præbuiſſe, qui temperatū
 Reipublicæ genus efle putarunt; propterea
 quòd aliorum fententias reuulit, qui partim
 popularem, partim regiam, partim optimatū
 efle dicerent, quos non refellit. fed cum subla-
 ta difputazione tria duntaxat Reipublicarum
 genera pofuerit, non amplius quærendum vi-
 detur quid de re tota fentiat, cum apparet quid
 fcripfit. Si quis tamen eius Reipublicæ ftatum
 penitus intelligere vclit; neque ex Ariftotele,
 quem Plutarchus tacitè refellit, neque à Xeno-
 phonte, qui de moribus duntaxat iudicauit.

fed

fed ab ipfo Plutarcho hauriendum: qui Lacedæ-
 monia profectus eft, & antiquiffimos rerum
 Laonicarum fcriptores conquliſit, vt verius
 ac melius ſcriberet.

Is igitur ſcribit Lycurgum regia potestate
 ſublata, Senatum xxviii. virorum creafle, Status Lacedæmoniorum.
 quibus coniunxit duos reges, Charilaum fra-
 tris filium, & Archelaum, qui ab Hercule ge-
 nus ducebant, lege promulgata, vt Senatus ille
 xxx. virorum omnia decerneret que ad Rem-
 publicam pertinerent, deinde populus decreta
 Senatus ſanciret. nihil aliud eſt à Lycurgo
 de ftatu Reipublicæ conſtitutum. nec vlli ma-
 giftratus creati præter magiftrum iuuentutis.
 regibus autem quaſi ducibus belli gerendi cu-
 ram dedit. Dionyſius quoque libro 11. confir-
 mas, Lycurgum populo permiſiſſe vt leges iu-
 beret, magiftratus creare, bellum indiceret ac
 finiret. ex quo perſpicuum fit, Lycurgi ftatum
 omnino popularem fuiſſe. fed cum populus
 decreta Senatus plerunque ſancire nollet, vt
 Plutarchus tradit, Theopompus ac Polydorus
 reges, anno trigeſimo ac centefimo poſt Ly-
 curgum, imperium illud ſummum populi tran-
 ſtulerunt ad Senatum, quaſi oraculo iubente;
 ne populus ereptam ſibi poteflategem ingerer-
 tum Ephoros quinque cum annua poteflategem
 creati voluerunt à Senatu, quaſi ſpeculatores
 regum & Senatus, ne tyrānis viſurparetur. nam
 reges

reges, præter nomen nihil habuerunt. in quo Maciaellus & plerique alij fallunt, qui affirmant vnum duntaxat regem fuisse. at si regia potestas, quæ vnius propria esse debet, duorum communis sit, erit & plurium: ex eo igitur popularis imperij, secuta cõuersio est in optimates. nihil enim populo relictum est in imperio loci. hoc tantum, quod vno ex optimatibus mortuo, cum candidati præterirēt, vt quisque gratissimus erat, sic maiores plausus ferebat. tum arbitri qui sub tecto latebant, eum qui plausu maior exceptus esset, Senatorem renuntiabant. sed nullæ tabellæ, nulla suffragia, nulla denique ratio comitorum. Ephoros quinque annua potestate creabant optimates: qui magistratus omnium maximus erat. nam regibus ciues omnes præter Ephoros, reges Ephoris assurgebant. iidem Ephori ciues ac reges ipsos arbitrati suo mulctabant, & omnium iudiciorum præterquam capitalium, ius habebant, vt est apud Xenophontem. quintiam rex Agis in carcerem ab illis coniectus, & supplicio affectus est, cum populi mores emendare, ac leges Lycurgi restituere conaretur, & antea sepe regibus capitalem accusationem intentauerant & in exilium miseram, vt in Agide & Cleomene Plutarchus scribit. si igitur Polybius ac Dionysius regie potestatis speciem nomini tribuunt, debuerant in rege

facro-

facrorum, qualis fuit apud Romanos & Athenienses, non in Consulibus regnū stabilire: aut regiam potestatem Ephoris quoque cõmunicare, qui tam imperiosè se gerebāt, vt inuente magistratu omnibus ciuibus edicerent *καταπελάσσειν τὸν μισθαυχόν*, id est radere multam, quemadmodum Aristoteles scribit, non aliam ob causam, quàm vt ciues intelligerēt eorum iussis obediendum esse. ex quo intelligitur iunioris, Polybij ac Dionysij, præclara specie se texisse: sed rationibus oportet quare quicque ita sit docere, non auctoritate. quamquam nostræ sententiæ magnos quoque auctores habemus; Thucydidem, Xenophontem, Aristotelem, & Plutarchum, qui vno consensu tradunt Athenienses cum Lacedæmoniis annos amplius xxx. grauissima bella gessisse, vt alteri populares, alteri optimatū status in tota Græcia stabilirent. nam victis Atheniensibus, Lacedæmonij statum popularem euerterunt, optimates triginta, qui tyranni sunt appellati, summo imperio præfecerūt. id quod apertius Demosthenes in oratione contra Leptinem scribit, Senatores rerum dominos esse in Republica Lacedæmoniorum: populum verò apud Athenienses. quare æquius erat vt Polybius, Dionysius, Contareus, Maciaellus, tot ac tam multos scriptores, ac tantæ auctoritatis prius coarguerent, quàm Lacedæmoniorum

rum

rum statum ex optimatibus esse negarent. rectè igitur Aristoteles tres omnino Reipublicæ status laudabiles posuit, at totidem vitiosos: qui tamen plures tribus esse nequeunt, vt antea dixi; cum nihil referat quoties de statu quæritur, probi an improbi sint qui imperio præsint: neque enim minùs ciuis est vir sceleratus quàm bonus. & optimus quisque vir, pessimus ciuis est, quia solitudinem quærens, totus in cælum contemplatione fertur. quare vnum ex omnibus ciuibus præesse oportet: aut plures vno, minore tamen ciuium partem: aut omnes, siue ex omnibus plurimos. nihil aliud fingi potest. erit quidem aliud imperium alio magis populare: sed populare tamen. hac proposita disputandi regula, consequens est apud Venetos, vnum aliquem summum imperium tenere: aut minorem partem ciuium: aut omnes, seu magnam omnium partem: hoc est Monarchiam esse, vel Aristocratiam, vel Democratiam. igitur planum fit ex ipsius Contareni, Sabellici, & Bembi scriptis, Venetiam ab originis suæ primordio popularem fuisse, postea temporis decursu, ad optimates delapsam. si enim popularis fuit Respub. Romanorum, vt antea docuimus, si popularis Atheniensium, vt omnes fatentur, Venetorum quoque Respublica initio popularis erat: verum illud; hoc igitur. Prima lex imperij popularis
omnium

omnium maxima, quàm à Solone latam scribit Plutarchus, ea ipsa est quàm Brutus primus omnium Consul, quàm Valerij tres tulerunt, vt esset ab omnibus magistratibus prouocatio ad populum. hanc quoque legem vt omnium antiquissimam nascente Venetorum Respublica latam scribit Côtarenius, cum Veneti simul in eadem ætataria coaluerint. id autem Caroli magni temporibus contigisse narrat, cum antea in scopulis huc illud dispersi Reipub. formas singulares haberent. neque verò antea hoc tempus duces illos aut Senatium, aut magistratus creati memorantur, sed primus omnium Paulus Anafatus anno Christi DCCCXI. dux est electus. antea cuiusque pagi summus erat & imperium ab aliis diuisum. itaque fallit Manutius, qui Rempub. Venetorum MCCXX. annos in eo statu floruisse affirmat: rectè Iouius DCCC. cui congruit Gianotus Donatus ciuis Venetus, qui accuratissimè de Repub. Venetorum scripsit. non enim quæritur quo quæque ciuitas tempore condita sit, sed quando quæque Respub. caperit, aut deserit eodem statu vigere. cum igitur omnes in eandem urbem coissent, lex illa de prouocatione, quæ popularis imperij rationem continet, non ad optimates aut patricios, qui nulli erant, sed promiscuè ad populum, id est, ad ciuium omnium multitudinem simul coactam
lata

lata est. negat enim Contareus patriciorum ac plebeiorum discrimen fuisse, cum ciues omnes eodem iure conferentur, atque eiusdem imperij popularis participes essent. nam Vespucius apud Guichardinum in oratione quam habuit Florentiæ pro statu optimatum (agobatur enim de conuertenda Florentinorum Republica) exemplum vrbis Venetæ proposuit: Soderinus verò populare imperium tuebatur, & eos qui Venetiis Rempublicam gerunt, docebat errore patricos vocari: cum nihil aliud essent quàm ciues, reliquos esse peregrinos: cui consentaneum est quod Gianoius Donatus, ciuis Venetus, in eo libro quem accuratè de Repub. Venetorum scripsit, verbum Gentilhuomo, nusquam in monumentis Venetorum vsurpari, ante tempora Sebastiani Ciani, hoc est, ante annum M. C. L. X. V. quòd quidem si Veneti fateantur, Respublica planè popularis erit, cum illa ciuium omnium multitudo, peregrinis exclusis, summum ius prouocationis habeat, magistratus omnes ac imperia tribuat, leges deniq; iubeat, vt scribit Contareus: addo etiam belli ac pacis, vite & necis potestatem; vt videre est apud Bëbum in bellis susceptis aduersus Iulium Pontificem max. & Ludouicum regem Gallorum, quæ non ante gesta sunt, quam populus suis suffragiis itulisset. nec obest quòd interdum bella suscipiantur

tur decreto Senatus sine populi iussu, cum id sæpissimè quoque fieret apud Romanos & Athenienses. ac tamen rarè sunt prouocationes à decemviris & x. l. viris, ne libera prouocatione sæpius admilla scelerum impunitas consequatur; nihilominus tamen interdum quæstiones capitales propter ciuium dignitatem, aut sceleris atrocitatem ad populum deferuntur, vt videre est apud Bëbum, in iudicio Ant. Grimani, qui propter generis splendorem & potentiam à populo iudicatus est, eulioque damnatus. nec si iudices supplicia de sceleratis sine prouocatione sumunt, propter eà necis ac vite ius habent, cum legibus obstricti teneantur, nec merentes morte liberare possint: hoc regis est, aut populi, aut optimatum, apud quos clementia contra leges locum habet. itaque Cicero veniam pro Ligario precatu à Cesare; Apud iudices, inquit, nunquam egi hoc modo: ignorete iudices, errauit, temerè fecit, si vnquam posthac: ad parentem sic agi solet. apud iudices; non fecit, non cogitauit, falsi testes, sicum crimen. Quod si decemviri aut x. l. viri præuaricantur, exacto magistratu aculari possunt. videmus igitur illa que ad imperij maiestatem pertinent, populi Venetorum, id est, ciuium omnium esse propria. cætera ferè à decemviris gerantur: quòd si maioris momenti res est, accire solent

septem viros: si dissident inter se, adhibentur quoque x vii. viri praefultores: si ne inter ipsos quidem concueniat, aut grauioris momenti res videatur, ad Senatum: si nec in Senatu transigi possit, aut ad imperii maiestatem pertineat, fertur ad populum: vt apud Carthaginienses (quorum imperium populare fuisse tradit Aristoteles) fieri solebat. Iam verò cum sexdecim creandorum magistratuum genera sint, idque sorte, vel electione, vel vtroque (quibus adiicienda sunt duo genera regiae potestatis, cum omnes, vel pauci ab vno creatur) nullum tamen Aristoteli magis populare visum est, quam omnes magistratus ab omnibus ciuibz creati: vt apud Venetos; in illa quae dixi ciuium omnium multitudine (quoniam reliqui Contareno ac Sigonio peregrini, non ciues habentur) omnes ab omnibus imperia consequuntur; & quidem sine vlla ratione, census, nobilitatis, eruditionis, dignitatis: cum tamen apud Athenienses, qui omnium maxime populares fuisse dicuntur, magna ratio census haberetur, nec quarta classis, quae caeteras multitudine longe superabat, vllus esset aditus ad honores ex lege Solonis, quousque Aristides legem abrogauit. quin etiam sorte, quae ipsa nullum virtuti relinquit, nec honestati locum, maximi qui; honores mixtis suffragiis apud Venetos tribuuntur: at nihil magis populare

Aristo-

Aristoteli visum est, quam forti magistratum permittere creationem. contra vero apud Lacedaemonios, quorum Rempub. suae similem facit Contareus, nullus omnino forti locus erat. Quae cum ita sint, non video cur Contareus, Rempublicam Venetorum ex triplici genere temperatam esse putet. est, inquit, in magno concilio popularis: in Senatu optimatum: in duce regia potestas. sed vnde annum imperium Senatui, duci, magistratibus, nisi à populo? dux autem ne vocationis quidem aut prehensionis ius habet. neque verò latis est armis illum & imperio spoliasse: adhibuerunt etiam decem viros exploratores, ac libertatis custodes, qui supplicium de Faliero duce sumperunt. at imago ducis est in numismate; dat nomina factis; & vbiq; regis speciem intueri possis, inquit Contareus, potestatem nusquam, idem quoque dici poterit de Consulibus Romanis, & Archonte Atheniensium: & eadem ratione Athenis regnum imperio populari confusum dicemus idem etiam iudicandum relinquere de statua veste purpurea & aurea corona insigni; addo sceptrum ac diadema, quae rex Venetorum gestare prohibetur: regis speciem & imaginem intueri licet, potestatem nusquam. si hoc absurdum, illud quoque. profecto consimiliter faciunt vt indocti pictores, qui cum virginem Mariam in stabu-

t 2 lo

lo malè recto parientem constituent, eandem aurea veste & corona nobili sollecissimo exornant. & quoniam Cōtarenus eos tantum quos vocat patricos, ciues esse arbitrat, ceteros omnes haber loco peregrinorum, fecutus eius definitionem ab Aristotele inuectam: necesse est ista ratione Rempub. Venetorum popularem dici, vt Soderinus diserebat. ac ipse Cōtarenus fatetur, in magno ciuium concilio popularis imperii rationem inesse. neque enim ciuium magnus numerus statum efficit, sed illud spectandum, an omnes ciues imperii participes sint: alio qui ne Atheniensium quidem Respublica Periclis tempore quo maxime florebat, popularis dicitur. quia tamen non plures $x\ 1\ 1\ 1\ 1$. millib. & $c\ c\ c\ c$. millib. ciuium vtroque parente Periclis temporibus censæ feruntur, quinque millib. qui pro ciuibz irreperant publicè venditis: sic enim Plutarchus scribit in Pericle. post aucta multitudine censæ fuerunt $x\ x$. millia ciuium decem peregrinorum, & $c\ c\ c\ c$. millia feruorum, vt Athenzus tradit. Demosthenes in oratione contra Aristogitonem scribit, $x\ x$. millia ciuium suis temporibus Athenis censæ fuisse: non meminit peregrinorum. Dinarcius verò aduersus Demosthenem, ait, mille & quingentis ciuibz reorum suffragia permisa fuisse. ex quo intelligitur, paucos admodum in tanta multitudine

udine imperium tenuisse, idque Demosthenes in oratione de Republica ordinanda scribit, oratores Reipub. principes esse: his subiectos Imperatores: trecentos ferè ciues suffragium tulisse: reliquos trecentis attributos fuisse. cum igitur in tanto peregrinorum ac feruorum numero, tanta ciuium paucitas imperium haberet, quod omnium consensu populare appellatur: quis neget ea ratione, Venetorum Rempublicam esse popularem, quæ circiter quinque millia ciuium paulò minus habet, qui honoribus adipiscendis idonei sunt? iam verò negat Aristoteles ciuitatem esse, quæ plures decem millibus ciuium complectatur. Plato quinque millibus & quadraginta definit, ac propter numeri fecunditatem, qui diuiores habet vno minùs quinquaginta, abortus sine ac partus non modò monstrosos, sed etiam integros cædi maluit, quàm plures admitti.

Sed comparemus, si placet, status Atheniensium, Venetorum ac Romanorum, vt populares esse planius intelligatur. nihil enim cum Lacedæmonius commune habent. cum de statu Romanorum disputo, intelligo semper popularem illum, quum populus non simulatione imperium habuit, vt olim sub regibus, qui ad populum, belli, pacis, magistratu, ac prouocationis summum ius detulerunt, vt est apud Dionysium libro $1\ 1\ 1\ 1$. cum re vera

Comparatio Reipub. Atheniensium, Venetorum & Romanorum.

t 3 status.

statueret arbitrato suo reges ipsi: vt etiam Augustus, qui ad epta potestate comitorum imaginem habebat, leges ad populū ferebat, quarum ipse arbiter erat: illud igitur commune est quod populi concio imperii summam habuit: hoc tamen interest, quod populus Venetorum, de iis duntaxat quæ ad imperium summum pertinere diximus, cognoscit: cetera Senatui ac magistratibus permittit. raro prouocatur ad populum, rarius de bello, rarissime de legibus rogandis aut abrogandis agitur; sed ferè magistratuum creandorum causa cotunt. at Romana plebs etiam iudicia publica definiebat, quæ tamen ad imperii maiestatem non pertinent, quoniam vbique ferè magistratibus tribuuntur. populus verò Atheniensis præter leges, fœdera, bella, iudicia publica, de quibus sepiissime ferebatur, etiam religiones, legationes, consilia, decretaque Senatus ac res leuissimas, sæpius quàm par esset tractabat. ante quidem multa cogebantur ciues concionibus adesse, vt est apud Pollucem: postea Pericles Areopagitarum imminuta potestate popularem auxit, propositis populo præmiis si concionibus adesse vellet. penus etiam quòd suffragia ferebant manu extensione, id est, *χρηστωρία* (vti nunc Heluetii montani) qua tenues, potentiorum vi ac pugnis cogebantur *χρηστωρία*, præterquam in ostracismo & ciuium

uium cooptatione, vt scribit Demosthenes contra Neeram. pessimè quòd solus populus præmia proponebat, ciuitatem, immunitatē, largitiones, coronas, proedrias, statuas, victū in Prytæneo concedebat: sic enim scribit Demosthenes cōtra Leptinem: quæ ab impudentissimis quibusque extorquebantur, iustissimè verò eiiciebantur. absurdus etiam quòd in creandis magistratibus, omnia fortè permittebantur, vt ea Republica sortilega verius esset quàm popularis, cùm imperia fortis, non populi beneficio tribuerentur. melius Romani, qui magistratus omnes eligebant, suffragio tabellarum ex lege Cassia & Papiria, quas miror à Cicerone repudiari, cùm aperta suffragia tantis odiis ac seditionibus sint opportuna. præmia verò populus dabat. quæquam nullum ferè apud Romanos, nisi gloriæ præmium propositum videmus, vt etiam apud Venetos, qui peregrinis bene de Repub. meritis ciuitatem; ciuibus honores, magistratus, ac statuas decernunt. Senatus autem Romanorum hoc differt à Senatu Venetorum, Atheniensium, Carthaginensium, Genuensium, Rhagusiurum, & omnium ferè Germaniæ ciuitatum, quæ optimatum imperio reguntur, quòd hi annuam; illi perpetuam habuerunt potestatem. Platonis quoque Senatus annuus est. rursus apud Venetos maximam habet Senatus auctoritatem

apud Romanos, mediocrem: apud Athenien-
ses, minimam. nam quò plura populo tribuun-
tur, eò magis imminuitur Senatus potestas;
quæ olim vnus Tribuni vetantis oratione sus-
pendi poterat. fallunt enim plerique Romani
iuris interpretes, qui Senatui legis condendæ
potestatem tribuunt. neque enim prius hoc
Senatui permillum est, quàm Tiberius à po-
pulo ad Senatum transfudit ius illud conicio-
rum, quæ Augustus dicis causa reliquerat po-
pulo, ad quem leges ferebat, quarum ipse arbi-
ter erat: magistratum quoque ac prouincia-
rum dimidiam partem à populo peti patiebatur,
cùm ipse candidatos manu duceret. quòd
igitur Tacitus libro II. Dio libro LIII. co-
mitia tradunt ad Senatum translata, eò perti-
net, vt ea quæ simulatè populo relicta fuerant,
Senatui tribuerentur. ex quò tempore Senatus
consulto vim legis habuere, quæ tamen à
principe reuera fiebant ac sanciebantur: vt vi-
dere est in orationibus D. Marci, Adriani, Se-
ueri, quas habemus in Pandectis. sed de popu-
lari tempore hic agit, & Tribunorum pote-
state. nullus apud Venetos Tribunus: nullus i-
tem orator impudens, qui populi voluntates
flectere, & vnde velit deducere audeat: sed li-
berè Senatus omnia, præter illa quibus impe-
rij maiestas continetur. hoc tamen commune
est, quòd nihil ad populum Atheniensem aut
Roma-

Romanum ferri potuit inconsulto Senatu,
quemadmodum scribit Plutarchus, & Demo-
sthenes aduersus Androtionem: quem pro-
pterea Demosthenes accusauit, quòd incons-
ulto Senatu, legem ad populum tulisset: con-
tra quem Androtio consuetudinem receptam
opponit, quòd scilicet aliter fieri consueuisset.
peius tamen quòd lege permittente ad ple-
bem Romanam ferre licuit inconsulto Sena-
tu. Veneti prudentissimè cauerunt, non modò
ad populum, sed ne ad Senatum quidem vllius
rei rogationem ferre sine consilio xv I. viro-
rum, qui sapientes ab illis, ab Aristotele *σοφισ-
τες* appellatur. hoc item commune est,
quòd nulla iudicia Senatus Atheniensis aut
Romanus attingebat, quandiu libera fuit Re-
publica; nisi fortasse rei nouitas, aut sceleris a-
trocitas, animaduersionem extra ordinem pos-
tularret: sed cùm Senatus Atheniensis extra
ordinem cognosceret, non maiorem multam
quingentis drachmis irrogare poterat, vt De-
mosthenes contra Euergum scribit. si quid
gravius esset, ad populum ferebatur. apud Ve-
netos x. viri & xl. viri publicorum iudicio-
rum, cognitiones etiam extraordinarias habent,
quas Græci vocant *εισαγγελία*: hoc
tamen amplius habuit Senatus Atheniense,
quòd Senatorem ordine mouere, & *εκφυλο-
φορησαι* potuisset: & reos ad populum defer-
re.

re. apud Romanos, Cenforum; apud Venetos, decemvirorum potestati tributum est. Sequuntur magistratus qui apud Venetos & Athenienses magnam inter se similitudinem, nullam ferè cum Romanis habent. scitum est quàm pauci fuerint Romæ magistratus. Athenienses prope infinitos habuerunt. fuit enim præter Senatam quingentorum virorum, Areopagitarum curia, quæ parem habuit potestatem atque collegium decemvirorum apud Venetos. hoc tamen interest quod hi ad breue tempus; illi perpetuū imperium habuerunt. ac primum sub regibus ad capitales causas; deinde rerum omnium speculatores sunt & legum custodes à Solone cõstituti, vt Plutarchus scribit. sed quemadmodum Pericles Areopagitarum potestatem labefactauit: ita non mediocriter decemvirorum potestas est immixta x l. virorum capitalium, deinde v l. i. virorum ac xv l. virorum creatione. Sequitur collegium nouem ἀρχωνων, quod v l. i. viris Venetorum non male congruit. item collegium x l. virorum, qui de vi & iniuriis cognoscebant. & Ephetarum quinquaginta, qui cum x l. viris capitalibus Venetorum conferri possunt: sed Epheta de cede fortuita duntaxat cognouerunt, vt est apud Suidam, Pollucẽ, & Pausaniam in Atticis, vbi copiosè genera iudiciorum expli-
cantur: neque enim ciuibz tantum ac peregrinis

nis, sed etiam brutis animalibus, & rebus inanimatis ius dicebatur. quod apud Græcos consuetum erat. nam scribit Plutarchus in Timoleonte, post exactum vrbe Dionysium iuniorẽ & Iceteem, vnã cum Carthaginensibus, supplicium de statutis tyrãnorum, quasi de tyrãnis sumptum fuisse. fuerunt etiam Arbitri c c xx. qui ex vna quaque tribu sorte quotannis ducebantur supra sexagesimum annum, vt Pollux; vel quinquagesimum, vt Suidas tradit. his ferè octoginta viri, ciuilium causarum apud Venetos comparari possunt: x l. quidem inter ciues & ciues; totidem ciues inter & peregrinos. Archon præsidebat arbitris ciuium, Polemarchus arbitris peregrinorum. quo munereungebantur duo Prætores apud Romanos; Verbanus & Peregrinus, vnã cum Centumviris: quibus decemviri litibus iudicandis pro Prætore præerant. publicis iudiciis Prætores questionum, vnã cum decuriis Senatorũ, & equitum; quibus lege Aurelia Tribuni ærarii adiecti sunt. hoc tamen animaduersione dignum est, quod Budæum ac pleròsq; alios fetellit; quòd tamen si Senatus iudicia nulla disceptaret, siue legitimus, siue indictus esset: nihilominus ab eiectis regibus vsque ad legem Semproniam, Prætores questionum, ac parricidij Quæstores, non alios quàm ex ordine Senatorio sortiebantur. aliud est autem Senatam iudicare;

dicare; aliud Senatorios viros à Prætoribus ad iudicia sorte duci. Apud Athenienses Phylarchi decem, siue tributum præpositi à Clisthene instituti, planè similes erant sexviris Venetorum tributum Præfectis; & Phratriarchi Atheniensium, Præfectis fodalitiorum apud Venetos: aut Curionibus apud Romanos: quales ferè sunt vbi que. rursus Demarchi Athenièsiom nomine duntaxat, cum Tribunis plebis conueniunt; potestate nullo modo. Proedros, Archontes, & Epistatas Senatus, concionis, & iudiciorum, pares habent Veneti in quibusque collegiis. apud Romanos Cõsul, Senatui præerat: maior magistratus populo, Tribunus plebi, aut Aedilis (rarò tamen) aut maior magistratus: Prætores iudicis. qui autem apud Athenienses vndecimviri *νεμφολάρας* à Pollice appellantur, iidem ferè apud Romanos triumviri capitales. minores iudices multi sunt apud Venetos, quales nec Romani vllos, nec Athenienses habuere, præter Epagogos, qui similes erant iudicibus mercatorum. sed hæc apud Contarenum. vnum genus est magistratuum apud Venetos, qui triumviri aduocatores appellantur, ac fontium prehensionem & accusationem habent; ne, vt apud Romanos & Græcos, quemquam temere accusare liceat. talis est apud nos aduocatio triumviralis, in omni bus iudicium decuriis. Logistæ quoque

Athe-

Atheniensium, Syndicis Venetorum non male congruunt, quòd vtrique rationem gesti magistratus exigebant: sed illi de moribus ante magistratum quæstionem habebant: hi de provincialibus magistratibus duntaxat inquirunt: decemviri ac triumviri de vrbani, cæteri magistratus qui ærarij curant, iidem ferè apud Athenienses qui apud Venetos. habent hi Præfectos vectigalium ac tributorum, qui tam varij sunt, quàm varia generà tributorum ac vectigalium: Præfectos pecuniæ mutue, tribunos ærarij, qui publicas pecunias recipiunt: quæstores vrbanos, ad quos pecunia defertur. apud Athenienses Apodectæ, Hellenotamiz, quæstores Palladis, quæstores vrbani, siue Præctores, inquisitores, syndici, qui sacras pecunias mulctæ nomine exigebat: quæstores spectaculorum, quæstores militares, quæstores rerum venalium, Epigraphi seu bonorum censores, & antigraphi. omnium autem maximus fuit quæstor populi. magistratus item annonæ multò plures apud Athenienses, quàm apud Venetos aut Romanos. his quidem vnus annonæ Præfectus, aut ad summum Aediles duo: illis præter Agoranomum, Metronomi quindecim, totidem Sitophylaces, ac præterea curator emporij. reliqui sunt apud Venetos Præfecti salutis publicæ, Præfecti Monetæ, Aediles viarum, Præfecti classis, Procuratores D. Marci,

Marci, qui pupillarum ac viduarum curam habent. apud Athenienses propè infiniti vrbis dignitatem ac ciuium salutem curabât, quos Aristoteles *ἀγοράμοιχοι* vocat: vt Præfecti aquarum, murorum, operum publicorum. præterea Nomophylaces cæremoniis præstant: Sophronistæ moribus: Gynæcocosmi mulieribus: Oenoptæ conuiujs: Gymnasiarchæ palæstræ: Choragi choro: Liturgi curationibus extraordinarijs: Conquisitores peregrinos à ciuibus dirimebant: Episcopi magistratuum actiones explorabant: Oratores causas publicas suscipiebant: legati ad socios aut exterarum gentes mittebantur. omitto militares magistratus, Taxiarchos, Hipparchos, Trierarchos, Strategos: omitto pontifices ac sacerdotes, qui eò plures apud Romanos fuere, quò religionem ac militarem disciplinam magis coluerunt. Prouinciales magistratus apud Athenienses video nullos, cum sociæ ciuitates suos magistratus haberent: sed pronocandi ius erat ad magistratus Athenienses, vt est apud Xenophontem. ita quoq; apud Venetos & Romanos: sed hoc amplius, quòd hi magistratus provinciales habent. Romani tres; Præsidem, Legatum, & Quæstorem. nam Procôsules, Prætores, Proquæstorem, Præsidis appellatione complectitur Vlpianus. si provincia late pateret, legati plures adiungebantur. Veneti quatuor creare

solent:

solent: Prætores vrbis disciplinæ, Præfectum militari, Custodem arcis, & Quæstorem: hæc forma est Rerumpublicarum quæ in statu populari magis claruerunt, excipio Carthaginensem, cuius vestigia sunt apud Aristotelem, Polybium ac Liuium, sed valde obscura. Ex his planum fit Rempublicam Venetorum antea popularem fuisse, sed paulatim in Aristocratiam mutari cepisse, cum magna pars ciuium ac plebeiurum opificijs intenta, sponte se à rebus agendis subduceret; peregrini verò & inquilini non admitterentur, nec ius imperij cuiquam nisi de Republica bene merito, & antè admodum tribueretur: paulatim familiæ veteres interire ceperunt, ac inulcò pauciores essent, nisi Genuensi bello triginta peregrini ius ciuitatis emissent, cum ciuitas inopia premeretur. hoc idem contigisset apud Romanos & Athenienses, si eodem modo vterentur quo Veneti. sed apud Athenienses ciuium multitudinem auxit Clisthenes, qui omnes inquilinos ac manumissos in ciuitatem recepit: Romani verò manumissos omnes exceptis oppidò paucis. ac propterea Latini, suos liberos feruilem in modum Romanis vendere consueuerant, auctore Dionysio, vt manumissi ius honorum adipiscerentur. post armis socialibus coacti, vniuersæ Italiæ ciuitatem concesserunt. tandem etiam exteris nationibus: postremò omnibus

tibus qui Romano imperio continebantur. Sunt igitur apud Venetos Citadini & Plebei æquæ ciues ac Nobiles: vt priuatus æquæ ciuis est ac magistratus: sed illi ab honoribus & imperio summouentur. huc enim relabi oportet, vnde totius disputationis originem ducebamus. non enim quia Citadinus Venetorum Cancellarius esse potest (quanquam suffragiis tribuitur non fortè) aut etiam scriba, propter eam cuius habetur, cum in tanta munerum, quæ in perpetua sunt paucitate, vnus tantum aut alter cuius isto modo esse possit. cæteri peregrini. apud Athenienses, si Atheni scripta sequamur, cum x x. millia ciuium imperium teneret, decem millia peregrinorum qui nati erant ex peregrinis, tamen ab honoribus & suffragiis arce- rentur, nihilominus ciues fuisse oportet: cum libertate, imperij tutela, iuris æquabilitate, domicilio perpetuo, ac patria denique in qua nati erant, fruerentur; nec ab aliis ciuitatibus aut principibus iure vindicari possent. fuerunt igitur reuera x x. millia ciuium, quorum x x. millia popularem statum tuebantur. neque enim oportet in populari statu ciues omnes imperij participes esse, sed maiorè partem. quod enim pluribus placet, omnibus placere dicitur.

Status opti-
mum.

Cum verò minor pars ciuium imperat, & pro lege habetur, quod paucioribus ciuium placet, optimatum potestas est. nisi ad verbo-

rum

rum subtilitatem omnia reuocemus; vt non sint optimates nisi optimi præsent: at ista ratione non solum apud Venetos, Rhagienses, Genuenses, Lucenses, & Germanos, vbi paucissimi imperium tenent; sed nulla omnino Aristocrata vsquam fuisse reperietur: & vitiosa eiusmodi Respublicæ videbuntur, in quibus nobiles, aut diuites, nulla virtutis aut eruditionis habita ratione, soli Rempub. gerunt: cum interim optimi ac prudentissimi propter inopiam vel generis obscuritatem reiciantur. quod absurdum esse affirmabunt. ergo populariter loquamur, & optimatum imperia ciuium paucitate; paucitatem minore ciuium parte definiamus: siue duo (nam plures eo numero intelliguntur, vt Iuriconsulti tradunt.) siue tres fuerint, vt cum Augustus Antonius, ac Lepidus triumviri Rempub. constituendæ Rempub. suo arbitrio gubernarent: quam statim in monarchias tres, ac paulo post in duas, postremò in vnã concessit. siue plures tribus imperent, paucissimi tamen & virtute insignes, vt apud Hebræos ante regiam potestatem: apud Lacedæmonios, sub lato regno: apud Pharsalos, ante Alexandri tempora: siue paucissimi ac deterrimi, vt apud Megarenenses & Athenienses sub xxx. tyrannis: apud Romanos, sub decemviris: apud Perusinos, sub Ottonibus: apud Senesenses, electis patriciis.

v

finit

siue nobilissimi magno numero, vt apud Romanos patricij ante creationem Tribunorum. tunc reuera imperium tenebant, populare nomen inane erat: vel etiam apud Cnidios, Venetos, Rhagufios, Lucenses, & Norimbergenses. siue pauci diuites, vt apud Rhodios, Thebanos, Genuenses, sublata populi potestate. numerus verò infinitam adfert varietatem: vt apud Pharfalios xx. apud Lacedæmonios xxx. apud Hebræos l. xx. i. apud Germanos ducenti, aut ad summum trecenti: totidem ferè apud Rhagufios, & Lucenses. apud veteres Massilienses sexceti, vt Valerius max. testatum reliquit. nunc apud Genuenses circiter mille quingenti. apud Venetos numerus optimatum triplo maior est, sed illic numerus frustra definitur, cum à stirpe quarantur optimates: si tamen electione aut forte ducatur, centesimum quæ cooptari melius est ad geometricam rationem, quæ optimatum imperio rectissimè congruit, vt harmonica regno, arithmetica populari. quare si demus ciuium decem millia, centum optimates deligendi sunt; sic enim geometrica ratio constabit: quia hic numerus æquabili ratione vnum ac decem millia complectitur. consimiliter ex xx. millibus ducenti, numerum implet optimatum. at Lycurgus ferè millesimum quæque, scilicet è quinque Spartiatarum & xxx. Lacedæmoniorum milibus

libus xxx. duntaxat elegit. In Senatu cooptando multo pauciores desiderantur, quàm in optimatibus eligendis. contra quàm voluit Plato, qui trigefimum quæque in Senatum annum cooptauit, id est, ex millibus quinque & quadraginta, c. l. xxx. quod veteri more factum opinor. nam Romulus trigefimum quæque se legit, id est, centum Senatores ex tribus ciuium millibus, quos in coloniam suæ vrbs deduxerat. at in consequentibus coloniis decimus quisque legebatur, vt I. C. scribit in l. pupillus. de verb. signific. Moses tamen videtur è decem millibus vnum duntaxat diuina sorte duxisse. cum enim censa fuissent dcxxxli. millia hominù supra xxx. & infra l. v. annos qui ætate ferè poterant, vnù & septuaginta Senatui præfecit. quæ ratio congruet, si minorum centum millia fuisse concedamus: reicio seruos, senes, ac foeminas, quorum numerum duplo maiorem fuisse necesse est: cum ferè tot sint vbiq; foeminae quot viri, atque etiam vna plus Athenarum vrbi nomen dedit. sed hæc Senatus, & optimatum deligendorum rationem miror à Platone esse & Aristotele prætermissam: cum tamen numerum ciuium definierent; qui semper variè minuitur & augetur. nam Dionysius tradit primò censu Romuli tria millia ciuium: secundo Seruij, l. xxx. quinto c. xxx. septimo c. x. octauo c. l. i. milibus

lia, præter seruos, fœminas, opifices, mercatores; quorum numerum triplo maiorem fuisse confirmat. numerus autem singulis annis facillè intelligebatur, quod nascens quisque, Iunoni Lucinæ; moriens, Veneri Libitinæ numerum pendebat, Seruia lege. at in Aristocrata paucissimorum, idem optimates sunt & Senatores, vt apud Lacedæmonios, Pharsalios, Hebræos. Atque hæc de populari & optimatum statu.

Monarchia
status.

Restat de Monarchia dicere, cuius tamen vnum genus est, varias tamen cõplectitur formas. quinque ab Aristotele constituuntur, in quo resellendo, ne longior sim, id cõtinue iudicandum relinquam. Monarchiã appello, quum summa potestas est in vno, qui iure imperat aut iniuria. hic tyrannus; ille rex appellatur. finis huius honestas; illius voluptas. neque enim verum est quod ait Aristoteles; Regem euadere tyrannum, cum vel aliquatulum imperat contra populi voluntatem. nam ista ratione nulli sine reges: ac Moses ipse iustissimus & sapientissimus princeps, idem tyrannus omnium maximus iudicaretur, quod omnia penè iubeat ac prohiberet contra populi voluntatem. quanquam popularis sit non regia potestas, cum arbitrio populi Respublica gubernatur à Rege: quoniam status à populo pendet. Quare cum Aristoteles hanc definitionem tueretur,

tur, coactus est nullo vsquam esse reges confiteri. Tyrannorum igitur alius ab iniustior, omnes tamen scelere ac iniuria coniungi. Regum autem qui iure imperant, duo sunt generæ: alteri quidem nulla tenentur lege: alteri legibus obligantur. primi generis sunt reges illi qui manu regia, sine vllis legibus, olim imperia iustissimè gubernarunt: quales fuisse dicuntur, reges veterum Græcorum ante Lycurgum & Draconem, id est, antequàm leges vllæ sancirentur. tales quoque in Italia veteri regum status fuisse memorantur. cum nec regibus, nec priuatis leges vllæ ferrentur: sed tota Respublica iusque ciuium in arbitrio principis positum esset, ac manu regia, vt Pomponius scribit, sine certo iure gubernaretur. nam Iosippus eo argumẽto colligit, Mosem antiquissimum omnium fuisse legilatorem, quod Homerus in opere tanto *νόμος* verbum, nusquam vsurpari. ac tamen postea leges inuentæ fuissent, priuatis tamen non regibus ferebantur: nec nisi serò admodum principes legibus obligari voluerunt: at ne regibus quidem Vrbe tractis Consules suum imperium ac potestatem lege teneri patiebantur. est enim ac semper fuit, vetus illa inter potentes ac tenues grauis controuersia, quæ magnis imperis exitus attulit valde calamitosos: quod potentes arbitrio suo imperare, ac legibus solui, tenues æ-

v 3 quabili

quabili iure omnes teneri volunt. itaque Te-
rentius Apis Trib. pl. legem tulit ad populum,
vt Consulibus leges conferberentur, ne plebs
ab eorum arbitrio penderet: quæ lex, inquit
Dionysius, à Consulibus annos sex oppugna-
ta, ad extremum perlata est. hinc decemviri le-
gibus scribendis creati. sed longè aliud est ma-
gistratum lege teneri, aliud Regem: quia hic à
seipso, ille à principe vel populo imperium ha-
bet. nullum autem Reipub. interituræ maius
argumentum Platoni visum est, quàm si ma-
gistratus legi, non magistratui lex imperet. il-
lud tamen valde periculosum; Regem ita crea-
ri, vt nullis omnino legibus teneatur, sed om-
nia nutu arbitrioque suo gerat. atque hæc di-
sputatō grauius est ab Aristotele tractata, v-
bi querit an præstabilius sit imperium homini
tribuere, quàm legi. & cum æquius esse dixit
feri vtrum bonum imperare, si modò talis in
Repub. futurus est, postea subiicit, Imperium
Deo tribui, cum legi tribuitur: cum autem ho-
mini communicaretur, belluam adiungi: pro-
pterea quòd homines variis perturbationibus
ab æquitate distrahi solent. sed cum interprete
lex egeat; nec omnia quæ ex infinita locorum,
temporum, & causarum varietate occurrunt,
possint legibus comprehendi: necesse putat
quæcumque possunt, ea legibus complecti o-
portere: cetera hominum æquitati ac religio-

ni dare. quæ vt vera sint, non tamen ad princi-
pes, aut eos qui summam Reipub. potestatem
habent, sed ad magistratus pertinere videntur.
nam qui iubent legem, superiores legibus esse
oportet, vt eam vel abrogare, vel ei derogare,
vel obrogare, vel subrogare possint: vel etiam,
si res ita postulat, anti-quari patiantur. quæ fieri
non possunt, si lege teneatur is qui tulit. Itaq;
Demosthenes Leptinis legem ob id reciecit,
quod euerteret imperij statum. tulerat enim
Leptines rogationem ad populum, ne à popu-
lo cuiquam immunitatem dare liceret, & qui
petiisset, is capite puniretur. at cum Romani
lege sacrata decreuissent, ne priuilegia cuiquã
irrogare liceret, subrogarunt, nisi comitiis cen-
turiatis: alioqui populus suæ legis abrogandæ
potestati non habuisset. quod absurdum est,
cum nemo sibi legem dicere possit, quin ab
ea recedere ei liceat. I. si quis in princip. de le-
gat. 3. l. à Titio. de verb. obligat. atque hæc v-
na causa fuisse videtur, cur Augustus primùm,
deinde Vespasianus, accepta imperij summi
potestate, legibus sint à Senatu soluti: sed in
eo tamen sæpe fraus imperio fit. honesta qui-
dem oratio est, oportere legibus superiorem
esse, qui legem iubet, propter ea quæ diximus:
sed lege lata, summòque omnium probata con-
sensu, cur non teneatur princeps, ea lege quàm
tulit? hæc enim ob causam lata est lex Corne-

lia Tribunitia, qua cautum est, vt Prætores suis edictis obligarentur, nec semel fixa, refigere aut mutare possent; cùm ambitiosè arbitriò-que suo contrà quam edixerat, decernere con-
sueuissent, vt Afconius scribit. quæ autem ratio Prætoris est ad edictum; eadem Principis, aut populi ad legem. igitur si æquum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, eodem ipse teneatur: quanto est æquius Principem aut populum suis legibus obligari? quare populus Rom. iurabat in legem quam ipse iusserat, vt est apud Appianum lib. 1. ac propterea Metellus Numidicus, quòd Appias leges non probaret, nec iurare vellet; in exilium missus est. cùm igitur sua lege populus tantisper teneretur, dum abrogari æquus esset; coniequens est Principes quoque teneri. at sophismate aduersus populum vrebantur, cùm se legibus ita solutos esse dicerent, vt non modò legibus superiores essent, sed etiam vt nulla ratione iis obligarentur; quodque turpius est, quæ sibi placuissent, vim legum haberent. cui sanè opinio-
ni, Põponius & Vlpianus, plus aliquantò quam Iurisconsultos deceat, blandiuntur: Paulus gra-
uiter; Inuerecãdum esse Principem ex imper-
fecto testamento quid capere; tantæque Prin-
cipum maiestati decere, leges eas seruare, qui-
bus soluti videntur. iisdem temporibus Ale-
xander Scuerus, primus omnium id suo rescri-

pto

pto confirmauit: post etiam Theodosius & Valentinianus, se legibus teneri oratione plane regali testati sunt; Digna vox, aiunt, maiestate regnãtis legibus alligatum se Principem profiteri. ad eò de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas, & reuera mai⁹ imperio est submittere legibus principatum: & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. sed pauci Principes legem hæc sibi latam putant. neque enim Turcarum, nec Persarum, nec Scytharum, nec Britanorum, nec Abissinorum reges: at ne Pontifices quidem Romani, legibus vllis se teneri volunt; & vt eorum verbis vtar, nunquam manus sibi ligant. cùm igitur legum ac rerù omnium dominos se ferant, consimiles sunt regibus iis, quos Aristoteles dominos appellat; qui veluti patres familias, Rẽpublicam quasi suam tuentur. neque enim contra naturam est, aut contra ius gentium, vt Princeps in Republica rerum omnium ac legum dominus sit, modò imperium suis armis & sanguine partum iuste tueatur: cùm pater familias non modò bonorum quæ à se quaesita sunt, sed etiam quæ à feris, & seruorum quoque iure gentium dominus sit. hoc igitur primum genus est Principum. Alterum est eorum, qui non modò magistratus ac priuatos, verum etiam seiplos legibus constringunt, vt Principes Christiani, pauci
exce-

exceptis, ac Pœni: qui cùm sacris initiantur, magno iureiurando verbis conceptis à Pontificibus & regni proceribus sese obligant, ex legibus imperij & æquo bono Rēpublicam gesturos. formula quidem initiationis regum nostrorum, non modò verborum & antiquitatis eximia specie, sed etiam pondere & gravitate sententiarum pulcherrima vĩa mihi est: in eo maxime, quòd Princeps ante Pontifices per Deum immortalem iurat, se omnibus ordinibus, debitam legem ac iustitiam redditurum: & quanta poterit integritate ac religione iudicaturum. neque verò iuratus fidem violare facile potest, aut si possit, nolit tamen. ius enim illi dicitur vt priuato cuique, & iisdem legibus tenetur. leges autē totius imperij proprias conuellere non potest, nec de moribus ciuitatum & antiqua consuetudine quicquam immutare, sine trium ordinum consensu. hinc illa grauis ac diuturna cōtrouersia Regem inter & populum Narbonensem, de titulo possessionis antiquæ, quam ex suis, iisdemque Romanis moribus, vt cogantur docere, inciuile ac iniustum esse aiunt. hæc quæstio multoties ampliata est, ad extremum à Rege, vel potius ab adulatoribus & quadruplatoribus ommissa. Ex his perspicuum fit, opinor, errare Aristotelem, cùm reges eos qui legibus obligantur, reges non esse scribit. si enim surimum imperium

rium habent, sanè Reges sunt, aut ne populus quidem Romanus summum Reipublicæ ius habuit, cùm iureiurando legibus obligaretur. perniciosius tamen Jurisconsultorum interpretes, cùm Vlpiani ac Pomponij dicta de principibus Romanis (quos non modò legibus soluit, sed etiam eorum arbitrium legem esse aiunt) ad omnes Principes pertinere affirmant. turpius etiam quòd Iaso caput legis bene à Zenone, coram rege Ludouico xii. interpretatus, omnia Principis esse temere affirmavit. quæ interpretatio non solùm abhorret ab huius imperij moribus ac legibus, verum etiam ab omnibus omnium Imperatorum ac Jurisconsultorum edictis & responsis: alioqui omnes rerum vindicationes tollantur, si nemo rei cuiusquam dominus est. Ad Reges, ait Seneca, potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. & paulò post; Quemadmodum sub optimo Rege, omnia Rex imperio possidet, singuli dominio. omnia sunt in imperio Cæsaris, in patrimonio propria. Sit igitur hoc discrimen Regum, inter ipsos qui iustè imperant, quòd alteri quibusdam imperij legibus obligantur: alteri sunt omnino soluti. Alterum est cùm creantur, aut nascuntur à stirpe Regum: quòd regni genus, Aristoteles barbaricum appellauit. atque hi quidem perpetui sunt. eorum verò qui eliguntur, alteri

alteri in perpetuum; alteri ad breue tempus: si hoc; Dictator Latinis, cūm optima lege creabatur, Archus Theſſalis, Aezymnetes Mitylenis, Harmostes Lacedæmonius, Archō Atheniensibus ante popularem statum; Balia Florentinis: sed hæc fuit multorum. hi enim summum imperium belli, pacis, pœnarum ac præmiorum sine prouocatione habuerunt. si verò perpetuam potestatem accipiunt ab optimatibus, aut plebe, Reges ab Aristotele vocantur: quales fuisse scribit heroicis temporibus, cūm iustissimus ac prudentissimus quisque omnium consensu dux belli perpetuus, iurisque ac sacrorum interpres eligeretur. tales etiam eligebant Romani veteres, ac maiores nostri Franci, Arabes, Scythæ, Dani, Noruegi, Poloni, Hungari. nam Pyastus homo rusticus, Poloniæ rex, à suis creat^{us} est, anno Christi 1000. à quo ceteri ad Jagellones vsque, à quibus Sigismundus hic originem traxit. Matthias verò Coruinus Hugaricæ, Gostaus quoque ex priuato, Sueciæ rex, non ita pridem electus est. electionem verò Hunni Caros appellant, quæ fit in Pæſta campis, vbi exercitus cogitur. & Aegyptiorum Sultani, à Memmelucis, id est, à Prætorianis militibus eligi solebant: non aliter quàm Pœnorum & Mauritanicæ reges, nisi adoptione superiorum regum, ac optimatum consensu in spem imperij vocati sint, vt Cæsares

res olim ab Augustis ad imperium designari consueuerant. quintum genus Regum posuit Aristoteles in perpetuo belli duce. exemplum affert de regibus Lacedæmoniorum, sed non satis accommodatè, cūm reges illi nihil omnino imperij haberent, nec bellum indicere aut finire possent, vt antea dictum est. sed Aristoteles sefellit, opinor, nominis appellatio, quam Lycurgus ad epta potestate reliquit, ne Rempublicam perturbarent. at multo maiorem habent in regno magistri militū, aut etiam perpetui Vexilli feri apud veteres Genueſes. qui tamen ex albo regum eximendi sunt, atque etiam duces Thebanorum, Achæorum, Phoenicium, Lucenſium, Rhagusiorū, ac veterum Gallorum, quos annuos fuisse tradit Cæſar.

De Imperatoribus Germanorum dubitari potest. ac initio quidem, id est, intermortua Caroli magni stirpe, cum primum electione creari cœperunt, planè regiam potestatem habuere; vt Henticus Auceps, Ottones, ac reliqui, exceptis admodum paucis vsque ad Rodolphum, qui quod regis potestatis reliquum erat, penitus amisit: cūm scilicet noui Principes honoris quàm imperij cupidiore, electorum legibus se conſtringi patereēt. nam Otto tertius, sufragio Principem creari voluit, non à stirpe duci. hinc optimatum secuta conuersio est, propterea quòd imperij summa, princi-

Statu Ger-
manorum.

principibus & optimatibus omnino cessit; vt videre in aurea bulla Caroli IIII. etenim Imperator, qui reuera belli dux est, vt olim apud Hebræos, nec legem ferre, nec indicere bellū, nec magistratus creare, nec tributum imperare potest. habet ipsē quidem imperij dignitatem, aliquid etiam ex vectigalibus & portoriis, præterea nihil. nam creatio magnorum iudicum & imperialis curiæ, quæ xxxi. viris & vno Prætorē constat, Imperatori cū aliis principibus cōmunis est. nec principem quēquā efficere potest; sed vt apud nos principes à Rege, sic apud illos Imperator à principib*, ac principes quoq; creati consueuerunt. denique imperiū ei abrogari potest; vt non ita pridem Venceslaus Caroli IIII. filius imperio spoliatus est. Atq; illud est quod queritur Iulius Flugus episcopus German*, Imperatoris qui optimatibus ac populo imperare debeant, eorum imperiis ac iussis acquiescere. quin etiā principes habere plus imperij in ciues quam ipsum Imperatorē. quibus verbis aperte significat optimum statū. cæteris autem principū & optimatum, ex electoribus, ducibus, Lādgraniis, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Pontificibus, & sociarum vrbū legatis coalescit. illic imperij leges rogantur & abrogantur: illic vectigalia ac tributa imperantur, bella decernuntur, exercitus attribuuntur, legationes admittuntur,

fœdera

fœdera sanciantur. est autem ratio suffragiorum ex triplici comitiorum genere. prima comitia consistūt septem electoribus: altera principibus imperij, tertia vrbium legatis. Itaque si duo comitia, puta electorū & principum; aut principum & vrbium consentiant, tertia comitia nullam vim habet: quod animaduersione dignum est, quia nusquam ea ratio comitiorum habetur. non tamen vetus est hoc institutum, vt videre est in concessione comitatus Burgundiæ, Philippo Burgundiæ duci facta à Carolo IIII. Imperatore, solo suffragio Electorū. quod in re tanti momenti fieri non potuisset, sine Principū ac Vrbium imperialiū consensione, si tunc iura suffragiorum habuissent. nec obstat quod Principes in suos imperium habent (quāquam imperiali lege moderatum est) cū ipsi vitam, fortunas, agros, ac ius omne potestatis, ordinibus acceptum ferant. argumento est, quod Principum ac ciuitatum controuersias, graues & capitalia iudicia, vel in comitiis, vel ab imperiali curia disceptantur, & priuata quoque iudicia protocationum, si xx. aureorum summā excefferint. cætera sunt in promptu, & ex aurea bulla facile intelliguntur. Præterea quod magis ad optimatum statum accedit, sacerdotia quoq; amplissima nobilitati nullatenus plebeis tribuuntur, vt Iulius Flugus scribit. Ipse quoque ciuitates

impe-

imperiales partim liberæ, cuiusmodi ferè sunt septuaginta: partim principibus quodammodo subditæ, suo tamen iure vrètes, optimatum imperio gubernantur: quòd intelligi potest ex statu Norimbergæ, quæ omnium maxima & domestica disciplina clarissima putatur.

Norimbergæ status.

Habet autem trecetos ferè optimates (neque enim certus est numerus) qui, vt Conradus Celsus scribit, ex octo & xx gentibus patriciorum constant. nam opifices ac mercatores tamen ad suffragium, non tamen ad imperium admittuntur; contrà quàm in aliis Germaniæ ciuitatibus fieri solet. in iis igitur summa Reipub. posita est. ab iis enim eliguntur Censores, siue Senatus electores: quibus creatis, cæteri magistratus abdicant. Senatus autem constat xx vii. viris, qui antiquos octo sublegere solent; ac deinceps alios quoque magistratus, puta xiiii. viros ex Senatorum numero, qui Scabini vocantur, & vii. viros Burgomagistros, qui parem ferè ac decemviri Venetorum potestatem habent. creantur etiam quinque viri capitales, qui de furtis, & damno iniuria dato perinde cognoscunt: vt xiiii. viri de ciuilibus, vnà cum assessoribus Iuriconsultis: cætera sunt penes Senatuum. sequuntur septem viri militaris disciplinæ Præfecti, Prætor rusticorum, Questores duo, summæ apud ciues auctoritatis, Præfectus annonæ, Triumviri tutelares,

lares, eodem munere ac potestate, quo Procuratores D. Marci apud Venetos: postremò collegiorum & corporum Præfecti. hæc forma est eius Reipublicæ, quam aliæ ciuitates Germanorum ferè imitantur. tamen nonnullæ popularem statum habent. ex quo perspicitur eos vehementer falli, qui Germanorum Imperatorem summò imperium habere putant: propter eà quòd Carolus I I I. Principes & Electores, ipsos in aurea Bulla (quæ tamen ex parte abrogata est) suos pinsernas, dapiferos, coquos, armigeros, stabularios appellat; qui omne imperium habent, Cæsar nihil penitus. nec maius argumentum est, quàm quòd Imperator non aliter renuntiat, quàm iuratus in electorum fidem. neque verò vllam publicæ pecuniæ potestatem habet: sed ærarium omnino triplex est, vnum Argentinæ, alterum Lubeci, tertium Auguflæ: vbi tributa seruantur.

Atque hæc imperij forma, consimilis est Achæorum imperio, quòd ex vrbibus xiiii. initio constabat. cum enim ab Oreste vique ad Sigem tyrannum regiam potestatem pertulissent, cælo tyranno statum optimatum stabilierunt: tum variis Demetrii & Antigoni artibus ab amicitia mutua disiuncti, in tyrannorum potestatem relapsi sunt: ac rursus in libertatem se ipsos vindicarunt, cum Pyrrhus in Italiam

x

exerc-

exercitum transmisisset. deinde Iſeas Cera-
niōrum tyrannus sibi metuens, urbem Acheis
spontē reliquit. post accessit Carinia, Leontia,
Pellem: tandem finitimę quoque vrbes tyran-
nis eiecſis, in eam societatem venerunt: scilicet,
Argiui, Sycionij, Arcades, Corinthij, La-
cedæmonij, & vniuersa Peloponēſus, propter
virtutis & iustitię opinioēem, quā Achæi de
seipſi in diſceptādis Græcorum controuerſis
excitabant. cum enim cæcus Pythagoræorum
in Italia sublari eſſent, tanta Rerūpublicarum
perturbatio ſecuta eſt: vt potentissimis ac ſā-
piētissimis quibusque principibus interfectis,
Italię ciuitates vno consensu ſeipſas Achæo-
rum potestati permiserint, tamen armis & o-
pibus multo magis florerent Athenienses ac
Lacedæmonij. postremō conspirationis fide
& consensu tot vilitates adepti sunt, tot vrbes
in suam amicitiam pertraxerunt, vt quōd in-
credibile videatur, verum tamen ſit: tota Pe-
loponēſus iisdem legibus (ſic enim Polybius
tradit) iisdem moribus, iisdem ponderibus, iis-
dem menſuris, iisdem nummis, iisdem iudici-
bus, eodem consilio, eadem religione, eodem
imperio veretur: & cum ea beneuolentia lon-
gē latē diſuſa, tot populos ac ciuitates com-
plexa foueret, nihil aliud restabat, quā vt iis-
dem mœnibus clauderentur. hoc etiam præ-
clarius, quōd ſua virtute tantūm perfecērunt,

vt

vt non modo se inuictos hostibus præbuerint,
ſed etiam tyrannorum cenſores ac magiſtri
(quod de Heluetis quoque prædicūm eſt) ap-
pellarentur: nec prius a Romanis vincī potue-
runt, quā illorum fraudibus ab amicitia mi-
ſtus diſſecti fuiſſent. cæcus annuos vt Germa-
ni habuerunt, & annuos Imperatores: illi per-
petuos. Ex quo intelligitur, eos belli duces ſal-
tō ab Ariſtotele reges appellari. Rex autem is
dicitur, penes quem leguntur magiſtratum, bel-
li, pacis, ac prouocacionis ſummū ius eſt: quę
ſi deſuerint, regis inane nomen eſt. cætera que
in populari & optimatum ſtatu videmus, paria
ſunt in monarchia.

Eſt enim poſt Principem ſumma potestas Monarchiæ
in Senatu, quod priuatum conſilium apud nos, ordo.
regale apud Hiſpanos, Diuum apud Turcas di-
ci conſuevit. quanquam præter hunc alius eſt
vbique Senatus, quem Hiſpani ſecretum, nos
ſtricum appellamus: conſtat autem quatuor
aut quinque viris, amicitia cum Principe con-
iunctissimis, qui arcana imperij tractant: qua-
le eſt apud Venetos decemvirale collegium. a-
pud Hiſpanos, regale conſilium, duo decim vi-
ri ſerē conſtat: qui de legibus, de bello, de pa-
ce, de que toto Reipublicę ſtatu cum Principe
decernunt, vt Alphonſus Vloa ſcribit. alterum
conſilium eſt Indicarū rerum: quartum quin-
que viroꝝ, vbi de nobilitate ordinibus, deq;

x a

expe-

expeditionibus & bello sacro agi consuevit. quintum est inquisitionis, vbi de religionibus delibatur. sextum belli proprium, quòd cum Imperatoribus ac regni proceribus haberi solet. apud Polonos duplex est, vnum quidem sanctius, alterum maius: vbi admittuntur ij omnes qui Pontifices aut Castellani sunt, aut maiores magistratus gesserunt, vt scribit Sarius Polonus. apud Anglos Senatus x v. circiter virorum ab Odoardo 11. constitutus est, ex iis qui summæ auctoritatis ac prudentiæ viderentur, idque factum suauis Roberti Canturbiz Pontificis, ad tyrannidem principum coercendam. apud Turcas principis Senatum constare aiunt ex Bassis quatuor, duobus Cadifschicaris, & octo Bellerbeis. apud nos in Senatum admittuntur Principes Regis consanguinei, deinde maiores magistratus, puta Cæcellarius, magister militum, magister palatii, magistri libellorum, Marefchalli, Præfectus matris, magnus Scutifer. cæteri Principis arbitrio leguntur, puta Cardinales, Pontifices, tribuni quidam ærarij, & maioris curiæ Præfides: aut vt quisque legationibus diuturnis, & vsu rerum agendarum prestare videtur. Post Senatum proximæ dignitatis sunt duo magistratus, puta magister militum, & Cancellarius. qui in omni fere monarchia consimili officio funguntur. olim quidem sub Romanis regibus Tri-

bunus

bonus celerus, sub Dictatoribus magister militum: sub Imperatoribus, Præfectus Prætorio dicebatur, qui legum equè ac armorum moderator erat: cum idem esset bonus Senator, fortis imperator, & disertus orator, vt tempora ferebant. talis fuit Themistocles, Aristides, Pericles, Demetrius Phalereus, Demosthenes, Cato, Cæsar, Brutus, Antoninus, & innumerabiles alij. postea verò quàm legum multitudo Respublicas inuasit, militaris ac vrbanæ discipline diuisa ratio est, & vbique duplex vtriusque magistratus cõstitui cæpit: alter quidem togatus, alter sagatus. nam qui apud nos, Hispanos, Britannos, magister militum siue Conestabilis, olim magister palatii, apud Pænos Manafidus, quem malè Iouius Niphatem, vt apud Sultanos Edegnarus (sic enim Leo Afer) ipse Diadarium vocat. apud Turcas Bassa Vitr, id est, consilij princeps: apud Abissinos Betudeta, id est domesticus. Atque horum quidem imperium maius semper fuit, ac magis gratiosum quàm togatorum, propter eiq. quòd Reipub. salus & domestica disciplina beneficio militaris & armorum consistit. tam etsi illa decernit ac iubet: hæc iussa exequitur. Cancellarii quoque munus, vbique fere idem est, vt iuris ac legum interpretes, & sacri sigilli custos sit. absurdum est enim quòd Maciauel-

lus Cancellario Gallorum, tribuit liberam in

x 3

cues

ciues necis ac vitæ potestates. idem apud Abissinos magna iustitia vocatur, vt. Aluarezus tradit. apud Turcas Cadilechier, siue princeps iudicum: vnus quidem Asiae, alter Europæ: qui ordine Bassas ipsos antecedunt. habent enim ipsi iudices animaduersionem, ac summam iudiciorum potestatem. nam qui Mosi, seu Pontifex maximus est, diuinæ quidem legis interpretæ habetur, cætenus ne quis in legibus humanis à religione aberrare possit. reliqui militares ac togati magistratus sunt illis inferiores. vt Marechalli, pares Tribunum militum sub imperio Consulati. & qui apud Persas Satrapæ, apud Romanos Presides. apud Turcas Belerberi, apud Abissinos Negui; iidem apud Germanos, Gallos, Britannos, Hispanos, duces olim & comites, nunc gubernatores prouinciarum dicuntur, qui apud Turcas Sangiachi, paulum admodum differunt à nostris Seneschallis. Diximus quid ciuis, quid Respublica, quid ciuitas, quid magistratus, quid imperium, quid status Respublicæ, nec plures esse tribus. Nunc ad Respublicarum conuersiones veniamus.

Conuersiones Respublicarum. Vt ergo progrediamur à prima illa origine societatis, ad eam quæ latissime pateat omnium inter omnes, infinitos propè gradus & conuersiones reperiemus. nam prima societas quæ est vni & xoris, omnium antiquissima putatur;

1001

c v

pro-

propterea quod animi corporis, omniumque fortunarum communitas quædam est. tum liberorum coniunctio, paululum à prima discedit: deinde fratrum inter ipsos post agnatorum & gentilium, qui cum iisdem tectis capi non possunt, in alias domos emigrant, quibus sunt res rationesque distinctæ. sequuntur affinitates & noua connubia, ex quibus plures propinqui ab agnatis gentilitate disiuñcti. cum verò ab affinitatis coniunctione discesseris, proxima est amicorum virtute parta societas: tum vicinorum, qui propagata sobole, in plures vicinias coniunctis & dilectis coalescunt: hinc phratræ & pagi, quod ex *ἰστωῦ φράσις*, id est, puteo, vel *πάσις*, id est, fonte biberent. sed aucta vicinorum multitudine, quod tutiores essent à peregrinis, qui maiore multitudine oberant, vt est apud Thucydidem, cultos agros & ædificia dilectis possessioribus occupabant: fossa primum seiplos cinxerunt, vnde oppidi nomen & *πύλας*, quod illic fruges & opes collocarent, vel opem in eis sperarēt, vel commodius habitarent. est enim *πύλις* & *πυλῆις* habitare, alere, gubernare. cum autem non satis esset in fossa præsidii, varris primum vt credibile est: hinc valli nomen prisca literarum mutatione: deinde moenibus oppida sepeferunt, quæ propterea vrbes à Latinis dictæ sunt, vel ab vrbo, vt tradit Festus: vel ab orbe, vt Var-

x 4

10

ro: quia ipſiore ſulco fiebat orbis ad muro-
rum deſcriptionem. Græci Aflu & πύργος
Germani Purgum dixerunt: vtrique ab arce
tutiori. Iam verò cum ciuium numerus au-
getur, pomœria proferri oportuit: quòd ne-
mini fas erat apud Romanos, auctore Tacito,
niſi qui agros de hoſtibus capto, rem Roma-
nam auxiſſet: vel colonias aliò mitti; quæ quòd
iſdem moribus ac priores vteretur, vna & ea-
dem ciuitas dici cœpit. eſt enim ciuis, opinor,
quaſi quiuis (veteres enim littera q caruerūt)
propterea quòd quiuis eodem iure cum reli-
quis omnibus vteretur. ſic paulatim amicitia,
ſocietatis humanæ vinculum, ab vna domo in
plures diuiſa, familias, vicos, vrbes, ciuitates,
nationes, conſueque propagata eſt, quoad omne
genus humanum complexa tueretur. Siue igitur
iſta, ſiue alia principia fuerunt hominum
conſociationis, ſiue homo ſua ſe voluntate (vt
ſuapte natura ſocietatis eſt appetens) ſiue co-
gente neceſſitate contulit ad aliorum cœtus, à
quibus parata ſibi videbat adiumenta vitæ, iu-
cundiùs ac modo diuſque degendæ; conſtat om-
nem coniuñtionem & communitatem, quòd
longiùs abeſt ab illa viri & vxoris ſocietate,
magis ac magis imminui. ſic enim natura com-
paratum eſt, vt quòd quiſque plus amet, hoc
magis ſuum eſſe velit, & quidem totum ſuum,
nec cum aliis communicari. itaque non diu
tulit

tulit natura promiſcuus rerum vſus. quia ta-
men amicitiarum ac bonorum ratio diſſimilis
eſt: quòd hæc minuuntur, quòd pluribus com-
municantur. amicitia verò quaſi lumen eo ma-
gis lucet, quòd plures ea fruuntur: propterea
irateres ſororibus, parentes liberis, matrimo-
nio iūgi natura vetuit, vel potiùs, lex omnium
gentium communis; quæ vel apud barbariſſi-
mos Americos inuiolabiliter ſeruari dicitur:
vt domeſtica ſocietas in ciuilem, & amicitia,
quæ iſdem teſtis concluderetur, in finitimos
omnes longè latè propagaretur, quemadmo-
dum ſcribit Auguſtinus: veriùs ſanè quàm In-
nocentius Pont. Max. qui conſanguineorum
nuptias quarto gradu deſinuit, propterea quòd
in corpore, quatuor ſint humores, in cap. pen-
ult. de conſanguin. quòd mirum videri non
debet, cum ne ipſe quidem Plato, vim huius
aſſinitatis propagandæ intellexiſſe videatur,
qui libro v. de Repub. ſolam parentum ac li-
berorum coniuñtionem vetat. cætera per-
mittit. Sed hæc vitæ dulcedo, quàm homines
ex mutua ſocietate capiebant, diſſidiſ violari
cœpit, cum ſcilicet tenues à potentibus oppri-
merentur: quòd vniuerſe naturæ Varro tribuit;
Qui pote' plus vrget: vt piſces ſæpe minutos
magnu' comest, vt aues enecat accipiter. quàm
vim vt effugerent debiles ac tenues; alii qui-
dem ad robuſtiſſimos & potentiſſimos, alii ad
iultiſ-

iustissimos quoſque conſugiabant, vt ſe ab illa iniuria vindicarent. hinc duo genera Rempubli-
carum orta ſunt: alterum vi conſtitutum; alterum æquitate. ex altera parte regnum, ariſtocratia, democratia: ex altera tyrannus, oligarchia, ochlocratia, quàm Cicero cùm verbo Latino careret, tyrannidem quoque appellauit. ſed cùm imperia ſcelere parta ſine iuſtitia retineri non poſſent, ipſi tyranni iuſtitiam, non propter ſeiſpſam, ſed propter ſeipſos colere coacti ſunt. hinc opinio iuſtitie inclaruit: cùm ad iuſtiſſimum quenque ac prudentiſſimum ciuem reliqui conſurgerent, eumque laterum ſuorum obiectu, quò minus ei noceri poſſet, tuerentur. is igitur æquitate ciues regebat. Ex quo perſpicuum ſit, etiam ſi ab hiſtoria deſtitueremur, plenam omnium liberatatem, id eſt poteſtatem viuendi vt velis, ſine legibus aut imperio, à ſingulis ad vnum eſſe delatam: ac Reipublice primum genus penes vnum fuiſſe, qui quòd iuſtitie fruendæ cauſa creatus eſſet (vt Apud Athenienſes principio factum ſcribit Demoſthenes: apud Medos Herodotus) iudex appellabatur. argumento eſt quòd apud Homerum & Heſiodum, iudices, id eſt διακτολοι, ſæpiùs dicuntur βασιλεις, ἀνακτες, κόρανοι, meliùs etiã ποιηται: ſeu paſtores populorum: quæ verba nec imperium, nec dominationem ſignificat,
ſed

ſed curam, ſolicitudinem, gubernationem, & in iudicatio æquitatem. ac propterea Ammi-
anus Marcellinus lib. x x i x. imperium nihil aliud eſſe tradit, quam curã alienæ ſalutis. quod Plato lib. v. de Repub. ſcripſit, ἀρχοσύνην τῆς πόλεως ἀλλοτρίων τῶν ὀντῶν καὶ τῶν ἐπιπορευόντων ἀρχοίλοι ἑμφίποι. ac multis ante Homerum ætatibus, Minos & Aracus, qui maxima imperia gubernarunt, non aliter quàm iudices ſunt appellati. conſimiliter ſeptuaginta viri, qui Rempublicam Hebræorum tenuerunt, iudices dicebantur, id eſt שופטים. Cōſules quoque eiectis regibus iudices dicti ſunt, vt videre eſt apud Liuium & Varronem, qui accēſum conſulis vtriuſque delectum habituri, ſic loquentem inducit; Omnes Quirites in licium huc viſite ad iudices. nec mirum debet videri, ſi Auguſtus tam aſſidue ius dixit, vt etiam eger in lectica iudice ageret: ac reliqui quoque Cæſares de rebus leuiſſimis cognoſceret: cùm etiamnum reges noſtri cùm initiatur, hoc primum iurāt ſe iuſte iudicatos: vt ſua creatio-
nis hæc præcipua cauſa eſſe videatur. Fuit igitur primus Rerūpublicarum ſtatus in monarchia, quæ vel iuſta ſuit ſine legibus vllis, ſola regis æquitate cōſtituta: vel iniuſta, cùm potentiffimus quiſq; latronū manu ſtipatus, tenes ſeruitute præmeret, vt Moſes de gigantibus ac Nimrotho ſcribit, quem primum omnium in ſeruit-

seruitutem homines adeptis se ferunt : deinde imperium scelere quæsitum, vt diuturnum esset, oportuit aequitati moderari, & in eo quidem omnes omnium historiarum scriptores consentiunt, nec vsquam optimatum, multo minus populares status in initio constituti reperiuntur. Reges autem à stirpe quærebantur, quòd qui viribus plurimum poterant, liberis imperium relinquebant: qui iustitia chari fuerant, non modò viui, sed etiam mortui celebrantur, eorumque liberi reges à populo fiebant, quòd parentibus similes futuri putantur: vt Polybius scribit. sed cùm imperia libidine ac vilitate, non iustitia metiri cœpissent: secuta est conuersio regnorum in tyrannides. hinc potentium querelæ, post etiam tenuiorum, cùm ab iis à quibus seruari debeuerant, fœdissimè diriperentur, ac torquerentur. Itaque sepe factum est, vt potentiores coniuratione facta, tyrannum occiderent; vel ob crudelitatem, vel libidinem, vel vtrunque. ob crudelitatem, Phalaris, Alexander Phereus, Caligula, Nero, Domitianus, Vitellius, Commodus, Ecelinus Patauinorum, Io. Maria Mediolanensem tyrannus. sed pluribus exitiosa libido fuit quàm crudelitas: quoniam hæc ciues in officio continet, ac metum parit; illa contemptum: quòd imperio videatur indignus is, qui suæ libidini imperare nequit. nam Alexander

Medi-

Medices Florentinorum tyrannus, occisus est cum alienæ vxori stuprum inferre conaretur: & Pisistratus ab Harmodio, cuius sororè constuprarat. ob eam quoque causam, Aloysius Placētiorum tyrannus, Galeaces Maria, Rodericus Hispaniæ rex, Tarquinius Sardanapalus, Heliothalus, Appius Claudius, & innumerabiles alij, tyrannidem amiserunt. Ac fœpissimè odio tyrannorum, præmium imperij datum est principi coniuratorum. sic Ariaces sublatò Sardanapalo, regnum Assyriorum adeptus est: Brutus vterque consulatum & exereitum: Ludouicus Gōzaga imperium Mantuanorum, cæso Bonacolio tyranno. illud autem vsuenerit solet, vt sceleratissimum tyrannum sequatur iustissimus princeps. quorum enim exitus perhorrescūt, eorum vitam imitari turpe ac periculosum ducunt. itaque Neronem Galba princeps optimus secutus est: Nerus, Domitianum: Alexāder, Heliothalus: Pertinax, Commodum: Gordianus, Maximinum: sed paulatim lapsa cōsuetudo, de via defleuit, quousque princeps alius ad victorum extrema recurrat. atque hæc mutua conuersio est omnium que vnquam extiterunt monarchiarum. falsum est enim quod Plato primum, deinde Polybius ac Cicero, de populari & optimatū necessaria conuersione scripserunt: cùm nullos vnquam populares aut optimatum status ha-

buisse

bassie ferantur Scythæ, nec Australes, nec Asiaticæ intra Euphratem, nec A morici quoque: in mediâ regione duntaxat Occasum versus, video Democratiâ & Aristocratiâ, serò locum habuisse, nec diu tamen floruisse; & ad extremum in monarchias legitimas vniuersę naturę congruentes recidisse, exceptis oppido paucis: principio Cretenses deinde Carthaginienses: post Athenienses ac Lacedæmonij, in vniuersam Græciam populares & optimatum status inuenerunt: hos secuti sunt Siculi: tandem Itali, Galli, & Hispani: postremò Germani & Heluethij. atque hæc vna ratio visa mihi est, quòd et in mediâ regionis homines ad res agendas nati sint, vt superiori capite diximus, omnes imperio se dignos arbitrantur: maxime tamen occidentales, qui quòd animi magnitudine orientilibus præstant, non facile tyrannidem ferre possunt: quare aut reges ipsos legibus parere cogunt (quò nihil diuinius optari potest) aut tyrannos de imperio deturbant: & populi sine optimatum imperia stabiliunt: quod ex historiarum lectione planius est, quam vt egeat exemplis.

Duplex imperij conuersio.

Conuersiones autem imperiorum, externę sunt aut domesticę: sic enim distingui necesse est: externa fit ab hostibus, aut ab amicis. hæc quidẽ cum Republica sponte, nec vlla vi coacta, se alterius imperio permittit: vt Mediolenense,

nescis liberi ab imperio Germanorum, ducem Eriphrandum Anglię gentis nihil tale cogitatem acciuerunt, eiusq; potestati se permittunt: similiter Mémeluci, cęsis pluribus Sultanis, Căpsonem Caramanię principem, extremum ac renitentem A i gypto prætercerunt. ita quoque Thebani ac Phocęses urbem à se conditam, colonia deducta Platoni permittunt, vt eam arbitratu suo legibus informaret. sed hæc rariùs accidunt; quia peregrinorum imperia difficillimè feruntur. id tamen armorum vi sepe contingit, vt victi victoris imperia sequantur. sic Atheniensium popularis status in Aristocratiã vi mutatus est à Lacedæmonijs duce Lyfandro. idem iudicium est omnium. domesticę verò conuersio duplex est: altera quidẽm sine vi altera violenta. prior à recta dessest ad prauam sine vlla vi, propterea quòd ea est hominum natura, vt deorsum ad vicia labi consuefcent. quid enim illustrius quinquennis Neronis? quid Salomonis adolescentia diuinius? quid Caligula initis præclarus? conitã verò, quid sine turpius? cum enim ad vitiorum extremum peruenerunt, inde sursum reuocari sine maxima vi nõ possunt. quò fit vt regnũ in tyrannidem, Aristocratiã in Oligarchiã, Democratiã in Ochlocratiã sine vlla vi serò semper mutata sint. ac conuersio tyrannidis in popularem statum semper violenta fuit, scilicet

cet

cet caſo tyrāno: eo tamen ſine liberis mortuo,
 quod ſæpe contingit, optimates imperium ſu-
 ſcipere ſolent, vertit ne ruſus in tyrannidem
 recuſuri ſint. primū igitur Rēpublicam ſum-
 ma æquitate ac iuſticia moderantur, vt initia
 rerum gerendarum præclara eſſe conſueuerūt.
 ſed inter optimates; qui amici, vel gratia, vel
 opibus, vel rerum geſtarum laude præſtant,
 magiſtratus etiam & imperiis ſuperiores eſ-
 ſe conantur. atque hinc oligarchia, quā Cice-
 ro factionem vertit, cū pauci multorum
 opes & honores malis artibus inuadūt. ex quo
 potentiorum inter ipſos coniuurationes, ac cæ-
 des parantur; quoſque plebs, imperium per-
 tetſa ſceleratorum, facile diſſidentes, inuadit,
 ſpoliat, occidit. ſic tandem ſtatu factioſorum
 mutato, ſequitur popularis. nam populus recu-
 perata libertate, facile perſuaderi ſe patitur ho-
 minum popularium oratione, vt a deſta liber-
 tate fruatur. ac ſerè fit vt plebs à cæde tyrā-
 norum, ad aliud extremū, id eſt, ad popularem
 poteſtatem, velut impetu feratur. hoc etiam
 natura quodammodo inſtitum eſt, vt inuitus
 nemo pareat; at ne iuſta quidem præcipienti,
 ſed aut ſpōte duci, aut imperare viciffim ac pa-
 rere velit. igitur noua Reipublicæ forma con-
 ſtituta, populus imperia cupit à ſe peti, vt ſin-
 guli, tūm priuati, tūm magiſtratus, vniuerſe
 multitudini obſequantur. Illud autem ſerè ſem-
 per

per contingit, vt poſt adeptam de hoſtibus vi-
 ctoriam, factiones & optimatum ſtatus abiret
 in populares, aut hi viciffim in ochlocratiās
 contra verò acceptis offenſionibus, à populo
 ad optimates imperia relaberentur. vt conſe-
 cuto bello Tarentino, magiſtratus omnes plebi
 communicari ceperunt. at Punico bello cū
 Annibal Italiam armis quateret, Tribuni lan-
 guere: eo victo & Antiocho magno, Tribuni
 furere, plebs inſurgere, agros poſcere. confi-
 militèr Athenienſes non ante imperium po-
 pulare ſtabilierunt, quā victis Perſis ad Sala-
 minem: at eo ipſo tempore quo à Syracuſis
 victi ſunt, imperium ad quadringentos opti-
 mates rediit. contra verò Syracuſij ex eadem
 victoria, popularem ſtatum atripuerunt, vt
 Diodorus ſcribit. ratio eſt in promptu. plebs
 enim, velut indomita bellua, rebus proſperis
 inſolentiùs exultat; aduerſis repente deicitur:
 & ex euentis conſilia metitur. at optimates
 qui periculo ſunt propiores, velut in tempe-
 ſtate gubernacula ſuſcipiunt. Cū igitur po-
 pulus, temerè ac nulla prudentia feratur ad res
 agendas, facile eſt oratoribus imperitæ plebs,
 animos quò velint impellere, ac deducere vnde
 velint: tum vt quilibet excelſo eſt ingenio
 & gloriæ cupido (neque enim in languentibus
 animis, ſed in erectis mentibus, ac maximis in-
 genii dominandi cupiditates oriuntur) ita
 y plebem

plebem coniuuiis, largitionibus, & spectaculorum voluptate pacit, vt honores & imperia nullo suo merito consequatur, ac si quis intercedere velit, muneribus corrumpitur, aut falsis criminibus accusatus, de vita, vel de sententia decedere cogitur. sic Ephesii, Hermodorum Athenienses, Aristidem ac Thucydidem: Romani, Camillum, Rutilium, Metellum, Ciceronem eiecerunt. his exactis, populus quasi victor de virtute triumphare, accusatoribus honores & magistratus prorogare, qui cum imperii dulcedinem diu gustarunt, tot ac tantis opibus & praesidiis potentiam stabiliunt, vt ab imperio nunquam diuelli possint. id autem ferè semper contigit in popularibus imperiis, vt plebs eos haberet tyrannos, quibus se, Remque publicam commiserat. atque hunc in modum Corinthii, Cypselum tyrannum pertulerunt: Syracusii, Dionysium: Athenienses, Pisistratum: Leontini, Panætium: Argiui, Phidonem: Agrigentini, Phalaridem: Romani, Cæsarem: Lucæses, Castrucium: Pisani, Fagiolam: Mediolanenses, Napum Torefanum: Senenses, Pandulfum: Florentini, ducem Athenarum. vt autem creptum populo imperium facilius retinerent, detestabiles tyrannidis artes excogitarunt, quæ tamen si multis intelliguntur, à pluribus tamen intelligi vtile est, vt quoquomodo caueri possint. primum satellites & quida-

dem barbaros ac peregrinos; ad corporis custodiam adhibent: propugnacula muniant: arces occupant: ferocissimos quoque interficiunt: potentiores quasi eminentia papaueratruicant: peregrinis honores ac præmia largiuntur: sodalitates & collegia tollunt: ciuium amicitias omnino dirimunt: discordias inter nobiles ac plebeios occulte ferunt: deinde eorum iniuriis ac mutuis cædibus filium implent: à reuocatis & exploratores vbique collocant: honestis artibus ac disciplinis bellum indicunt: plebem labore ac propugnaculis ædificandis, ne otium ad altiores animi cogitationes habeat, occupant: bella pecunie cogendæ causâ suscipiunt, & externo milite vtuntur; oblatas inducias, aut pacis actiones simulant: nouos magistratus & honores excogitant, eaque prætio addicunt, vt plures habeant obligatos: fures & improbos publicis muneribus ac tributis exigendis præficiunt, vt eorum opera, populi opes ac sanguinem exugant: postea verò quàm fures diu saginarunt, ad supplicium trahi iubent. nihil autem miserius, quàm cum plebs imperita magna cum voluptate supplicia spectans, tyranni æquitatem laudat. hoc indignius ac sceleratius, quod impietatem religionis specie tegit, templaque deorum fingit se reuereri, vt ore ipso ac vultu simulacrum virtutis præ se ferre videatur. quæ omnia duo-

bus omnino arcanis sunt cōprehensa: primūm est vt populo sibi nocendi omnem adimat potestatem: alterum vt etiam eripiat volūtatē. potestātē adimit ablatiis opibus, armis ac p̄sidijs: neque verò tyranni potestas augetur, quin plebis opes & comoda minuātur: non aliter quam cætera membra tabescunt, vt Adrianus de fisco dicebat, cūm lien intumescit. nocendi voluntatem eripit, inimicitias ac discorsias occultē serendo: ne cūm ciues sibi disfidunt, cōspirare vilo modo possint. postremò facit vt nihil omnino aliud, quām tyranni voluptatibus parere condiscant. Sed vt malus custos est diuturnitatis metus, vt ait Cicero, sic nulla tyrannus diuturna esse potest. nam domestica vi facillē collabitur, quia vnū omnes metunt ac oderunt; vnus omnes metuē & odit: qui verò illum occiderit, in maxima & gratia futurus est & gloria. facillius etiam externa vi dissoluitur: quia boni ciues, in quibus summa fides esse debuerat, cum hostibus ad vnus tyranni exitium mirabiliter conspirant. itaque Aratus ac Timoleon breui, tyrannos innumera- biles fręgerunt. ea verò tyrannus quām Dionysius vinculis adamantinis se colligasse iactabat, paulò post à Dione familiari dissoluta est. nec ita pridem Ludouicus Sfortia ab iis ipsis quibus plurimum confidebat proditus est, ac de imperio turpiter deiectus. Sed plurimūm refert

refert vtrū Respublica interiore malo, an externa vi corruat. vt enim quedam res à natura sic temperatę sunt, vt nunquam interiturę videantur: quędam verò tam malē sibi coherēt, vt solo statu dissipari possint: ita quoque Respublica quò melius est ab ortus sui primordio temperata, eò facillius vim externam repellit: à se ipsa verò difficillimē labefactatur. Illud tamen admonēdi sunt qui in Rerumpublicarum administratione versantur, seruitia veterum, de Republica sublata, religiones recētium inuectas, & clientelarum ac feudorum iura conuersionum occasione incredibiles peperisse, quę veteribus ignotę fuerunt. olim quidem metus erat, ne serui ad pileum vocarentur, & Respublicam perturbarent, vt apud Tyrios, Siculos, Romanos, maximas clades ciuitatibus intulerunt: postea verò quām tyrannides grassari cęperunt, seruatorum libertas augeri vifa est, ac dominorum imminui potestas: maximē Tiberij temporibus, qui statuē seruis asylym proposuit: vt apud Ephesios Dianę templum: apud Athenienses Thesei sepulchrum: apud Cyrenenses statua Ptolemę. postea necis potestas dominis est erecta temporibus Adrianę ac tyrannide premētę, serui à dominis cęperunt metuī, ne illos apud Tyrannum maiestatis incusarent. postea Christiana libertas secuta, non putauit humanum, seruos quasi be-

y 3 stias

stias operis ac vinculis vrgere: partim etiam
metuentes Christiani, ne in Paganorum po-
testatem delaberentur serui eiusdem religio-
nis, eos assidue manumittebant. atque hæc
quod in promptu sunt, testibus non egēt. quæ
sequuntur, ex obscuris antiquitatibus eruenda
fuerant: quia cum seruitia nulla sint, quando
desierunt intelligi non facile potest, vt ex eo
conuersiones imperiorum hauriamus. extant
enim leges Caroli magni, Ludouici Pij, ac Lo-
tharij, de seruis, in libro legum Caroli magni,
& in libris legum Lögobardorum. sunt etiam
de seruis & ancillis fugitiuis cōstitutiones Gu-
selmi regis Siciliæ ac Neapoleos, & Friderici
II. Imper. in placitis regni Neapolitani. vixit
Fridericus anno m. c. cxi. sunt & Alexandri
III. Pontificis, Urbani III. Innocentij III.
decreta de coniugijs seruorū. Alexander crea-
tus est Pontifex anno m. c. lviij. Urbanus
m. c. lxxxv. Innocentius m. c. xcviij.
igitur à temporibus Friderici esse desierunt.
nam Bartol. ad l. hostes de captiuis. scribit, suo
tempore seruitia nulla fuisse, ac iam pridem de-
fuisse, nec homines Christianis moribus vs-
quam vendi. vixit autem anno m. c. cclx. id-
que Panormitanus animaduersione dignum
scribit. Illud etiam non minus omitendum
quod in curiæ monumentis legi, decreto Sena-
tus, Catalaunensem Pōtificem prohiberi, quo
minus

minus feudum possidere aut seruos etiam con-
sentiēte capitulo manumittere. decretum est
anno m. c. c. lxxvii. antea quidem seruire
bellum Hispanias grauius afflixerat, sub Au-
reljo Alfonso regis filio, anno salutis d. c. c. l-
xxx. ac mihi sit verisimile Christianos Ara-
bum exēplo seruitia sustulisse: propterea quod
Muhamedes, vel potius Homarus, seruos suæ
religionis ad pileum omnes vocauit, quod in
imperijs Christianorū graues tumultus com-
mouit, vt videre est in legibus Caroli magni
de coniurationibus seruorum, lib. I. cap. v. I.
concessa libertate secuta est miseranda illa, quæ
Respublicas euertere solet, inopia: hinc furta,
latrocinia, cades, & publicæ mendicantibus
merces constituta. Religionum quoque varie-
tas imperia cæcisque hominum vehementer
labefactauit: quæ olim ab omnibus equè cole-
bantur, præterquam à Iudeis. hinc igitur infi-
nitæ Rerumpublicarum conuersiones: ac ple-
rique sola religionis specie maxima regna in-
ualerunt: Arabes, inquam, Persæ, Mauri, Pon-
tifices Romani. nam Iosippi gens imperium
Mauritaniz Marinis ademit, eo modo quo Is-
mael Persarum regnum concionibus & reli-
gionis specie recuperauit. id quoque tentauit
Carolus V. in Germania, vt nuper quidam a-
pud nos. Ipsi Pontifices Romani non modo
Vrbem, sed etiam Latium, Picenum agrum,

Vmbriam, Flaminiam, Aemiliam, cum magna Hetruriae parte: neque hæc tantum, verum etiam Regna Siciliae, Neapoleos, Aragoniae, Angliæ suæ ditionis vestigialibus imperatis subicerunt. legi, nec sine admiratione legis, quæ & qualia essent ecclesiæ Romanæ prædia: quæ beneficia seu feuda: quæ vestigialia regibus imperata: ac professiones Pontificibus factas ab iis quos dixi regibus. quæ mihi spectanda exhibuit ex archetypis Vaticani descripta, Carolus Motta collega meus antiquitatis studiosissimus, ac optimus interpres. Quinetiam Gotofridus Bulionus, Syriam vtranque suis armis subactam, Pontificum Romanorum beneficio tulit acceptam. In quo videtur principum Africæ exempla secutus, qui regna, imperia, vitam, & fortunas omnes Pontificibus Imaëliitarum accepta ferebant.

His explicatis, videamus vtrum ex numeris Pythagoricis, conuersiones imperiorum haberi possint. absurdum sanè mihi videtur quod Plato Res impubliarum, exitus & vicissitudines sola numerorū potestate metitur. tamen si enim Deus immortalis, omnia numeris, ordine, ac mensura mirabili colligauit: non tamen pumerorum viribus, multo minùs fato tribuendum illud est, sed maiestati diuinæ, quæ ipsa, vt Augustinus scribit, fatum est, aut nullum omnino aliud existit. itaque cum Aristoteles

teles causis consequentibus omnia tribueret, Platonis numeros irriti, libro quinto de Republica, quo nihil melius est in tota illa disputatione, aut acuratius ab eo tractatum. causas autem conuersionum multas affert, quæ mihi videntur generibus omnino cõtineri. sunt autem iniuria, honor, metus, contemptus, nimix paucorum opes, nimia multorum inopia. quæ quòd ab illo copiosè disputata sunt omitto. sed cum Plato in illa Republica quæ propriè Socrati tribuitur, modis omnibus prouidisse fingatur, ne quis alteri vllam iniuriam inferret, ne quis alium metueret aut contemneret, nève honoris aut lucri causa Rempublicam perturbaret: postremò pestes illas antiquissimas ciuitatũ, scilicet opes & inopiã, de sua Republica summo iussit: non poterant illa quæ sunt ab Aristotele allata, interitum Reipub. afferre, si demus talem esse, qua nulla melior fingi potest. interitum tamen sentiet, inquit Socrates, sua ipsius vetustate: quoniam eiusmodi est omnium rerum natura. miror tamen cur Plato, qui mundum diuina bonitate perpetuum fore putauit, alioqui suo pte morbo ac senio ritutum: non etiam de optimo Reipub. statu idem iudicaret. Platonis interpres exitium Reipublicæ tum demum fore tradiderunt, cum harmonia numerorum labefactaretur: non igitur esset optimus ille status, quem Socrates animo

mmo

mo concipiebat, si morbo interiore, aut concen-
centu perturbato Respublica ruitura sit. illud
autem numeris acceptum ferre absurdum videatur.
vt enim numeri malè sibi coherentes discrepantiam
ingratam efficiunt; propterea quòd ex his soni con-
flati misceri non possunt, & cum alius alium pellat
vtrique; vi quadam aures subire conantur. concen-
tu verò sonorum suauiter confuso, id est, cum ratio-
nis congruentibus numeris aptè miscentur, nihil discrepare
potest: sic Respublica suauis semper concen-
tu temperata confusaque, vbi nullum dissidium,
nulla sonorum discrepantia est, neque ex hypo-
thefi esse potest, non video quomodo labefactari
queat. Quare falsum est quod ait Forestus, voluisse
Platonem Respublicas initio bene constitutas, & eam præsertim quam
nobis proposuit ad imitandum, temporis decursu,
veluti numeros initio bene sibi congruentes,
paulatim discrepare: idque fieri putat, cum à
sesquitertia ratione disceditur. sed ab eo tam
multa peccantur, vt quid maxime dici non possit.
primum quòd rationes harmonicas triplæ &
quadruplæ ratione connectit, quæ paribus &
imparibus numeris dupla triplæque ratione
debent copulari, vt ipsa numeri nuptialis natura
docet. itaque suauissimus ac primus omnium
concentus, cum ab vnitatis discesseris, est ea
quæ ratio sesquialtera dicitur duorum ac trium,
quæ

quæ nullo interiecto medio copulantur. postea
nouem & quatuor, vehementer discrepant,
quia sine medio coherere non possunt: igitur
senarius vtrunque æqua ratione copulabit: &
cum vtroque suauiter concinet. consimiliter
xxvii. cum vii. eadem ratione qua superiores
coniunguntur, duobus interiectis mediis,
scilicet xii. & xv. nec si in infinitum
progrediari isto modo, vlla discrepantia futura
est. itidem in ratione sesquitertia trium &
quatuor non quidem iusta est harmonia, vt
ille voluit: cum neque veteres, neque nostri
concentum illum ferre possint, sine tertia aut
quinta. sed tamen is concentus suam quoque
seruabit venustatem, si, vt in prioribus, inter-
medios numeros queramus. quid enim ineptius
quam eandem rationem constituere trium ad
quatuor, quæ est xxvii. ad lxxiiii. demus
igitur veram rationem inter vtrunque
xxvi. & xlvi. idem erit proximi cuiusque
concentus ad alterum, qui est trium ad
quatuor. hæc autem harmonia concors perpetua
futura est, etiam si in infinitum progrediari.
vt si demus cxxlii. & mxxiii. qui in numero
nuptiali dupla triplæque ratione sunt quadrati,
in concentu æque discrepant, ac xxvii. &
lxxiiii. sin ratione medias inserueris; scilicet
cccxiii. cccxiiii. ccccxv. ccccxvi. dclxxvi.
dclxxvii. proximus cuiusque

quique finitimo tam bene concinet & cohaerit, quàm tribus quatuor; quia in omnibus sesquitertia ratio est. In hoc etiam vehemèter labitur, quòd aliorum opinionem secutus, magnam Platonis numerum duodenarij cubum facit: quod quidem si verum esset, cur Plato altera parte longiorem quaeri voluit? plerique ad hunc scopulum suam nauim affllexerunt. Sed quoniam nihil obscurius ac difficilius Platonis numeris videtur, nihil temere affirmabo: illud tantum quod ad conuersiones imperiorum pertinet, voluisse Platonem Respublicas quam tumvis bene constitutas, etiam domestico vitio, vel externa vi certo quodam annorum decursu labefactari: vt adamas & aurum, tanta natura vi ac praestantia colligata sunt, vt cum per se ipsa violari nõ posse videatur; à se tamen violantur, id quod ex natura principis constat: tum etiam externa vi, puta diuturnis ignibus, aut aqua chrysulca, paulatim effluunt & corrumpuntur. Sed mirum est ex omnibus Academicis tum Graecis tum Latinis, neminem hactenus numerorum praestantiam illam ac dignitatem; quæ ad statum imperiorum pertinet, vilius ciuitatis exemplo docuisse: praesertim cum illud non modò pertineat ad status, sed etiam ad incrementa, conuersiones, & exitus Rerum publicarum: tum etiam Epicureos confiteri cogat, res humanas non temerè ac fortuito,

sed praepotentis Dei maiestate ac prudentia gubernari. quod igitur ab aliis omisum est, aut fortasse consulto praetermissum breuiter complectamur. Hoc primum intueri licet, senarium perfectum numerum, sceminas; septenarium verò, mares immutare: tum etiam vtrisque periculosum esse morbos, qui in septenarium aut nouenarium incurunt: & in tota rerum natura magnam esse talium numerorum potestatem: septimus quisque annus, ait Seneca, ætati signum imprimi: hoc tamen de maribus dictum oportuit. ita quoque Rerum publicarum conuersiones, aut septenariis ac nouenariis multiplicatis, aut eorum quadratis in se ductis, aut perfectis, aut sphaericis numeris contingere, non sine admiratione variis exemplis animaduerti. hominum quidem interitus in septenarios ac nouenarios incurere, nemini dubium est in eam rem penitus intuenti: vt XLIII. XVIII. XXI. XXVII. XXVIII. XXXV. XXXVI. XLII. XLV. XLIX. LVI. si verò septenarius cum nouenario concurrat, annum periculosissimum esse omnis antiquitas comprobauit. hinc Augustus in quadam epistola gratulatur amicis, quòd annum LXIII. quem ipse fatalem omnium seniorum appellat, securus euasit. proximus est LXX. quo mortuus est Petrarca, eo die quo natus erat in orbem recurrente. deinde LXXXI. quo mortuus est

est Epicurus, qui tanto studio suae salutis conside-
lebat. hunc sequitur LXXXVII. quem ferè at-
tigit Augustus; impleuit Friderichus III. hic
annos LIII. ille LVI. imperauit, uterq; mor-
tuus est XLIII. Cal. Septemb. sequens qua-
dratus est nouenarius LXXXI. quo mortuus
est Plato, eodem die quo in lucem venerat re-
currente. neq; hunc numerum egreditur Da-
uid, cum describit hominum vitam. pauci ad
LXXXIII. accedunt, qui septenario duode-
cies ducto coalescit. atque hunc annum im-
pleuit Theophrastus, qui moriens de natura
questus est breue sibi vitae spatium, longum cot-
nicibus dedidit. hoc quoque anno Paulus III.
& IIII. Pontifices mortui sunt. sunt tamen
qui nonagesimum, id est, nouenarios decem
expleuerunt; vt Fr. Philadelphus, Io. Apostolus
vixit nouem & nonaginta vt historia testatur.
D. Hieronymus vnum & nonaginta vixit, id
est, XLII. septenarios. quinque iam illi ipsi qui
diurnum illud tempus vixerunt, quod in li-
bris nostris ac litteris testatum habemus, se-
ptenarios aut nouenarios ferè omnes exple-
uerunt. Lamechus septingentos septuaginta
septem annos vixit. Methusala nongentesim-
um ac septuagesimum attigit. Abrahamus
CLXXV. id est, LXXV. septenarios impleuit. Ia-
cobus CXLVII. id est, XLVII. septenarios. Isaacus
CLXXX. id est, nouenarios LXX. ac tametsi vio-
lenta

lenta mors interdum ob violentos forrasse ra-
diorum concursus & traiectiones coitangat;
sepius tamen in septenarios aut nouenarios
incurrit, nisi diuina voluntate natura prohibea-
tur. moriuntur enim innumerabiles anno
LXIII. Aristoteles, Chrisippus, Bocacius, D.
Bernardus, Erasminus, Lutherus, Melanchtho,
Syluius, Aleander, Iac Sturmius, Nicol. Cusa-
nus, Th. Linacer; omnes affecti morbis; eodem
anno Cicero caesus est. Alexander Pont. max.
LXXXI. venenum maleficum hausit. Isocrates
nonagesimo nono accepta. Clade Cheronensi
seipsum inedia peremit. Plinius quinquagesi-
mo sexto suffocatus, Cesar occisus, Oecolapa-
dius in exore cõtabit anno XLIX. Artie⁹ in-
edia septuagesimo septimo. Idem igitur iudi-
cium adhibeamus in conuersionibus Rerũ pu-
blicarũ: sed ita vt quadratos & cubos septena-
rij ac nouenarij; aut altervtrius cubũ vel qua-
dratum in radicẽ alterius ducamus: aut etiam
perfectum numerum: aut denique sphericos
& solidos cubos magno numero comprehen-
sos. postremò quadratum & cubum duode-
narij, qui ab Academicis magnus numerus Pla-
tonis appellatur. Quadrati quidem septenarij
ac nouenarij XLIX. LXXXI. cubi CCCXLIII.
DCCXXIX. quadratus septenarij ductus in ra-
dicẽ nouenarij CCCCLII. & nouenarij qua-
dratus in radicem septenarij DLXXVII. perfe-
ctus

Ætus numerus ccccvi. nam vi. & xxviii. perfecti minores sunt: reliqui perfecti, cœtum & octo millia superant, ac maiores sunt quam vt ad Respublicas accommodari possint. quadratus duodenarij c x l i i i i. cubus m. d c c c x x v i i i. quem numerum annorum nulla Respub. superauit. quare numeri maiores reijciendi erunt. Sphærici numeri magno numero comprehensi quatuor sunt; puta c x x v. c c x v i. d c x x v. m c c x c v i. Hac numerorum paucitate in tam infinita multitudine, qui neque perfecti sunt, neque quadrati, neque cubiti: aut tales quidem, sed ex paribus digitorum, nõ ex imparibus compositi: aut etiam ex imparibus, sed non ex septenariis aut nouenariis, qui in infinita multitudine sunt admodum pauci: licet mirabiles omnium penè Respublicarum conuersiones intueri. Ac primùm vt auspiciemur à cubo duodenarij, quem Academici nõnulli magnum & fatalem numerum Platonis esse aiunt, reperiemus monarchiam Assyriorum à Nino rege vsque ad Alexandrum magnum, hunc numerum ad vnguem impleuisse, ex ipsius Philonis, quem Melanchtho, Funcius, ac doctissimi qui sequuntur, opinione. neque verò longius repetendum est, quam à Nino, à quo Diodorus, Herodotus, Ctesias, Trogus, Iustinus auspicatur: propterea quòd primus imperandi formam stabiluit, ac

Baby-

Babylonem cõdidit. Assyriorum verò & Persarum veriùs est vt vna sit, quam monarchiæ plures: aut Caldæorum, Medorum, ac Parthorum monarchias ab Assyriis & Persis diuellere oportet: qui tamen eiusdem penè regionis incolæ sunt ac ciues. Alexander verò iure monarchiam nouam efficit, cum ab Europa in Asiam homo planè peregrinus, nouũ genus hominum transfuserit, Darij copias deleuerit, mores deniq; ac leges immutarit. sed hæc suo loco. Rursus ab elutionibus aquarum, vsque ad euerisionem tēpli ac Reipub. Hebræorum, numerantur anni à Philone m. d c c x v i i. Iosippus ducentos amplius; alij multò pauciores complectuntur. putem ego tum ex historiarum veritate, tum etiam ex ipsius numeri magni præstantia. x l. annos ad Philonis calculum addi oportere, vt duodenarii cubo nihil desit, aut superfit. nam eo ipso tempore defecit Argypus à regibus Assyriorum: Scythæ Asiam minorem inuaserunt: Pisistratide ab Atheniensibus; Tarquinii à Romanis eieciti sunt. Ex eo quoque Danielis hebdomades plurimum illustrantur. cum enim maxima sit inter omnes scriptores varietas de natiuitate Christi, Philo tamen qui omnium antiquorum certissimus habetur, colligit annorũ tria millia d c c c c x c i i i. cui Lucidus tres adimit; Io. Maria sex addit, idque ex multis coniecturis, quibus ma-

z

g^{is}

gis affentior. propterea quod numerus ille est ex quadratis septenarii ac nouenarii multiplicatus, puta ter mille **DCCCXCIX**. mirum in modum congruens conuersionibus rerum maximarum, quae postea secuta sunt. tum etiam Christi mors ea ratione incidit in annum mundi quater millesimum. quo sane pertinent septuaginta Danielis hebdomades, quae annos capiunt **CDXC**. quod si auspicemur ab anno septimo Dacii Longimani, propterea quod Euidras tum missus est Hierosolymam Reipub. constituendae causa, id est, anno sexto ante tempus Hebdomadarum: senarius ille solus inter digitos perfectus, cum hebdomadibus **LXX**. id est septies septuaginta annis (die enim pro anno sumit scriptura) coficit alium numerum perfectum **CDXCVI**. qui mirabiliter cogruit conuersionibus Rerumpublicarum. quod ut planum fiat, ne incertis coniecturis ducamur, exempla ex Romanorum fastis consularibus, quibus nihil certius esse potest, eruiamus. nam ab **V.C.** vsque ad eum annum quo Iulius Octavianus victo ad Actium Antonio primus a Senatu Augustus est appellatus, ac totius orbis imperium ei delatum, anni sunt **DCCCXXII**. cubus nouenarii. ab Augusto ad Augustulum qui postremus Romanorum Imperator in fastis appellatur (est enim ab Odoacre rege Gothorum eiecetus) anni sunt **CDXCVI**. perfectus

est numerus. ab **V.C.** vsque ad imperij euersionem illam, numerus annorum quadratus est, scilicet **MCCCXXV**. & ex integris septenariis constans. **M. Varro** apud **Cenforinum** scribit, Vectium augurio nobilem audisse cum diceret quoniam annos **CXX**. incolumis praeerisset, pop. Rom. ad **M. & C.C.** peruenturum. totidem annos comperio a **Nino** vsque ad **Arbaces** primum regem Medorum. **Funcius** tres amplius annos complectitur: alij pauciores. sed illud mirabile mihi visum est, quod non solum ab **Augusto** ad **Augustulum**: sed etiam ab exactis **Urbe** regibus vsque ad **Caesarem Dictatorē**, idem numerus annorum **CDXCVI**. recurrit. neque id tantum, verum etiam a **Constantino** magno ad **Carolus** magnum, quo anno primum Imperator Romae creatus est, anni **CDXCVI**. ab **Onuphrio** studiosissimo Romanae antiquitatis colligitur: tamen magis temporum, nullam numerorum rationem haberet. neque id solum, verum etiam ab **Alba** condita, vsque ad eius euersionem a **Tullo Hostilio**, nec plures sunt, nec pauciores anni **CDXCVI**. hoc etiam amplius quod a **Saule** primo rege Hebraeorum, vsque ad captiuitatem numerantur anni **CDXCVI**. tamen **Genebrardus** tres addit: **Garceus** vero decem, **Talmudici** centum ferè detrahunt: sed sui dicti nullam necessariam asserunt rationem. à redi-

tu populi, & secunda templi constructione sub Zorobabele, vsque ad eum annum quo Herodes à Senatu rex est appellatus, sunt anni c d x c vi. consimiliter ab Arbace primo rege Medorum, vsque ad Alexandrum magnum c d x c vi. regnum verò Macedonia à Carano primo rege vsque ad obitum Alexandri, totidem annos capit. Functus octo detrahit. alij x i i. addunt. putem ego medium esse ferendum. plura tamen huius numeri conuersionum argumenta proferemus in Repub. Gallorum. constat autem numero Danielis, senarioque perfecto perfectus euadit: præterea solus in magno numero ex nouenariis & septenariis conflat, unitate utrobique deficiente; atque hic numerus est quem veteres innuere voluerunt, cum dicerent Rerumpublicarum periodum esse annorum d. cum nullam vim numerorum perspiceret. est enim numerus ille ineptus ad rerum humanarum aut naturalium conuersiones. quippe nec perfectus, nec quadratus, nec cubicus, nec sphericus, neque ex nouenariis aut septenariis, neque ex eorum radicibus aut quadratis conflat. si quis autem diligentius animaduertat bella ciuilia Romanorum, secessiones plebis, ac cædes ciuium inter ipsos, reperiet annorum numerum septenariis, aut nouenariis, aut vtriusque constare. nam ab V. C. vsque ad refugium, anni sunt c x l i i i. à regi-

à refugio ad patricium, c c c l x v i i i. à refugio ad secessionem plebis in motem factum, anni x v i i i i. ad secundam l x i i i. ad tertiam c c x x v. ad seditionem Gracchanam, c c c l x x v i i i. ab hac rursus ad bellum ciuile Marianum, x l v. hinc ad alterum Cæsaris & Pompeii, x x x v i. ad eandem Cæsaris, v i i i. à patricio ad bellum ciuile Siculum, v i i i. hinc ad bellum ciuile Actiacum vltimum v i i i. numeri omnes ex integris nouenariis aut septenariis, aut ex vtriusque conflati. Vrbs autem ipsa capta est post eius conditionem anno c c c l x i i i i. qui ex integris septenariis æquè conficitur. ab V. C. vsque ad eandem Cannensem, anni sunt d x x x i x. qui numerus ex septuaginta septem septenariis conflat. tunc enim imperium Romanum penè deletum est. à clade Cænensium ad Variam, anni sunt c c x x i i i i. ex integris æquè septenariis, & vtraque clades contigit i i i i. Non. Aug. Consimiliter Athenarum moenia solo exequauit Lyfander anno septimo ac septuagesimo post victoriam Salaminiam. addit Plutarchus in Lyfandro, verumque contigisse sexta die mensis Munichionis. Ita quoque Pœni cum anno Christi d c c v i i, Roderici regis anno septimo Hispanias inuasissent, anno post septingentesimo septuagesimo eiectione sunt, vt ex ipso Tarapha Hispano scriptore colligitur. De cubo septenarij multa

quoque sunt exempla. est enim numerus ille à Mose in magno lobelæro constituendo selectus. itaque a victoria Iudæorum aduersus Amanum auxilio Heiteris, vsque ad victoriam aduersus Antiochum, anni sunt cccxliiii. & vtraque victoria obtigit llii. Idus Mart. qui Hebræis Adar dicebatur. ex quo Hebræi hunc diem magno habent in honore. totidem anni sunt ab Augusto, ex quo imperium solus obtinuit, vsque ad Constantinum magnum, cum solus imperium accepit. Regnum Persarum à Cyro vsque ad Alexandrum stetit annos cccx. qui numerus ex integris septenariis xxx. conficitur. totidem annos imperarunt Longobardi. Paulus Diaconus tres annos detrahit. qui restant vsque ad necem Desiderii. tandiu Caletum tenuerunt Angli. Reges Syriæ & Asia minoris à Nicanore primo rege vsque ad Philippum vltimum, totidem annos imperarunt. Ab exitu Hebræorum ex Aegypto, vsque ad euersionem templi ac Reipublicæ, numeratur anni nongenti, qui numerus ex duobus quadratis nouenariis ac ceterario in se ductis conficitur. non plures sunt ab Euristhene primo rege Lacedæmoniorum, ad Nabida tyrannum, quem Philopemen de imperio deiecit, ac statum Reipub. Laconicæ omnino immutauit. Lycurgi verò leges sublatae sunt, ac Lacedæmonii Achæorum mores accipere coacti, anno

no post d l x v i r. quàm latae fuerunt à Lycurgo: numerus ex quadrato nouenariis in septenarium ducto. Ptolemei verò à Lago vsque ad Augustum, qui Aegyptum in prouincia formam redegit, imperarunt annos cccxliiii. qui ex integris septenariis cõstat. Hebræorum Reipublica iacuit annos septuaginta: totidem annos imperium Græciæ tenuerunt Athenienses, vt scribit Appianus: Gothi à Theoderico primo rege, vsque ad Totilam, regnarunt annos septuaginta septem, vt Onuphrius in fastis scribit. Lacedæmonii xlii. annos, Græcis omnibus imperarunt. auctore Appiano. hunc quoque numerum magni numeri radicem exprimit Alexander magnus: nam sex annos ante Darii mortem, totidem eo casu imperauit. postea eius imperium, repente in plurima, veluti fulgur in partes desiluit. Ac ne vetera quantur, domesticis vtetur exemplis, & exactis sima temporum collatione Io. Tili cum Fastis coniuncta. Gallia Romanis paruit à Cæsaris extrema de Gallis victoria, vsque ad Marcomerum duces Francorum (cuius opibus freta Valentiniano tributum imperanti denegauit) anno ccccxli. qui numerus ex quadrato septenarii ducto in nouenarium conficitur. hinc ad Vuaramundum nouem anni: ad eius regnū, ter nouem. ex quo verò dux est appellatus, vsque ad Pipinum; qui ex magistro palatii re-

gnum inuafit pulfo rege Hilderico, anni fune
 c c x l i i i . cubus feptenarii. à eade Syagrii,
 qui Romanorum vicinus Gallia præfuit, vf-
 que ad Capetum, qui genere Gallus, tametsi
 negant Germani, natione Andegauus, imperi-
 um Francis ademit, perfectus est ille nume-
 rus. c d x c v i . ab Vuaramundo vfque ad Ca-
 petum, anni d l x v i . i . numerus ex quadrato
 nouenarii in feptenarium ducto. rurfus ab
 Vuaramundo vfq; ad Hugonis magni, ac prin-
 cipum defectionem à rege Ludouico i i i i .
 ipfiusque captiuitatem, anni funt d x i i . foli-
 dus cubus. hinc ad alteram Caroli Burbonii
 defectionem à Francifco, eiusque captiuita-
 tem, quadratus est dupli duodenarii; puta d l-
 x x v i . totidem quoque numerantur à Cape-
 to, ad facrum hoc funeftumque bellum, quod
 ciuili fanguine nuper gefum est. nec plures
 funt nec pauciores à captiuitate Caroli ducis
 Lotharingi (quem Capetus de legitima regni
 fuceffione cõpult in carcerem Aureliorum)
 ad Carolum illum Lotharingum, qui regiam
 poteflatem adeptus, Capeti ftirpem Aurelio-
 rum carceribus conclufit: & vtroque tempore
 infelix Aurelia fuit genti Lotharingorum.
 confimiliter à Carolo fimplice, quem bona fi-
 de Peronam profectum, Hebertus comes ca-
 ptiuum detinuit, vfque ad Ludouicum x i . mi-
 nimè omnium fimplicem, qui tamen fua fe vo-
 luntate,

luntate, vel potiùs temeritate Peronam con-
 tulit, & in eadem arec captiuus est à Carolo co-
 mite retentus, annos habemus d x l . nume-
 rum ex integris nouenarii constantem. rur-
 fus à Capeto vfque ad Caroli octauii memo-
 rabilem in Italiam expeditionem, perfectus
 est ille numerus c d x c v i . ab euerfione im-
 perii Longobardorum, & Insubria à Carolo
 magno capta, vfque ad confimilem expeditio-
 nem, & Insubriam à Ludouico x i i . recepta,
 planè cubus est nouenarii, fcilicet d c c x x i x .
 anni. quibus temporibus Respublica Veneto-
 rum grauiffimas clades accepit. docuimus Ve-
 netos ante Carolum magnum ftabile imperi-
 um nullum habuiffe, fed pactis Nicephori &
 Caroli magni libertatem accepiffe. fteterat i-
 gitur Respublica Venetorum annos d c c x-
 i x . cum eius euerfio penè fecuta est. eodem e-
 nim tempore Maximilianus Imp. Ludouicus
 x i i . rex Alphonfus, Iulius II. Pont. in eius
 Reip. ruinam confurarunt. quin etiam cum tot
 ac tantis hostibus Turcarum princeps ipfaque
 fortuna confpirare vifa est. vrbs enim fulphu-
 reis pulueribus fortuito accèffis plurimum de-
 formata est, ac auri vis infinita naufragio amif-
 fa. & quidem eo tempore Veneti lumen inge-
 nii, confilii que fui magnificè oftentarunt. hoc
 etiam animaduerfione dignum, quòd à Gode-
 frido, qui Perfã memorabili clade fregerat,

ac

ac Syriam seruitute liberarat, vsque ad Balduinum vsq̄m, qui captus est à Saladino, anni sunt x c. numerus ex integris nouenariis constans. Græcorum quoque imperium Galli tenuerunt annos l. v. l. à Balduino scilicet vsque ad Palæologum. Pontificatum verò annos l. x. numerus vterque ex integris septenariis. sed infinitus sim, si omnia persequar conuersionum momēta. his tamen propofitis exemplis, licet iis qui abundant otio, rerum omnium publicarum conuersiones, ab incorrupta fide historicorum deriuare, & futura (quanquam cognita soli Deo) verius ac melius augurari, quam Cardani leuissimis & falsissimis coniecturis. putat enim ab extrema cauda Helices, seu maioris Vrsæ, omne magnum imperium pendere. vt cūm verticalis esset nascenti Romæ, illuc imperium detulerit: deinde Bizantium: postea in Galliam: inde in Germaniam desilierit. quæ tam vera sunt, quam quæ de se ipse scribit in sua Genesi, nunquam esse mentium, idque admirabile sibi videri affirmat. sed vir bonus hoc præstare debet ne mentiat, id est, vt Nigidius interpretatur, scienter falsum dicat: prudens verò ne mendacium ei excidat, hoc est, vt ille voluit, ignoranter falsum enuntiet. quid autem homini vel medio: criter perito eius artis quam ipse proficetur, auid est mentiri nisi hoc est? cūm enim intelli-

geret

geret innumerabilibus populis & vrbibus hanc stellam verticalem fuisse ac semper futuram, adiecit Solem in vertice quoque meridiano vrbis nascenti esse oportere, cum ea stella coniunctum. ac tamen vim illam in omnes eiusdem paralleli populos effundi fateatur, vni tamen loco imperium deberi tradit. atque hoc modo cornicum oculos configere se posse putauit. sed cūm illa stella quinquaginta quatuor partibus absit ab Axi quatore, & circulum Arcticum describat, vt quantumcunque ex motu trepidationis declinet, x l. i. partibus ab vrbis perpendicularo recedat, perpendiculararem esse non posse planum est. doceamus ne in meridiano quidem, nec, vt ipse scribit, cum Sole coniunctam esse potuisse; quod longitudine tantum, & hora meridiana fiat oportet. id autem ex Varrone intelligi potest, qui, vt Plutarchus scribit, L. Tarutium Firmanum nobilem mathematicum, iussit Vrbis & conditoris diem & horam natalem si fieri posset, describere. igitur diligenti syderum peruestigatione comperit Vrbis fundamenta iacta fuisse anno tertio sextæ Olympiadis, in quo Dionysius & Varro consentiūt, quinto Idus Pharmuti mensis, siue x l. Cal. Mai; qui dies Palilia vocatur, Mense Aprili, hora ferè tertia post meridiem, Ioue in Piscibus, Saturno, Venere, Marte in Scorpio; Sole Taurum, Luna libram decurren-

te,

te, anno Romuli duodevigesimo. illud etiam didicit Plutarchus ex Antimacho Lyrio. Vrsæ maioris nusquam meminerunt. erat autem ea stella in dodecatemorij Leonis parte x v i i i. scrupulo, l. v i. vt perpicuum fit ex ipsius Copernici tabulis, & accuratissima motuum doctrina: his verò temporibus in x. parte Virginis scrupulo l. quæ cum ita sint, quo modo fieri potuit vt Romæ nascenti verticalis esset? cum pars duodecima Geminorum cor cæli teneret? ab eo enim Leonis pars x v i i i. quinquaginta quatuor partibus abest: quanto minus Soli coniungi potuit, qui Taurum percurrebat, extrema verò Vrsæ Leonem? aberat igitur x c. partes in longitudinem; x l. v. in latitudinem, quo minus Soli coniungeretur vilo modo. hoc verò ineptius, quòd Bizantio verticalem dixit, cum imperium illuc à Romanis translatum est, cum tamen Vrbs illa prius esset condita, quam Romulus natus, vt ex Polybio constat. multò magis absurdum, quòd è Græcia in Galliæ verticem desiliit, hinc in Germaniam, contra naturam sui motus & inclinationis. sed hæc risu magis quam confutatione digna videntur. cur enim Scandi & Liouones, qui non modò caudam, sed etiam totam Vrsam, perpendiculararem Soli habent, nullum vnquam imperium eo pertraxerūt, sed contrà, pateant incursionibus & imperiis finitimorum? Aut si

perpete-

perpendicularares stellæ imperia tribuant, cur illæ quæ illustres ac regiæ à veteribus dicuntur? Regulus, inquam, Palilicium, Virgilix, Antares: cur ille x v. quas ipse Cardanus regias vocat; cur Spica, Fidicula, Arcturus, atque ad eò planetæ omnes, qui penè Soli Africæ perpendicularares sunt, illuc imperia non trãstulerunt? nam Europæ & Asiæ legionibus semper Afri cesserunt. Aliter Copernicus, qui imperiorum conuersiones ad centrum eccentrici parui circuli, eiusque motum pertinere iudicauit, vt eius discipuli scripserūt. paruus autem circulus non Solis est, quem immobilem ipse iudicauit, sed ipsius terræ, quam motu cieri voluit. nemo tamen incitix tãtæ fuit vnquam, vt à centris colorum cælestium, multò minus terrestriū, vim vllam influere putaret: neque id Copernicus scribere ausus est, sed eius discipuli somnium illud pro re certa & explorata tradiderunt: quæ cum ex historia falsa comperiantur, nec motus centri eccentrici, siue terræ, siue Solis, cum imperiorum conuersionibus vilo modo congruat; fatendum est ab immortali Deo totum illud pèdere: aut si ad causas consequentes conuersionem imperij cuiusque referamus, Deo syderibus velut instrumentis vtente, ad insignes illos syderum concursus, de quibus superior capite diximus, pertinere iudicandum erit: sed quia veteres illud animaduertere non

potue-

potuerūt, propter ignotos caelestium orbium motus: posteri vero penitus neglexerunt: nulla facilior ratio visa mihi est, quam illud ex numeris quodammodo colligere: ab radice cuiusque imperij (quam Ptolemæus ἐπιτομή, Alfonso Eram, id est radicem Hispanico verbo appellat) initio ducto: velut in febricitantibus solemus ex ipsis decretoriis diebus salutem, aut *καρποφόρον* augurari: ita ut dies vna & eadem, si plures variis temporibus laborare ceperint, aliis quidem salutaris sit; aliis extrema: interdum tamen syderum ac maleficæ traiectionis tanta vis est, ut sine discrimine dierum, plures vno hauriat & eodem momento: ita suis etiam morbis imperia laborant, ut Polybius scribit: & ut violentos interdum; ita naturæ quoque congruēt exitus habent, certis quibusdā ac decretoriis numeris cōprehensos. nec me mouet quod Aristot. libro v. de Repub. & extremo τὰν μετὰ τὰ φῶς. nihil omnino in numeris momentū esse putauit: cur ergo septimus masculus? sirophulis medetur: cur partus septimo ac nono mense viuūt; octauo nunquam? cur septē planetæ, nouem orbes? cur illorum ad hominis longitudinem ratio septuplex: id enim Ambrosius Paratus Regius chirurgus mihi cōfirmavit. cur dies septimus inedia necat? hoc quidē Plinius diuturna experientia cognitū scribit. cur Lunæ mirabiles cōuer-

siones

siones septenariis omnino cōstāt? cur septem neruorū paria? cur philomela septē dies, totidēq; noctes assiduæ nouem discrimina vocū ingeminat: cuius miraculi me admonuit Iac. Bojus Præfes curiæ Amoricorū, vit optimē à natura, vberius etiā à doctrina politiore informatus. cur deniq; septenarius Euripi fluxus ac refluxus Aristotelem, ut quidā prodiderunt, ad furorem; ut alij, ad præcipitium adegit? quia nō cæperat Aristoteles Euripi, Euripus Aristotele dicitur cæpisse. at sapientissimus Moses & Propheta, omnia penē oracula septenariis cōcluserūt. celeftitates septimo die, septima hebdomadæ, septimo mēse indiēt. septimo anno agrorū quies; ac feruorū manumissio: post annum verò septies septimū, magnus lobelex, & liberatio omnium debitorum, agrorumque ad pristinos dominos reuersio. hinc septenarius ab Hebræis sacer numerus est appellatus. atque hæc significant res humanas non temerè ac fortuitò ferri, ut Epicurei iactant; nec inuolabili fato, ut Stoici: sed prudentia diuinæque tametsi res omnes, admirabili ordine, motu, numero, concentu, figura colligant; nihilominus eas voluntate, arbitriōque suo interdum mutat: ut Iesayas de Ezechia scribit, cui predicandi Deus vitam prostraxit, & Solem retrogressum ostendit. interdum verò tempus maturare dicitur in scriptura facta, propter se-

rum

rum vlcionem, vel commiserationem, vt Paulus de oraculo Helie scribit. argumento sint e-
 lutiones aquarum, quæ Dei iussu citius factæ
 sunt, quàm numerus magnus ordini nature
 congruens expleri potuisset: id est, anno con-
 diti orbis M. D C L V I. cui numero si addantur
 octo nouenarii, scilicet, L X I I. conflatur cubus
 ille magni duodenarii: vt homines intelligant
 nullis numeris, aut vlla necessitate obligari
 Deum, sed nature legibus solutum; non à Sen-
 natu aut populo, sed à seipso. nam cum nature
 leges ipse iusserit, nec ab alio quàm à seipse im-
 perium habeat, consentaneum est suis legibus
 esse solutum: & aliter atque aliter decernere
 de rebus iisdem. sic enim Ambrosius scribit,
 non semper improborum scelera vindicari, ne
 putent inferorum nullas esse pœnas, nulla præ-
 mia bonorum: neque tamè flagitiosos omnes
 impunè viuere, ne illud iactent; mortalia nulli
 sunt curata Deo. ita quoque de bonorum &
 impiorum Republica iudicandum est, ne fatis
 aut fortune quicquã tribuerè cõgamur. Hæc
 breuiter sunt à me de conuersionibus imperio-
 rum ex intima Philosophia disputata, tum
 vt eruditò ad pulcherrimã earum rerum con-
 templatorem excitarem; tum etiam, vt in im-
 periorum mutationibus ne nos ipsos afflige-
 remus; quod magnis sæpè viris accidit. etenim
 nulla re Pompeius è clade Pharsalica dilapsus,

ac

ac Reipub. casum acerbissimè lugens leniri po-
 tuit, quàm Secundi Philosophi oratione, qua
 persuasus est certos esse à Deo immortalibus
 ambitus imperiorum constitutos.

Nunc ab historia conuersiones & exitus
 Recumpublicarum, quæ olim magis clare-
 runt, cum nostris comparemus, vt ex vtriusque
 veritas magis elucescat. Omnium autem cla-
 rissima fertur esse Romanorum, quæ cum ali-
 quandiu sub regibus floruisset, in tyrannidem
 prolapsa Tarquiniolorum: deinde his exclusis in
 optimatam ac patriciorum potestatem sæ-
 pius repugnante plebe: post in factionem de-
 cemvirosum; quibus cæsis ac prostratis, popu-
 lus aliquandiu legitimè ac temperanter impe-
 rauit, quousque in homines incidere rerum
 nouadarum cupidos: hinc ochlocratia, vel potius
 anarchia turbulente plebis à seditione
 Gracchana vsque ad Marium & Syllam, qui
 Urbem ciuili sanguine crudelissimè fœdarunt:
 sexto denique ac trigesimo post anno, à Cæ-
 sare & Pompeio partium ducibus miserimè
 iactata fuit Respublica, quousque legitimo
 vniuersi Augusti dominatù gubernaretur: hinc va-
 riè ab optimis principibus, mox etiam à tyran-
 nis suscepta, tandem aliquando dignitatem a-
 misit, cum Imp. Constantinus magnam partem
 Senatus, ac sedem imperii Bizantium translu-
 lisset. postremò in Gothorum, Græcorum,
 Gallo-

Conuersiones Imperij
 Romani.

Gallorum, Germanorum, Hispanorum potestatem peruenit, & alienis imperiis aut Pontificum libidini ad hæc vsque tempora seruiuit. Isidem serè procillis iactati sunt Athenienses.

Cùm enim Cecrops Atticorum XII. oppida fortiter ab hostium incurfione prohiberet, regnum adeptus esse dicitur, ab eoque regnum est vsque ad Aeschylum annos circiter DCCC. post Aeschyli mortem, qui perpetuum imperium tenebat, optimates magistratum quasi Dictatorem decennem crearunt, sed cùm is magistratus nimia potestate abuteretur, anno definerunt. primus Creon annuus magistratus, qui *ἄρχων* à Græcis, iudex à Latinis dicebatur, electus est: eoque magistratu tantisper vsi sunt, dum Pisistratus eodem modo quò Dionysius ad corporis securitatem impetrata cohorte aduersus Alcæmonidas, perpetuam potestatem inuasisit. tum Hippiarchus & Hippia Pisistratidæ, imperium annos septuaginta, vt Aristoteles scribit, vi tenuerunt, quouique alter cæsus est, altero mortuo secuta est popularis potestas à Solone prius instituta: sed legitima tamen ac iustam quinta classis, id est, infima plebs, & populi pars longè maxima, lege Solonis ab honoribus & imperiis arcebat. primus Aristides legem illam abrogauit. postremò Pericles statum popularem in turbulentam ochlocratiam muta-

Conuerfio-
nes Imperij
Atheniensiū.

mutauit: cùm Areopagitarum sublata, aut valde imminuta potestate, qua Reipublice salus & dignitas continebatur, ad plebem infimam omnia iudicia, consilia, totiusque Reipublicæ gubernationem propositis præmiis ac largitionibus, quasi eicam imperij detulisset. eo mortuo, deinde eiecto Alcibiade, cæso Nicia cum exercitu, imperium ad optimates CCC. delatum est: paulò post tamen Thrafsyli factione plebi restitutum. tandem amissa classe ad Aegospotamos, Athenienses cum sociis omnibus in Lacedæmoniorum potestatem uenerunt. à quibus optimatum potestas est vbique pro populari constituta: hinc xxx. delecti optimates Atheniensium Rempublicam gubernarunt: qui statim euaserunt factiosi tyranni. his igitur paulò post à Thrafsyulo cæsis ac prostratis, summa potestas rursus ad populum rediit, ac tãdiu stetit, quoad Antipater Lamiaeo bello populare imperium paucis optimatibus, qui sua iussa exequiebantur, permisit; inter quos princeps erat Demetrius Phalereus. sed quarto ac decimo post anno, Demetrius Poliorcetes eiecto Phalereo, specicque proposita libertatis tyrannidem inuasisit: eo tamen ab hostibus capto, Athenienses rursus popularem libertatem vsque ad Syllæ tempora retinuerunt. is enim urbem Michridati fauentem expugnauit, tamque hostiliter, tantisque cum ci-

uium frage diripuit, vt riuus sanguinis tota vrbe decurriffe ferantur. antea quidem populi Romani beneficio libertate fruebantur, quam postea quoque eodem beneficio recuperarunt, vt Plinius scribit: nihil tamen præter vmbra libertatis habuerunt, cum tyrannorum ac magistratum libidini seruirent. sed animaduersione dignum est, quod imperium Græciæ annos duntaxat septuaginta tenuerunt, vt Apianus scribit. tamen si Demosthenes olinthiaca 111. duntaxat annos xl v. Athenienses imperasse putet.

Conuer-
siones Imperij
Lacedæmo-
niorum.

Imperium Lacedæmoniorum à regibus (qui annos circiter ccc. ab Euristhene vsque ad Lycurgum regnarunt) in tyrannidem, vt Plutarchus tradit, conuerti cœperat, cum Lycurgus popularem potentiam instituit, sed valde moderatam, vt antea docuimus: anno post xxxiiii. Theopompus ac Polydorus optimatum imperium omnino stabilierunt, atque in eo statu floruerunt annos dlxxxvi. vsque ad Nabida tyrannum, quem Achæi duce Philopemene imperio spoliarunt, sublataque Lycurgi disciplina, ex Achæorum institutis Lacedæmonios viuere cœgerunt. tandem Achæi quoque à Romanis tracti sunt: & vtrique Romanorum imperio accesserunt. & quoniam methodum scribentem decet vniuersa non singula complecti, ac veluti digitos ad fontes intendere

tendere vnde illa hauriantur, prætermitteremus Respublicas obscuriores, Thebanorum, Corinthiorum, Messeniorum, Sicularum, Sicyoniorum, Arginorum, Cretensum, Corcyraeorum, quarum conuerfiones tradidit Pausanias accuratè, si quis subtilius inquirere velit. quibus planè perspectis, similes in Italia Rerum publicarum exitus reperiemus.

Postea quàm Gallorum imperio pulsis Longobardis accreuisset Italia, tum etiam Germania, Saxonia, Pannonia, & Hispaniæ bona pars, imperium inter liberos Ludouici Pij diuisum est. Carolo Caluo primogenito Francia imperij caput; Lothario Italia primùm, deinde Lotharingia: Pipino, Aquitania: Ludouico, Germania cæssi: sed ita, vt alij aliorum imperio minimè tenerentur. deinde vario bellorum euentu, idem Germaniæ & Italiæ regnum coaluit: quousque inter mortua Caroli magni stirpe, Germaniæ reges de principum consensu crearentur: qui per legatos & vicarios Italiam & Heluetiam; per seipsos Germaniam regebant. cum verò in tyrannides lapsi fuissent, Germani excussa seruitute; imperium optimatum: Heluetij populare: Itali Pontificum & Imperatorum odiis in partes Guelforum ac Gibellinorum distracti, ex legatis Pontificum & Imperatorum, partim reges nacti sunt; partim tyrannos, reliqui populares & optimatum sta-

Conuer-
siones Imperij
occidentalis.

tus probarunt. vt enim Pontifex Vrbanus regnum Neapolitanū & Siciliam Gallis: sic Ludouicus Imp. vrbes ecclesiæ Romanæ præfētis dono dedit. plures etiam pertesæ seruitutem peregrinorum, imperia domestica subire maluerunt. ita Mediolanum & magnam Insulæ partem, comites Angliæ gentis occuparunt: Veronam Scaligeri: Patauium Ecelini: Mantuam Bonacollij: tum his expulsis gens Gonzagarum: Bononiam Bentiuoli: Fauentiam Manfredi: Ariminum Malatestæ: Perusiam Balcones, deinde his eiectis Ottones: Tifernum Vitellij: Ferrariam, Rhegium, Mutinam Ateslini: Camertium Veranij: Urbinarium Feltrij: Pisaurum, Foroliuium, Forocornelium Sfortiæ: Picenum agrum, Umbriam, Flaminiam, Aemyliam, Latium, cum maxima Hetruriz parte, Pontificis tenebant. Interim Veneti, qui à Carolo magno & Nicephoro libertatem impetrarant, Istriam primùm, deinde Liburniam (Insulas omitto) Taruisium, Vicentiam, post etiam Patauium, Veronam, Bergomum, Brixiam, Creman, Nouocomū, Raennam aliis sensim ademerunt. Florentini quoque empta libertate à Germanis, Pisanos, Volleranos, Pistorios, Aretinos & finitima oppida subegerunt. Lucenses, Senenses, Genueses, se quoque in libertatem isdem temporibus vindicarunt. hæc tam multa oppida,

tot

tot vrbes ac multò plures, imperiis & finibus diuisæ, à regibus in tyrannos: hinc in optimates: mox in factiones & populares status, interdum etiam in puram anarchiam incidit. neque enim vlla pars orbis terrarum plures habuit Rerum publicarum conuersiones. postremò res omnes publicæ, quarum memoriam vllam habemus, in monarchias relapsæ fuerunt, præter Venetos, Lucenses, Genueses, Rhagios, Heluetios, Germanos. de Venetis ac Germanis antea dictum est. aliarum quoque status & conuersiones quàm breuissimè completamur.

Heluetij quidem cum Imperatorum Legatos & Vicarios, comitèque Haspurgenses, qui Heluetiorū status & conuersiones. postea duces Austriæ fuerunt, diu perulissent, tyrannidis euertere causa, societatem inueniunt anno m. c. c. x. v. primùm Suecij, Vranij, Vnterualdi: deinde Lucernates, Tugiani, Tigurini, Bernates: post etiam accessit Basilea, sed non tanta necessitudine coniuncta: tandem Lepontij, Veragri, Rheti, Seduni, Sägali, Mullisiani, Rotuillenses, postremò Geneua: quas vrbes imperiis esse ac finibus diuisas antea docuimus. omnium autem status popularis est: sed quinque minores pagi, qui motani vocantur, nescio quid habent magis populare quàm Bernates, Tigurini, Basilienses, & qui ab imperio Germanorum postremi defecerunt. vt un-

A 4 tur

tur etiam in ferendis suffragiis veteri *1740 70*
1740 70 cum populus simul cogitur in vnum locum. hoc igitur omnium commune est, quod magistratus annui sunt, contra quam plerique putant: sed interdum re bene gesta in bīcniū aut triennium imperium prorogatur. montani quidem, summum magistratum vnum habent, qui Man appellatur. huic adiungitur legatus, seu Cācellarius: tum Carmalingus, quasi Tribunus ærarii: postea consiliarii duodecim. atque hi omnino x v. viri omnis domesticæ militarisque disciplinæ curam gerūt. sunt præterea provinciales, seu municipiorum magistratus ac indices, à quibus ad x v. viros prouocatur. Bernates summum magistratum Auocarium: Basilienses ac reliqui ferè Burgomagistros; præter Geneuates, qui Syndicos appellant, quibus imperium maius dederunt. sed in eo plerique saluntur, qui Bernates, quorum imperium latissimè patet (habent enim oppida circiter x l.) tum etiam Basilienses, Tigurinos, Geneuates, & eos qui à Germanis defecerūt, optimatum imperio gubernari putant: quod à Senatu vident trecentorum virorum, alibi quadringentorū de Republica consilium capere. at eorum decreta, si ad statum Reipublicæ pertinent, rata non sunt nisi populus iusserit. id autem fit conuocatis collegiis & corporibus opificum in sua quæque comitia, quæ
 Schaffæ

Schaffæ vulgo appellantur, ab eo qui princeps est omnium collegiorum. deinde collegii cuiusque Syndicus ac Tribunus populi iussa referunt in Senatu maiore. est enim triplex vbique ferè Senatus, quadruplex etiam apud Basilienses: in quibus sanè versatur Reipublicæ salus: propterea quodd rerum omnium curam gerunt, nec quicquam fertur ad populum inconsulto Senatu: nec ad Senatum maiorem, nisi decretum fuerit in minore Senatu. nusquam verò gentium leges maiorem vim habent: neque enim ad populi voluntatem mutantur, nec impune violantur. quæmodum autem de quinque generibus popularis imperii, quæ ab Aristotele traduntur, nullum perniciosius est, quam si populi voluntas legibus superior sit, ac pro lege habeatur, vt de Atheniensibus Xenophon scribit: ita nullum moderatius ac laudabilius esse potest, quam si legum vinculis plebs indomita coercetur. non mirum igitur si iam annos c. l. in summa rerum gestarum gloria floruerunt. duabus etiam rebus imperium illud populare conseruatur; & qualitate iuris, & frequentia conuiuiorum. nobiles enim, qui popularem statum apud Megarenses, Romanos, Florentinos, Senenses, Genueses, sæpius labefecerunt, nulli sunt apud Heluetios: aut si qui plebis furorem olim inuaserūt, qui pauci sunt admodum, e iurata nobilitate cum infima plebe

be versantur, nec ferè summos magistratus, quibus laniones ac cerdones fruuntur, adipisci possunt. conuiuiis autem, quæ in Schaffis perpetua sunt, non modò contentiones & odia prohibentur, verumetiam incredibili amore inter se ciues & cum Republica coniunguntur. hic autem finis est legum omnium humanarum: ac tamen Bernates, Tigurini, Basilienses mutata religione, computationes illas tollere conarentur, non potuerunt tamen. Geneuates qui minùs populares sunt, ab eiusmodi moribus abhorrent. nullis enim conuiuiis publicis vtuntur, præterquam sacris, quæ tertio quoque mense religiosissimè coluntur. illas verò computationes Helueticorum, priuatis rebus ac publicis, tum etiam religionibus ac virtutibus inimicas esse putant. habent vtrique sui consilii causam probabilem, nec magnorum virorum auctoritas aut exempla desunt. nullæ tamen apud Helueticos similitates. Geneuates verò priuatis & occultis odiis laborare dicuntur, ac metu magis in officio, quam amore contineri. nihil autem quod metu fiat, diuturnum esse potest. argumento sit illa coniuratio quæ superioribus annis penè Rempublicam oppressit, fortasse tamen ciuium animi à peregrinis abalienati causam coniurationi præbuerunt. sed illud apud Geneuates laudabile, si quid vsquam gentium, quòdque Rempublicam efficit, si non opibus

opibus & imperij magnitudine, certè virtutibus ac pietate florentem: illa scilicet Pontificum censura, qua nihil maius ac diuinius cogitari potuit ad coercendas hominum cupiditates, & ea vitia quæ legibus humanis ac iudiciis emendari nullo modo possunt. hæc autè coëctio ad Christi normam dirigitur, latenter primum & amicè: deinde paulò acerbius: tum nisi pareas, sequitur interdictione sacrorum grauis & efficax: interdictionem animaduertio magistratum. ridiculum est enim, vt ait Seneca, ad legem bonum esse. ita fit vt quæ legibus nullam vindicatur, illic sine vi ac tumultu coëctentur ab iis censoribus, qui summam virtutis opinionem de se ipsi excitant. igitur nulla meretricia, nullæ ebrietates, nullæ saltationes, nulli mendicij, nulli otiosi in ea ciuitate reperiuntur.

Geneueses populi rerum quondam gestarum gloria, & maris imperio clari, cum Venetis dominatum & vrbe ipsam penè ademissent, eadem ab illis fracti, seipsos primum Carolo sexto Gallorum regi; deinde Mediolani comitibus sponte dederunt. quibus temporibus cum Fregosij & Adurij Rempublicam in partes distraherent, plebs arreptis armis patricos omnes eiecit: Tribunus plebis octo creauit: præsidia Gallorum expulit: arcem vi recepit: duccem fallonem creauit, quem postea Ludou-

Geneuesium
status & co-
uerfiones.

douicus x i i. legit in cruce, & vrbe expugna-
ta ciues grauissimè mulctauit. sed cum Insubria
Carolo v. Imperatori celsisset, Andreas
Dorius, à Gallis ad Calorù se recipiens, Rem-
publicam omni bellorù ac tyrannidis metu li-
beratà, quasi Aratus aut Lycurgus alter, opti-
mis legibus ac institutis informauit. optimatù
imperium quod ante populare fuerat, vel potius
plebeium, ex generis antiquitate opibus
ac splendore instituit, & in tribus octo ac x x.
diuisit, sublatis partium nominibus que Rem-
publicam perturbant: rea lege vt singulis an-
nis decem optimates ex plebeis crearentur, vt
quisque virtute vel opibus præstaret: que ta-
men lex antiquatur; vt à Genuensibus accipi,
& pauci ad ius honorum admittuntur. colle-
gium optimatum ciuibus c c c c. impleuit,
quorum summa potestas esset, vt optimates
omnes, qui ferè sunt mille ac ducenti, vicissim
imperarent. ciuium autem numerus octogin-
ta milium esse putatur: neque enim certò scire
potui. optimatibus igitur summum imperium
permittit: puta legum, belli pacis summæ
prouocationis, ac magistratù omnium crea-
tionem; imprimisque Senatus, cuius etiam an-
nua potestas est. Ducis autè imperium, quod
antea perpetuum erat, biennio definit, adie-
cto præsidio militum Germanorum d. atque
hic solus optimates & Senatum cõuocare po-
test.

test. exacto magistratu, in numerum procura-
torum (hi summam habent in consiliis de Re-
publica suscipiendis auctoritatem) coopertatur,
postea quàm sue integritatis ac innocentie tes-
timonium Syndici tulerunt. Ducis autem eli-
gendi formam valde perplexam omitto: eius-
modi tamen est, vt nemo nisi summæ integri-
tatis & patrie nobilitatis (cum ante plebei dũ-
taxat veteri lege crearetur) eum magistratum
capere possit. nullus enim forti locus est. huic
adiunguntur octoviri semestres, eadem pote-
state qua septemviri apud Venetos. vt quin-
queviri Syndici ferè parem cum decëviris Ve-
netorum auctoritatem habent. hi Reipublice
curam gerunt. sequitur magistratus qui vni-
uersæ iurisdictioni præest, quem potestatem
vocat. solet autem ex peregrinis honesto præ-
mio in vrbe acciri, cum tribus legatis. ab eo
prouocatur ad Senatum in capitalibus causis.
deinde septemviri semestres, qui extraordina-
rii vocantur, quòd lites arbitrati suo dirimen-
di ac tutores dandi ius habent. præterea quin-
queviri causarum ciuilium peregrini homi-
nes, quorum potestas biennio definitur: vulgò
Rotam appellant. postremi sunt Censores qui
collegiorum Præfectos cogunt, ne quis mer-
catura, ponderibus, mensuris, opificiis abuta-
tur, militares autem magistratus singulis an-
nis creantur x l. centuriones, quibus impera-
tor

tor vnus præficitur. Ararij verò cura defertur ad collegium Georgianum, tantopere ab omnibus laudatum, quod centúviris & octo Tribus ararij constat, vnde incredibiles vrbi opes & vtilitates, quæ ex portorijs & vectigalibus prædiorum publicorum & oppigneratorum constantur.

Status Lucenſium.

Est etiam Lucenſium status in optimatum potestate. cum enim cenſa fuerint in ciuitate non ita pridem xxxiiii. hominum millia, duo circiter imperio præſunt viciffim: etenim annuum collegium ex optimatibus lx. conflatur, penes quos ſumma Reipub. potestas est. ab his decemviri creantur cum imperio triennali, quorum maximus vexillifer appellatur. his capitale est vrbeſe deſeruiſſe. creatur etiam Senatus octodecim virorum, qui vnà cum decemviris de Republica conſilium capit. ſequuntur minores magiſtratus; Rota triumviralis, ex vno Prætorè ac duobus Aſſeſſoribus: quorum alter publica iudicia diſceptat, alter priuata: omnes tamen peregrini. poſt etiam nouemviri, cum Prætorè peregrino, iudices mercatorum. tum Præfecti annonæ, ſalutis, commercij. præterea octoviri, qui peregrinorum curam gerunt. poſtremò ſex ararij; totidem militum Tribuni. ſed nihil præclarior collegio Cenſorum, qui homines improbos, & licentiùs vitijs indulgentes ſæpiùs notatos,

da

de magni concillii ſententiã triennali exilio puniunt. Neque tamen Lucæſes, neque Genuenſes plane liberi ſunt, ſed Hiſpanorum regi acceptam ferunt data pecunia libertatem. Genuenſes quoq; vt inſula Chio fruenter, Turcarum principi xxx. aureorũ millia, vt Veneti xii. Rhagiſii xiiii. tributum nomine pendebant antea, vt liberi eſſent à vectigalibus & portorijs: ſed nuper omnes inſulæ, paucis admodum exceptis, in Turcarum potestatem venerunt.

Eſt etiam imperium apud Rhagiſios ex optimatibus conſtitutum. adhuc enim gentes antiquæ nobilitatis xxxiiii. reſtant, ex quibus cõſtat optimatum collegium: ſed omnes, vt apud Venetos, ſimul coguntur. ab his creatur Senatus lx. virorum: poſtea decemviri, quibus Rector quaſi dux ciuitatis præſeſe conſuevit: deinde quinqueviri eadem ferè potestate qua Venetorum decemviri. tum ſexviri conſulares ciuiliũ; quinqueviri criminalium cauſarum iudices, à quibus ad curiam xxx. virorum prouocatur: ſexviri nocturni. reliqui ſine imperio creantur, vt triumviri arario curando: quatuor Quæſtores: duumviri monetales: curatores vrbiſ, annonæ, ſalutis. poſtremò Præfectus arcis, qui quotidie mutatur. vt olim apud Athenienſes qui Senatus præerat, arcis & ararij clauſes habebat. habent autem magnam

cum

Status Rhagiſiorum.

cum Venetis Reipublicæ gubernandæ rationem. hoc tamen valde diuersum, quòd prætorianas cohortes ex Pannoniis, vt Genueses ex Heloniis ac Germanis conscribunt ad imperium exequendum. Sed rerum omnium publicarum quæ vnquam extiterunt, nulla tam breui tempore magis incredibiles conuersiones pertulit, quam Reipublica Florentinorum: id est, cccxxxi. annis. ac perutile visum mihi est, ea quæ tum à Florentinis, tum ab ipsorum historicis; Poggio, inquam, Maciauello, Antonino & Guichardino didici, breuiter explicare: vt ex ea varietate Rerū publicarū, de optimo statu veriùs ac meliùs iudicare queamus.

Cùm igitur Pontifices ac Imperatores de imperio Italiæ contēderent, vt antea diximus; Florentini se ipsos in libertatem vindicarunt, anno m. c. c. xv. & coactō ciuū cætu magistratus xxi. quod antiquos appellabant, duos Prætores, vrbānum ac peregrinum, cum annua potestate creant. sed cū omne imperium ad paucos detulissent, repēte in factionem inciderunt. his itaq; abrogato imperio, xxxv. viros Reipub. constituendæ, quos reformatores vocabant, elegerunt; qui opificum collegia stabilierunt, eisque magistratus quasi Tribunos dederunt. sed cū potētiōres Gibellinorum partibus fauerēt, eiectis omnibus Gibellinis, xxi. viros elegerunt, quos bonos homi-

nes

nes appellabant, rati nomine mutato mores immutari, deinde lxx. senatores consilii de Republica capiendis: summum verò imperium totius Reipublicæ optimatibus c. xxx. permiserunt, qui magistratū ac legum summam potestatem haberent. atque in eo statu annos ferè xxx. acq̄tuerunt: postea in oligarchiam conuersi, nobilibus factiosis imperium à populo abrogatū est: deinde triumviri creati, quos priores appellarunt, vñ cum vexillifero, cui legionem prætoriam ad Reipublicæ præsidium dederunt, præter quatuor legiones vrbānorum & rusticorum, si ab hostibus vrgerentur. & quia vexillifer maximus popularis erat, nobiles ab honorum petitione ac sortitione summouit. postea secuta sunt grauissimæ seditiones nobilium, à quibus populus in varias partes distractus est: & cū ciuili sanguine diu se ipsos fœdassent, communi consensu petierunt à Pontifice maximo, vt regis stirpis hominem mitteret, cui libenter parent. itaque Carolum Valesiū Siciliae regem, qui tum Romam venerat, Florentiam misit. is igitur aliquandiu tumultus composuit, exiles & oppressos armis ciuilibus restituit. sed à suis ipse reuocatus, nondum vrbe quæta discessit. hinc maiores quàm antea tumultus ac cædes, ad eò vt omnes penè Lucenses vicinorum calamitate permoti, & ad seditiones componendas ef-

B

fusi

fusi ex vrbe Florentiam venerint: non prius tamen quieuerunt, quam bellis externis cogere-
rentur. Itaque anno M. CCCIIII. formam
Reipublicæ mutarunt, ac pro vno vexillifero
tres creauerunt, quos Pannoneros vocabant; cum
summa & planè dictatoria potestate. igitur
coacto ciuium omnium cœtu scrutinia insti-
tuerunt, quibus postea semper vsi sunt; id est,
delectum quandam ciuium habuerunt, qui ad
magistratus & honores capiendos idonei es-
sent: atque eorum nomina in urnas, siue crumenas
coniecerunt, vt singulis annis sorte du-
cerentur. atque hic delectus decimo quoque
anno renouabatur: interdum sepius. octoviros
sorte duxerit, qui bimestri potestate cum an-
nuo vexillifero Reipub. præessent. consilij ve-
rò capiendi causa Senatam elegerunt C C L. vi-
rorum, partim nobilium, partim popularium.
optimatum verò collegium ex ciuibus trecen-
tis constituerunt. sed ne in eo quidem statu,
propter ciuiles discordias & odia intestina;
diutius acquieuerunt. itaque communi con-
sensu accieuerunt Galtherum Brennonem du-
cem Athenarum, cum qui postea magister
militum clade Pictauiensi cæsius est ab Anglis;
cui optimates annum imperium permise-
runt, sed plebs acclamatione gratissima, perpe-
tuum principè esse iussit. hic igitur C C. mili-
tes ad vim imperij retinendam sibi adiunxit.

sed

sed cum nimis imperiosè se gerere videretur,
vix decem menses imperium retinere potuit,
quin ab omnibus ordinibus ex vrbe cum ma-
gna clade suorum eijceretur. rursus vexillife-
rum & octoviros, vnà cum Tribunis plebis si-
ue collegiorum ducibus creauerunt, & nobiles
quos ab honoribus antea prohibuerant, resti-
tuerunt. hinc factio nobilium potentior, po-
pulares & plebeios opprimere cepit: hinc te-
nuium & popularium querelæ; quòd vnus e-
uerfa tyrannida, plures Rempublicam inuasit:
sent. & eousque discordiæ creuerunt, quoad no-
biles magna ex parte cæsi, aut fracti, aut exilio
pulsì, popularibus cessissent, & ab honorum
petitione omnino summoouerunt. igitur im-
perio planè populari cõstituto, anno M. C C C-
L I I I. cum nullæ aduersus nobiles discordiæ
intercedere possent, populares inter se de im-
perio certare ceperunt. quemadmodum Bud-
delmonti cum Vbertis, deinde Donati cum
Cerchiis, omnes patricij, Rempublicam diu-
tissime perturbabant, deinde patricij à popula-
ribus eiecti fuerant; ita Riccii & Albizii popu-
lares homines, Guelphorum & Gibellinorum
sectas renouarunt. inde cædes & exilia secuta,
quousq; plebei opifices accepta occasione, ad-
uersus populares arma ceperunt, ac diutissi-
mi cuiusque domum diriperunt & incend-
runt. ita populari potestate omnino sublata,

B 2

secuta

secuta est ochlocratia seditioſæ plebis, vel potius anarchia. nam toto triennio, latrocinia, cædes, incendia, in media vrbe flagrarunt. ad extremum, plebei seditioſè furentes, inter se quoque crudeliſſimè pro imperio demicarunt. tandem laſſati potius & fracti quam fatiati, propoſita amneſſia magiſtratus veteri more creant, ac xx. annos sine bello civili exegerunt, cum ſcilicet nulli omnino magiſtratus affectarent, & oblatos timidè caperent, iuſtèque imperarent. poſtea diuturnæ quietis impatientes, Coſinum Medicem, eum qui patriæ parens uſurpatur, nulla de cauſa damnarunt: idem tamen poſtea vi & armis ciuilibus eſt ab exilio reuocatus: & aduerſarii eius magno numero eiectionis. ex quo gens Medicea ſummâ in Republica auctoritatem ſine imperio adeptæ eſt, cum ſcilicet prudentes ac viros bonos ſibi adiungeret, quorum ope Republica & magiſtratum ſortitio regebatur. ſed mortuo Coſimo, Republicæ gubernacula tenebat, ad cædes & exilia prolapſi ſunt, quoad factioſis quibuſque pulſis, Mediceæ auctoritatem recuperarent: quam annos circiter xx. retinuerunt, tamen ſi Pacci conituratione facta, Iulianum Medicem ante aras maſtarent, ac Laurentium fratrem grauiter vulnerarent. hinc conituratorum ſupplicia, cædes, exilia. altera ex parte exules Sixtus Pontificem & Alphonſum, cum legionibus

bis acciuerunt, vt patriam, in qua regnare non poterant, hoſtium ſubiicerent poteſtati. tandem liberata grauiffimo bello Republica, Senatum i. xx. viroꝝ ſtabilierunt, cuius conſilii tandiu Republica ſtetit, quoad Petr. Medicem, mortuo patre Laurentio, non contentus auctoritate, monarchiam inuadere conatus eſt. ex quo maiores quam antea ſeditiones obortæ: quæ non prius exitum reperire poterunt, quam potentiores vrbe penitus eiectionis. itaque cõtigat anno M. C. C. C. X. C. I. I. I. vt plebs huc illuc, quaſi pecus ſine paſtore vagaretur, hominum inſidias metuens ac ferarum: ſic enim Maciauellus tradit. tandem Senatu agrè coacto diu certatum eſt de conformando Republicæ ſtatu: cum alii optimates, alii populam mallent. ad extremum ſeditioſis Sauonarolæ ac Soderini concionibus perſuaſi, popularem ſtatum acceperunt: ea lege vt ſummus in Republica magiſtratus, qui apud eos Confalonarius dicitur, perpetuus eſſet, ac ne rogationes ad populam (ſemota fece plebis) vlla ferri poſſent, præterquam de legibus & magiſtratus, deq; pecunia publica. non multo poſt Petri Soderini, deinde Fr. Valorii potentia oppreſſi, rursus arma cepèrunt, ac potentiores vi & armis de imperio decurbarunt, ipſumque Valorium in Prætorio & in ſummo magiſtratu trucidarunt, cum prouocationem

ad populum impediret. Rurſus anno M.D.XI. ſummum magiſtratum annuum fecerunt, & Senatum octoginta virorum ſemefrem. paulò poſt tamen Leo Pont. max. princeps Medicæ gentis, ſimulans ſe velle Rempublicam in eum ſtatim reſtituere, quo fuerat ante annum M. CCCCXCIII. contulit imperium populare quinquaginta viris, vulgò Galiam vocabant: ac perpetuam poteſtatem crepta, populo libertate ſtabilit, nihilominus tamen capto Clemente Pontifice max. qui alter princeps erat Medicæorum, Reſpublica in priſtinum ſtatum rediit. tãdem res ad vnum deſapſa eſt. nam Caroli Imperatoris legionibus, coacti Florentini, Alexandrum Medicem cum præſidio militum in urbem receperunt. is igitur Clearchum Heraclæotarum tyrannum imitatus, ſui nominis hoſtes ac potentiores occidit, proſcripſit, exegit: tandem à Laurentio Medicæ occiſus, imperii ſucceſſorem habuit Cofmum: qui cum incredibili prudentia, coniuratorum manus ſæpius euafit. hoc igitur in illa Repub. vicioſum erat, quòd populare imperium quàm optimatum maluerunt: deinde quòd octoviris biſeſtribus & vexillifero permiferunt Reipublicæ totius imperium: nec Senatum vllum habuerunt, niſi extremis temporibus, & nullis penè auctoritatis: quod perinde eſt ac ſi corpus mète careret. nam in Senatu

ſalus

ſalus Reipub. verſatur. iam verò xv. viros col legiorum & opificum duces, veluti Tribunoflebis nullo interiecto medio maioribus magiſtratus ita oppoſuerunt, vt necelle fuerit perpetuis diſſidiis Rempublicam turbari. poſtremò plebeios, & ex peregrinis in vrbe natos ad honores forte admiferunt, quò Reſpublica magis eſſet popularis. Sed ab externis ad domeſtica veniamus.

Maiores noſtri ſub regibus primùm diutiſſimè floruerunt; vt Caſar libro v. i. Liius libro v. reſtatur. quibus temporibus vniuerſam penè Europam & Aſiam minore armis domuerunt, colonias deduxerunt, vrbes condiderunt, victis regionibus gentilia Celtaſtarum & Gallorum nomina dederunt. inde Celtiberia, Celtoſcythia, Portugallia, Gallicia, Galatia, Gallia Tranſalpina, Gallia Britannorum: hinc multæ à Boiis & Heluetiis, quos Tacitus Gallos vocat, regiones ſubactæ: quæ quòd ab aliis explicata ſunt omiſſo.

Cùm autem reges impotenter dominarentur, optimates imperium ſuſceperunt: id quod Maſſilienſium, qui à Phorenſibus coloniam in litus Celticum deduxerant, exemplo feciſſe videntur, quia Maſſilienſium ſexcenti optimates Reipublicæ præerant. ex his quindecim magiſtratus ſingulis annis creabantur, inter quos tres viri quaſi Præſides, maius imperium habebant.

B 4

Status & cõ
uerſiones
Imperii
Gallorum.

Maſſilien-
ſium ſtatus.

bant, vt Strabo ſcribit. igitur reliqui eorum exemplo populum in tres ordines naturę congruenter, hoc eſt, ad rationis, irę, ac libidinis formam diſtribuerunt. Druidę à militia vacationem perpetuam, & omnium munerum immunitatem habuerūt, vt Cęſar ſcribit. domesticum verò imperium, ſacrę, leges, ſummamque iudiciorum poteſtatem tenebant: equites rem militarem vnā cum Ambactis & Solduriis curabant: plebs agros & opificia, ex his tribus ordinibus, comitia collecta vniuerſę Republicę ſummum ius habuerunt. Druidarum verò tanta fuiſſe dicitur ſapientia, tanta viſ ac maietas imperandi, vt cum haberēt annua comitia, ſolo religionis metu ac ſacrorum interdictione, quali acerbiffima omnium pęna, ſine vi, potētiſſimos quōſque ſuis edictis ac decretis parere cogere, & in ſuo quęnque officio continerent. ex quo intelligitur id quod ſcribit Cęſar, quantus antiquę religionis cultus eſſet. at vbi numinis metus eſt, illic pietatem, iuſticiam, virtutes omnes florere oportet. omitto ſummam rerum cęleſtium ac naturalium cognitionem, quę illis tribuitur omnium ſcriptorum conſenſu. de Republica dūtataxiſ diſputo: quam optimatum fuiſſe ex eo colligimus, quòd cum duę ſactiones eſſent potentiffimę Heduarum & Aruernorum inter Celtas: Belgarum vrbes imperio diuifę optimatum

matum habebant contentus, iſdemque imperiis & legibus comitorum ac iudicis curię Druidarum obligabantur: tamenſ plurimi eſſent vbique reguli. præterea vrbes ferē cuiuſque ſua fuit Ariſtocratię, vt Germanorum ciuitatibus, quę imperij legibus obligantur. ac ſi quis tyrannidem aſſeſtaſſet, viuum cremari mos erat: quam pęnā vt effugeret Orgetorix reus tyrannidis, aſſeſtata mortem ſibi conſecuit, vt Cęſar ipſe in Commentariis ſcripſit. iam verò ſuę quifque familię princeps erat: neque in ſeruos tantum, ſed etiam in vxores & liberos ius vitę ac necis habebat, vt idem Cęſar teſtatur. fallunt enim cum Juſtiniano plerique, qui in capite de patria poteſtate nullos populos exceptis Romanis, tantum iuris in filios habuiſſe tradūt, cum id quoque Perſarum & Hebræorum cõmune fuiſſe conſtet, ex Ariſtotele & legibus Moſis. intelligebant tantum eſſe parentum erga filios amorem, vt abuti poteſtate ſi maximè velint, non poſſint. nihil autem maius eſſe ad virtutem, & cultum liberorum erga parentes. quòd verò ſingulę vrbes ſtatum optimatum tenuerunt: ex eo colligitur, quòd plebs ab honoribus & conſiliis prohiberetur, & ſummi magiſtratus ſingulis annis non ſine magnis contentionibus crearentur, quòd Cęſar cum ab incolis didiciſſet, Gentile eſt, inquit, ſactiones in Gallia ſeri: idque

vetus

vetus est, nec temere institutum, vt tuta plebs
 esset à potētiorum iniuriis: nusquam gentium
 plebs alioqui contemptior, quippe quæ olim
 seruitij loco penè haberetur, omnis consilij pu
 blici expers. hoc ille quasi arcanū imperij ve
 teris testatum reliquit. sed miror cur Cæsar fa
 ctiones illas, quæ Reipublicæ exitium attule
 rūt, plebi salutare fuisse putet. fateor quidem
 tutum esse id quod Aristoteles tradit, magi
 stratus in Republica discrepantes creati, ne
 quemadmodum in familia, serui nimis inter se
 conspirantes rem familiarem illi publicam dis
 ripient. cum verò se mutuis odiis appetūt, sua
 scelera detegunt: ita plebs à rapinis, magistra
 tum inter se dissidentium, tutior est. sed fa
 ctiones principum, sine magno plebis incom
 modo nequeunt excitari. quicquid enim de
 linquunt reges, vt ait ille, plectuntur Achiui:
 nisi princeps vnus multò potētior existat, qui
 partium duces cum velit coercere possit, sine
 gratia cuiusquam. nam si alios in aliorum
 perniciem tueri velit, metuendum est ne imperium
 amittat: vt Henrico v. regi Angliæ contigit,
 cum partes Lancastorum aduersus Yorchos
 tuendas susceperet. ab his enim fractus est, &
 in carcere carius. nihil tamen contra Cæsaris
 sententiam affirmare velim. illud modò, Re
 tumpublicarū serè omnium interitus à prin
 cipum factionibus initium habuisse: idque cer
 tius

tius vnicique esse, quàm vt res exemplis ege
 re videatur. atque id de maioribus nostris Cæ
 sar testatur: apud Hebræos principum factio
 nes Reipublicæ perniciem attulisse, cum alij
 Germanorum, alij Romanorum copias euo
 carent. ad extremum Respublica diuturno Cæ
 saris bello fracta Romanis cessit: sed ea lege vt
 magna pars ciuitatum suo iure ac libertate ve
 teretur, vt Plinius libro v. i. i. tradit. quadrin
 gentesimo post anno Romanis, Gothis, & Hun
 garis dissidentibus, paulatim Franci, coloni ve
 teres Gallorum, vniuersam Galliam inuase
 runt, & hanc regie potestatis formam ita sta
 bilierunt, vt militari disciplina pauci; domesti
 ca nulli diutius floruerint. de militari quidem
 constat Callos Carolo magno duce, magnam
 Germaniam, Pannoniam, Saxoniam, Italiam, &
 Hispaniæ partem cum imperio totius Galliæ
 coniunxisse: Syriam vtraque & Cyprum cru
 delissima seruitute liberatam, annos x. c. gu
 bernasse: Longobardorum imperiū fregisse:
 Pontificibus Romanis bonam Italiæ partem
 dono dedisse: Venetis Cretam & Pelopone
 sum concessisse, cum imperium Grecorum in
 uassissent, cui annos l. præfuerunt: que sanè
 militaris disciplinæ magna sunt argumēta. do
 mesticæ verò nullum maius est, quàm quod
 reges ac principes exteri ab extremis Germa
 niæ, Italiæ, & Hispaniæ oris, ad Gallorum Se
 natum,

- M. CCXI. natum, velut ad sacrum æquitatis asyllum ma-
 III. gno confusus confluebant. vt Fridericus II.
 Imp. controuersas quæ illi cum Innocentio
 III. intercesserunt de regno Neapoleos, ad
 M. CCC. hunc Senatum detulit. & comes Namurcen-
 XII. sis causam egit in hoc Senatu aduersus Caro-
 lum Valesium, pro comitatu Namurcensi, non
 M. CCC. veritus gratiam tanti principis, quem iudicio
 XX. superauit. consimiliter Philippus Tarenti
 princeps Burgundiæ ducem in hoc Senatu vi-
 cit, cum ageretur de sumptibus factis pro im-
 perio Græcorum recuperando. idem tamen a-
 lio iudicio multatus est. pari voluntate dux
 M. CCC. Lotharingus & Vidus Castillionæus eius fo-
 XLII. rorius, familiæ herciscundæ iudicium in hoc
 M. CCC. Senatu acceperunt. quinetiam Delphinus &
 XC. comes Sabaudia, cum de Marchionatu Salu-
 tiarum inter se contēderent, & sua se volūtate
 huc cōtulissent, comes iudicio victus est, ac rur-
 sus alio iudicio fructus & omnē causam resti-
 tuere damnatus. post etiam Cameracenses li-
 M. CCCC. beri populi in ius vocati, vt rebus à Senatu iu-
 dicatis acquiescerent, se iudicio stiterunt, satisfi-
 que fecerunt. sed exemplum illustrius nullum
 M. CCCC. est, quàm quod reges Castellæ & Lusitanæ
 XII. percussis inter se fœderibus, ea non prius vim
 habitura iudicarent, quàm ab hoc ordine sanc-
 cirentur, & patribus portis promulgarentur.
 Infinitum sit omnia persequi. Rex autē æquē
 ac

ac priuati legibus & iudiciis acquiescit. lex au-
 tem imperii omnium antiquissima dicitur esse
 Salica, vt videre est in legibus Saliorum: quæ
 fœminas summouet à regni successione, quan-
 quam dubium est lata fuerit necne: vt vè
 sit ineptè sanè Baldus ac plerique Iuriconsul-
 ti, qui in Salica lege interpretanda, cum imperii
 maiestate successioinum iura confuderunt,
 quasi de prædijs & bonorum possessione age-
 retur. neque verò huius imperii propria est, sed
 communis Alysiorum, Persarum, Hebræo-
 rum, Aegyptiorum, Græcorū, Romanorum,
 Abissinorum, Pœnorum, Germanorum, Sey-
 tharum; qui fœminas ab imperio longè repu-
 lerunt. nec ita pridem Arragonii Petronillam,
 Castellæ Isabellam, Mâruani Mathildem, Nea-
 politani Ioannam vtranque, Noruegi Margare-
 retam, & deinde Nauarri & Lotharingi ad fœ-
 minas quoque summum imperium detulerūt:
 tamen Roderichus historiarum scriptor, æ-
 pertè scribit, lege antiqua Hispanorum imperi-
 um fœminis ademptum, ac propterea populi
 graues sæpe querelas auditas esse, quod Isab-
 elle splendor & gratia leges violasset: id quod
 etiam Guichardinus testatur reliquit.
 postremò Britanni, qui antea semper abhor-
 tuerāt à *γυναίκεσσι*, nuper Mariam eius-
 que sororem regnare permiserunt, in quo sanè
 Violantur non modò diuinæ leges, quæ fœmi-
 nas

nas imperio virorum discretè subiecerunt, sed etiam ipsius naturæ, quæ masculis imperandi, iudicandi, concionandi, belligerendi potestatem dedit, feminis ademit. neque solum naturæ iura conuellitur, sed etiam omnium gentium, quæ nunquam feminas regnare permiserunt. Zenobia quidem cum xxx. tyrannis Palmyrenem inualit, sed paulo momento de imperio dejecta est ab Aureliano: ipsaque Hirene à Nicephoro in monasterium pulsâ, cum Græcorum imperium suscepisset: Thomyris, Semiramis, ac Thalestris filiorum nomine imperarunt. Tenetur etiam princeps agraria lege, qua publicos agros alienare prohibetur sine ordinis cōsensu: & ut maximè velit, alienare nullo modo possit, quin regius procurator mortuo rege perpetuam habeat manus iniectionem. Tenetur etiam principes legem illam perumpere sæpe sint conati, non potuerunt tamen. altero capite legis agrariæ prohibetur princeps agros vacantes, aut vlla peregrinorum, vel damnatorum prædia sibi vindicare, nisi proximè pendeant à prædiis dominicis, ne priuatorum fortunis, velut esca malorum illectis, ad crudelitates & rapinas feratur. at in plerisque Gallæ locis bona damnatorum legitimis hæredibus relinquuntur: alibi princeps ea donare, aut constatam pecuniam in ærarium publicum inferre tenetur: quemadmodum

dum lege Valefia Francisco patre lata coitum erat. ex omnibus tamen imperii legibus nulla sanctior est, quàm quæ vetat principum reſcriptis vllam rationem haberi, nisi æquitati perinde ac veritati consentanea sint: quò fit vt pleaque à magistratibus respiciantur, nec impetrata venia profit sceleratis. sæpe enim audita vox est magistratuum, nihil posse principem contra leges. & quidem Henricus huius pater, cum Italum seruum in carcerem duci iussisset non adiecta causa, iudices hominem liberarunt, priùs tamen admonito rege, qui iussit illum cõdemnari, quum diceret se hominem in scelere turpissimo deprehendisse, quod cuiuslibet nollet. iudices nihilominus reum damnare noluerunt, tametsi princeps optimatus religiosè ac sanctè iuraret in scelere à se deprehensum, ac iudicibus succenseret, quòd sibi affirmanti fidem non haberet. liberatus est tamen à iudicibus, & carceribus ereptus: sed post eum iussu regis in flumen Sequanam noctu demersus, ne insolentia facti populum perturbaret. tametsi putant Iurisconsulti principem ex animi conscientia iudicare posse, ad l. illicitus. §. veritas. de officio præsidis. atque ea re commotum Paulum III. Pont. max. suplicio affectis nobilissimum virum qui ei confessus erat, dum adhuc Cardinalis esset, homicidium se perpetrasse. nec verò curiæ superiores vllam habent legum

legum rationem, nisi quas sua promulgatione comprobantur, nec se cogi posse aiunt: tamen si lapsa consuetudo sensim de via deflectit. atque vtiun maiorum virtutem imitaremur: illi de vita quam de sententia decedere maluerunt: posteri Rempub. & famam quam magistratum perdere maluit. cum enim Ludouicus x i. (is qui primus reges seruitute liberaffe dicitur) exitium curiæ Parisiorum intentaret, nisi leges à se latas promulgaret: patres re intellecta purpurati regem ad eunt: tum ille; Quæ causa vos huc impulit? vt mortem, inquit Laurentius, potius oppetamus, quam leges iniquas ferri patiamur. Rex oratione præfidis, & mirabili constantia magistratum perterritis, eos humaniter accepit; & leges, quas promulgari iusserat, coram lacerari mandauit, iuratus se nihil posthac nisi quod equitati congrueret editurum. eius pater Carolus v i. iudicio Senatus sylum vrbi proximam cedere, ac prædicto sententia Senatus vendere iussus est, nec iussa recusat. Alia quoque lege, vel potius iure constituto, Rex obligatur; ne scilicet magistratum aut imperium cuiquam inuito abrogare possit, nisi sceleris conuictus ac publico iudicio damnatus fuerit: quantus in renunciatione magistratum à principe usurpari soleat formula vetus, **QVOD NOBIS VIDEBITVR.** quæ lex inuolabiliter seruatur, & in vsum

vsum abiit, tamen annuum illud iusurandum, quod Iudices præstare solebant pridie Idus Nouemb. satis indicat non ita pridem annuos fuisse magistratus, vt Budæus quoque tradit, quem morem Philip. Pulcher atque his temporibus multi ac magni viri renouandum putant: sed Ludouicus x i. legem de perpetuis magistratibus tulit, ne postea cuiquam imperium nisi morte, aut libera cessione, aut publico iudicio abrogaretur. at Henricus i i. cum in Senatum vnâ cum magistro militum aliquando venisset, promulgandæ legis causa, quam curia improbat, nescio cuius oratione impulsus, dixisse fertur; curiam Parisiorum lege agere non posse, nisi ipse iuberet madata iurisdictione in singulos annos ad Idus Nouembres. vtum verò præstabilis sit perpetuum imperium dari, an verò tempore desiniri, cum magne diiudicationis sit, planè definire non asum: sic tamen opinor, ad tuendum populare & optimatum imperium, magistratus ad breue tempus tribui oportere, vt Aristoteli visum est; sed in regno aliter sentiendum putem. quod enim contra principum vim ac libidinem atdeant magistratus, qui sibi honores adimere tentent? quis tenues à seruitute vindicabit? quis populi commoda tuebitur, si exacto magistratu pateant iniuriis potentiorum? præterea magistratus imperium nullus ferè est auctoritatis,

ris, quod ad breue tempus tribuitur: neque facile paremus iis, neque cum dignitate imperant, quos vitæ focios habuimus, & qui postea priuati sunt futuri. quem verò populus de imperio sine scelere deturbari non posse intelligit, hunc ab improbis metui, à principe coli, & virum bonum euadere necesse est, vel cogente pudore, vel etiam penè metu, ne simul cum fama, vitam, caput, & fortunas amittat. quippe censors & exploratores habet omnium actionum. Est autem puerile quod Alexander, alioqui bonus auctor ad l. principalibus rebus credit. ait, imperium seu officium priuato tributum, cum hac clausula, quoad nobis videbitur, perpetuum censi: idque fieri putat ex l. Jurisperitos. de excusat. tut. & ex l. sufficit. de rebus creditis. sed *ius in rebus & ius* hoc verò maioris est ponderis ac momenti, & huius imperii arcanum salutare, quod regie potestati plurimum detrahitur, cum honores magistratibus perpetui tribuuntur. nihil enim ad tyrannidem principis coercendam efficacius esse potest. contra verò in frequenti magistratuum mutatione, principis potestas omnium maxime augetur, vt Aristoteles scribit: aucta tyrannis euadit. at quò plus detraxeris imperio principis (neque verò in eam partem peccari potest) eò iustius est imperium ac stabilitus futurum, vt Theopompus rex Ephoris potestate

testate concessa dixisse fertur. qui verò malis artibus principis imperium augere se putant, non recte putant, quia reges & regni euerionem moluntur. & quidem maius imperio est vt Theodosius Augustus rescripit, legibus summmittere principatum. itaque fallit Maciauellus, qui Regem nostrum ararici dominum esse tradit. certus est enim modus in largièdo legibus definitus, vltra quem si progrediatur sine Senatus decreto, non paretur, nec rationum iudices Quæstoribus sine graui causa acceptū ferūt. Etenim lata lex est Carolo VIII. rege ad 111. Cal. Sept. anno M. CCCCXCI. ne principis largitiones ac dona vllam vim haberent, nisi rationum magistris donationis tabulæ probarentur. excepta sunt exigua dona centum libellarum, non tamen aliter valtura nisi cum Tribunorum ararici assensione. hanc legem ex archetypis descriptam habeo, quæ diu inuolabilis extitit. Illud etiam huius imperij magnum est arcanum, quod princeps omnium in Repub. præmiorum arbiter est, nec tamen vllas infligit pœnas: sed hæc magistratibus velut odiola permittit. quò sit vt omnium amore, nullius odio dignus habeatur, nec potentiores à iudicibus damnari, causam habent cur illi irascantur, propterea quòd nullam suscipit cognitionem: sed rebus iudicatis omnes acquiescunt, aut si quis potentia fretus impe-

rium recuset, prouinciarum gubernatores ac Præfecti Marschallorum, armis parere cogunt, & omnes in vnum armatur: contra quam fit apud Germanos, apud quos imperialis curiæ decreta nullam ferè vim habent, si aduersus potentiores iudicatum sit, propterea quòd gubernatores prouinciarum armis tentare nolunt, quod exequi se posse diffidunt. nihil apud nos frustra decernitur, quod non facillè executioni mandari possit. sic igitur curiæ superiores, quæ magna sui parte ex plebeis consistunt, nobilium ac potentiorum vim iustissimis decretis coercent, ac veluti summos cum infimis incredibili concordia tuentur: qui verò earum dignitatem labefactare sunt conati, profectò Reipublicæ interitum quaesierunt: cum in illis posita sit domesticæ disciplinæ, legum, morum, totiusque Reipub. salus. sunt autem eiusmodi curiæ septem, quarum quæ maxima est, iudicibus centù & quadraginta constat, à quibus prouocare non licet: nec sine graui multa principi temere supplicare. Aliud quoque huius imperij, vinculum magnum est in nobilium clientelis. cum enim in omnibus Græcorum Rebus publicis, tenues & plebei à patriciis opprimerentur: aut patricii à plebeis impetu facto sepius eicerentur, ac perpetuo inter se dissiderent, diuina quadam bonitate factum est, vt promulgatis feudorum legibus, nobiles

nobiles infimos veluti cliètes ab iniuria tuentur. atque hæc vna fortasse ratio est, cur imperia sint apud eos diuturna, qui his legibus vtuntur. Sed hoc amplius habemus, quòd nobiles primogeniti apud nos, vt etiam apud Britannos, magnam capiunt partem totius hereditatis, ac perpetua maiorum successione auitas hereditates tuetur, ne in plures distractis prædiis, decus nobilitatis, quæ militarem disciplinam tuetur, intereat. atque illud est quod Lycurgus primum apud Spartiatis, deinde Plato in vtraque Republica tantopere commendat. sed hic portiones hereditarias, 1111. M. XI. ille 1 x. M. statuit: nos certum numerum nullum habemus. ac si morem maiorum teneremus, quem soli Germani mordicus retinuerunt, id est, vt foemina à feudis omnino reppererentur, & proximis agnatis Salica terra (sic enim in veteri quodam testamento apud Budegalenses feudum appellari proditum est ab eo qui primus libellum de lege Salica scripsit) nec Lycurgi, nec Platonis leges de successioibus desiderarem. sed primus Capetus apud nos concessio ducibus & comitibus prouinciarum dominio, legis violatè præbuit occasionem. post enim facillè impetratum est à parentibus, vt foeminis Salicam terram capere liceret. Quod si ita est apud nos imperium constitutum, profectò capitalis est Iouius, qui ridiculè Gallos

infectatur, quod diuinum quandam animi vigorem regibus inesse putent. quid si Anglos vidisset ante sedem regiam, tamen si vacuam, prætereuntes aperire caput? ac maiore contumelia dignus est ipse, qui toto vitæ decursu, domini sui pedes plusquam seruiliter osculari non erubuit: quod adorationis genus, non modo Persarum aut Turcarum reges, sed etiam superbissimi Caliphæ Arabum semper abhoruerunt. est igitur, ac semper fuit (atque vitæ perpetua sit futura) principis & populi Gallici tanta conspirationis fides & contentus, ut nusquam populus maiore obsequio principem, nec princeps amore tanto populum complectatur: populus autem quantum diuinitatis in Principe esse putet, aut quanta libertate fruatur, ex eo intelligi potest, quod non ita pridem Ludouicus XI. in scenis ac theatris, antiquæ comediarum morem renouari permisit, & facetis diceris vitia cuiusque notari, quod vbiq; ac præsertim Venetis semper capitale fuit, ac ne sibi quidem parci voluit, cum diceret rerum gestarum fidem non aliter à principibus haberi posse. ô Principem excelsum & orbis imperio dignum; qui vitæ integritate ac innocentia fretus, maledicta non extimuit improborum. iam verò ante Henrici tempus inaudita vox erat maieftatis apud nos in rege appellando. quæ idcirco à me commemorantur, quod

quod ab Italis & peregrinis multa de nostris moribus & imperio aliter quam decuit prodita fuere. Iam verò incredibile videatur, verum tamen fit, tot sæculis, in tanta regum multitudine, nullum omnino populi coniuratione casum. vnus vxoris adulteræ dolo necatus est. Carolus verò simplex ab Heriberto Veromanduo, tamen si hoste acerrimo captus, nulla vi, sed morbo ac senio perit: eius tamen filius Ludouicus, Heribertum in crucem egit. Neque verò Reipub. inuictabilis argumentum maius extitit quam nuper bello sacro, quo Gallia tota conflagrauit. cum enim partium duces cædibus ac incendiis omnia miscerent, curiarum tamen & vrbium maximarum splendor ac dignitas mirabilis in modum assulfit. deinde paulo momento tot bella tantique tumultus, optimi Regis edicto, quasi apum examina pulueris exigui iactu compressa quierunt: ac Princeps iniuriarum omnium oblitus est, tanta naturæ bonitas est insita in gente Valesiorum. neque id noui, sed à maioribus acceptum institutum. Nam Carolus VII. imperio planè spoliatus, & indignus omnino iudicatus in curia Parisiorum: tandem Atebatice fœdere in spem meliorem erectus, Anglos qui dominatum tenebant, fudit ac prostrauit. plerique putabant illum animi dolores viturum: sed ab vltione tantum absiuit, ut Cæ-

facis clemētiam imitatus, Senatū populūque Parisiorum in fidem humaniter receperit. Hæc faciunt imperia diuturna, cum Principes alienas iniurias vindicant acerrimè, suarum verò penitus obliuiscuntur. neque verò vllum imperium diutius in eodem statu floruisse reperiemus, præterquam Afsyriorum. iam enim duccētesimus circiter ac millesimus labitur annus ab huius imperij primordio, quod cœpit ab Vuaramundi familia, deinde ad Meroueos, tum ad Calorum magnum, postremò ad Capeti gentem delatum est: neque tamen bellis ciuilibus potuit, neque externis violari. at reges Aegypti, si Iosippo credimus, vix annum millesimum attigerunt. omitto quàm fabulosè multa dicuntur de Afsyriis & Aegyptiis, quàmque facillè fuit imperium illis temporibus stabilire ac retinere, quibus nulli hostes regnare prohiberent. Illa verò quæ feruntur antiquissima regna, Lydorum, Tyriorum, Argiuorum, Corinthiorum, Lacedæmoniorum, Atheniensium, necnibus vrbiū circumscrip̄ta, Plutarchus in Thesæo ac Diodorus, magna sui parte fabulosa fuisse affirmant: & vt veritas sint, quæ tamen diutius steterunt, annos

Conuerſio-
nes Imperij
Caldæorū,
Afsyriorū,
Perſarum,
Parthorū,

DCCC. non superarunt. Caldeï quidem post aquarum eluiones annis CCCXXIX. in summa quiete vixerūt: quod seculum aureū a Catone in originibus, si mo-

dō

do eius libri auctor est, appellatur. deinde Nipus armis Asiam minorem inuasit, à quo xxxvii. reges annos M. CCXX. vsque ad Sardanapali exitum imperarunt. eius imperium Arabici & Belocho prefectis cessit. itaque imperio bifariam diuiso, Medos inter & Afsyrios trecentis ferè annis demicatum est, quoad Perse imperium arripuerunt. hinc gubernacula tenuerunt vsque ad Alexandum, qui Perarum imperium ab India vsque in Helleſpontum latè patens longius propagauit. Alexandro mortuo, Seleucus Asiam maiorem: Antigonus minorem: Ptolemæus Aegyptū: Antipater Macedoniam: Lyſimachus Thraciam diuiso imperio acceperunt. dein grauissimis bellis attriti, mutuisque odiis ardentes, ducentesimo circiter post anno in Romanorum potestatem peruenierunt. Asia maior Parthis cessit, post Alexandri mortem anno CLXXI. atque ita imperium ab Arſace vsq; ad Artabanum cum magna gloria militaris disciplinæ, floruit annos circiter D. hinc Artaxerxes Persæ cæso Artabano regnū suscepit: idque Perse tenuerunt annos amplius CCC. quousq; Homarus princeps Arabum, Persiam & Syriam inuasit.

Cætera consequentis ætatis imperia videamus: id est, ab Iustiniano, qui erepta Vandalis Africa, Gothis Italia, Parthorum quoque repressis incurſionibus, imperij dignitatem sum-

Conuerſio-
nes Imperij
Græcorum.

ma

ma cum militaris ac domesticæ discipline gloria restituit. Hispaniam Gothis, Galliam Francis, Britanniam ac Germaniam superiorem incolis relinquens, imperij Græci limites, Alpes, Danubio, Eufrata, & Africa patentibus oris circumscripsit. in eo statu floruit imperium annos ferè centum ac viginti, hoc est, usque ad Constantem Heraclij nepotem, cuius temporibus Arabes, Aegyptum, Syriam ac Ciliciam; post etiam Africam Romanis ademerunt: & in Italiam usque exercitus & colonias transfuserunt. ex altera parte, Sclavi, Pannonias & Illyricum inuaserunt. antè Longobardi sedes in Insabria posuerat, & bonam Italiae partem occupabant. secuta sunt bella ciuilia pro imperio Græcorum, cum alius à militibus, alius à Senatu Imperator eligitur. nam Leontius, Iustinianum minorem in exilium egit: Absimarum, Leontium naribus truncatū in carcerem compulit. Iustinianus, barbarorum ope restitutus, aduersarios de imperio deturbauit. hunc Philippicus excepit, qui ab Artemio crudelissimè est excacatus: nec tamen diuturnum fuit huius imperium. paulò post à Leone Tiberius Imperator electus truncatur. maior etià Constantini III. crudelitas, qui expugnata Constantino poli, Artabasdum vnà cum filiis excacauit: sed maxima clade à Bulgaris accepta miserè interit. ex quo imperium ab Hirene susceptum

sceptum est, quæ filio excacato Caroli magni nuptias appetè, in monasterium à Nicephoro traditur: ipse Imperator factus à Bulgaris postea cæsus est. succedit Michael vterq; quorum postrenus à Basilio crudeliter occiditur. quibus temporibus imperium Græcorum angustis regionibus definiebatur, cum Illyricum & Italiam penitus amisissent, & bonam Asiae partem Turcæ & Arabes occuparent: ipsi verò Græcorum principes, mutuis odiis ac bellis ciuilibus tandiu iactati sunt, quousque Gallorū armis imperium occuparetur: his tamen sexto & quinquagesimo post anno pulsus, Græci rursus imperarūt, sed Palæologi & Cātacuzeni dissidètes, Turcas Asiae dominos euocarunt, à quibus sunt paulò post de imperio deiecti.

Arabum quoque imperia languere ceperant, cum Turcæ in Europam exercitus transfuserunt. Cum enim à Græcis defecissent, anno salutis circiter DCL. breui Syriam, Aegyptum, Persiam, Africam, usque ad Oceanum: post etiam Hispanias, Crætam, Siciliam, Peloponesum & Italiae partem occuparūt, tanta velociorū celeritate, vt tot ac tam multas regiones ante domuisse, quam peragrassè videatur, ac tametsi obscura est eorum, & fabulis cōfusa historia quam nostri literis mandarunt; facile tamè intelligi potest ex Leone Afro, & Guhelmo Tyriorum episcopo, qui antiquitates illo-

Conuer-
siones Imperii
Arabici.

illorum ac regiones penitus inſpexerunt, nulum ferè imperium excepto Romano maius antea extitiſſe. Iſi Pontifices, qui Caliphæ dicebantur, ſola religionis opinione tantum valuerunt, vt leges omnes diuinas & humanas arbitrato ſuo moderarentur. ab his enim Imperatores & exercitus, velut à diis pendebant: reliqui Principes vitam illis, caput, fortunas, imperium denique acceptum ferebant. ſed cùm de religione inter ſe diſcrepare cœpiſſent, propter Hali cœdem, Pontifices quoque Aegypti, cum Babylonis ac Damascenis, grauiffima bella geſſerunt: deinde Gallorum viribus de Hiſpania vltione, poſt etiam de Italia, Cypro, ac Syria decedere coacti: tandem à Perſis quoque, Tartaris, ac Turcis repulſi, vires in Aegypto & Africa collegerunt. anno ſalutis centefimo circiter ac milleſimo. hinc Tunetani reges à prima incurſione Arabum in Africa, regnum ad hæc vique tempora gubernarunt, id eſt, vt Muleaſes coram Paulo Pont. max. iactabat, annos DC CCC. Sultani verò Aegyptum à Saladino vſque ad Tomôbeium, quem Selimus Turcarum Princeps in crucem egit, annos CCC XXXVI. obtinuerunt. ſed tantis odiis ac cœdibus exarſerunt cum Mauris Tunetani reges, & inter ſe Mauri, poſt etiam Sultani, vt Hiſpanorum ac Turcarum fracti, viribus nunc feruente conſueſcant.

Iiſdem

Iiſdem ferè tēporibus quibus Aegyptum Saladinus occupauit, duo potentiffima imperia paulatim adoleuerunt; Tartarorum ſcilicet ac Turcarum. ſcribit enim Hayto, Cangiulcanum Tartarorum, qui olim Scythæ dicebantur, Principem, imperium in Aſia maiore longè latè propagafſe: & ex eadem gente Turcarum vnā legionem, quæ Perſis auxilio venerat, accepta religione Arabum, in Aſia minore conqueuiſſe: ac ſenſim Arabum & Græcorum diſcordia in tantam potentiam creuiſſe, vt ex quò, Selimus homo priuatus, Cappadocia principatum arripuit, anno M. C. I. I. I. ad Selinum huius patrem, omnia non modò Græcorum & Arabum imperia, ſed etiam provincias omnes à Danubio vique ad Boryſthenem, hominum ferociſſimorum, & vtranque Pannoniam atque Illyricum occuparint: tametſi Perſarum, Chriſtianorum, ac Tartarorum maximis bellis implicarentur. ſed quoniam de Republica Turcarum multi multa ſcripſerūt, mihi ſatis eſt caute attingere. Hoc tamen ab illis quod maximum erat prætermiſiſſum eſt. Sic enim Ioānes Huraldus ſacri cōſilij Senator, & Ludouicus Martinus, vterque diuturnis legationibus, & rerum gerendarum vſu clariffimus, mihi narrauerūt, omnia prædicia, pauciſſimis admodum exceptis, militibus, quos ipſi Timariotas *ἡμετέρας* vt opinor, vocant.

Conuerſiones Imperii Turcarum.

cant. ceteri censuales sunt, qui militibus agrorum vectigalia dependere solent, ac decimo quoque anno censuales pradia reconducere. mortuo Timariota, Principis beneficio tribuitur militia ex casu, vt olim feuda seu beneficia dari consueuerant. si bellum indicitur, praesto sunt sine stipendiis Timariotæ. Prætorianæ verò legiones citatiter septem, stipendia ferunt ex ærario publico, quod ex capitatione constat. Hęc disciplina inuictam Rempublicam facit. eadem lege vsus est Carolus v. Imperator aduersus Indos, excepta duntaxat capitatione, vnde infinita vis auri (nam leuia sunt vectigalia quæ ex portoriis coguntur) ad ærarium defertur.

Conuerfio-
nes Imperii
Polonici.

Interea Poloni à Germanis imperio diuisi, regnum à Pyasto duce conditum, anno salutis d c c c. feliciter administrabant. neque enim ante hoc tēpus certa narratio ab historicis colligi potest. ex eo tamen Polonorum gesta lucet, quòd cum Turcis, Germanis, ac Moschoiitis grauisima bella diu gesserint, sui tamen imperij dignitatem hæcenus conseruauerunt, ac Prussiam Germanis ademerūt, seque ipsos aduersus Turcarū opes etiānum fortissimè tuentur. creuit autem imperiū illud tum maxime, cum Pyasti gens in Hedunige regina defuisset. tum enim Jagello Lithuanie rex accepta religione Christiana, reginam Polonię duxit uxorem

fem, anno m. c. c. lxx. xvi. ab hoc Jagellonum gens imperium legitimo iure suscepit, quorum postremus restat, is qui nunc imperat Sigismundus. nam Marchio Brandenburgicus & Vainoda Transyluanie ex scemine Jagellonum originem traxerunt.

Eodem tempore quo Pyastus in Polonia, Carolus magnus in Gallia, Nicephorus in Grecia, imperium inierunt: simul quoque Gotricus Danie regnum armis ac legibus stabiluit, ab eòq; ad Nubam regnatum est annos c x l. tum Henticus auceps Imp. Germanorum, regnum illud in prouincijs formam redegit. sed cum ab imperio postea Dani deficiissent, rursus ab Ottone victi sunt, atque iterum rebel- larunt Suenone rege, qui à Valdemaro fratre deiectus est: à quo regnum successione delatum est, anno post c c x l. ad Margaretam, quæ Danie, Sueciæ, ac Noruegiæ præfuit imperiis: & quæ Pomeraniæ ducem adoptauit. trigesimo quinto post anno Engelbertus à Danis deficiens, Sueciæ regnum inuasit, quod postea ciuili seditione coactus reliquit. rursus triplex illud regnū vnus imperio Bauari paruit. post hunc Christianus electus est, à quo ceteri consequentes ad hæc vsque tempora imperarunt. regnum tamen Sueciæ Gostaus Christiano I I. non ita pridem ademit, ex quo maxima bella inter Danos ac Suecos oborta, nondum

Conuerfio-
nes Imperii
Danie ac
Sueciæ.

nondum conquierunt: licet Henricus Sueciz rex à suis captus est ac imperio spoliatus, conspiratione fratris iunioris cum ciuibus Hostlo comiz, eo ipso die (res admiratione digna quo Carolus 1. x. rex armis suorum penè oppressus est in agro Meldensi, id est, anno m. d. l. x. v. 11. ad 111. Cal. Octobr.) Illud autem animaduersione dignum est, quod ab Hosttero Sueco accepi, ex pluribus liberis ius esse principibus eligendi quem velint. id quoque fertur commune esse Polonis, Lithuanis, Hungaris & Abissinis. Ac re vera dici potest Aristocratia Danorum & Polonorum, apud quos nobilitas legum, pacis armorum, vite ac necis ius habet: Princeps electus nihil horum per se ipse efficere potest. at ne nobilis quidem vllus à Principe aut ab alio magistratu, quam ab optimatibus iudicari potest, vbi agitur de illius capite vita vel fama.

Conuer-
siones Imperii
Britannici

Sequuntur Britanni, qui regiam potestatem initio, vt omnes ferè populi, pertulerunt. Polydorus enim reges octo & sexaginta, ex antiquis seu veris, seu fabulosis scriptoribus, mille circiter annos ante Cæsarem, Britannis imperasse scribit: Romanis verò, postea quam à Cæsare victi sunt, annos quingentos paruisceid est, ad Theodosium vsque iunioris: quibus temporibus cum à Scotis & Pictis grauissimè premerentur, ac de Romanorum auxiliis de-

desperare coepissent, Anglorum & Saxonum opes è Germania euocarunt: hi pulsus Britannis, imperium facile occuparunt: sed ita vt seprem reges diuuis imperis dominarentur, ac perpetuis bellis in seipios grassarentur: quoad Egbertus post annos circiter c. c. c. quam Angli Britannos in Galliam expulerant, id est, anno salutis d. c. c. c. penè solus imperauit. post eà Dani ac Scoti mox victi, mox victores Insulam more prædonum annos ferè c. l. diripuerunt vsq; ad Eduardum maiorem, qui Danis pulsus imperium recepit. centesimo post anno bellis intestinis flagrantes, Gulielmum Normannum euocarunt: is Haraldo cæso, ac Republica constituta, regnum successione ad suos detulit, qui annis ferè centum ac decem fortiter imperarunt. secutus est Stephanus comes Blefensis genere Gallus, qui regnum legibus ac domestica disciplina humaniter in formauit, anno salutis m. c. x. x. v. 1. post Henricus I. I. genere quoque Gallus, & Stephani, vt plerique aiunt, filius; paterno iure comes Andium, Cenomanorum, ac Tiuronum: Stephani adoptione & materna successione, Angliam & Normanniam; vxoris dote Aquitaniam & Pictauiam cōsecutus, maximum imperium diuissimè rexit, ac deinceps eius posterii florentes in lud regnum, ac bellicis laudibus abundans, annos c. c. c. ita gubernatur, vt vniuersam pe-

D ne

nè Galliam, partim legitimo iure, partim vi, partim fraudibus, cum ciuili bello Galli premerentur, occuparint. tandem aliquando conspirantes Galli, & victoriarum incredibili celeritate vsi, Anglos de tota Gallia possessione deiecerunt. hi verò cum hostili bello carerent, ciuilia cum tanta crudelitate gesserunt, vt ludicra videantur, quæ de tragica Thebanorum feritate prodita sunt, præ his quæ à Polydoro narrantur: qui tamen in gentis gratiam multa scripsisse fertur. nec miru videri debet, si Philippus Cominius scripserit annis ferè xxx. quibus bella ciuilia geita sunt, suæ ætate cæcos esse regie stirpis homines amplius lxxx. omitto reges duodecim, qui populi seditione ac principum coniuratione cæsi, aut imperio spoliati fuere.

Conuersio-
nes Imperii
Hispanici.

Restat vt de Hispanis quoque breuissimè dicamus. Nullum autem apud eos imperium antiquius videmus, quàm Carthaginensium. nisi fortasse Celtas & Gallos magnâ Hispaniæ partem ante Carthaginenses domuisse, ac regioni nomen dedisse putemus, id quod Hispani fatentur. sed quoniam hæc certa historia non sunt comprehensâ, ducendum est à Carthaginensibus initium, qui duce Meseo magnam partem Hispaniæ occuparunt, vt ex Iuliano & Oro시오 intelligi potest: arque imperium tantisper tenuerunt, dum à Romanis penitus

nitus eiecerentur. non tamen domita erat omnino Hispania Scipionis ætate, cum vltioribus principes Cæsaris quoque temporibus haberet. à Scipione Africano ad Gondericum regem (qui primus è gente Vandalarum Hispanias inuasit) numerantur anni d c l x. post eà Vandalis in Africam trajicientibus, successit Alaricus Pannonius de gente Balthorum, qui tunc Gothorù dux erat. ab eo Gothi ccc. annos in Hispania regnarunt, id est, vsque ad Rodericum, cuius temporibus Arabes ac Pœni vniuersam Hispaniam, præter Cantabros & Astures, in suam potestatem redegerunt. id autem contigit anno salutis d c c x v i i. imperij Roderici anno septimo, vt Tarapha scribit. huic cõuersioni causam dedit Celtiberiz princeps, qui vt illatum vxori stuprum à Roderico vindicaret, Pœnos in Hispania euocauit. Post eà Galli Carolo magno primùm, deinde Ludouico filio ducibus, magnam Hispaniæ partem ab Arabum seruitute vindicarunt, ac per legatos tandiu gubernarunt, quoad Ludouicus Pius, Iamfredo legato liberum imperium permisisset. post Hispani recuperatis viribus, duce Alfonso quinto, Arabes ex omni ferè Hispania exegerunt. cum autem in Veremundo Alfonso filio Gothorum legitima proles defecisset, Ferdinandus primus Aragonia rex imperium suscepit. post eà distractis in quatuor,

D 2 mox

mox etiam in quinque partes Hispaniæ imperiis, crudelissimæ cædes, non modò Principum inter ipsos consecuta sunt, sed etiam fratrum, parentum ac liberorum. nam Alfonso III. Asturiæ & Galliciæ princeps, omnes fratres oculus orbavit, vnus etiam cæsus est, cum partem imperij occuparet. consimiliter Alfonso IIII. à Raymiro fratre oculus est orbatus. Petrus ite Alfonso XI. filius legitimus, ab Hærico fratre spurio deiectus est ac cæsus. Garcias itidem à fratre Sanctio; hic à Vellido aliquantò post Alfonso V. genere Gallus Raymundi Tolosatis filius, tria imperia cum vno & eodem coniunxit. rursus Mauri, magna classe Hispanias inuasērunt, & bonam partem ad Ferdinandum quique Philippi proauum matrum reuenerunt. sic tandem imperium, partim vi & armis; partim etiam legitima successione magno père auctum, nunc summa cum vtriusque disciplinæ gloria floret: ac iam annos DCCCII. à Pelagio regnatu est. hoc etiam gloriosus, quòd in Africam vsque & Americam, leges & arma non sine vberissima & quæstuosissima mercatura, Christi que religionis amplificandæ studio protulerunt, ac longius prolaturi sunt, cum nullum sit imperium tam late patens ex omnibus quæ vnus dominatu reguntur, in quo minùs Principi tributum sit: quod imperij bene constituti magnus est argumen-

gumentum. Cætera, Tartarorum, Moschouitarum, Indorum & Arthiopum imperia, quæ non sunt ex historia planè comperta, præmittito, ex iis tamen quæ habemus explorata, perpicuum sit, nullum imperium magis diuturnum fuisse quàm Gallorù: nec bellis ciuilibus minùs opportunum. multa quidè in moribus, legibus, institutis, iudiciis, egent emendatione: status verò Reipub. tanta diuturnitate probatus, sine grauissimo Reipublicæ periculo mutari non potest. hæc enim optima cautio est Aristotelis, vt nihil in ea Repub. mutetur, quæ diu floruit in eodem statu. Sed quoniam plerique huius ætatis, graues & eruditi viri, optimatù status; nonnulli etiam populares magis probant, vnum hoc restat, vt eorum sententia repudiata, de optimo statu breuiter dicamus. Iam enim Polybij & eorum qui ab eius schola profecti sunt, sententiam confutauimus argumētis, vt opinor, necessariis ad assentiendū.

Itaque cum triplex sit omnino Reipub. status; vnus scilicet, plurium, & omnium: danda est opera, vt non solum vitiosos fugiamus, sed etiam inter laudabiles optimum quenque sequamur. perniciosà tyrannis est vnus; peior etiam tyrannis plurium, quæ dicitur oligarchia: pessima denique omnium & lege soluta potestas, quæ Græcis ὀλιγαρχία, Ciceroni quoque tyrannis appellatur: quæ anarchiæ proxima

Optimus
Reipub. ita-

ma est, in qua nullus paret, nullus imperat: nulla rectè factis præmia extant, nulla supplicia peccatis. igitur si hæc rejiciamus, necesse est statum eligere popularem, aut optimatum, aut regnum. de populari nihil scribendum putarem, nisi multorum quoque sententiis probaretur. etenim N. Maciaellus argumentis ac rationibus præstantissimum esse persuasum habet. sed in eo genere minùs illi credendum puto, præsertim cum euerat suæ disputationis fundamenta. nam in Principis institutione, statim initio duos dütaxat posuit imperij status; monarchiam & Rëpublicam. idem ad Liuium, Venetorù Rëpublicam omnium præstantissimam esse affirmat, quam tamen putat esse popularem; cum libro 111. status populares semper laudabiliores fuisse scripserit: contrà philosophorum & historicorum, contraque omnium magnorum virorum probatam opinionem. vt enim alios omittam, Xenopho bono idem Imperator ac Philosophus, popularem potentiam virtutibus omnino inimicam esse testatur: nec aliter stabili aut retineri posse quam bonis omnibus eiectis. id quod Seneca tribus verbis cõplexus est, Quis enim, inquit, placere potest populo cui placet virtus? idem quoque Aristoteli visum est, eo loco præsertim vbi alios ad imperium, alios ad obsequium natos maximis argumentis confirmat.

firmat. sed omnis à Platone manauit error, qui imperio populari constituto, perniciosam æquationem inuexit. tum Academici qui ab eius schola profecti sunt, rationes illius amplificauerunt. Posuerunt enim societatem concordia seruari: concordiam æquabilitate iuris: æquabilitatem populari statu. deinde summa paritate ac similitudine ciues omnes vnum & idem effici: atque hunc finem esse humanæ societatis. Aristoteles Platonis hypothesim non confutat, sed in eo Platonem labi existimat, quòd ciuitatem maximè vnã & eandem efficere conatur, atque isto modo ciuitatem euerit, & familiam euadere. quæ sanè ratio fringere mihi videtur. ego verò hypothesim non solum absurdam, vt voluit Aristoteles, sed planè falsam esse iudico. nam si ad naturam, quæ rerum Princeps est, omnia reuocemus, perspicuum sit modum hunc, quo nihil pulchrius est ab immortalis Deo coagmentatum, ex inæqualibus partibus, & maximè sibi repugnantibus elementis, orbiumque agitationibus contrariis ita sibi constare, vt sublata illa congruenti discordia interitus sit: non aliter optima Rëpublica, si naturam imitetur, id quod necesse est, imperantibus ac subditis, seruis ac dominis, potentibus & egenis, probis & improbis, robustis ac imbecillis; quasi temperata repugnantium inter se animorum societate, stabili-

lis & inconcussa retinetur. & quemadmodum
in fidibus & cantu ipso concentum æqualem,
quem vnisonum vocant, aures eruditæ ferre
non possunt: contrà verò dissimilimis inter se
vocibus, tum grauibus tum acutis, moderatio-
ne quadam inter se cõfusis harmonia concors
efficitur: ita quoque æqualitatem, vel potius
paritatem illam popularem in Republica ne-
mo sanus ferre possit: sed ex summis & infimis
interiectis inter vtrosque mediis ordinibus
moderata ratione ciuitas, mirabiliter sibi con-
gruit dissimilium consensu. Sed inde pestis re-
rum omnium publicarũ, quòd qui pares sunt
quadam ex parte, omnino se pares esse arbi-
trantur: qui autem quodammodo impares, om-
nino se pares esse putant. si igitur tanta est
hominum inter ipsos, tãta ingeniorum impa-
ritas, quis ex æquo partietur imperium, opes,
honores, magistratus? perinde est ac si victus
& vestitus pueris, adules, senibus, ægris, athle-
tis, idem tribuatur, & ista ratione æqualitatem
seruari putent. & quoniam Plato in Republica
bonorum equationem vetuit (cõscripsit enim
quatuor ciuiũ classes vario censu) & qui postea
secuti sunt Academici, quique Respublicas po-
pulares instituerunt, æquationem bonorum
semper sustulerunt, ne labefactaret funda-
menta Rerũpublicarum, quæ maximè ob eam cau-
sam constitutæ sunt vt sua tenerentur: cur non
etiam

eriam imperij tollunt æquationem? est enim
popularis itatus, nihil aliud quam imperij sum-
mi æquatio. non tam absurdum erat omnes
omnium opes, quàm imperium æquare. pro-
pterea quòd opibus quisque frui potest: impe-
randi verò prudentia paucissimis est à natura
tributa. quid enim plebe stultius? quid imtem-
perantius? & cùm in bonos exarserit, quid fu-
riosius? rectè L. iuius; multitudinis eam esse na-
turam, vt humiliter seruiat, aut superbe domi-
netur. neque enim opus est exemplis, quæ vt-
nam tam multa non extarent. nam qui popu-
lare imperium Romanorum laudant, illorum
historias non legisse videntur. quid enim mi-
serius quàm plebè à patriciis toties discedere?
quid indignius quàm ciues cum ciuibus toties
in vrbe media, in foro, in cãpo, in comitiis, in
Senatu, in templo Iouis capitolini; lapidibus,
falciibus, gladiis inter se dimicare? lapidatio-
nes, inquit Tullius, in foro sæpe vidimus: non
sæpe; sed tamen nimis sæpe, gladios. scribit e-
nim Appianus, Appuleium Saturninum Tri-
bunum pl. stipatum opificibus & armata manu
leges tulisse, consulem creatum in comitiis in-
terfexisse, ciues à ciuibus è campo fedissima
lapidatione pullos. quanquam vsitatum erat,
vt competitorum armati sub toga iusto penè
cum exercitu ad comitia venirent. omitto ru-
pta fraude comitia, largitiones, obnunciatio-
nes

nes, & populi frequētes ab agris & necessariis negotiis in vrbeſi euocationes. omitto innumerabiles legum rogationes, abrogationes, derogationes, ſubrogationes, obrogationes: tot ac tam multa plebiſcita, Senatus conſulta ſibi contraria, & paulo momento ad plebis voluntatem mutabilia. nec Romæ tantum, ſed etiam Athenis ea contigerunt: apud quos Republicæ conſilia, quibus nihil ſanctius eſſe debet, à plebe petebantur: id eſt, ab infano ac ſurioſo prudētia. vt preclare dixerit Acharnaſis, ſapientes Athenis in concionibus ſententiam ferre, ſtultos verò iudicare. itaque cūm Philippus in Atticam irrupiſſet, populus accepto nūtio in theatrum ſub auroram conuenit, vt eſt apud Demotheum, à nullo magiſtrato vocatus: ac tantus omnium ſtupor conſecutus eſt, vt nemo ad populum verba facere auderet. Idem Demotheus in oratione de Republica tradit, oratores Reipublicæ principes fuiſſe: his ſubditos Imperatores, & trecentorum circiter ciuium ſuffragio leges ac decreta facta, reliquos ciues his attributos fuiſſe. conſimiliter apud Florentinos, cūm ſæpe ab hoſtibus obſiſſione cingerentur, à plebe conſilia petebātur. itaque quòd aliquandiu ſtetit vtraque Reſpublica (quanquam in miſerrimo ſtatu) tribuendum eſt Ariſtidi, Perich, Cononi, Coſino ac Laurētio Medicis; qui tamen à ſuis aut cler-

ctis;

cti, aut malè mulctati ſunt. ac neſcio cur Maciauellus homo Florentinus populare imperium tantopere laudet, cūm ex eius hiſtoria perſpicuum ſit, rerum omnium publicarum nullam Florentina, quandiu fuit popularis, calamitoſiorem extiſſe.

Cūm igitur Reſpublica popularis, magnorum virorum conſenſu repudiata ſit, reſtat vt videamus an beator ſit optimatum quàm regia poteſtas. ſunt qui Platonem optimatibus imperium tribuiſſe putent; ſed valde falluntur. nam quæ in imperio ſumma eſſe docuimus, ipſe ad populum, id eſt, ad ciuium omnium multitudinem detulit: legum inquam ſerēdarum, magiſtratum creandorum, ac Senatus quoque legendi poteſtatem: poſtremò ius vitæ ac necis: quin etiam omnia publica iudicia populo dedit, propterea quòd vniuerſus populus ofenſionem accipit. qua ratione oporteret eum qui iniuriam accipit, & in ſua quenque cauſa iudicem eſſe. priuatorum quoque iudiciorum ciues omnes voluit participes fieri, tum ſubiecit rationem; ne ſi à iudiciis excludātur, ſe non putet eſſe ciues. Platonis interpretes hoc temperamētum popularis ſtatus eſſe putarunt: ſed hoc antea conſutatum à nobis eſt: qui tamen ab eius ſchola proſecti ſunt, optimatum imperium magis probant, quòd inter populare & regium medium ſit. ſed in eo labuntur, quòd

virtut-

Regia pe-
teltas me-
lior quam
optimatū.

virtutem in medio rei vel numeri, non in medio rationis collocare videntur. quod quidem si verum sit, nec bonus quisquam Princeps erit, nec vlla factioforum oligarchia. propterea quod vnum inter & multa, paucorum veluti medium virtutis posuerunt. si quid tamen in numeris laudabile est, profectò vnitas est omnium maximè laudanda, vt ipse Plato in libro de ente & vno diuissimè scripsit. ac quantò melius Aristoteles, qui tres legitimos Rerum-publicarum status opposuit tribus vicios? reges tyrānis, optimates factiosis, populum turbulenta plebi? ad extremum regiam potestatem reliquis præstabiliorē esse affirmat, neque tamen Platonis dictum illud à multis vsurpatum, à Contareno iactatum refellit; scilicet difficillimum esse, vt vnus aliquis integer ac summæ virtutis homo reperiat. nec certè refutatione digna est obiectio, quæ à seipsa refutatur: cum difficilior sit viros bonos multos inuenire quàm vnum. & cum in multitudine optimatum pauciores boni sint, multorum suffragio cedunt, quia in optimatū ac populi Republica sententiæ numerantur, non ponderantur. quod si metuendus est tyrannus, quantò magis tyrannorum metuenda multitudo? sed his omissis, que probalia videri possunt: cur non in Republica stabilienda, vt in rebus omnibus, naturam imitemur?

Nam

Nam si naturam propius inspiciamus, monarchiam vbiq; intueri licebit. videmus enim, vt à minimis auspicet, in apibus regem, in armentis ducem, in gregibus hircum aut arietem sectarium (vt inter grues ipsas vnam reliquæ sequuntur) & in singulis rerum naturis vnum aliquid excellere: sic adamantem inter gemmas, aurum inter metalla, solem inter sidera; denique Deum vnum mundi Principem & auctorem; quin etiam inter malos genios, vnum aliquem eminere aiunt. sed ne longius progrediamur, quid est aliud familia, quàm verba Reipublicæ imago? hæc tamen vnus imperio continetur, qui non fictam, vt Venetorum dux, sed veram Regis imaginem refert. cōuertat igitur Plato rerum naturam, & plures in eadem familia dominos, plura in eodem corpore capita, plures in naue gubernatores, plures denique in apibus, in gregibus, in armentis (si modo rustici patiantur) duces constituat; postremò plures deos imperij societate coniungat: tunc ego illi assentiar optimatum imperium regno præstabilis esse. sin tota rerum natura reclamat, ratio dissentit, experientia diuturna reluctatur, non video cur Platonem aut quenquam alium sequi; naturam violare debeamus. nam quod Homerus dixit, οὐκ ἀγαθὸν ἢ πολὺ καὶ ἀνεκὸν εἶς καὶ ἄριστος ἐστὶν αἰεὶ βασιλεύς, idem Euripid. ἐνός ἀδ' ἕνα σὺς ἀνὰ τῆ μέλαθεα

Regis potestas vnica naturæ cōgruens.

λαβειν. χ^{\prime} τ σ ρ δ ι α . Vnde Sybilla carminib' augurata dicitur, Reipublicę Romanę salutem in regno positã esse; sicut ciues aliter seruari non posse, quã si Regem habent. Id exemplo memorabili planum fecit Solimanus anno M. D. L. I. I. Cũ enim Mustapha filius maior fractis Persarum opibus, ad patrem accepta fide sine comitatu rediisset, tato exercitus clamore, tantęque gratulatione exceptus est, vt mortalium antea nemo. Pater istam gloriam ferre non potuit: sed filium subinde singulari mandauit in cubiculo interiore: & eodem momento coram exercitu projici: tum præconem altissima voce promulgari iussit, vnum in cælo Deum, in terris vnum Solimanũ Imperatorem esse oportere. totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Junior natu bi-duo post veneno sublatu est, quod de fratris interitu ingemisset. tertius metu patris ad regem Persarum confugerat, statim per legatos reuocatus est, ac securi percussus. hic Selimus restabat, cui pater miuus intentauit nisi solus restaret. atque id visitatum est in gente Ottomanorum: quia spes imperii ad omnes, exitus ad vnum recursus est. neque enim solũ saluberrimum, vt Tacitus scribit, sed etiam necessarium in magnarum rerum administratione imperium penes vnum esse. & quidẽ tres Tribuni potestate Consulari documento fuere,

vt

vt Lilius tradit, quã in plurium imperium bello inutile esset. consimiliter L. Paulus ac Terentius Varrus aduersus Annibalem: Christiani principes aduersus Turcarum regem: Græcorum duces aduersus Philippum: nec ita pridem Germanorum principes aduersus Carolum V. magno suo damno experti sunt, nihil à pluribus rectẽ imperari posse. itaque Græci & Romani cũ graue bellum aut seditio ciuiliis Rempub. perurbaret, ad vnius Dictatoris, aut Archi, aut Harinostæ imperium, velut ad sacram anchoram confugebant: vt sepe Florentini, Genuenses, ac Veneti extremis Reipublicę temporibus summum imperium belli ac pacis vni Imperatori peruiserunt. quanquam quid arguenter, cũ innumerabilibus seculis comperitum sit, populares & optimatum status hominum generi perniciosos esse? magnum est imperium Turcarum, Persarum, Indorum, Tartarorum: maius etiam Abissinorũ & Hispanorum, qui nouum terrarum orbem suis legibus subiecerũt: latẽ quoque patent regna Pœnorum, Gallorũ, Moschoitarum, Polonorum, Gothorum, Britannorum, qui optimatum imperium ignorant; populare deestantur. quin etiam Americi populi regiam potestatem ab extrema memoria semper retinuerunt: id quod faciunt non docti, sed imbuti; non ab Aristotele instituti, sed ab ipsa du-

cc

ce natura informati . cum autem audiunt in Italiae aut Germaniae quibusdam angulis optimatum imperia latere , mirantur id fieri posse . ita nostrorum hominum plerique Rempublicam Venetorum tandiu , id est , annos circiter DCCCLXIII. stetit mirantur , quia id fit repugnante natura : quanquam Gianotus Donatus , qui omnium accuratissime de Repub. Venetorum scripsit , summam potestatem in ducibus fuisse tradit , & planè regium statum vsque ad tempora Sebastiani Ciani ducis , id est , vsque ad annum MCLXV. quo tempore magnum concilium in Republica stabilitum est , vt ipse scribit . quo fit vt trecentos & sexaginta circiter annos duntaxat floruerit in eo statu . regnum verò Gallorum non angustis paludibus contentum , sed longè latè patens , cum incredibili rerum gestarum gloria M. C. C. annos floruisse non mirantur , quia nihil naturæ congruens mirum debet videri . Atque illud est , ni fallor , cur Contareus , Manutius , Maciauellus , ac plerique alij , Rempublicam Venetorum præstantissimam omnium esse aiunt , & quidem Michael Surianus Venetus , summæ vir eruditionis ac virtutis , cum Lutetia: legatû ageret pro sua erga me beneuolentia , sepe me de nostra , ego illum de sua Repub. humanissime percontatus , disserere maluit , vt prudenter omnia , quam iudicare : nec ego de re tam ardua iudicium

ciûm mihi sumo : sed quoniâ vnus imperium tuendum suscepimus , nobis ipsi repugnare videremur , si optimatum illud imperium probaremus . Aut igitur præstantia Venetorum est in bellica virtute , aut in legum æquitate , aut in religione , aut in imperij magnitudine & opibus , aut in artium varietate . bellica laude omnibus ferè populis inferiores sunt : imperij magnitudine paucis admodum superiores : arte gubernandi & quæstuosâ mercatura , cedunt Hispanis : artium varietate , Germanis : quam quique religionem priuatim colant , non magno opere curant , & Pontificibus quæstiones impietatis ademerunt . restat legum præstantia , quæ qualis sit , ex moribus ciuium intelligitur . Plato Spartiatis fortes ac temperantes vocat , iniustos tamen : Romani fortes ac iusti habiti sunt : Hebraei religiosi : Massilienses iusti ac temperantes : Athenienses artibus : alij virtutibus aliis floruerunt . Veneti si qua virtute , profectò consilijs & prudentia præstant : aliarum virtutum laudem nec illis eripere , nec concedere velim maiorem quam alijs . Sed qui Venetorum opes extollunt , vehementer falluntur : nam ærarij publici magna est inopia . argumento sit triplicis montis ratio , quæ vsuris etiam quincuncibus publica vectigalia exhaurit , vt Gianotus Donatus constituit . Sanè leges antiquas suæ ciuitatis magno studio colunt

lunt in quo non minima laus inest. antiquitatis enim tanta species est ac maiestas, vt non inmerito dubitari Aristoteles, vtrū legatione noua melior debeat anteferri, nec questionem sibi definiendam putarit. hoc etiam magna laude dignum est, quod focios & inquilinos, summa iuris equa bilitate souent: peregrinos quoque summa prosequuntur humanitate: ac si qui praestant magnis opibus, illorum affinitatem quaerunt, vt nobilitate nullam maior videatur. iam verò in consiliis de Republica capiendis, atque omnino in bellis suscipiendis, in percussendis federibus, in tuenda pace, magna prudentia vtuntur. quæ cum maxima sint, manus tamen est ad imperium retinendum, quod loci opportunitas, aditus omnes facillime prohibere potest. nam Genuæ olim, & non ita pridem Ludouicus xii Gallorum rex imperium illis planè ademerat, si urbem obsidere potuisset. itaque nihil vrbis metuendum ab hoste. bellis autem civilibus hoc tempore iactari, aut res novas moliri non magnopere possunt ij, qui armorum vsu ac militaris disciplina carent. Romani contra bellis civilibus ardebant, cum ab externis conquirebant. itaque cum ciuitas bene constituta militari ac domestica disciplina; nec legibus tantum, verum etiam armis contineri debeat, alteram summa cum laude tuetur; alteram omnino

nino deseruerunt, vt Contarenus ipse fateatur. itaque cum ingruit hostis, non modò militibus, sed etiam imperatoribus externis vti coguntur. quàm prudenter; nescio: illud tamen omnium imperatorum consentiens opinio iam pridem improbauit: nec certè plures ciuitatum interitus, quàm ea de causa memorantur. quare Bartholomæus Aluianus, cui pro Republica bene gesta vt imperatori, statuum auream Veneti erexerunt, eos coarguisse dicitur, quod seiplos Remque publicam homini peregrino non satis prudenter credidissent. nam Corinthus non alia de causa in tyrannidem incidit, quàm quod Timophanem imperatorem peregrinum euocasset. similiter Britannia ab Anglis, Hispania à Mauris, Græci à Turcis, quos ad praesidium euocant, de imperio detecti fuere. Contarenus domesticae disciplinae, ac pacis tuendæ causa militarem iacere scribit: verendum tamen est, ne cum alteram negligunt, vtrunque amittant. illud quoque ad Reipublicæ quietem non parum facit, quod optimates secum ipsi, & cum Republica conspirant, ne inquilinorum multitudine si dissideant facile opprimantur. concursus enim potentia paucorum, inquit Aristoteles, non facile labefactatur. & vt concordia stabilior sit, publicis ac solennibus conuiuiis sæpius epulantur: more veteri Cretenisum & Lacedæmo-

niorum: ad eaque contiuiua paranda Dux obligatur: ac suos ciues muneribus inter se & cum Republica coniungere. hoc etiam non parum confert, quod magnae ciuitates minus opportuna sunt seditioni, vt Aristoteles tradit, propterea quod magnam medioerium hominum multitudinem habent, qui summos cum infimis eadem societate coniungunt. sed nullam tuendam optimatum Reipublicae maius praesidium est, quam quod nulla imperia perpetua sunt, nec sine collega tribuntur: sed bimestri, aut trimestri, aut semestri spatio, vel ad summum anno definiuntur. quorum vero perpetui sunt & maximi honores, nullum est imperium: vt Ducis, Procuratorum D. Marci, Cancellarij. quod si quis summa virtute, vel opibus, vel gratia reliquis praeslet, vix admittitur ad summos honores: non virtutis splendore suorum ciuium oculos praestringat: idque arcana imperij, quod imprudenter Athenienses & Ephesij ostracismo deregebant, ac nimis aperte virtuti bellum indicebant, intellectum est in morte Lauredani illius, qui ciues muris cecidibus grassantes in seipso, solo nutu sic teruit, vt proiectis armis discederent, quos tamen nulla vis magistratum potuerat coercere. tantam hominis priuati virtutem, qui Republicam grauissima clade liberarat, ferre non potuerunt: sed, vt ab Italis plerisque proditum est,

est, eum veneno necarunt: at neque id affirmare velim, nec persuadere mihi possum. ducenti tamen quem exarmatum cathenisque aureis vinctum domi tenent: nec strenui admodum, nec gloriae cupidum, sed bonum ac simplicem legere consueuerunt: veriti ne idem illis eueniat, quod ranis palustribus ab Ioue regem petentibus, quibus cum stipicem dedisset, vt Asopos scribit, illae indignari: Iuppiter ardeam raniuoram mittere. postremum est quod imperiis vicissim & summa libertate fruatur, pro qua tuenda ciues ac peregrini pacem libenter colunt. atque haec praecipua ratio est, cur Rempublicam Venetorum maxime laudant, propterea quod summa libertate illic viuunt. at libertatis causa non sunt Respublicae constitutae, sed bene viuendi. vix est autem vt vllus virtuti sit in ea ciuitate locus, in qua suis quisque moribus ac libidini tam effuse blanditur. nam si hominis felicitatem, opibus, honoribus, imperiis, voluptate, summaque libertate merimur, beata sit Respublica quae his omnibus abundat: sin virtutem potiorum ducimus, non video cur Venetia Reipublicarum praestantissima sit. nullum enim Reipublicae male constitutae argumentum Platoni maius videtur, quam magistratum & medicorum multitudo, quae nusquam maior fuit quam olim apud Athenienses, & his temporibus apud Ve-

netos : vt mirum videri non debeat, si maiorē
 anni partem in creandis magistratibus consu-
 mere solent. hæc autem magistratuum multi-
 tudo, vel ad honorum & imperandi cupidita-
 tem inexplēbile, vel ad fraudes & scelera con-
 tendenda, vel ad vtrunq; pertinet. at Lycurgi
 Respublica quæ omnium sermone laudatur,
 præter Senatum x x x. virorum, qui perpetui
 fuerunt, nullos habuit initio magistratus. nam
 magnus Peredonomus iuuentutis magister, im-
 perio carebat. falluntur enim qui putant ma-
 gistratuum multitudinē virtutis amorem ci-
 uibus ingenerari, cum nulla re magis domini-
 di & opum querendarum cupiditates augean-
 tur. nam qui semel imperij dulcedinem guta-
 runt, non modò parere dediscunt, sed etiam
 imperium vitio affeclant, atque argrè depo-
 nunt. quare prudenter apud nos, de consensu
 omnium ordinū nuper lata lex est, vt illa ma-
 gistratuum multitudo, quæ sub Henrico rege
 malis quorundam artibus excreuerat in infini-
 tum, ad pristinam formam redigeretur. nam
 quid attulit hæc magistratuum multitudo, ni-
 si furta, sordes, corruptelas, luxum, dominandū
 libidinem, ac litium propagationē? nunquam
 ceret scelorum & flagitiorum extitit impuni-
 tas maior. satis est igitur paucos esse magistra-
 tus, modò virtute quantur. nam ea ratione
 ciues omnes ad virtutem & honestatem in-
 flam-

flamari necesse est, vt eos adipiscantur ho-
 nores, quasi præmium cuius spes ad omnes, e-
 xitus ad paucos recalurus sit. non igitur impe-
 ria, magistratus, honores, beatos ciues effi-
 ciunt: multò minùs libertas nimia, quæ ciui-
 tati bene constitutæ exitium affert. ac turpis
 est seruitus: licentia tamen peccandi turpior.
 quanquam si regis imperium ferre seruire est,
 debet quoque seruire videri parentibus obedi-
 re. ac sæpe mirum mihi visum est, cur Veneti
 qui tam sapienter omnia, non etiam Censores,
 vt olim Romani, & his quoque temporibus
 Lucenses ac Genueses, creati patiuntur. hoc
 verò percommodè fieri poterat: à procurato-
 ribus D. Marci, qui per omnes honorum gra-
 dus eò conscenderunt. nam Pontifices, quo-
 rum munus hoc proprium est, quique religio-
 nis opinione Principes olim in officio conti-
 nebāt, grauissimis Censoribus egent. est enim
 celsura tam graue, tamque necessarium in Re-
 publica munus, vt nulla re magis floruisse Ro-
 mani videantur: quod intellectum est sublata
 censura: nam eo ipso tempore Reipub. splen-
 dor & maiestas vna cum virtute maiorum in-
 teriit. Hoc etiam Respublica Venetorum ha-
 bet incommodi, quòd cum peregrinorum &
 inquilinorum infinitam multitudinem admit-
 tant, metuendum est ne ab illis de imperio de-
 turbari possint: neque verò eius rei exempla
 desunt.

defunt. ob id enim Achæi Trezænios, Samij
Zanclæos, Calcidentès Amphipolitas, à qui-
bus erant in urbem sine honoribus admissi, e-
iecerunt; vt Pausanias & Aristoteles tradunt.
eòque magis metuendum, si diffideant inter se
optimates. vt Cnidi cum soli honoribus frue-
rentur, postea quam diffidere cœperunt, eiccti
sunt ab inquilinis & plebe. id quod etiam con-
tigit apud Mitylenæos, Hestienfès, Phocen-
fès: & non ita pridem apud Senefès, Genuen-
fès, Tigurinos: qui cum de honoribus inter se
contenderent, à plebeis sunt de imperio depul-
fi. Corcyraei crudeliùs, qui omnes in carcerem
coniectos acerbissimis supplicii affecerunt, vt
Thucydides scribit. Agrippinéfès inquilini pari
furore optimatum bonam partem occide-
runt, quòd soli honores consequeretur, & tri-
buta grauiora imperarent. consimiliter Linda-
uorum inquilini cæsis optimatibus, Tribuno f
plebis creatur. hoc igitur Venetis metuen-
dum est. nam cum census haberetur anno M.
D. L. v. totius ciuitatis, censa sunt inquilinorum
extra patricios C L I X. millia D C C L I X. Fœ-
minas & pueros maiores sex annis eo numero
complectuntur. his imperant mille & quingen-
ti circiter patricij, nam iuniores annis x x v. ad
imperium & comitia non admittuntur, nisi
pauci admodum extraordinem. nec prudenter
fecisse videntur populum numerãdo: primum
quia

quia lege diuina vetitum est: deinde cum pe-
regrini ac tenues numerum suorum ac robur
intellexerint, valde periculosum est ne aduer-
sus optimates nouum aliquid moliantur. nam
cum Senatus Romanorum olim decreuisset,
seruos cultu ac vestitu diuidere ab ingenuis,
periculum, inquit Seneca, apparuit, si serui se
numerare cœpissent. quantus autem fuerit fo-
ciorum & inquilinorum erga Venetos amor,
indicarunt bella Cretensia; tum Patauij, Veronæ,
aliarumque urbium Gallis factæ deditio-
nes: quo tempore optimates omnibus tribu-
tis & vectigalibus socias vrbes leuarunt, vt
Bembus auctor est, à quibus tum maximè iu-
uari debuissent. quod satis erat argumenti ma-
gis illos metui quam amari. nos verò accepta
clade, tum maxime fortunas omnes ac sangui-
nem fundimus pro Regis ac Reipublicæ salu-
te. Ac ne omnia disferantur, nullum maius est
optimæ ac præstantis Reipublicæ iudicium,
quam hostes fortiter accere, & in summa tran-
quillitate ciues continere. Veneti ab hostibus
facile vinci consueuerunt: nec ciues ita conti-
nere poterunt, quin duces octodecim supli-
cio, vel exilio affecerint. tot enim Sabellicus
tradit, ex quo statum optimatum instituerunt.
At etiam Lauredani Ducis heredes M. D. au-
reos fisco dependere iudicio coacti sunt, quod
Lauredanus non satis erga ciues magnificus
extitisset:

extitisset: vt Gianotus Donatus scribit. omitto bella ciuilia quæ in media vrbe sæpius gesta sunt, cum militarem coleret disciplinam. omitto coniuurationes Bochonianas, Falerianas, Tepolianas, Baiamontanas, quæ obsessis Senatoribus & crudelissima ciuium strage, Rempub. miserè lacerarunt. prætermitto tam graues tamque diuturnas Iustinianorum, Scauolarum, Scliorum, Basseorum seditiones, exilia, cædes; non aliam ob causam, quam quòd nulla fides regi fociis. ac sæpius idè euenit quod in nauì à gubernatore destituta: hoc enim Polybius vitæ exemplo: nam cum alius clauum torquete, alius vela facere, alius contrahere conatur, vectores cum tot gubernatoribus miserè periclitantur, ac tandem in portu spectantibus turpe sui naufragium edunt. quis autem non vidit Germaniam, Turcarum, Helueticorum, Hispanorum, Gallorum denique & Itolorum, postremò suorum ciuium armis fœdè sine vultari, quæ cum regia potestate gubernaretur, populos omnes suis armis ac viribus facile superabat. Ex quibus intelligitur regnū longè præstantius esse optimatum potestate. refellenda est igitur Iosippi ac eorum opinio, qui Deum putant regnum in sacris literis execrari, & optimatum impetium apud Hebræos constituisse. sic enim tradit Iosippus libro v. i. cap. v. i. antiq. Quanquam Philo Hebræus in libro

libro de creatione Principis, vnus Principis dominatum Dei iussu stabilitum esse docet. Iosippi tamen opinionem refellamus. quòd igitur attinet ad verba Samuelis, non regnum ab eo, sed tyrannis describitur: contra quam putat Melanchtho. quis enim mediocriter in Hebræica lingua versatus, ignorat מלך regem æquè ac tyrannum significare? sic enim dicitur Abraham reuersus à cæde regum. vox autem מלך non iura regis significat eo loco, sed morem & consuetudinem, vt optimi quique interpretes aiunt. ac nisi tyrannus describeretur, cur Moses Deuter. x. v. i. iuberet Regem singula præcepta legis cõdiceret, populūque ex lege diuina moderari? nam ex eo capite non solam popularis & optimatum potestas reijcitur, sed etiam regia probatur. tum etiam illud; Principi populi nõ male dices, vnus imperium capit. & in libro Sanedrim cap. 11. regia maiestas quæ fuit apud Hebræos copiose describitur. Mosem verò planè regiam habuisse ex eo colligitur, quòd iniussu populi & optimatum, leges iuberet, Senatum cooparet, magistratus eligeret, Pontifices crearet, seditionum ciuium amplius quadraginta milia sine iudicibus eodem momento capite plecteret, denique Iosua Principem, quo nihil maius fieri potuit, per sese renuntiaret. eo mortuo Senatores Othonielc deinde Aiada ducem elegerunt:

Statu &
conuer-
siones Imperii
Hebræorū.

gerunt : itaque P. Martyr rectè scripsit, aristocratiam cepisse cùm dux Othoniel est à Senatoribus creatus. quanquam placet interpretibus non humanis consiliis, sed iussu diuino duces creatos. itaque Gedeon dux electus ; Non dominabor, inquit, vestri, nec filius meus, sed dominabitur vestri dominus. postremò cùm filij Eli ac Samuelis intemperatè se gererent, & optimatum potentia in factionem degeneraret, plebs irritata Regem petiit. tunc enim seditiones conquierunt. quare Mosès Aegyptius scribit, templum lege diuina prohibitum ædificari quoad Regem haberent, qui tumultus imperandi potestate prohiberet. sunt hæc illius scripta libro II I. cap. XLVII. perplexorum. ex quibus regiam potestatem Deo placuisse constat: tyrannidem displicuisse. igitur Rege creato, Senatores non ad summum imperium, sed ad consiliū, vt Mosès constituerat, admitti ceperunt. quòd enim Romulus causas leuiores à Senatu, grauiores à se iudicari voluit, vt est apud Dionysium: idem quoque Mosès statuit in creando Senatu, quem admodum scribitur Num. cap. XI. quare quòd Caldeus interpres in Hieremiam, Senatum vnus & septuaginta virorum (quos Hebræi שופטים ipse Græca voce corrupta Sanedrim appellat) scribit habuisse legis sancieudæ ac iudicandi summam potestatem, etiam sub regibus ipsi,

ad

ad legis promulgationem & iudicia spectat: vt apud nos curiæ superiores habent legum promulgationem, quam imperii functionem esse arbitrantur, quæ solius Principis est. idem Caldeus interpres subiicit iudicia de tribu, de Pontifice max. de maiestate, de falso propheta, nõ nisi à Senatu explicari potuisse: Mosès verò Maymo lib. II. perplexorum cap. postremo scribit, gladij potestatem habuisse Senatim. ab eodem Senatu X CIII. viros capitales, qui שופטי נפשי, id est animarum iudices, & septem viros iudices pecuniarum ac bonorum, id est שופטי כסונות, in singulis vrbibus constitutos: quorum tres iudicia instituebant: quinque primam appellationem disceptabant: septem de secunda prouocatione decernebant. præterea decem iudices rerum venalium quasi Aediles creabantur, quorum vnus erat sacerdos. ad hæc arbitri recepti tres: quorum vterque litigator vnum eligebat: electi duo tertium optabant. quæ omnia in Pandectis Hebræorum, titulo Sanedrim. cap. I. II. III. copiosè explicantur. postremò Senatores sublegi solitos constat ab ipso Senatu, cuius fuit perpetua potestas. quæ tamen omnia iussu regum sanciebantur, vt præter decreta nihil haberet Senatus. quòd videre est in iudicio Herodis, qui cædis impuberum postulat, in Senatu Hebræorum causam dixit: sed tamen Hyrcano rege ac Pont. max. iubente,

bente, à quo etiam absolutus est non à Senatu, quemadmodum scribit Iosip. lib. xiiii. cap. xv. i. nam cum antea mortuo Salomone filius eius tyrannidem usurparet, diuisus est populus, ac duo regna, vel potius duæ tyrannides constitutæ, vna ex tribu Iuda & Benjamin: altera ex reliquis, vt tantum auctoritatis Senatus haberet, quantum à regibus vel tyrannis permitteretur: quemadmodum Imperatores Romani, pro sua quisque voluntate Senatui detraxerunt. & quemadmodum Senatus Rom. quosdam Imperatores hostes iudicauit, aut capitis damnauit, vt Neronem & Maximinum: ita quoq; Senatus Hebræorum de Herode adhuc adolescente iudicauit, quem damnasset nefarie cædis, nisi ab Hyrcano rege prohiberetur. Sed Herodes maior factus ac imperio potitus, regem Hircanum ac Senatores omnes interfecit excepto Samea, quem tamen aduersarium omnium maximum habebat: hominis tamen virtuti pepercit, vt est apud Iosippum lib. xiiii. Ex hac igitur Reipub. forma constat imperium Hebræorum, ab ortus sui principio sub regibus c. l. x. annos floruisse: deinde optimates annos c. c. xliii. pertulisse: tum regiam potestatem (quæ non multo post in duplicem tyrannidem diuisa est) annos c. c. c. xvi. ac tandem ab Assyriis euerfam: prius tamen reges Samariæ, ac decem tribus in Caldæam

Caldæam abductas: deinde reges Hierosolymorum cum reliquo populo: qui cum annos l. x. exulasset, post liminio reuersus in patriâ, sub regibus iisdem & pontificibus tandem floruit, quoad intestinis seditionibus & bellis finitimorum, nunc in Aegyptiorum, nunc in Græcorum, postremum in Idumæorum potestatem veniret. ad extremum redacta Iudæa in prouinciæ formam ab Augusto, perulit imperium Romanorum, à quibus ceterimo post anno desciuit: quibus temporibus Hierosolyma expugnata, & funditus euerâ, tanta populû strages, tum in Asia tum in Africa secuta est, conspirantibus finitimis omnibus ad vnius populû euerfionem, vt gens illa penitus interiisse crederetur. profecto caesorum numerus à Iosippo relatus superat myriades triginta. reliqui in miseram seruitutem abducti, adhuc toto terrarum orbe dispersi vagantur.

Cum igitur regia potestas à natura sit, id est à Deo naturæ parte instituta: à Magis Perfarum singulari iudicio delecta: ab Homero, Xenophote, Aristotele, Plutarcho, Dione, Apollonio, Hieronymo, Cypriano laudata: denique ab Augusto post anxias Mæcenatis & Agrippæ disputaciones suscepta: postremò populorû omnium, aut maximè illustrium summa cõsentione, & experientia diuturna comprobata: quid amplius de optimo statu Reipub. disputandû?

Reli-

Regia potestas
perfarum
iustitiam.

In monar-
chia fugien-
da est ele-
ctio.

Reliquum est vt Regis electionem necessa-
riis argumentis refellamus. putat Aristoteles
perniciosum ac planè barbaricum esse reges à
stirpe ducinam reliqui nihil desinierunt: & li-
bro I II. ad extremum, Lacedæmonios Car-
thaginensibus inferiores putat, quòd hi reges
eligentilli ab Hercule ducerent. barbari sunt
igitur Aegyptij, Afsyrij, Persæ, Macedones,
Pæni, Aethiopes, Abissini, Turcæ, Indi, Tar-
tari, Moschouitz, Poloni, Dani, Suecij, Britani,
Itali, Galli, Hispani, Americi: denique om-
nes vbiq; terrarum populi, excipio Germa-
nos, Heluetios cum fœderatis, Venetos, Rha-
guisios, Lucenses, Genuenses, qui optimatum,
aut populari potestate reguntur. quòd si tot po-
puli barbari sunt, propterea quòd reges à stir-
pe ducunt, vbinam erit humanitati locus? quòd
verò perniciosum putat, multò mihi absurdius
videtur. primùm enim interregnum valde pe-
riculosum est, quia Respublica veluti nauis si-
ne gubernatore seditionum fluctibus iactatur,
ac sæpe mergitur. id quod accidit post occa-
sum Friderici secūdi Imp. nam Respublica vel-
ut anarchia quedam annos duodeviginti ca-
ruit Imperatori, propter intestina Principum
bella. quid autè miserius quàm in interregno
Sultanorum Aegypti plebem à Memmelucis
impunè diripi? quid scelerarius quàm in inter-
regno Pontificum Romanorum omnia cædi-
bus

bus ac stupris impunitate propòita miserè?
Principis autem eligendi ratio planè inexpli-
cabilis est. non enim ab vniuerso populo, id
quod Aristoteles voluit, rectè fieri potest, cum
ratione ac prudentia destituatur. ergo à paucis
& optimis id fiat oportet. sed renitetur popu-
lus, repugnabunt legiones. hinc illæ tam gra-
ues ac diuturnæ inter Senatum Romanum &
Prætorianos discordiæ. quisquis enim placuerat
Senatui, legionibus displicebat. ac sæpe le-
giones variis in locis, & plures eodè momen-
to Imperatores creabát, vt vno tempore xxx.
facti sunt. hinc bella ciuilia, cædes, bonorum
proscriptiones, ac imperij totius miseràda di-
stractio. illud etiam perniciosius quòd scelerat-
issimus quisque imperium inuadit: boni tan-
tum onus sponte repudiant. ac si fortè Prin-
ceps ea prudentia fuerit, vt successorem impe-
rij virum bonum renitiare velit, quod sapien-
ter est à Nerua, Traiano, Adriano, & Antoni-
no pio factum; barbarù id existimabunt regum
electores. iam verò cum spes imperij ad om-
nes, exitus ad vnum spectet, necesse est vt la-
tronibus ac veneficis pateat imperij aditus cæ-
so gubernatore. & cum Reipublicæ fundamen-
tum nullum maius sit, quàm in obsequio sub-
ditorum erga Principem, qui fieri potest vt e-
ius imperia non respiciant quem obliuio loco
natum, aut aliquando socium fuisse, aut sceler-
F re,

re, vel opibus imperium quæsisse putabunt
 nihil enim vſitatus quàm Imperatores Rom-
 pecudum in morem à suis necari: neque enim
 pauciores triginta numeratur. nec magis quie-
 ta fuit Respublica, quàm cum filius patris im-
 perium excepiſſet, id quod Aristoteles metu-
 dum putauit. nec prius inter Germanorum
 Principes bella pro imperio geri deſerunt,
 quàm pater filium Cæſarè designaret: vt Hen-
 ricus 111. filium adhuc puerum curauit eligen-
 dum, à quo nepos est adoptatus. & Carolus
 1111. filium habuit ſucceſſorem: hic fratrem
 Sigifmūdum, qui ſibi generum adoptauit: Fri-
 dericus Maximilianum, hic nepotem. cæteri
 magna ex parte coniuratione aut veneno inter-
 frunt: Rudolphus, Albertus, Henricus v 11.
 Fridericus 111. Ludouicus Bannarus, Carolus
 Henrici nepos, Guſtherus. illa verò regum Po-
 loniæ & Hungariæ comitia, quæ ipſi Caros ap-
 pellant, ſunt in armis, ex quibus ſæpiſſimè ci-
 uilia bella exoriuntur: ac niſi gens Jagellonum
 iure ſanguinis ſuffragia cōſecuta fuiſſet, pridem
 imperium illud interuiſſet. Ex Aegypti Sulta-
 nis qui non plures x v. creati ſunt, ſeptem à
 Memmelucis, à quibus eligebantur, caſi nu-
 merantur: puta Turquem enius, Melafchala,
 Cochos, Bādocader, Muhamedes, Cercasius,
 Ciapalatus. Sephadinus verò Saladini frater e-
 lectus à ſuis, decem fratris filios crudeliſſimè
 necauit.

hecauit, vt tuto regnaret. nec aliter Turcæ, qui
 ſpem imperij poſuerunt in electione Præto-
 rianorum, quàm mutuis cædibus imperium a-
 dipiſcuntur. poſtremo, Romanos Pontifices,
 quanuis ſenio fracti eligantur, ne diutius reg-
 nare poſſint, veneno necari tranſlatitium eſt.
 interim qui Præfecturis aut Prouinciis præ-
 ſunt, de imperio deturbari nolūt: vt apud Ger-
 manos duces & comites, perinde vt apud nos
 Prouincias imperij hac ratione vſurparunt du-
 ces & comites, cum primum Regem ſuo quo-
 dammodo iure creauerunt, vt Iulius Flugus &
 Amylius conſtitentur. hoc enim Hugo Cape-
 tus vt regnaret, pactus eſt ſuas queque Præ-
 ſectum Prouincias dominij iure habiturum.
 ita paulatim feuda, imperia, iurisdictiones ſuc-
 ceſſionis iure deſerri cœperunt. Extat enim in
 bibliotheca Belloviſia regis inſtituti, & eligen-
 di à populo forma vetus, qua dicitur Henricus
 I. apud nos electus eſſe. ſed nec ſuperio-
 rum, nec conſequentium regum quenquam e-
 lectione video creatum: nec certè tandiu ſta-
 ret, ſi ad ſuffragia delaberemur. ita quoque Ger-
 manis accidit. nam Saxonia prouincia Henri-
 co I. cōceſſa eſt hinc in modum, anno c 100 xiiii.
 aliam alius adeptus eſt, ac paulatim etiam vr-
 bes: vt facilius imperium adipiſcerentur, ve-
 ſtigialibus liberarunt, vt Nouiomagum: quæ-
 dam accepta pecunia ſua libertati omnino re-
 ſtitue-

stituerunt, vt Rudolphus omnes Hetruriae vrbes, anno MCCXX. Lucenses XII. Florentini sex aureorum millibus libertatem redemerunt. post etiam Rupertus tres vrbes Imperialis filio concessit. Carolus IIII. Mediolanum Praefecto vendidit: Otto IIsiam, Ludonicus Egram: Fredericus Norimbergam: Vlma seipsam libertati asseruit, vt alie complures. idem contigit Rom. Pontificibus, vt eorum Praefecti tyrannidem Prouinciarum vsurparent: vt antea doctimus. at cum regni certa spes est ac legitima successio, Prouincia distrahi non potest. Quando igitur beatiore Assyrii, Persae, Aegyptij, Macedones, Galli, qui tot aetatibus ac seculis in summa tranquillitate floruerunt, non aliam ob causam, quam quod reges a stirpe sibi quaesierunt? vt enim omnia quaeramus, nullum profecto reperiemus bene constituta Reipublicae maius argumentum, quam diuturnitatem ipsius. iam vero Abissini, qui annos DCCC. imperium totius Africae maximum tenent, reges ab vna & eadem gente semper quaesierunt: ac ne gens aliquando deficiat, neque plures imperandi cupiditate populum in varias partes distrahat, vt apud Turcas & Persas saepe contigit: aut parricidiis se polluant, vt Deiotarus qui numerosam sobolem vno excepto interfecit, quod tutius ille regnaret: gentiles regis (quos Isaacitarum filios vocat) simul educantur,

catur, in arce fortissima & excelso monte Anga, vt Aluaresius tradit, quo nisi per abrupta & angustissima loca perueniri non potest, eaque validissimo praefidio munitur. mortuo rege non proximus agnatus, sed qui magis idoneus optimatibus & custodibus videtur, renunciant consuevit: qui mos etiam apud Danos, Suecos, & Hungaros inoleuit, vt ex pluribus liberis, arbitratu suo quemuis cooptent: hunc igitur Abissini educetes ex arce, veluti Deum aliquem caelo delapsum, maximis honoribus & obsequiis prosequuntur. ac tamen Prouinciae quinquaginta vnus imperio gubernatur, nullae tamen sunt vrbes mœnibus septae, nullae arcēs: ne vel propugnaculis potius quam populi beneuolentia confidere, vel seditiosis rebellandi occasionem praebere videantur. quid autem imperia Parthorum & Turcarum ad tantam gloriam euexit, nisi quod hi Ottomanorum, illi Artaxidarum sanguine ac fiducia freti, populum in sui admirationem & obsequium traxerunt? fallitur enim Maciauellus, qui existimat casu Principe Turcarum vna cum liberis, imperium illud collapsum iri, quod nulli sint Principes ad quos imperium iure peruenire possit. restant enim quatuor gentes, quae generis splendore ac vetustate Ottomanis se iam pridem quarunt, Michalogli, Ebreus, Turacani, Mafioconij, qui ab eadem qua Ottomanus stirpe du-

cuntur. hi tamen ab aditu Principis & Republica prudenter summouentur, ne res nouas moliri possint. nec verò alia ratione Pœni, Persæ, Galli, Britannii, Hispani, commodius imperium tueri possunt, quam successorio edicto. quintem Florētini accepta libertate, cum ciuili sanguine urbem ac seipfos diu fœdassent, nec vllum exitum reperirēt, vno consensu per legatos à Pontifice max. quaesierunt, vt regie stirpis hominem mitteret, ad quem ius imperij deferrent: eò Carolum Valefium misit, cuius presentia seditiones repente conquierunt. tantum valet sanguinis ac generis opinio ad homines mutuis obsequiis & amicitia coniungendos: qui sanè finis est rerum omnium publicarum. neque tantum proximis agnatis, sed etiam primogenitis imperium lege deferendum: alioqui cædes inter liberos, ac bella ciuilia sæpe futura sunt, & quidem tantò grauiora quàm inter peregrinos, quantò grauiores sunt fratrum inter ipsos offensiones. argumento sunt Turcarum crudelissima parricidia, quæ tandem illi Republice ruinam sunt allatura: quod cum metueret Selimus huius pater, postea quàm Solymanum filium suscepisset, omnem curam procreandorum liberorum abiecit. hic verò Deiotarum imitatus non prius quiescit, quàm filios omnes præter vnum interemptos vidit. ac si primogenitus spem imperij solus habe-

haberet, cæteri hunc sibi colendum proponerent: vt videre est apud nos, vbi nulla fratrum parricidia contigisse memorantur. Est igitur regia potestas hoc modo constituta; omnium, vt quidem mihi videtur præstantissima, ciuitatibusque maximè salutaris, ac velut harmonia suaui moderata concentu. Nam quòd Plato voluit Republicas geometrica ratione gubernari: subtiliter ac ingeniosè Aristoteles illud solum ad præmia pertinere iudicauit: ac rationes arithmeticas ad rerum cōtractarum fidem & penas adiunxit. quàm verè non disputo: sed de Harmonica ratione nihil vterque. hanc tamen velut omnium pulcherrimam, ad imperij optimi statū pertinere puto. primum quòd sola ex arithmetica geometricaque ratione constatur, vtrique tamen dissimilis. nec potest ad penas aut præmia, neque ad pacta pertinere: cum in his æqualitas arithmetica insit, in illis geometrica æquabilis similitudo: in harmonia superatis & superati sola ratio inest. & quemadmodum primum interuallum, scilicet ab vno ad binarium in dupla ratione, concētus omnes amplectitur: sic in vno & eodem Principe summū est imperium: & ab eo sicut ad omnes magistratus. alterum interuallum duorum at trium, ratione sesquialtera diapente; tertium diatessarā complectitur, & vtrumque primo interuallo comprehēsum est. quartum

tum nullum efficit concentum. consequentia
 interualla vehementer discrepant: ac tonus
 deinceps in partes innumerabiles distribuitur.
 nam quò numerorum multitudo magis ac ma-
 gis augetur, eò magis imminuitur toni pote-
 stas, quousq; ad ectomen perueniatur: vt per-
 spicuum sit tam abhorrere à natura vt impe-
 rium pluribus tribuatur, quàm concentus nu-
 merorum multitudini, si perpetuam numero-
 rum seriem sequamur. illud autem quod mu-
 ficæ rationis proprium est; scilicet vt sui parti-
 bus numeri superet, & secum ipsi ratione con-
 uersa bene cõcinant, soli monarchiæ congruit,
 in qua quidem imperium ad magistratus sen-
 sum ita defertur, vt quemadmodum inferiori-
 bus imperant, ita superioribus pareant vicis-
 sim: quousque ad Principem vnitatem perue-
 niatur, à qua velut à fonte perenni manat im-
 perij totius maiestas: ac propterea segregatur
 vnitatis à numeris, & extrà ordinem colloca-
 tur. vtrum verò potestatis & imperijs con-
 gruunt harmoniæ rationes, aliorum in re tam
 obscura iudicium esse malo, quàm id primum
 affirmare. hæc tamè ratio triplex Arithmetica,
 Geometrica, & Harmonica, tres mihi Themis-
 dos filias, vt Poëtæ fingunt, significare videntur:
 cuius prima dicitur, & dicitur, quarum
 quæ media est, alteras suo complexu fouet; ipsi
 æquitatem vel rectam legislationẽ, iustitiam,

&

& pacem interpretantur. est enim pax, harmo-
 nicæ rationi mirum in modum congruens, in
 periorum ac Rerumpublicarum præstantissimus
 atque optimus finis. nec aliud, opinor, effi-
 cere sunt conati veteres illi legulatores; cum
 suos ciues mutuis inter se conuiuiis concilia-
 rent. hinc Minos conuiuium Cretensium, quæ
 ipsi ἀνδρεία vocant: Lycurgus φειδύλια vel
 φιλιέα: Plato συμπόσια: Moses σινοπότη-
 γα, & magnum ῥῥῶ quod Græci corruptè
 πάσσα dixerunt, festis epulis coli iussit: quem
 secuti Christiani veteres ἀγάπαι instituerunt,
 vt videre est apud Clementem epist. 1111. ad
 ecclesiam Hierosolymitanam. huc quoq; per-
 tinent Atheniensium ἐπίδειξις in Prytæneo,
 tum etiam epulæ in Panathænis ac Thesmo-
 phoriis: hinc Romanorum Caristia inter
 proximos & cæna in Capitolio & in publicis sa-
 crificiis, ad idque creati Epulones, quorum ex-
 aemplo Veneti quatuor publica conuiuium in-
 stituerunt: quin etiam legulatores Helueticorum
 mutuas illas compositationes in Schaffis, quæ
 propter ebrietates nunc editis prohibentur,
 vtiurpari voluerunt, vt non modo ciues ag-
 restes ac rudes ad humanitatem & honestatem:
 sed etiam ab odio, vindicta, litibus; ad pacem,
 amorem ac beneuolentiam reuocarent. quæ
 omnia pertinent ad eam quæ de celo delapsa
 est regulas, quæ quæ à Christo in sacris epulis
 toties

toties vsurpatur; vt scilicet amemus inter nos. Cætera quæ de optimis Rerum publicarum legibus dici possunt, alterius sunt disputationis ac loci. neque enim de optima Republica, sed de optimo imperij statu hic agimus. quâquam leges omnes de optima Republica, diriguntur ad optimam Principis institutionem. nihil enim ab oraculo diuini^o dici potuit, quàm quòd à Platone dictum est; Quales in Republica Principes fuerint, tales fore ciues. id enim experientia diuturna plus satis compertum habemus. nec longius exempla petenda sunt, quàm à Francisco I. rege Gallorum, qui vt primum literas, à quibus sui maiores semper abhoruerant, amare cœpit, statim secuta nobilitas est: deinde reliqui ordines tanto studio bonas artes conquisierunt, vt nusquam literatorum extiterit copia maior. Sed cum difficile sit vel paucos optimates, qui aliquando Reipub. Princeps futuri sint, virtutibus informare; multos etiam difficiles; cuius omnes difficilimum; consequens est ad vnius Principis institutionem optimi sapientix magistris ac moderatores, maximis propositis præmiis conquirantur: non qui peregrina lingua, id quod ineptè ac perniciosè antea factum vidimus, sed qui religione vera molles Principis animos leniter imbuant. nam omnium quæ de legibus & Repub. disputantur, nihil maius est,

aut

aut maiore studio dignum, quàm vt Princeps intelligat se ad verum Dei cultum in hanc locum venisse. in eo solo versatur Reipublicæ ac legum omnium suprema salus. qui enim Princeps à disciplina sic erit informatus, vt suarum omnium actionum iudicem ac spectatorem Deum esse cogitet, nihil impiè, nihil sceleratè faciet, nihil turpe cogitabit. hunc vnum sui ciues amabunt, metuet, ac eius exemplo, vitam, moresque suos informabunt: vt fertur de Ludouico x. & Eduardo I. regibus, qui propter vitæ summam integritatem inter diuos habentur. nam eorum legibus ac optimis vitæ institutis Gallorum & Anglorum imperia diutissime steterunt. ac sæpe reges Anglorum de imperio depulsi fuere, cum populum leges D. Eduardi petentem aspersionentur. hoc igitur regni fundamentum est, sine quo frustra leges in Principem ferantur. propterea quòd improbos ab iniuriola facinorosaque vita magistratum metus, non religio deterret: Principem verò quis magistratus, quæ leges, quæ imperia coërcerent, nisi religionis metu continerentur? at etiam religionis tanta vis est ac maiestas, vt per se non modò vitiorum sit expultrix, & virtutum omnium conciliatrix, in quo vertitur summum hominis extremumque bonum: verum etiam Principi ad eò necessaria, vt nulla re magis imperium retineatur; quod etiam

Aristo-

Aristoteles primum, deinde Polybius & Epicurus numinis diuini contemptores fatentur: ac propterea libros Trebatius Epicureus de religione scribendos sibi putauit. sed quoniam Principum cupiditates quamplurimæ existit, quæ restingui facile non possunt; alterum Principis instituendi momentum erit, vt solida veraque laude pascatur, in eaque sensim adolefcit. Sic enim D. Thomas ex Aristotelis opinione Principem instituendum putauit: qui si gloria non erit contentus, in tyrannum euadet. quæret enim opes ac voluptates. hinc ad rapinas & stupra conuertetur. id quod accidit Dionysio iuniori, quem pater in otio ac delictis ita educarat, vt neque ex ergastulo in lucem prodiret, neque vllis omnino disciplinis imbueretur, nec veræ laudis gustum vllum haberet. itaque cum adulatoribus perniciosissimis tantisper voluptatibus indulgit, dum ex illa tyrannide, velut ex arce deturbaretur. qui autem gloria cupidus erit, non modo infamiam ac vite turpitudinem fugiet, sed etiam intelliget verum decus in sola virtutis actione versari, qua quidem regat improbos, tueatur bonos, factaque forium & sapientum, laudibus ac premiis cum improborum ignominia sempiterna prosequatur.

CONFV-

CONFVTATIO EO-
rum qui quatuor monarchias au-
reaque secula statuunt.

Cap. VII.

NVETERATVS error de quatuor imperiis, ac magnorum virorum opinione peruulgatus tam altè radices egit, vt vix euelli posse videatur. habet enim propè infinitos bibliorum interpretes: habet è iunioribus Martinum, Melächthonem, Sleidanum, Lucidum, Funcium, Onuphrium; rerum diuinarum & antiquitatis homines valde peritos: quorum auctoritate fractus, aliquando minimè dubitandum esse putabam. mouebat etiam oraculo Danielis, cuius fidem eleuare, scelus; auctoritatem infringere, nefas est. postea tamen verba Danielis obscura & ambigua in varios sensus torqueri posse intellexi: & in oraculis interpretandis, malui iudiciorum illam formulam, **NON LIQVET**, vsurpare, quam temerè ex aliorum opinione re non intellecta cuiquam assentiri. ac valde mihi probatur Caluini non minùs verba quam prudens

Calvini in 463
de libro Apoc.
17/10.

METHODVS

dens oratio; qui de libro Apocalypseos sententiam rogatus, ingenuè respondit se penitus ignorare quid velit tam obtusus scriptor, qui qualisque fuerit nondum constat inter eruditos: ita non video quemadmodum beluas & statuum Daniels ad ea, quæ nunc vbiq; florent, quæque tot seculis floruerunt imperia traducamus. Præter id monarchia nobis est imperij ac regionis quibusdam finibus constituenda, vel principis aut populi origine clara, vt intelligatur quid sit illud quod monarchiam vocat: quod cum huius disputationis caput esset, non satis aptè definitur interpretè oraculorum. posuerunt enim ex illa visione quatuor belluarum ac statuar, totidem imperia significari: puta Assyriorum, Persarum, Græcorum ac Romanorum; nec plura fore augurantur. Germanos autem Romanorum imperio præesse, quod cum à Germanis scriberetur, ad sui nominis & imperij gloriam scriptum esse iudicati. est enim ab interpretatione Danielis omnino alienum. placet igitur suis ipsos rationibus cōsultare. Ac primùm illud quod ait Philippus Melanchho, monarchiam sibi videri summam vnius Reipublicæ potentiam, quæ aliarum opes & copias superare possit. vctūm erat igitur imperij verbo, cum monarchia de populari Romanorum statu dici non possit. si tamen omiſſa verborum subtilitate

rem

IO. BODINI:

463 Germaniam
in partem non
provenit

tem teneamus, profectò Germani non satis ad id quod volunt accommodatè monarchiam Romanorum vsurpant, quum vix ceteris partem orbis terrarū sua ditione teneat, & Hispaniarum princeps imperium habeat Germanico maius, tum populorum multitudine, tum amplitudine regionum: vt omittam regiones Americas (quibus ex magna parte dominatur) Europæ triplo maiores. at ne regi quidem Lusitanie pares sunt, si regionum longitudine imperium definiamus. nam is vniuersam penè oram Africæ armis occupauit, ac fortissimis propugnaculis barbarorum impetus sæpe repulit. hic dicit aliquis, non hominum multitudinem, aut latitudinem nobis, sed vim ac robur spectandum esse: quòd equidem illis assentior: non tamen video quomodo Germaniæ Hispanorum ac Italarum legionibus duce Carolo v. resistere potuit: qui nisi Gallorum virtute reuocatus esset, Imperium illud in partem formam redegerat, vt Germani clarissimis ac sempiternis monumentis testatur reliquerunt: nobisque parem gratiam retulerunt. sed ad exteros veniamus. quid habet Germanis quod principi Turcarum opponat? aut quis merito maiore monarchia dici potest? patet hoc quidem omnium oculis. si enim est vsquam terrarum vlla maiestas imperij ac vere monarchiæ, in eo profectò elucet. occupat enim

enim opulentissimas Afra, Africæ & Europæ partes, totoque mari mediterraneo & insulis omnibus, exceptis admodum paucis, latè regnat. armis autem ac viribus tantus est, vt vnus omnibus ferè Principibus par esse possit; cum Persarum ac Moschouitarum copias extra fines imperij longè repellat. Christianorum verò prouincias & imperium Græcorum armis occupauit, atque etiam Germanorum agros populatur. omitto Aethiopia principem, qui à suis Iochan Belul, id est, gemma pretiosa dicitur; cuius imperium paulò minus est vniuersa Europa. quid Tartarorum imperator? qui gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, viribus indomitas habet, quibus cum si Germaniam compares, muscam elephanto. Absurdum est igitur quod Germani monarchiam, id est vt Philippus interpretatur, Rerum omnium publicarium potentissimam; absurdus etiam quod imperium Romanorum se tenere putant; quod omnibus valde ridiculum videatur, qui orbis descriptionem animo penitus comprehensam habent. Fuit enim Romanorum imperium sub Trojano florantissimū, neque antea maius extitit, & postea semper est imminutum, vt videre est ex Apiano & Sext. Rufo, qui Traiani temporibus scripserunt. Danubio quidem & Orca dibus à Septentrione: Gadibus ab Occasu: Euphrate

ab

ab Ortu: Oenopia verò à Meridie terminabatur, cum Traianus lapideo ponte supra Danubium extructo Daciam imperio adiecit, ac de rege Decebalò triumphauit. deinde suis Parthorum legionibus Euphratem transmisit, ac Mesopotamiam, magnamque Arabiae felicitis partem cum imperio maiorū coniunxit. quod antea Pōpeius tentare noluerat, tametsi rogati Parthorū regi vt pateretur Euphratem imperij Romani ac Parthici terminum esse, respondit Romanorum imperium non fluminibus, sed iustitia terminari. at Germani nullam imperij Romani partem, præter Noricum & Vindeliciam occupāt. Germania quidem Rheno, Danubio, Viistula, Carpatho, & Oceano continetur, sed omne illorum imperium clauditur radicibus, Alpium à meridie: Rheno & paucis quibusdam citra Rhenum vrbibus ab occasu: Silesia vero ab ortu: Baltici regionibus à Septentrione. quanto verius est de Turcarum rege, qui Bizantium Imperij caput, Christianis: Babylonis regionem, qua de agitur apud Daniele, Persis ademit, & magnam suæ dominationis partem vltra Danubium vsque ad Bosphorū ostia, veteribus Romanorum prouinciis coniunxit? Siue igitur armorum vi, siue opum magnitudine, siue fertilitate regionum, siue numero victoriarum, siue multitudine populorum, siue nominis etymo-

G logia;

Aethiopia Princeps
177.

Romanorum Imperium
florantissimum
semper est imminutum
vt videre est ex Apiano
& Sext. Rufo.

logia, siue patria Danielis, siue imperij Baby-
lonici sede, siue ditionis amplitudine monar-
chiam definiamus, profectò Danielis oracu-
lum de principe Turcarù interpretari æquius
erit. Quàmquam sunt adhuc ac fuerūt non qua-
tuor modo, sed propè infinita imperia Babylo-
nico maiora, omittunt enim imperium Cal-
deorum, qui primi Babylonis fundamēta iecē-
runt. omittunt imperium Medorum, qui Asi-
syrios depulerunt. & certè Nabuchodonosor
genere Medus fuit non Assyrius. obliuiscun-
tur quoque imperij Parthorum, qui Græcos
deturbarunt, & Romanorum potentiam sæpe
fregerunt, captiuos Imperatores sæpe abduxē-
runt, sæpius eorum prouincias intulerūt. præ-
termittit Arabes, qui Babylonicū imperium
occuparunt, & magnam Asiæ, Africæ, & Euro-
pæ partem armis domuerūt. quòd si Caldeos,
Medos, Assyrios, Parthos eadem imperij ap-
pellatione complectūtur, cur non Persas quo-
que illis finitimos adiungunt: præsertim cum
Medi longè fiterint remotiores; Parthi verò
remotissimi à Babylone, quam tamen occupa-
runt? nam si mutatio principum à Medis ad
Persas imperij varietatem affert, id est, vnus
Cyri dominatus genere ac moribus cum Me-
dis coniunctissimus, cur non idem de Caldeis,
Parthis, Medis, Arabibus iudicandum erit? qua
igitur ratione Cyrus Persa nouā monarchiam

con-

constituit, eadem illi monarchias quoque effi-
cient. & Traianus Hispanus monarchiam Hi-
spanicam; Caracalla, Carus, Carinus, Antonius
natione Galli, monarchiā Gallicam. idem
iudicium erit de Alexandro & Helio galatæ
Syriis: de Philippo Arabe: deque Totila Viti-
ge, Theodato Alarico Gothis; qui non tantum
prouincias, sed etiam ipsius imperij Romani
caput intulerūt, Italiani oppresserunt, Urbem
denique ferro ac flamma vastarunt: postremò
vi & armis Italianos annos l. x. x. tenuerunt, cum
Alexander magnus, qui Persarum opes fregit,
vix annos duodecim imperarit, sed quasi sul-
gur coruscans in varias partes diffiliit: ita suum
imperium ad Principes quatuor delatum pau-
lò post euanuit. Illud verò ineptius visum est,
quòd Carolus magnus (qui quam monar-
chiam vocant primus occupauit) natione Gal-
lum, in Gallia natum, lingua quoque, moribus
& institutis Gallorum vnà cum suis maiori-
bus educatum, modò Germanum, modò Ale-
manum vocant. tamen enim à Francis veterum
Gallorum colonis originem periq; tra-
xisse putè, non tamen negant quin Gallorum
armis ac legionibus Germaniam, Italianam, &
magnam Hispaniam partem cum imperio Gal-
lorum coniunxerit, ac primogenitis Galliam,
velut imperij sedem, alias altis regiones ab hoc
imperio auulsi dederit, quousque Henricus

G 2

Auceps

Henricus Auceps

Auceps natione Germanus, Regem se ferens, Germaniam huius imperij partem occupauit. multò veriùs igitur ac iustius Gallica monarchia dici debet, quæ priùs virtute Gallorum parata est, quàm Germani monarchiæ verbum audissent. Quis autem negare potest quin Britannii suam quoque monarchiam multò veriùs quàm Germani sub Constantino magno stabilierint? cum enim fuerit natio Britannus (tametsi Romano patre factus) genere notus, contraque Senatus & populi Romani voluntatem ab vitimis oris in Italiam venit, Romanos imperatores armis fregit, religiones ac instituta maiorum aboleuit, Christi nomen colendum proposuit, imperij sedem Bizantium transfudit, Romanis omnem dignitatem ademit, denique Vrbe[m] ipsam de suo nomine appellauit. quòd si Persarum monarchiam facit origo Cyni sanguine patriæque Afsyriis finitimi, cur monarchiam non efficiet hoc tam nouum, tamque insolens Constantini imperium, quod generis, locorum, legum ac religionum tantam conuersionem attulit? Sed mirum cur Arabum monarchiam omittunt, qui vniuersam penè Africam, Afiæ quoque magnam partem non tantum armis ac legibus, sed etiam religionibus ac lingua vti coegerunt: Persarumque copias fregerunt, & in tantam seruitutem redegerunt, vt eos à literis & disciplinis omnibus

omnibus omnino prohiberent. Mirum quoque videri debet, cur Tartarorum imperij penitus obliuiscantur, cum reliquis omnibus æquari possit. an quis longè abest à Babylone? at longius absunt Germani, qui imperij Babylonici nullam partem habent: Tartari verò Bactriam & Sogdianam vastarunt, latissimas eius imperij provincias occuparunt, ipsamque Babylonem duce Alao funditus euerterunt, vt scribit Paulus Venetus. ac mihi diutius cogitanti quid Propheta innuere vellet, nihil comodiùs occurrit, quàm interpretari de Babylone, quæ in potestatem Medorum, Persarum, Græcorum, & Parthorum peruenit, quæque sæpiùs vastata est, ac tandem aliquando deleta. neque enim ea quæ vulgo Baldac appellatur, eadem est cum antiqua Babylone, sed potius Susa vetus, vt Paulus Venetus interpretatur. quòd si ita est, vti est, non irritum fuit oraculum de Babylonis statu, conuersione, exitu; præsertim cum Danielis & omnium Prophetarum voces in Christum, ac eius tempora velut in scopum dirigantur. argumento est petra illa (qua quidem Christum significari disertè Paulus innuit his verbis; Petra autè erat Christus) de vertice môtis excisa, quæ statum confregit. cum verò interpretis ipse Daniel sui oraculi plures beluas, plura quoque beluarum cornua interpretatur, quid verat quò minùs ad

Alexandri magni successores, & ea quæ illie
floruerunt imperia referantur? nihil tamen in
rebus tam abditis & obscuris affirmare ausim.
illud tantum; verba Danielis ad id quod vo-
lunt interpretes accommodari nullo modo
posse. Iosippus Hebræus optimus Danielis in-
terpres, scribit; Medos, Persas, & Græcos à
Daniele ad imperium Babylonis vocari. de
Romanis, à quibus ipse nomen Flauia gentis,
ciuitatem, & statuum adeptus erat, nihil à Da-
niele scriptum reliquit. sed hinc error man-
uit, quòd Danielis sacras sortes ad suam quis-
que opinionem, non ad historiam fidem retulit.
hinc putarunt quinque duntaxat reges Persarum
esse oportere, quòd Daniel quinque duntaxat
futuros esse diceret: at omnium scripto-
rum consentiens auctoritas octo posuit: non
nulli decem, propter seditiones ac ciuilia bel-
la. Confimili errore ex eadem statua Danielis
(cuius caput aureum, thorax argenteus, crura
ænea, tibiæ ferreæ, pedes sctiles, malè cum ferro
coagmentati fuisse feruntur) quatuor, aut
etiam plures ætates statuunt. fuisse quondam
aurea secula, post argentea, deinde ænea, tum
ferrea, tandem lutea successisse. sed minuenda
hæc opinio est. nam si quis historicorum, non
poetarum excutiat intelligentiam, profectò iudicabit
parem esse in rebus humanis, atque in
omnem rerum natura conuersionem: nec ali-
quid

quid sub sole, ut ait ille sapientia magister, no-
uum esse. nam ætasia quam auream vocant,
si ad nostram conferatur, ferrea videri possit.
quis enim dubitat quin eluuiò terrarum diu-
nitus cõtigerit propter hominum scelera, quæ
tot ac tanta fuerunt, vt Deum ipsum premitus-
rit hominis creati? videamus igitur illa tem-
pora quæ diluuium consecuta sunt, quæ que
aurea vocantur, non solùm à Poëtis, sed etiam ab
ipso Catone in libris originum: quibus tem-
poribus Camefen & Saturnum floruisse tra-
dit. at nemini dubiù est quin Camefes ab He-
bræis Nohæ filius, Saturnus verò Nimerodus
omnium consensu vocetur: huius verò filius
Iuppiter Belus, auream ætatem valere iussit. ex
quo planum est aureum illud tẽpus breue mo-
mentum videri, si annorum sex millium ratio
habeatur. nam Cato Poëtarum fabulas secutus,
annis ducentis & quinquaginta desinit.
quæ autem innocens fuit in Camefe, qui pa-
rentis optimi pudorem noua quadam & insi-
gni contumelia violauit? nam ex eo secutæ sunt
patris execrationes. qualis item Nimerodus
Camefis ex filio nepos, quem aurei seculi con-
ditorem vocant? satis ex ipso noymine intelli-
gitur, quod Hebræis significat rebellem. &
quidem à Mose robustus venator appellatus,
quo verbo latrones vbique & sceleratos ho-
mines appellauit: vitiam Aristoteles latroci-
nium

*Styrum et
Catonem Cato
fuit uocantur.*

num, seu *Διγείων* posuit inter genera venationis. Sequitur Iuppiter Belus, qui maiore dicam audacia an impietate, patrem senio fractum de imperio quasi de ponte deiecit. alios quoque Ioues fuisse video (nam trecentos coluit antiquitas) sed quisquis ille est quem Poëta patrem de regno deiecitse aiunt, non tantum patricidio, verum etiam stupris omnibus ac sororis incestu nobilitatus est. eisdem temporibus tyrannidem quisque Ioui eripere conatur: hinc cōiurati cælum rescindere fratres, qui turribus & aggerib⁹ extructis, immortalī Deo nefariū bellum intulerūt, eūmq; de cælo præcipitem deturbare sunt conati, nisi tum fulmine prohiberentur, vel ipsa linguarum confusione, vnde turri nomen Babylon ab incitā loquēdi, quam nos quoque babil appellamus. sine Mōsi cum Poëtis (qui rei veritatem fabulis confuderunt) quodammodo cōuenit. quid est autem aliud gigantes Diis bellum inferre, quam naturæ, vt ait Cicero, repugnare? hæc igitur est illa aurea ætas, quæ talia monstra nobis educauit. idem iudico de Hercule, quem Manetho piratarum maximum fuisse tradit: quisque Theſeum ac Pirithoum scelerum societate sibi conciliauit, qui cū Helenam rapuissent, ac Molossi regis filiam patri eripere conarentur, ab eo sunt in carcerem coniecti: alter quidem à Cerbereis canibus laceratus, alter

ter breui lacerandus, nisi Herculis præcibus quasi ab inferis reuocaretur, vel potius ad crudeliora supplicia seruaretur. quis autem ad omne genus libidinum Hercule robustior dicam an fœdior? Sed ne videantur hæc fabulis similia, Thucydidi verissimō historix parenti assentiamur. is enim testatum reliquit paulo ante sua tempora tantam fuisse hominum in ipsa Græcia barbariem ac feritatem, vt terra, marique latrocinia palam exercerentur, & sine vlla contumelia quæri à prætercūtib⁹ confueuerit, vtrum latrones; vtrum piratæ essent necne? cū verò nullis adhuc mœnibus cingeretur, nec esset vlla propugnacula, ius in armis fuisse positum, veteresque colonos subinde à nouis de possessione deiectos. qui mos in Græcia paulatim inoleuit. quæ autē nationes ab humanitate longius aberat, in ea barbarie diuissimè vixerūt: vt de Germanis scribit Cæsar. Latrocinia, inquit, nullā habent apud Germanos infamiam, quæ extra fines cuiusque ciuitatis sunt. arque ea iuuentutis exercendæ, ac delicti minudæ causa fieri prædicant. ex quo factum est, opinor, vt prædones quia brigantes vulgò appellantur, à populis Brigantinis, qui lacum Podamicum seu Brigantinum tenent, dicti sint: vt Assassini ab ea Persarum gente, quæ latronum & sicariorum infamia diuissimè laborauit. At Lacedæmonij non in furto eduliorū, sed

Briganti.

Assassini.

fed in furti fola deprehenfione felus inefle pu-
tabant. vtraque fanè opinio tantò plus habet
in feipfa flagitij quàm latrocinium, quàmò mi-
ferius eft ac turpius impunè legibus quicquam
licere, quod ipfa natura nefarium fit. hæc fue-
runt aurea & argentea fecula, quibus homines
ferarum more in agris ac fyluis difperfi, tan-
tum haberent, quantum per vim & nefas reti-
nere poffent, quoufque paulatim ab illa ferita-
te ac barbarie funt ad hæc quam videmus mo-
rum humanitatem ac legitimam focietatem
reuocati. nam furta que olim ciuili tantum iu-
dicio, non modò Hebræorum, fed etiam Gre-
corum & Latinorum legibus, nunc vbiq; gen-
tium capite puniuntur. Quòd fi res humane in
deterius prolaberetur, iam pridem in extremo
vitiourum ac improbitatis gradu conflitiffem-
us: quò quidem antea peruentum effe opi-
nor. fed cum flagitiofi homines nec vterius
progredi, nec eodem loco stare diutius poff-
ent, fenfim regredi neceffe habuerunt, vel co-
gente pudore, qui hominibus inefl: à natura:
vel neceffitate, quòd in tantis fceleribus fociet-
as nullo modo coli poterat: vel etiam, quod
verius eft, impellente Dei bonitate. quod qui-
dem perfpicuum fit ex annalium libris ac mo-
nimentis maiorum, in quibus tot ac tam ex-
crauda flagitia prodita funt (neque tamen o-
mnia) vt quid maximũ fit non facilè dici pof-
fit.

fit. testes funt Tranquillus, Tacitus, Lampridius, Athenæus. quid enim magis nefarium co-
gitari poteft, quàm fcediffima queque vitia
virtutis habere loco? id quidem videre eft non
modò in deprauatis ciuitatibus, fed etiam in
ea Republica que Lycurgi floruit inftitutus,
queque omnium fcriptorum confenfione lau-
datiffima putatur. fed vt impuras illorum libi-
dines omittamus (que vtiàm eterna obliuio-
ne fepeliatur) quid tam impium eft, quàm ho-
mines tum in funeribus, tum in facris crude-
liffimè maciari? at vfitatum illud fuit apud om-
nes penè populos. quid crudelius quàm in-
nocentiffimos quofque feruitutis fpecie, in
fpectaculis publicis à belluis lacerari, aut mu-
tuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari?
nihil tamen vfitatius apud Romanos, qui in
fomma iuftitiæ opinione floruerunt, vt diuina
quadam vitione, hominum quinquaginta mil-
lia Fidenis in munere gladiatorio, vnus thea-
tri cafu obruta funt. ac certè noftri homines
multò fapientius quàm Romani (quod cum
bona illorum venia dictum fit) cades homi-
num inter ipfos, & ferarum cruenta fpectacu-
la de Christiana Republica fultulerunt, ac fru-
ctuosum & vtile de omnibus difciplinis difpu-
tandi genus ftabilierunt. quantò melius eft igi-
tur ad bonas artes & verum decus, quàm ad pa-
leflram informari? nec propterea tamen ho-
neftas

neſtas corporū exercitationes omiſimus, nec militarem negleximus diſciplinam. habent etiam noſtra monimēta, vt alios omittam, ſuos Catones, Fabricios, Camillos, Alexandros: neque illis de meliore luto finxit præcordia Titan, quam nobiſiſpis. vbi enim militaris gloria maior in Alexandro, quàm in Carolo magno? ille quidem magnus, ſed tamen aduerſus molles Aſiaticos, vt Cæſar de Pompeio noſtrorum hominum vim expertus dicere ſolebat. hic noſter ferociſſimas Europæ nationes perdomuit. vbi par extitit pietas in Antonino atque in Ludouico Pio? quis autem ex omni Principum vetuſtate D. Ludouico Regi opponi poteſt? vt enim leges ab eo latas, quibus ſtat hoc imperium, omittam, nullius profectò tanta Principis aduerſus Deum religio, fides in patriam, amor erga ſubditos, iuſtitia in omnes fuiſſe memoratur. Neque ſolum virtutes in noſtris hominibus, ſed etiam diſciplinæ pares, atque in veteribus extiterunt. eſt enim literarum ſua quoque viciffitudo, vt primum quibuſcūq; in locis ingenioſorum hominum experitiã & labore artes oriantur, deinde incrementa ſuſcipiant, poſt aliquantum in ſtatu vigeant, tandem ſua vetuſtate langueant, denique ſenſim emoriãtur, & obliuione diuturna ſepeliãtur: vel bellorum diuturna calamitate: vel quòd nimia copia (malum his temporibus

ribus valde metuendum) fatietatem leuiſſimo cuique afferre ſoleat: vel quòd iuſtas Deus pœnas expetit ab iis qui ſcientias ſalutares, in hominum perniciẽ conuertunt. Nam cùm diſciplinæ apud Græcos ſenſim adoleuiſſent, vt ad ſummū perueniſſe crederentur, tanta mutatio poſtea ſecuta eſt, vt ne ipſa quidem Græcia vbi nunc eſt vnquam extitiſſe videatur. quid Latini? apud quos tanta fuit ingeniorum vberitas, vt iſdem penè temporibus bellica laude, ac diſciplinarum omnium præſtantia populos omnes ſuperarent: attamen conſimili caſu in priſtinam barbariem tùm relabi cœperūt, cùm influentes in Italiam Scytharum copie, bibliothecas reſertiffimas, & omnia vetuſtatis monumenta, vbique ſerè incenderunt: quod immane factum cãtas in omnibus diſciplinis ruinas edidit, vt proſtratæ mille circiter annos ſine vilo pretio iacuerint, ac iam interituræ viderentur: niſi Menſor Africę & Hiſpanię princeps, Arabum ingenia magnis propoſitis præmiis ad literarum inſtaurationem excitauiffet: omitto quãmultos philoſophos, geometras, aſtologos, peperit Aegyptus, India, Aethiopia; quãmulti apud Caldæos nobiles mathematici ante fuerunt, quã vllæ eſſent in Græcia literæ: ad noſtra tempora relabor, quibus multò poſtquàm literæ toto penè terrarū orbe conqueriant, tantus ſubito ſciẽtiarum omnium

nium splendor affulsit, tanta fertilitas extitit ingeniorum, vt nullis vnquam ætibus maior. at ne Gothis quidem ipsis lectissima nupet ingenia defuerunt. testis est Olaus magnus, testis Holsterus, testes alij plerique: quasi decreuisset natura scientiarum vulnera, nunc ab iis ipsis à quibus olim erant illata sanari. cum enim superiori adhuc ætate morem maiorum retinerent, ac literatos homines voce preconis de Senatu exire iuberent (sic enim in illorum historia testatum habemus) nunc vndique literas accire consueuerunt. hæc illa est rerum omnium tam certa conuersio, vt dubitare nemo debeat, quin idem in hominum ingenii quod in agris eueniat, qui maiori vbertate gratiam quietis referre solent. At veteres illi, dicet aliquis, artium inuentores fuere: illis gloria debetur. profectò per multas hominum generi salutares disciplinas inuenere: arque imprimis rerum cœlestium vim, racos orbium cursus, non tamen omnes stellarum inerrantium, & earum quæ vagæ dicuntur, mirabiles traiectiones: tum naturæ obscuritatem diligenter notarunt, & accuratè multa explicarunt: pleræque tamen ex iis imperfecta reliquerunt, quæ à nostris consummata posteris traduntur. ac nemini dubium esse potest in eam rem penitus inuenti, quin inuēta nostrorum cum maiorum inuenis confecti, pleræque debeant anteferri.

cūm

cūm enim magnete nihil sit admirabilè* in tota rerum natura, vsum tamè eius planè diuinū antiqui ignorarūt: & cūm illi sese aluco mediterraneo cōtinerent, nostri quotannis terrarū orbem crebris nauigationibus obeunt, & in alium orbè, vt ita dicam, colonias deducūt, iam vt intimos Indiæ recessus apertos habeamus. ex quo non modò mercatura (quæ antea fordida vel non satis erat cognita) abundans & questuosa euasit, verū etiam omnes homines secū ipsi, & cum Republica mūdana, velut in vna eademq; ciuitate mirabiliter cōspiciant. quātūm verò incrementū acceperit vna de pulcherrimis artibus Geographia, ex eo intelligitur, quæ quæ de India fabulosa plerisq; videbantur (nam Lactācius & Augustinus insanire aiūt qui antichthonas esse opinantur) cōperta nobis fuit: etiam motus inerrantium syderū ac magni orbis trēpidatio. quid autem admirabilius est illa formarū à materia (vt sic dicam) abstractione & à spūsiōi? hinc occulta naturæ arcana recluduntur: hinc salutares medicinæ in dies eruantur. omitto lōgitudinis cœlestis inuestigandæ modum ex horis equalibus, quæ à veteribus ex eclipsios norma sine magno errore iudicari non poterat. omitto cōspicua veterū & antiqua bellū tormenta, quæ cum nostris conferantur, sanè puerilia quædam ludicra videri possunt. omitto deniq; artes insuaitas, tum fabri-

les,

les, tūm lanificias, quibus hominū vita mirabilem in modū adiuuatur. vna typographia cum omnibus omnium veterū inuentis certare facile potest. Itaque non minū peccāt qui à veteribus aiūt omnia cōprehens, quā qui illos de veteri multarū artū possessione deturbāt. habet natura sciētiarum thesauros innumera- biles, qui nullis etatib⁹ exhauriri possunt. Que cū ita sint, & cum æterna quadā lege naturæ conuersio rerum omniū velut in orbem redire videatur, vt æquē vicia virtutibus, ignoratio sciētig, turpe honesto cōsequens fit, atque tenebræ luci; fallūt qui genus hominum semper detri⁹ seipso euadere putāt. & cū in eo sint errore senes, credibile est hoc illis contingere quōd florē etatis, quæ per seipsa lætitiā ac iucūditatem spirat, amissū meminerūt. eumq; se ab omni voluptatū genere deseri vidēt, ac pro delictis acerbissimos dolores, pro sensib⁹ integritatis, mēborum omnium imbecillitatē sentiunt, sic vt tristissimis obruātur cogitatio- nib⁹, & falsa rerū imagine decepti, fidē & amicitia hominū inter homines interiisse putēt: ac velut ex iōginqua nauigatione p̄fecti aurea secula, auream etatē adolescētibus narrāt: sed perinde illis accidit, vt iis quē cū à portu euehūt in altū, domos urbēq; se discedere existimant: sic illi oblectationē, humanitatē, iustitiā in cœlum euolare, ac terras deserere opinātur.

D E

DE TEMPORIS

vniversi ratione.

Cap. VIII.

VI SINE ratione temporum historias intelligere se posse putant, perinde falluntur vt si labyrinthi errores euadere sine duce velint. hi enim vagantur huc il- luc, nec vllum erroris exitum reperire possunt: illi verō inter historiarum innumerabiles an- fractus æquē incerti feruntur, nec intelligunt vnde ceperint, quōvè recurrāt. at temporum doctrina, omnium dux historiarum, velut Ariadne cæca regēs silo vestigia, non modō nos errare non sinit, sed etiam efficit vt aberrantes historicos in rectam viam sape deducamus. itaque videmus lætissimos quosq; scriptores temporis tam magnam habere rationem, vt non solum annos, sed etiam anni singulas partes complectantur: aiij ne menses quidem ip- sos ac dies, diērumque mōmēta quibus quic- que gestum est omittant: quōd intelligunt si- ne temporum ratione vix villos ab historia de- cerpi fructus. cū igitur historiarum potissi-

H ma

ma pars in temporum disciplina posita fit, tem-
poris vniuersi rationem huic methodo quam
tractamus necessariam esse existimauimus: tum
propter summam eius vtilitatem, tum etiam
propter eam quæ inter historicos versatur, de
temporum antiquitate ac serie discrepantiam:
vt huic quoque disputationi lucis aliquid affer-
rem. Prius igitur temporis originem, sine qua
inanis hæc disputatio futura sit, nõ tam aucto-
ritate, quæ nihil valet apud eos qui ratione du-
ci volunt, quam necessariis argumentis doceamus.
quamquam si ex Hebræorum sacris fontibus
ac diuinæ legis oraculis testatum habemus
mundum hunc originis suæ principium habuisse,
amplius quærere, scelus; dubitare, nefas
esse videtur. ac tanti est apud me Mosis v-
nius auctoritas, vt eam omnibus omnium philo-
sophorum scriptis ac sententiis longè antepo-
nis enim capitali pænæ subiecit eos qui Sabatû
violarent, ea potissimum de causa, quod mun-
di creationem Sabati violatione in dubium re-
uocare viderentur, vt rabi Moses Aegyptius
scribit. sed quoniam improbi eius auctoritate
se vinci non patiuntur, & oracula diuina teme-
rè calumniantur, necesse est eorum argumenta
consimilibus argumentis refellere ac debilitare.
nam si philosophorum ponderibus, ac rationum
momentis planè intelligatur mundum nec sempiternum, & à Deo immortali certo

tem-

tempore conditum fuisse, maiore fiducia sacras
historias amplectemur: deinde mundi conditio,
quæ tam præclaræ originis opinione nitetur,
augebit in nobis singularem Dei admirationem
& amorem. Hæc igitur doctrina non modò
Hebræorum est, sed etiam Caldeorum, Pythagoræ-
orum, Stoicorû, Academicorum, Arabum denique
multorum grauissimis comprobata & confirmata
sententiis. quin etiam Epicurus ipse, vt est apud
Plutarchum, in eadem fuit opinione. inter Latinos
verò, quantum admodum pauci philosophiam serio
tractant, M. Varro, qui omnium Latinorum & Græcorum
doctissimus est à Tullio appellatus, idem
indicauit in libro quem de interitu mundi scripsisse
fertur. atque hæc omnium in eadem disciplina
consentientis auctoritas, etiam apud philosophos
non parui debet esse pòderis ac momenti. cum
igitur primus omnium Aristoteles, tum à maioribus,
tum à magistro Platone dissentiens, mundum æternum
statuere ausus sit, aduersus eum omnis hæc susce-
pta disputatio est: cuius quidè rationes Galenus vno
verbo refutans, veri quidem similes, non tamen
necessarias videri scribit. quin etiam Aristoteles
in libris de celo, rationes, ait, aliorum cuius
suis comparatas rem efficere certiorum, cum
nulli sint aditus demonstrationis adipiscendæ.
quæ verba sunt non physicorum aut geometrarum,

H 2

trarum,

tratum, sed de re proposita dubitantium dialecticorum: ut rabi Moses Aegyptius, is qui du biorum interpres vsurpatur, argute animaduertit. demonstrationes enim neminem dubitare patiuntur, sed sua luce tam perspicue sunt, vt velut adhibita quaestione ab iniuitis extorqueant assentionem. quare si Epicurus & Galenus minimè religiosi homines, negant Aristotelis argumenta vim vllam habere: Origenes, Abesina, omnium denique theologorum ac philosophorum familiae contrariis argumentis ea refellunt: satis intelligitur probabilia tantum & incerta, non necessaria esse. sed ad Platonem venio, qui Deum post operis tantimolitionem ad res genitas orationem conuertere fingit: quas ob id interituras affirmat, quod ortum haberent, sua tamen voluntate fore perpetuas. hic Aristoteles verba Platonis excipiens; Si mundus, inquit, non est interiturus, igitur ne ortum quidem habet: propterea quod quae ortum habuerunt, aliquando sunt casura: quaeque intereunt, orta fuisse necesse est. quae à Platone dixerat in Phaedro ac Timaeo: vbi propterea mentes originem habuisse negauit, quemadmodum scribit Augustinus libro decimo de Ciuitate Dei, ne aliquando interiturae essent. mundi verò statum eundem semper fore iussu diuino. vter igitur in philosophia grauius labitur: alter qui praepo-

teuti

tenti Deo liberam de rebus suis statuendi facultatem relinquit: alter qui quem vniuersi moderatorem esse constituitur, & quidem causam efficientem, ei omnem adimit operis mutandi potestatem, vt si mundum quaterne velit non possit: hoc Aristoteles argumento, temerè dicam an impiè, de mundi aeternitate statuens, non modò philosophiae naturalis decreta, verum etiam diuinæ maiestatis vim penitus eneruare ac debilitare conatur. at in omni disputatione quae praesertim de rebus tam arduis & à sensu remotis suscipitur, prouidèdum est, vt ne quid omnino aduersus Dei maiestatem contumeliosè dicatur: quod Aristoteles praetermisit. cum enim rationum ponderibus vndique premeretur, necesseque haberet confiteri mundum originis initium habuisse, si Deo plenam tribueret statuendi voluntatem: necessitate mundum, non volutate regi affirmavit. huc enim omnia reuoluntur argumeta. idem tamen contra Stoicos disputans, qui fatalem in rebus omnibus necessitatem posuerunt, multis argumentis docuit necessitate quaedam, alia voluntate, multa fortuitò, plurima casu geri: fortunam etiam & casus trifariam diuisit. in rebus necessariis, diuinas actiones ac naturam collocauit. ex quo intelligitur ea quae disputat in libris de caelo, quod fatalem saperent necessitatem, in libris de interpretatione sic tem-

H 3 perasse,

perasse, vt homini quidem arbitrium daret omni necessitate solutum; Deum verò ac naturam necessitate obligaret. quid autem magis impium, magis arrogans, magis denique furiosum, quam sibi liberam tribuere voluntatem; Deo adimere velle? consequens est enim, vt neque Deus solis cursum sistere, nec cœlestium syderum vim prohibere, nec quicquam in vniuersa natura conuertere; ac ne hominis quidem impetus ac voluntates quò velit impellere possit. quæ cum absurda sint, & impietatis plena; sequitur vt illam de mundo tollamus necessitatè, quæ sublata relinquitur Deum nulla vi obligari, sed pura voluntate omnia gubernare. at cum Aristotelem sui ipsius pudeat; hoc est, homini cōcedere, Deo eripere voluntatem, verbo quidem voluntatem tribuit, re vera tamen necessitate coactam: id quod Moses Aegyptius animaduertit: permittit enim voluntatem, sed ea lege vt mutari non possit: & vt Iuppiter in fabulis Adrastia legibus teneatur: cum tamen in libris de moribus eam esse docuerit voluntatis vim & naturam, vt nisi mutari possit, voluntatis nomen amittat. itaq; cum multa variè contingere in natura perspicere: modo in hanc, modo in illam partem, edelapsus est, vt fortunam & casum ex opinione plebis statuere mallet, quam ascribere Deo voluntatem aliud alio modo agendi. quid autem

tem indignus est philosopho, quam putare sine causa quicquam fieri, hoc est, fortunæ & casibus quicquam permittere? illa sunt ex quibus se expedire nullo modo Peripatetici potuerunt: itaque à Plutarcho in libro de fortuna, tum etiam à Lactantio efficacissimis argumentis refelluntur. videamus cætera cuiusmodi sunt, aut certè præcipua: infinitum esset omnia persequi. potuerunt enim ex nihilo nihil gigni, tanquam totius disputationis fundamentum; quod omnium errorum præbuit occasionem: sed illis aqua hæret, cum hoc probandum relinquitur, tum illi subiraſcuntur, quòd sua principia negari fas esse non putent. sed quæ tãdem ista principia sunt, quæ consequentibus obscuriora videtur? nullus vnquam geometria postulata negauit, quòd sua luce perspicua sunt. at hæc si perspicua viderentur, cur tot philosophorum scholæ tam constanter ea negarent? cur Philoponus falsum esse perspicuè demonstraret? quid autem ineptius quam illud ponere, quod quidem si verbo negatum fuerit, viterius progredi non possint? sed tamè præclarum illud principium refellamus si placeat; id quod à nostris omisum esse miro, qui tantopere in hac disputatione se exercuerunt. nam Philip. Melanctho, ac Theologi distinctionem adhibent, atque id verum esse aiunt in natura ordinata: sed illud est τὸ εἶναι ἀπὸ φύσεως

vt aiunt Dialectici. quæ enim natura fingi potest incondita? hæc enim aut integra partibusque omnibus coagmentata, materia scilicet ac forma, aut nusquam existet. certioribus igitur argumentis vtamur. Id autem à formarum præstantia facile intelligemus. est enim forma, generosa, & vt Aristot. scribit, diuinum quiddam habens essentia, ipsiusque naturæ præcipua pars; quòd eius beneficio res omnes existant. hæc autem non à materia ducitur; vt planum faciam: nec à se ipsa; cum formæ auulsa à materia penitus intereant, nec per se existere possint vt Aristot. in metaph. tradit: nec Dei particula sit cum de pura sempiternaque mente corpus non oriatur. quod Maurus quidam sapiens inuit, cum diceret; Deum cælestes orbis de luce vestimentis sui condidisse. consequens est igitur ex nihilo in materia ingenerari. itaque Aristoteles libro 11. de natura, formam naturæ ipsius naturæ finem, & efficientem, & formam esse scribit: Deum verò à naturæ principis se iunxit, & inanem priuationem, quæ nec essentia sit, nec verum accidens; inter principia mediam collocavit. sed cum formæ singulares perpetuo quodam fluxu orientantur & occidant, vt libro 1. de natura cap. 1. x. fatetur; posterioribus Peripateticis magnam dubitationem attulit, vnde nam orientantur. ad extremum de materiæ sinu ac potestate duci volue-

voluerunt; quod nunquam Aristoteli venit in mentem. ex eo enim sequitur materiam primam, non potestate, sed ipso actu formas habere sibi concretas, ac temerè in formem; aut formam *ἀὐλοῖ* appellari: tum etiam id quod informe est, se ipsum informare: formas item materiæ temperatione constare, augeri denique ac intendi; quæ falsa esse docet Aristoteles libro 1111. *τῶν μετὰ τὰ φύσ.* tum etiam lib. 1. cap. 111. de animo. deniq; formam non esse principium, sed ab ipsa materia sui ortus initium habere: nec principium simplex, sed cōcretum & compositum esse: postremò materiam dare ipsis rebus existentiam, id est, *τὸ εἶναι*, quæ si probabilia non sunt ex Aristotelis ipsius doctrina, ne illa quidem vnde hæc manant, probanda sunt; scilicet de materiæ gremio formas educi. quare extrinsecus aduenire statuendum est; id quod negauit Aristoteles lib. 11. cap. 111. de animalium ortu, præterquam de hominis forma, quam ipse *βύρα* *ἢ* *ἐπεστέριον* conficitur: illud igitur ab eo extorquebimus, formam hominis ex nihilo in materia ingenerari: atque idem in formis omnibus iudicandum relinquetur: cum re vera nullam habeat materia vim formatricem. ac perfectò tam ineptum est existimare de materiæ gremio formas educi, quam desipite Mercurij figuram; cum ab artificis mente, opera, idea

idea proficiscatur. igitur falsum est illud quod posuerunt; de nihilo nihil deriuari: eoque disputationis concusso fundamento, cætera rui nam minantur. sic enim Philoponus aduersus Aristotelem disputat: si nõ videtur absurdum è priuatione pura manare formas, cur absurdum videatur de priuatione quoq; materiam primam fluxisse? At Theophrastus ipse cùm videret plantas non modo in terra, sed etiam in saxis sine semine nasci, nihil aliud asserre potuit lib. 1. cap. v. de causis stirpium, quàm cœli vim ac proprietatem; videamus cætera. Simile est illud; quod nihil in cœlo sibi contrarium esse aiunt: ac proinde nihil ab interitu metuentum, nec sperandum ab ortu. vndenam igitur elementorum inter se discrepantium contrariæ vires? hæc enim superiorum vi & agitatione influere, & ab illis causis cõtrarias effectiõnes cieri fatetur. at cùm vnus & simplicis causæ vnus sit effectus, contrariarum contrarij discrepantes in cœlo causas in esse consistendum erit, non effectiõne tantum, vt magno errore putant, sed habitu naturæ, id est, vt ipsi loquuntur, formaliter. Quod etiam motum orbis æternum ex eo colligunt, quòd tempus sine motu cõsistere non possit, æquè veteratorum est ac sophisticum, vt si quis dicat ante horologium horas non existisse; aut eo sublato nullas fore. itaque Plotinus lib. v. 111. Picus Miran-

dula

dula lib. v. 1. de vanitate gentium quæstionem Aristotelis libro 1111. de natura iam pridem irriserunt; ytrum scilicet animo numeratè sublato, tẽpus esse definat. Basilus verò, Ambrosius, Augustinus, ac Moles Aegyptius, vt inanes illas argutias effugerunt, tempus ab æternitate penitus seiuixerunt. Vnum tamen est ab Aristotelis interpretibus inuestum argumentum, quod Mosem valde conturbauit; Mundi, aiunt, existentia fuit aut necessaria, aut possibilis, aut impossibilis. si impossibilis, nunquam mandus exstitisset: si necessaria, semper exstitit: si possibilis, antequam existeret, potestas existendi, vel, vt eorum verbis vtar, possibilitas illa fuit in aliquo ente: igitur erat aliquod quod de potentia in actum exiret. at eorum illud concedam, & illam, quam quærent possibilitem, in ente collocabo, id est, in causa effectrice sempiterna: nec video quid contra dici possit. quòd si potestatem in subiecta quoque materia esse oportere putant, magis captiosum erit quàm necessarium argumentum: perinde vt illud; si primus opifex à priuatione pura peruenit ad actũ, fuit aliquid quod illum ad agendum eliceret atque incitaret. ego à seipsam incitatum aio, velut architectum qui nec materiam, nec arcam habet ad edificandum, à seipso tamen excitari ad ædificandi cogitationem. sed multò magis rationi repugnat

ac

ac veritati, necessariò mundum exticisse: quia velit nolit opifex, obligatur fati necessitate. Hæc præcipua sunt Peripateticorum & Abenreis argumenta. Tria sunt Proculi qui à magistro Platone discedés, mundum æternum esse putavit, idque Platonem voluisse scripsit, tum etiam Simplicius, Plotinus, Marinus, Syrianus, Appuleius, Iamblichus: atque inter iuniores Bessarion Cardinalis, & Foxius: qui, vt Aristoteli cum Platone conueniret, mundi ortum in eius salute tuenda, quæ Deo semper curæ est, posuerunt: alij Platonem ex hypothesi locutum arbitrâtur, quos Plutarchus & Philo refutant: Proculum verò Philoponus libris xv i i i. sed tota illa disputatio his tribus argumentis est, vt opinor, comprehensâ; Deus, inquit Proculus, mundum sempiternum efficere potuit, voluit igitur. si voluit, consecuta res est. voluisse planum fit ex eo, quòd maleuoli est nolle bene agere cum possis, & eius qui bonis alterius inuideat, malis gratuletur. hoc in Deum cadere non potest: ergo nec illud. iam verò ab otio ad negotium; ab eo quod nolis, ad voluntatem ferti, mutationem habet ac varietatem à natura diuina, quæ simplex est ac semper sui similis, valde alienam. id autem consequens erit, si demus innumerabilibus seculis ignauiter quiescisse Deum, ac nuper de mundi conditione cogitasse. Postremò si mūdus inreritum non sen-

uit,

tit, nec ortum habuisse constat. verum illud; hoc igitur. nam omnis interitus, inquit, ab externa vi aut interiore pendet: nulla vis interior afferri potest: extra nihil est metuendum. igitur nullo temporis decursu interibit. cætera Proculi argumenta facillè à seipſa refutantur. Primùm illud falsum est, vt bona quæcunque Deus efficere possit, ea quoque velit. potest enim omnes homines ad virtutis actionem ita dirigere, vt si velint, labi non possint: quo sanè bono, nullum Proculo maius, aut magis optandum videatur. quineriam potuit mūdum hunc ita coagmentare, vt nec in mentibus vllis, nec in materia aut forma peccati labes, aut malorum semen vllum inesset, noluit tamen. igitur si non propter eâ Deum immortalem vllius sceleris incusat Proculus, quòd ea mala quæ prohibere possit, nolit: multò minùs si mundum cum potuit, non ab æterno creauit. Alterum magis vrget, quòd ab otio ad negotium ferti, mutationem habet, id est, vt ipse loquitur ἀλλοιωσις, quæ ab illa sempiterna mente longissimè abest. sed illud falsum, quòd ab otio ad negotium; à quiete ad laborem Deus fertur, cum mundum condere cœpit. & quidem labitur Proculus in nature principis, cum Deo tribuit quietem, quæ aliud nihil est quàm priuatio motus. igitur si Deus moueri non potest, nec quiescere quoque. est enim Aristote-

lis

lis demonstratione lib. vi. de natura, non tantum immobilis in orbium conversione, sed etiam immutabilis, in tuenda mundi salute. non alius igitur quam ante mundi conditionem. persuasum autē habuit Aristoteles dominum esse omnium rerum ac moderatorem Deum; huiusque mundi causam non modò effectricem, sed etiam consuatricem: neque solùm immobilem, verumetiam omni sollicitudine ac labore vacuum, sua potentia & virtute gaudere. idem quoque scribit non mutari sapientem cum sapit, aut architectum cum ædificat, quātò minus in Deum mutatio cadet, cum in mundi procuratione versatur? itaque non minus inep̄tē quam impiē quidam minuti theologi Deum sor didissimis quibusque occupationibus implicari putant: quod sanē præbuit occasionem Epicuro, vt diceret se baiulum esse malle quam Deum. vt enim Christus in perspecta, summi patris erga se beneuolentia totus acquieuit, ita x i t. legiones angelorum si velit præsidio sibi futuris dixit. ex quo innuere voluit, mundum hunc plenum esse animorum immortalium, quorum ministerio veluti seruorum Deus vtatur. hæc autem argumenta Proculi consimilia sunt his Epicureorum maledictis; Si mundus originem habuit, aut casus est, quid antea Deus egit, aut quid tandem facturus est? his ego impuris hominibus, qui à

Deo

Deo rationem temporis anteaſti reposcunt, nihil aliud reponam, quam quod Spiridio in concilio Nicæno respondit ad eiusmodi questionem; æterna scilicet suppliciorum loca tam curiosis hominibus, ne nihil ageret, cōdidisse. quæ ratio non solùm vrbana, sed etiam salutaris visa mihi est. si tamen philosophorum omnium constans opinio est, summam hominis sc̄licitatem in contemplatione positam: & sapientem à Platone ἀνταδίαμα vocari, ab Aristotele seipso contentum, id est, ἀυταρκής, propterea quòd in desertissima solitudine constitutus, beatus est tamen præclata illa mentis agitatione, qua res humanas infra se despicit, diuinas intuetur. quātò magis Deus seipso contentus est, ac sui vnus contemplatione sc̄lix: nihil autem seipso maius ac melius cōtemplari potest. itaque Aristoteles libro x i i t. τὸ μὲν τὰ φῶς. Deum eodem modo dixit ἀυταρκέστατος, quo Hebræi אלהים, id est, vt Moses Aegyptius interpretatur, eum qui seipso contentus est. quod quidem si Origenes attentius prouidisset, non arbitraretur Deum mundos consecutione innumerabiles condidisse, sic enim scribit in libris ἀπὸ ἀρχῶν, veritus, opinor, ne vel Deus inertia langueret: vel quod Plato metuisset, ne hominum genere penitus sublato, sacrificiis ac laudationibus caretet. quanquam sic arbitrari æquius est, quam

mun-

mundum vnâ cum Deo sempiternum extitisse. & quidem in illa opinione Hebræi plerique fuerunt, vt Moses scribit, & nostra ætate Leo Hebræus. Sed vtrique in maximis erroribus versantur: alteri quod diuinam foelicitatem, mundi existentia; alteri quod eius gloriam hominum sacrificiis ac rebus caducis metiuntur: nulli tamen perniciosius, quàm qui Deum ylla mundi contagione violari, aut in eius procuratione ac salute defatigari putât. Repudiata igitur Proculi ac Peripateticorum opinione, relinquitur mundum originem habuisse: ex quo sequitur eius occasus; si Aristotelis doctrinæ assentiamur. Cùm enim triplex opinio sit in disputatione quæ de mundo habetur: vna eorum qui nec initium habuisse, nec exitum putent habiturum: alteri vtrunque affirmant. tertium genus extitit eorum qui feriendo medium originem habuisse dicerent, nunquam tamen occisurum. in qua sententia fuerunt Patetius, Possidonius, Boëtius, & Seneca inter Stoicos; Thomas Aquinas inter theologos; Philo inter Hebræos: tum etiam princeps Academicæ Plato, huius auctor opinionis. Philo Moysis. & Salomonis sententia suam tueur: quibus tamen Isaias, Eïdras, ac Petrus aperte reclamant: vt ex eorû verbis de interitu mundi dubitare nemo possit. & in ea quoque sententia fuit Epicurus, vt est apud Plutarchum, eiusque

eiusque discipulus Lucretius his versibus: *Vna dies dabit exitio, multæque per annos sustentata ruet molis eorum machina mundi.* Sed quoniam theologî Scripturæ sacræ locos in varias sententias distrahunt: ac Moses Aegyptius, & Thomas Aquinas Philonis interpretationi contrariam asserunt, placet rationibus vti; quarû nulla mihi visa certior est, quàm quæ ex Auicennæ dictis & Alexandri Aphrodisiæ colligi potest. hic enim propterea mundum sempiternum affirmat, quod à Deo moueatur: sit autem infinitæ ac sempiternæ mentis actio infinita. contra verò Auicennæ primum orbem à Deo moueri negauit, quod quidem si verum est, vti est, occasus mundi necessariò consequetur: quia finitæ mentis actio finita sit oportet. si autem primi motoris actio finita est, mundus interibit, cuius salus ex Aristotelis sententia pendet à motu: à quo rerum omnium origines deriuantur. quod autem primum orbis à Deo non moueatur, planum sit et eo, quod finito corpori, vt mundus est, infinitum motorem copulare sit absurdum: cùm finiti ad infinitum nulla sit ratio, vel coherentia, vel habitudo. quid enim absurdius est, quàm quod Aristoteles & Abenreis, Deum, quem actum infinitum appellant, eundem mundo, id est, corpusculo finito sic coniungere, vt ab eo diuelli non possit? quid autem minus philosopho

pho dignum, quam efficientem causam, quæ sit infinita, cum effectu finito sic colligare, vt vno existente alterum existere sit necesse? sic enim Aristoteles philosophatur de mundo ad Deo, vt de calore & igne; de sole ac luce, quorum alterum alterius sit efficiens causa, sed ei tamen ita cohercat, vt auelli ne cogitatione quidem possit. ac oportuit in eo genere mundum mentem esse, aut Deum corpoream habere naturam, si causa eiusmodi esset vt ab effectu minime diuelleretur. ex quo sequeretur illud; Deum Aristoteis, quem mundo veluti spongiam lapidi affigit, ac perpetuo motu fatigat, non modo infinitum non esse, sed planè mundo cõcretum & finitum, vt lux soli. ac ipse fatetur in libris *τῆς μετὰ τὰ φυσ.* mentes omnes ab omni concrectione corporum liberæ esse ac solutæ. non est igitur Deus eiusmodi causa, vt sine effectu consistere non possit: & cum actu sit infinitus, non potest vlla ratione finito & exiguo corpori, siue origine, siue statu, siue motu conferri. ac tamen certa ratio est exigui feminis ad mundum vniuersum, vt demonstrat Archimedes, vbi arenam numero completi docuit, propterea quòd vtrunque corpus est regione ac termino definitum, mundi tamen ad id quod est infinitum, nulla ratio cogitari potest. quæ ratio facit vt Deus efficiere Deum nequeat: quia infinitum ab infinito fluere

fluere non potest: ita mundum, quem exiguo quodam orbis ambitu cinxit, non magis æterno motu, quam magnitudine infinita potuit ornare. quare nec Philoponi argumentum Abenreis dissoluere potuit; si mundus est finitus potestatem habet finitam. vt igitur Proculus argumentatur aduersus Anaxagoram & Metrodorum, qui loca magnitudine infinita, mundosque innumerabiles posuerunt; *ἀπειρία*, inquit, *ἢ ἕξω ἀναρπῆ*, id est, infinitas tollit Deum: sic ex iisdem fontibus argumentum illud hauriemus; si locorum vel corporum infinitas tollit Deum, igitur motu sempiterno, vel temporum, quæ à motu pendent, infinitate posita, Deus tollatur necesse est, cum motus sempiternus complectatur infinitatem seculorum, ex quibus si fluxerint annorum sexcenta millia, ne momentum quidem erit infiniti ratione. acque in eo fallitur Scaliger, qui Philoponum coarguens, negat tempus actu infinitum existere, sed sola successione, vt formæ singulares. non enim prospicit infinitæ menti ac sempiterno illi Deo, nihil prius ac posterius esse: sed totum illud tempus quod sempiternum ponit, actu infinitum perinde vt præsens ac instans, quo finitur tempus, haberi: alioqui non esset actu mens infinita. rectè igitur Augustinus scribit, nihil in rebus, aut locis, aut temporibus, aut motu, infinitum esse præ-

ter Deum. Illud etiam non minus absurdum, si Deum primi orbis motorem fingamus, futurum est vt illum redigamus in ordinem earum quæ dicuntur intelligentiarum minorum, ac numen illud præstantissimæ mentis in eisdem actionibus impediamus, quibus inferiores orbium mentes; quod sine scelere ne cogitari quidem potest. cum igitur Dei maiestas ab ordine animorum longissimè absit, sequitur primi orbis motorem non esse. ac proinde si mens inferior motrix est, officio quoque, potestate, actione, finita sit oportet. præterea rerum ordo, series, ac dignitas postulat, vt quædam moueantur tantum, veluti impuræ materiæ concretæ: quædam moueantur ac moueant, vt orbis cælestes, qui ab intelligentiis mouentur, & vicissim hæc inferiora mouent: quædam moueant duntaxat nec moueantur: sunt enim ipsæ immobiles, vt Aristoteles lib. v. i. de natura, demonstrat: extremum est, vt sit aliquid quod nec moueat nec moueatur; id autem Deus est. Ex quo intelligitur primum orbem ab alia mente quam à Deo moueri, à quo velut à fonte perenni ortum habuerunt mentes inferiores, à quibus orbis moueri cœperunt ac definiunt, cum sint finitæ, contra quam putat Ficinus, qui mentem hominis infinitam esse scribit, nam ista ratione cum à Deo profici-

scatur

scatur secunda mens, infinitum ab infinito maneret, quod naturæ principii omnino repugnat. Quid autem absurdius est, quam ea quæ sensu prædita sunt & corporea, cum intelligentiis; bona cum malis, infinita cum finitis, incorrupta cum caducis, denique; tota ratione secum discrepantia, planèque contraria, eodem naturæ sempiternæ vinculo copulare? vt sit infiniti boni ac mali, Dei & cæcæ demonis idè nexus? Illud quoque non leue est argumentum Scaligeri, quòd motus omnis vergit ad quietem, vt videre est in singulis rerum naturis. igitur orbis quoque cælestes ad quietem inclinabunt: quod sine mundi obitu fieri non posse constat, hoc argumento mundum interituum conclusit. sed de populari obitu intelligendum est: quoniam quies est priuatio motus in eo quod rursus moueri potest. ita quoque intellexit Leo Hebreus, Lactantius, ac veteres illi qui ante mundi huius ordinem, statum, figuram, putarunt omnia fuisse in rudi materia confusa. atque huc pertinet argumentum illud, quod Theophrastum cõturbauit, vt videre est apud Philonem in libro quem inscribit mundum non esse interiturum. est autem eiusmodi; Partium ac totius eadem ratio sit oportet: igitur si mundi partes labuntur ac distuunt, totum occidere necesse est aliquando; saltem occasu populari: vt cum animantia, plantæ, stirpes, ab

1 3 igne

igne absumuntur, & vilissimam subeunt cineris naturā amissā nobiliore forma: idem quoque de caelo iudicandum. Proculus cum in eadem angustias delapsus effugere non posset, hæc elementa, quæque ex his conflantur corpora, mundi partem esse negauit, sed apotelesma duntaxat, & velut appendicem, vt est apud Philoponum. sed hæc opinio tam absurda, refutatione minus eget. videtur tamen Theophrastus ita dissoluere, vt occasum mundi futurum concedat, si quemadmodum singularia vicissim, ita quoque vniuersa simul obiret: præciso enim digito, inquit Philo, nihil vetat quod minus viui possit. at nō quaeritur vtrum membris quibusdam captus homo viuere: sed an pars vlla corporis vitam amittere possit: nam ex eo iudicatur corporis rotius fluxa natura; quemadmodum ex aque guttula, sapor fontis. neque enim partes homogeneas ab heterogeneis Theophrastus in illa conclusione distinxit. alioqui fatendum erit eiusdem animalis (est autem Academicorum omnium ac ipsius Theophrasti consensu mundus hic animal) alteram partem, & quidem corpoream, ita coagmentatam vt partim intereat, partim interitus sit expers: quæ tam ridicula mihi videntur, quam quæ Aristoteles ex aurorum memoria disputans, neminem ait interitus cæli meminisse. at isto modo aurum, vel adamantem, vel amian-

thon

thon adamante duriorē, aut etiam ferrum illud quod in Dariæ nullis ignibus liquefcere fertur, sempiternum affirmare, cum nullus meminere hæc à seipsis interitum sensisse. Ex omnibus tamen omnium argumentis nullum maius visum est argumento Philonis, quod ex abditis & sacris Hebræorum fontibus manauit. Non est, inquit, Deus auctor à τὴν ζῳὴν & confusions: sed ordinis. si ergo mundi procreationem gerit, non patietur labi ac interire, eadem causa Moſem Aegyptium impulit, vt diceret, Deum nulla indiuidua præter hominem immortalem curare. idque Aristotelis & Alexandri doctrinæ congruit, qui non putant id interitum quod immortalī Deo curæ sit, ex eoque fieri, vt formas quidem vniuersas Deus tueatur, singulares fluxas & caducas negligat. eadem ratio Manichæos impulit, vt duo pari potestate principia stauerent, vnum bonorum omnium & ordinis; alterū malorum, interitus & confusions auctorem. quod vt Moſes Aegyptius & Augustinus effugerent, interitum, mala, confusionem, non in habitu, sed in pura priuatione boni collocarunt: si tamen ex Aristotelis doctrina malorum habitus statuamus, vt theologi plerique, non video quid absurdum conſequatur, cum Deus non propterea mali ac interitus causa sit per se, sed ἡ συνβληκὴ tantum, vt cum scelerati

I 4 curam

curam omittit, aut etiam viri boni, vt de Iabe fertur: idem principi tenebrarum permittit, qui sceleratum & nefarium hominem male perire faciat. hæc Moſis Aegyptij opinio eſt. idem quoque de interitu mundi ac omnium rerum iudicandum videtur: quarum curam ſimulac deſeruerit, collapsuræ ſunt. ac ne quis ea de re dubitaret, ipſe Pharaonem, quem Hebræi principem tenebrarum interpretantur, ſibi excitaffe dicitur, vt in eo ſuam gloriam oſtendat: vt quæ hic labefactaret & corrumpere, ipſe inſtauraret. Sed placet Philonem Hebræum ac Platonē Leonis Hebræi argumento efficaciffimo conuincere. aiunt illi cælum ac ſydera, quæque creata ſunt ob id interitura, quod ortus ſui principium haluerūt. igitur Deus ſibi ipſe repugnaret, qui corruptibile aliquid feciſſet, quod tamen corrumpi noluſſet. quod ſi verum eſt ex igne & aqua cælum eſſe cõcretum, vt Philoponus ex Academicorum ſententia diſputat, ac Hebræi ſapientiſſimi naturæ interpretes affirmant: id enim voce ipſa, אֵשׁ וָמַיִם, id eſt, אֵשׁ וָמַיִם, vel vt alij, אֵשׁ וָמַיִם, ignis & aquæ rationem complectuntur: quis dubitet cælum quoque interiturum? id quod Ariſtot. ne fateri cogere, quæ in cælo tribuit naturam, quæ qualiſque ſit nuſquam explicat. non debuit igitur ignota cæli natura ſempiternam affirmare. Sit igitur hoc poſtremum,

num, ne omnia diſſerantur, quod qua ratione diſſolui poſſit non video: Si mundus naturalis corpus eſt, ex materia formaque conſtat, vt omnes phyſici tradunt: & proinde concretus: nihil autem concretum & partibus coagmentatum à ſeipſo effici potuit. ex ipſius Ariſtotelis diſciplina. igitur cauſam habet ſui efficientem illud quoque Ariſtotelis cõſtituit: quem Cardanus parum aſſecutus, Deum mundi cauſam efficientem eſſe negauit: quod nec philoſophum decuit, nec Chriſtianum. at ex his cõſequens eſt vt mundi cauſa prior ſit effectui, non ſolum ipſa natura, ſed etiam tempore: alioqui naturale corpus, & quidem ex heterogeneis, ſuique diſſimilibus partibus conſari poterit ſine tempore, ac ipſo momento, quod naturæ principis & Ariſtotelis doctrinæ repugnat. igitur conſentaneum eſt non ſolum mundo priorem eſſe Deum naturæ, verum etiam tempore, tum etiam mundum ex ipſa natura concreti corporis interitum. Sed audire iuuat quid respondeant cum ab illis quaeritur, vbi tot annorum millibus Reſpublicæ ac imperia latuerunt, vbi tot ſeculis rerum memoria geſtarum: ad hæc, incendiis, aiunt, & eluionibus in orbem ſepe recurrentibus homines obire: ac viciffim e terra nouo calore ac ſemine grauida renaſci. hanc opinionem ab Aegyptiis acceptam Solo in Græcia diſſeminauit,

uit, quam deinde Anaxagoras, cum Plato in Menexeno ac Timæo: post Aristoteles in problematis: deinde Abensina in libro de diluuiis confirmavit. tandem hæc Aristoteli displicuisse videtur opinio lib. 1. mete. & Abenrei lib. 1. 1. 1. de animo; vbi negant vlla tanta fuisse diluuii, quæ terras omnes inundarent. hac opinione ducti, quod nulli hoc tempore sativi gigantes, ac ne exigui quidem Myrmidones, vt olium è terra prodirent. an quia non satis pingue solum? negabit Aristides, qui in Parnathensis solos Athenienses de generis nobilitate iure gloriari putat, quod soli sunt indigenæ terre parentis, id est, *αὐτόχθονες*, quanuis Attico solo nullum magis sterile videatur. at in Aegypto vbi sunt aquarum vberes inundationes, ac tellus, vt ait Poëta, sine nube ferax, id nunquam contigisse proditum est. an quia sol decrepituus est, aut tellus effæta? quoties igitur mundum hunc velut animal hydropisi, aut acuta febre corripitur, cum incendiis & eluuiionibus labefactatur, profectò materiam vetustate; mundum senio interiturum consistentur. atque id vniuersa natura perspicue demonstrat. Plinius libro v. 1. 1. tradit omnes scriptores conqueri genus hominum nec multitudine, nec magnitudine, nec robore, cum veteribus posse comparari. quò fit vt fabulosa nominibus Imperatoribus videantur, cum audiunt Xerxis

Xerxis innumerabiles exercitus, aut Alexandrum magnum ac Cæsarem mox trecenta, mox etiam quadringenta milia hominum vno prælio fregisse: quæ tamen sacris literis consentanea sunt. Creta verò quæ ab Homero *ἑξατόμυλλος* dicebatur, Centum, inquit ille, vrbes habitant magnas, vix hæc ætate tripolis dici potest. quin etiam Diodorus scribit, olim in Aegypto decem & octo millia ciuitatum illustrium in sacris libris comprehensa: postea Ptolemæi lagi temporibus, tria milia extitisse, hæc verò ætate vix in Aegypto & Asia tot restare seruntur. sanè magnitudo incredibilis ossium, quæ etiamnum his temporibus integra seruantur, certissima sunt miræ magnitudinis hominum argumenta. Sed ex omnibus nihil admirabilius est, quàm quòd ad sempiternam posteritatis memoriam, Copernicus in libris reuolutionu, deinde Reinoldus, post etiam Stadius, mathematici nobiles, perspicuis demonstrationibus docuerunt, Solis apud terris esse propiorem, quàm Ptolemæi ætate (floruit autem Adriano principe) duodecim partibus, id est, vno ac triginta terræ semidiametris, vel, vt Germani suis spatibus metuntur x xv i. millibus sexcentis & sexaginta miliaribus Germanicis, quæ Gallicis altero tanto maiora seruntur. id autem cum vsu frequentè & explorata demonstratione compertum habe-

haberet Philippus Melanchtho, ad cœlestium, terrestriumque corporum tabescentem naturam referendum putauit: vt hæc elementa solis calore commodius foueatur. quod Scaliger cum audisset, flagris dignos putauit qui talia scribunt. ipse flagris indignus erat, quod earum rerum ignorantia, sepe, & quidem pueriliter, lapsus est. Cum igitur fluxa sit & caduca materia cœlestis, efficitur illud quoque, vt orta fuerit, & aliquando sit interitura. quæ cum ita sint, tempora suas origines & exitus habere constat. id autem est quod quærebamus.

Temporis
series.

Nunc temporum ratio nobis est ab orbe condito ex historiæ monumentis haurienda. quod ex aridis fontibus Græcorum fieri nullo modo potest. cum enim historia Troiana nullam habeat antiquiorem, quam tamen Thucydides magna sui parte fabulosam esse tradit. & cum Homerus ipse post Orpheum & Linum antiquissimus scriptor, ducentis annis à bello Troiano claruerit, consentaneum est vulgi errores ac fabulas pro vera historia tradidisse. vt vt sit, Plutarchus à Theseo principum vitas auspiciatus superiora fabulis confusa esse affirmat. fertur autem Theseus ante Romulum annos circiter quingentos claruisse. Abimelecho Hebræorum duce: qui annus est ab orbe condito bis millesimus ac septingentesimus supra quadragesimum. ab aliis igitur quàm

quàm à Græcis temporum vetustatem exquiramus. ac ex omnibus aliarum gentium scriptoribus antiquiorem Mose video neminem. Herodotus antiquiss. Ctesias, Hellanicus, Xenoph. temporibus æquales, annis mille octoginta Mose iuniores sunt. Herodotum proximè sequitur Thucydides. deinde Berofus Callæus Herodoto iunior annis ducentis. Berofus excepit Manetho Aegyptius; tum Metasthenes Persa, temporibus Alexandri magni. horum tamen exigua fragmenta restant, si modo ab his scripta sunt. de Metasthene & Ctesia minus ambigitur. nisi quod hic à Diodoro libro 11.1. reprehenditur, in regibus Afsyriorum laudatur ab eodem in historia Persarum. contra quàm Eusebius, qui rectè Afsyriorum, negligenter Persarum tempora collegit. itaque ad Iosippum Hebræum Mathatie non Gorionis filium (quem Munsterus eundem esse putat, cum ex bello Iudaico aperte refellatur) recurrendum nobis erit. hic enim duobus libris aduersus Appionem antiquissimos historicos, qui tamen in manibus terebatur, cum Mose contulit, & iustis ponderibus examinavit. ex quibus illud primum intelligitur, falsum esse quod Appio è Timæo Platonis arripuerat; Aegyptios scilicet annorum octo millium historias in monumentis habere consignatas: absurdus etiam quod Herodotus, tredecim annorum mill-

millibus apud Aegyptios regnatum audierat. absurdissimum quod Cicero in libris de Diuinatione, à Caldeis iactatum scribit; se in periclitandis hominum ingeniis, annorum cccc lxx. millia posuisse: Diodorus ascripsit, cccc lxx. libro 111. sed id fabulosum esse affirmat. Iosippus verò certissima temporum ratione, collecta ex historia Phœnicum & Manethonis, qui Aegyptiorum arcana literis sacris comprehensa peruulgarat, Aegyptiorum & Græcorum fabulas inanes aperte confutat, descriptis ætatibus regum Aegyptiorum ac Phœnicum. quanquam Diodorus ante Iosippi ætatem in Aegyptum profectus, vt populi antiquitates penitus intelligeret, cõperit omnem quæ de Aegyptiis haberi poterat historiam, tribus annorum millibus ac septingentis comprehensam, idque testatus est lib. 11. vbi refutat Aegyptiorum mædacia, qui vt generis antiquitate cæteris præstare videretur, trium ac triginta millium annorum antiquitates se habere prædicabant. ego Diodori tempus illud de arcanis Aegyptiorum verisimie expressum contuli cum historia Philonis, quam doctissimi quique sequuntur: ab eoque ducentis circiter annis discrepare intellexi, detracto temporis spatio quod inter Philonem ac Diodorum intercedit; id est, centum paulò minus annis. nam ab orbe condito ad
Philo-

Philonem (qui legatus ad Caligulam missus est ab Hebreis) numerantur annorum quatuor millia. maius etiam argumentum ex Simplicio collegi. is enim tametsi Hebræorum & Christianorum se acerrimum hostem præbet, præsertim vbi Proculius aduersus Christianos tueretur; nihilominus in commentariis libri primi de cœlo testatum reliquit, Aristotelem literas ad Calisthenem dedisse, vt tantisper Caldæorum antiquitates ac monimenta conquireret, dum alij prædæ intenti Babylonem diriperent, Calisthenem rescripsisse, conquesta diligenter à se Caldæorum monimenta, seque reperisse historiam annorum M. DCCCCLXXI. qui numerus ad vnguem congruit cum sacra historia Mosi & Philonis, si ab Alexandro magno regrediamur ad illud tempus quo primum dispersos tradit Nohe filios in orbem terrarum, ac Semi gentem in terra Sennaar, ad orientem Armeniae, in qua nauis illa salutaris confluxerat, sedes quæ fuisse. est autem Armeniæ orientalis Caldeæ paulùm ad meridiem vergens. Hoc igitur imprimis animaduersione nõ minus quam admiratione dignum est, quod Calistheni ac Mosi, qui è purissimis fontibus veritatem hauserunt, comenit; quod attinet ad vniuersam temporis rationem: id quoque proximè Diodoro congruit, si tempus ab orbe condito repetamus ad suam vsque ætatem.
nec

nec miror est Xenophontis de æquiuocis, & Archilochi de temporibus (si modò fragmenta illa scripserunt) congruètia cum Mose. nam vterque Ninum imperasse scribit post diluuiam c. l. annos: & alter quidem id colligit ex epitaphio Nini, quod ei Semiramis inciderat in columna. id verò tempus rationibus Philonis & Hebræorum planè respondet. Adhæc Metasthenes Persa, ex ipsius Berosi Caldæi testimonio, eius inquam qui tùm integer & incorruptus exibat, temporum seriem ab extrema regum memoria repetès, paululum admodum discrepat ab Hebræis. sed illud memoratu dignum est, quòd Iosippus aduersus Appionem docet eluiones Berosi scriptis comprehensas fuisse, & natum illam, quæ animantium ac generis humani seminarium cõseruarat, in monte Cordizeo conquiesse, vt etiamnum Alexandri temporibus adhuc fragmenta restarent, vnde bitumen ad expiationes colligi solebat. atque hæc Hieronymi quoq; Aegyptiac Mnafeæ Damasceni auctoritate confirmat. quam I. Buteo Delphinæ geometrica demonstratione perspicuum fecit, nauis illius magnitudinem longè capassimam ad alimenta, omniumque animantium salutem extitisse. Omitto quòd veteres Poëtæ rei veritatem à maioribus acceptam ad fabulas inanes trãstulerunt. nam Ianus ab illis est appellatus, quòd vinum

ian

ian Hebræis dictum, inuenisse diceretur. vt illud quod sacræ scripturæ de Chamo, qui patris pudenda reuelauit, ad Iouem traduxerunt, alij ad Saturnum, quòd alteruter patris genitalia exeuisset. at Hebræorum plerique interpretes de Chamo id ipsum prodiderunt, vt scribit Rabi Leui ad Genes. cap. 1 x. consimilis est historia Gigantum, & Androgyni, quam omnes Hebræorum interpretes, verissimam esse aiunt. Plato ad fabulas detorsit. Nullum autem ad sacræ temporum historiam confirmandam, certius argumentum improbis opponi potest (neque enim talibus argumentis eget boni) quàm quòd Berosus Caldæus ab ipso Noha vsque ad Sardanapalum: hinc Metasthenes ex historia Sufiana vsque ad Alexandrum: quin etiam Ctesias antiquissimus ab Herodoto, qui que ab ipsa regia Persarum annales in Græciam detulit, teste Diodoro: postremò Iosippus Manethonis, Aegyptij tempora cum sacris literis, & cum Calisthenis historia ita conspirant, vt Caldæorum & Hebræorum cum Aegyptiis discrimen omne, non maius trecentorum sit annorum. quod tamen mirum videri debet, in tâta scriptorum multitudine ac varietate annorum. nam Iosippus ex antiquissima historia Phœnicum (à quibus Græci scribere ac loqui didicerunt, vt ipsi constitantur) planum facit templum à Salomone conditum

K

annos

annos ante Carthaginem fundatam c. xl. id-
que collectis regum singulorum ætatibus.
deinde Danaum Ramefis Aegypti fratrem,
vetustissimum Græcorum principem ex Aeg-
ypto in Græciam profugisse, anno ccc.
x c i i i. post occupatum ab Hebræis Palesti-
nam: & ante excidium Troianum annos ccc.
idem quoq; docet Cadmum Thebarum con-
ditorem, literas in Græciam detulisse iisdem
temporibus, quibus floruit apud Aegyptios
Pharao Menophis; apud Hebræos Othouiel,
dux à Mose tertius. regum verò ætates ex Ma-
nethonis Aegyptij fontibus & historia Phœ-
nicum, se hausisse Appioni aduersario testa-
tur. neque enim talis tantusque vir in historia
ipsi Appioni comperta mentiri vellet. Hero-
dorus, qui Manethone antiquior est annis fe-
re d. ac Diodorus Herodoto iunior annis d-
c c c. eosdem ferè principes Aegypti com-
plectuntur, quos Hieremias; cuius historiam
Herodotus ad verbum sequi videtur post A-
priein, quem Hieremias Ophrea vocat, cuius
temporibus floruit. postea persequitur Hero-
dorus consequentium regum ætates vsque ad
Psammenitum, qui à Cabyse rege Persarum
captus est, ac regno spoliatus. deinceps Aeg-
yptum tenuerunt Persæ. desinit autem Herodo-
tus in fuga Xerxis, quæ cõtingit anno mudi ter-
millesimo ccc c c l x x v i. cœperat autem
à Gyge

à Gyge principe Lydorum, qui eodem quo
Manates tempore imperauit. sed cum Aeg-
yptiacæ historiæ tempus sibi breue videretur,
præ illa quæ ferebatur annorum octo millium
historia illud scribit, Aegyptios iactare se ante
Menam, qui primus ab eo rex Aegypti appel-
latur, trecentorum ac x x x. regum historias ha-
bere sacris literis cõsignatas: nec tamen vilius
nomen ab iis vel acta commemorantur. sed
cum multis argumētis huiusmodi fabulæ re-
felli possint, cum verò nullum maius est, quàm
quòd Cl. Ptolemæus homo Aegyptius, syde-
rum inerrantium radices & 8770⁷⁶⁵ à Nabon-
assarum velut ab vltimo principio & antiquis-
sima Caldeorū obseruatione repetit. claruit
autem Nabonassar, qui Salmanassar appellatur
in libris regum, anno mundi ter millesimo;
ante Ptolemæum d c c c l x x x. vt ipse in li-
bris magnæ constructionis scribit. cætera quæ
ab Hyparcho, Methone, Eudoxo, & Aeg-
yptiis didicerat, his temporum cutriculis sunt
cõprehensa. quòd si Aegyptij aut Caldeæi mo-
tus cœlestes annorum c c c c l x x. millium
in tabulis notassent, cur Ptolemæus Aeg-
yptius Caldeis proximus, annorum duntaxat
octingentorum motus collegisset? hoc enim
ad eas quas susceperat demonstraciones maxi-
mè necessarium fuisset. at ignotus incertatum
syderum & trepidationis motum reliquit: vt
K 2 Arabes

Arabes primùm, deinde Regiomontanus & Copernicus perspicuè demonstrarunt, ne Solis quidem motus omnes assequi potuit; eùm negauerit Solis apside moueri, quæ tamè post ætatem Ptolemæi, id est, annis mille trecentis sexaginta signum integrum percurrisse deprehenditur. Sed non desunt qui calumniantur ea quæ de hominum ætatibus à Mose scripta feruntur, quanquam Moses seipse ab illorum calumnia facile vindicabit: nihilominus tamen Iosippus lib. 1. cap. 111. antiquitatum decem historicos laudat, qui vitam hominum tradite modo sexcentos, modo nongentos annos superasse. Manethonem, inquam, Berosum, Mochum Hætiarum, Hieronymum, qui Phœnicum veteres historias collegit, Hesiodum, Hecatæum, Hællanicum, Acusilaum, Ephorum. his etiam addemus Xenophontem, cuius auctoritate Plinius ac Valerius vtuntur. is enim regum maritimorum ætates aliquot complexus, vnum quidem vixisse tradit annos 600. alterum 600. quis igitur tot ac tam multis scriptoribus fidem derogabit? quòd si quis putet annos menstruos fuisse, vt plerique pueriliter putant, quid mirum videri debuit Xenophonti regem maritimum annos menstruos 600. vixisse, qui Solis annos efficiunt quinquaginta? nam ipse Xenophon nonaginta superauit. quinetiam senescens hac mundi ætate multorum

multorum scriptorum cōsensu proditum est, Ioannem, qui de tēporibus est appellatus, annos 600. implese. Plinius quidem ex certissimis tabulis Censorum, quosdam annos 600. vixisse refert. quòd si menstrui anni fuissent, oporteret homines apud Mosem, qui anno trigésimo liberos sustulerunt, bimos ac trimos genuisse. sed eo nos errore liberauit Moses, qui septimo cap. libri originū dies 600. x. v. annua conuersione complectitur. itaque Plutarchus eos irridet, qui putant ante Numam Romanos annum decem mensibus circumscripsisse, propterea quòd populi omnes duodecim mensibus annum temper desinuerunt, quantum dies exemplitis numerandi rationem redderet incertam. iam origine mundi temporūque finibus constitutis, quæ ex Aegyptiorum, Caldæorum, Phœnicum, & Hebræorum consensu, annorum quinque milibus & septingentis ad summum desiniantur; restat vt illam annorum circiter ducentorum aut 600. discrepantiam quæ Metastheni cum Hebræis, tum etiam Hebræis inter ipsos, post etiam Eusebio cum reliquis intercedit, quoad eius fieri potest, excutiamus: tamen si Lucidus, Funccius, & Onuphrius multa diligenter in eo genere animaduertuerunt, multa sunt tamen quæ adhuc restant explicanda. Erroris autem origo multiplex est; eaque perspecta facilius

error emendatur. Primum enim Persæ aliter atque Græci: & Hebræi aliter quàm vtrique Perfarum & Assyriorum principes appellarunt: ab iis etiam Aegyptij discrepant, vt sui quique idiomatis vim ac puritatem retineret. interdum etiam nomina detorsērūt. hinc natae sunt illæ quæstiones de regibus Assyriorum, Persarum, & Aegyptiorum: à quibus ratio temporum ducebatur. Alius etiam error inde manauit, quod Græci & Latini, Hebræorum & Aegyptiorum antiquitates & linguam ignorarunt. Eusebius Græcorum biblicorum interpretes secutus, ducentos ac mille amplius annos quàm Hebræi complexus est ab orbis conditione ad Christum, & cum Moses ab orbe condito ad diluuium posuerit annos M. DCLVI: Eusebius bis mille C. XLII: propterea quod septuaginta interpretes, vel potius librarij, quinto cap. Genesios vitam hominum ducentis interdum ac trecentis annis longiorem fecerūt, quàm Hebræorum scriptura patitur, erroris etiam non minima causa videri potest, quod Græciannos ab æstiuo solstitio inceperunt: Latini ab hiberno: ceteri qui ad occasum, à verna sectione: Arabes ab ingressu Solis in Leonem, vt Solinus & Firmicus lib. III. tradit. Orientales verò, id est Caldæi, Persæ, Indi, Aegyptij, Hebræi ab autumno; quo tempore mundus est à Deo creatus, vt Iosippus libro I. anti-

antiquitatum, cap. I. I. scribit, & Rabi Eleazar in Genesim; בראשית, hoc est initio, בראשית, id est in mense Septembri arcanum mentis eadem literarum conuersione cõplecti putat. id etiam confirmat rabi Abraham, in cap. v. II. Danielis: tamen si Moses Nisan, qui Xanticus Macedonibus, Latinis verò Aprilis dicitur, ordine primum posuerit Deus, quod eo mense populum liberasset, nihil tamen in reliquis immutauit, vt Iosippus testatur. atque id intelligi potest ex eo quod iubet Moses Exod. cap. XXXIII. diem festum coles, inquit, in exitu anni, cum fruges in horrea congregaueris. quare fallit Garæus, qui Hebræos à sectione verna cepisse tradit, quod mundum eo tempore creatum putarent, vt rabi Iosue, quem refellit rabi Eleazar. Plutarchus in symposiacis quæstionem illam disputat. sed omnia disputatione, si veris initio fruges inchoate non mature fuissent, eodem modo animata imperfecta aut lactentia Deus fecisset, ac nufices adhibuisset. Non minus labitur Mercator, qui mundo nascente Solem in Leone fuisse putat, eo que fundamentum malè iacto, cetera quæ desiderij motu ad historiz fidem retulit, ruinam minatur. omitto leues oleæ coniecturas post eluiones: & cetera id genus quæ leuiora sunt, quàm vt refelli mereantur. Fides igitur sit penes Mosem, penes Hebræos, qui in priuatis ac publicis ne-

gotiis à Septembri mense incipiunt, vt etiam Græci, quod planum fit etiam ex ἀπολογία & Μιτυληνέσι. Hanc quoque causam erroris iulise constat, quod Aegyptij, Persæ, ac Hebræi, certam ἐποχὴν, seu radicem temporum nullam haberēt, sed regum ætatibus tempora definirent. Græci ac Latini meliùs: alteri ad Olympiades; alteri ab Urbis conditionem tempora retulerunt. Christiani quoque, quâquam serò admodum, id est, anno Christi sexcentesimo, temporum rationem à partu Virginis ordiri cœperunt. Arabes ab Hegira, id est, ab expeditione Muhamedis, quæ cœpit anno Christi D XC II. & hoc anno M D L X V. numerant annum D C C C L X X V I I I. nec alia radice vtuntur, vt videre est in historia Leonis Afrî, qui vno tantû loco libri tertij, Hegiram ad annos Christi accommodauit. & ex eorum edictis quæ promulgata vidimus. Ex quo intelligitur eos labi ac decipi, qui Hegiram ab anno Christi C C C C X C I, vel vt Genebrardus ab anno D C X X I, auspicantur. Hispani verò non ita pridem, id est, ante Ferdinandum, qui Catholicus est appellatus, anno M C C C C X C. temporum originem ac veluti radicem quam ipsi æram vocant, ab anno imperij Augusti X V I. quo promulgatum est edictum Taracone, vt describeretur vnîuersis orbis, census tamen factus anno imperij X L I I. ex quo intelligitur

X X V I.

X X V I. annis ante Christi natiuitatem inceperunt, vt scribit Gerundensis. Rodericus verò Toletanus cap. vi. x x v i i i. annorum discrimen facit. Sed concilia quæ habita sunt in Hispania, Gothis imperantibus, sumunt exordia temporum ab anno quo edictum promulgatum est. post Ferdinandi tempora, rationem annorum Christi secuti sunt. post etiam Hebræi in actis publicis & priuatis temporum ἐποχὴν ab orbe condito vsurpare cœperunt. est autem quinquies millesimus trecetesimus ac vigesimus quintus, anno Christi M D L X V. qui Philonem sequuntur, ducētos ac duos annos adijciūt, vt fit hic annus mundi, quinquies millesimus quingetesimus & x x v i i. Olympiades verò C C L I X. annus quartus; diluuij ter millesimus octingetesimus septuagesimus secundus; Hegiræ millesimus ac decimus quartus: Indictionis octogesimo quarte annus decim⁹. his enim numeris in historia vnîuersitatis vtendum est, vt tēpora sint vbique certiora. est autem Indictio tributi genus apud Afconium & Pliniū iuniorem, nec temporis cursum significare cœpit ante Constantinum magnum. cœpit autem anno Christi C C C X I I I. ante diem V I I I. Calē. Octobr. Constantino I I. & Licinio I I. Aug. cons. idque in fastis Græcorum scriptum est his verbis: Ι Ν Δ Ι Κ Τ Ι Ο Ν Ω Ν Κ Ω Ν C Τ Α Ν Τ Ι Ν Ι Α Ν Ω Ν Ε Ν

ENTTEYΘEN APXH. quo die Ma-
xentius Augustus à Constantino magno ce-
sus est, & pax ecclesie Christiane restituta. Ita-
que decretum est in concilio Niceno, vt diplo-
matibus Indictiones ascriberentur, vt scribit
Bedas: propterea quòd nondum anno Christi
yrebantur, sed annis Imperatorum; qui quòd
identidem mutarentur, planè incertam redde-
bant rationem tēporum. decretum est etiam
vt circulus Indictionum caperet x v. annos vt
Olympias vna quatuor. Sed errandi causa nul-
la maior fuit, quàm ex ignoto solis ac lune cur-
su: in quo tametsi omnis antiquitas se valde
torfit, efficere non potuit, vt certam annorum
ac mensium rationem haberemus. nam Leo-
strati *ὀκτωετής τις* mensurae reperte sunt: nec
vsum vllum præbuerunt: & aurea quæ dicitur
regula Metonis nouemdecim annorum, fal-
lax, ad eò vt anno post c c c x v i i i. dies vnus
ac serè x v i i i. horæ superarent, quo solis cur-
sus lunam anteibat. fallax etiam Calippi annus:
mensurae Hyparchi regulæ trescentesimo quar-
to post anno vnus horæ errorem indicarunt.
nec multò certior Philolai ac Democriti: *με-
σελισμοί*: postremò Cæsaris annus hoc habet
incommodi, quòd lunares sustulit, & nūc plu-
tus est erroris. nam paulatim æstiuæ ferie ad
hibernos menses repediuntur. Cùm igitur in
tantis erroribus cœlestium motuum, Græci
solis

solis annum haberent, sed annis lunariibus vte-
rentur dierum c c c l i i i i. quos tamen altero
quoque ac tertio anno intercalarent, vno
die superate, præter mensium intercalarem, qui
nunc tertio, nunc quarto quoque anno infere-
batur, nec æquinoctiorum, nec solstitiorū vlla
ratio haberi poterat, cùm mēses per totū annū
vagarētur spatio annorum x x x i i i. Romani
verò multò grauius in eo genere peccarūt, qui
primò annum diebus quatuor ac c c c. contitu-
erunt, vt quidam putant (quod tamen negat
vnus Plutarch^o) deinde adiectis à Numa duo-
bus mensibus lunares anni facti sunt: sed inter-
calarium tanta extitit varietas & confusio, vt
ratio fastorum mos hibernis, mos etiam æstiu-
is mensibus immutaretur, auctore Tranquillo.
Hebraei quidem lunariibus vtebantur, sed
tertio quoque anno mensem intercalarem in-
ferebant, qui ab illis Vaadar dicebatur: id est,
geminatus Adar. quare Garcæus in eo labitur,
quòd Hebræos æque ac Aegyptios annis sola-
ribus vsos scribit. nam Aegyptij annum equa-
lem habuerunt dierum c c c l x v. sed tamen
is qui superabat quadrans, efficiebat vt annis
mille c c c l x. totius anni conuersio in or-
bem rediret, & annus canicularis integer in-
tercalaretur. quanquam magni errores conse-
quebantur, quòd integrum diei quadrantem
caperent, qui tamen ab integro deficiebat, vt
postea

postea docuit euentus. Quæ cum ita sint, non mirum si in tanta annorum discrepantia, certa ratio temporis iniri non possit. ac Theodorus Gaza vehementer fallit in libello de mensibus Atticis, tum etiam Græcorum ac Latinorum interpretes, cum hi suos cum illorum mensibus comparari posse putant, qui tam instabiles fuerunt, vt semper incerti vagarentur. idque argumento sit, quod annus lege Iulia definitus, qui omnium certissimus habetur, solstiorum & æquinoctiorum sedes anteuertit à Cæsaris ætate diebus circiter xiiii. & frustra in motu exæquâdo laboratur: sunt enim meo iudicio motus cælestes inefabiles & *appropositi*; vel, vt mathematici loquuntur, surdi: quia nullis numeris comprehendi possunt, quin semper aliquid relinquatur numerandum, idque videre est in singulis conuersionibus planetarum. quæ igitur certitudo esse potuit ante legem Iuliam in tanta dierum ac mensum interiectione? Illud tamè animaduersione dignum, quod ab orbe condito vna fuit & eadem apud Hebræos, & Caldæos anni obseruatio, qua nunc etiam Arabes vtuntur: scilicet dierum ccccliiii. collectis tertio quoque anno diebus epactarum; idque ex sacris literis facile constat. cõsimiliter Aegyptij anno caniculari superantes dies semper inferebant. quod fit vt ab illis in vniuerso temporum & annorum numero, qui

qui ab orbe condito fluxerunt, nihil admodum peccari potuerit. quãuis in singularibus principum actionibus, victoriis: aut initio aut exitu imperij cuiusq; à Græcis dissideant, & vtrique à Latinis. atque hinc illa tam diuturna, quæq; nullum exitum reperire potest, scriptorum inter se disceptatio de Christi morte. alius quidem ante diem vi. Calend. April. alius A.D. vii. vt Onuphrius. plerique A.D. iiii. vt Lucidas, qui disputationè ea de re instituit. neque solum de die, verum etiam de anno discrepant inter se plurimum. nã Bedas, Chrysofomus, Nicetas, Gauricus, Albertus magnus, Bernardus Mutinensis, Onuphrius, anno xxxiiii. passum fuisse. Apollinaris, Lucidas, Lyranus, Marianus Scotus, Paulus Burgensis xxxiiii. Tertulianus, Irenæus xxxi. Non minor est quæstio inter Græcos & Latinos; tum etiam Latinis inter ipsos de anno Urbis conditæ: quod cum planè definiti non potuerit Onuphrius in fastis, ex omnibus sententiis duas verisimiliores collegit, & vtrâque fastis adiunxit, vt quam quisque vellet sequeretur, vnius anni discrimine relicto. in cæteris quidem principum actionibus & rebus memoratu dignis, tempora minus diligenter notare leue est: sed quum in imperiorum initiis, aut in Era seu temporum radice peccatur, infiniti errores ex eo cõsequuntur. omnes tamen quoad eius fieri poterit, emen-

emendari debent ex Hebræorum & Caldæorum disciplinis, quæ nihil, aut certè parum admodum discrepant à Philone. nam Talmudici suæ sectæ nimum addicth, vt diuinas fortes & oracula suo iudicio interpretarētur, ducentos annos de mundi ætate detraxerunt, ne cum Christianis conuenirent. argumento est quòd Rabbi Nasso quoties Christi meminit, contumelia capitali, vocat **הקלל**, & Christianos, **בני עירם**. hæc autem discrepantia nulla est inter ipsos, ante mudi annum bis millesimum ducentesimum **xxix**. qui annus est profectiois Iacob in Aegyptum. sed hinc ad exitum numerantur anni **c c c x x x**. idque difertè traditur Exodi **xi**. Galat. **iii**. quo loco Iosippus lib. **ii**. cap. **vi**. tum etiam Philo ac Rabbi Leni Gerlonis filius, tempus illud annorum **c c c x x x**. incipere aiunt à profectioe ipsius Abrahæ in Aegyptum, cum natus esset annos **Lxxvi**. ex quo verò Iacob in Aegyptum venit vnà cum familia vsque ad exitum, numerant annos **c c x**. atque in eo ferè omnes Hebræi cõsentiunt: quos Philippus Melanchtho, ac eruditus quisque sequitur: excipio Genebrardus, eruditione ac pietate præstantem virum. is enim verba scripturæ mordicus tenet: Funcius errorem irrepsisse putat in verbo **קצאננות** pro **קצאננות**, vt etiã Theod. Bezajid quidem in epistola Galatarum &

& Aethorum, quæ Græcè scriptæ sunt, fieri potuit: sed locus Exodi Hebraicè scriptus, hanc errorem non admittit. in hac igitur disputatione tutius est Hebræorum interpretationes tueri, præsertim cum Metastheni ferè congruant. idem quoque in reliquis faciendū puto, quod & Philo proximè fecisse videtur. huic ergo magis assentior, cum ab exitu Hebræorum ad templi conditionem annos enumeret **D c c c x x**. Iosippus verò **L x i i**. lib. **x**. cap. **xi**. ille à templo condito ad eius euersionem **c c c x l**. hic **c c c l x x**. iuniores Hebræi **c c c x l x**. Philo medium ferit. idem ab orbe condito ad excidium templi, complectitur annos ter mille **c c l x x i i**. Iosippus ter mille **D x i i i**. ille à diluuiò ad euersione templi **M D c c x v i i**. hic verò **M. D c c c x i i**. interpretes Hebræi multò pauciores vtroque. sed tamen Philo mediam ratione secutus est: vt igitur inter se conciliari possint, reijciamus primùm Alphonsi tempus ab orbe condito, ad hoc vsque tempus, id est, anno Christi **M. D L x v**. octo milium & **D x l i x**. annorum, cum suæ opiniois nullam afferat rationem: vt nec Eusebius cuius testimonio sex annorum millia **D c l x**. ab orbe condito fluxerunt. ex Augustino sex millia **D c c c x v i**. ex Beda **v i**. millia **D c c c x i i**. ex Hieronymo **v i**. millia **D c v**. ex Theophilo Antiocheno **v i**. millia **D c c**.

DCCCXXI. ex Isidoro VII. millia CLXXI.
 Hebræos, Caldæos & Persas amplectamur, ex
 quorum historia nōdum ab orbe condito flu-
 xerunt annorum V. millia DCCCXX. siue Me-
 tathenem, siue Ctesiam, siue Herodotum, siue
 Berosum, cum Hebræis coniungamus. Inter
 Hebræos, Baal Seder ab orbe condito ad
 hoc vsque tempus cōplectitur annorum quin-
 que millia DCCCXXI. Rabbi Nasō quinq; millia
 CLXXI. Rab. Gerfo & Kimhi quinque millia
 CCCI. Hebræi iuniores quinq; millia CCCXI.
 Philo quinque millia DCCVII. Iosippus
 quinque millia DCCCXX. discrimen igitur est
 inter Iosippum & Philonem certissimos scri-
 ptores, annorum circiter ducentorum, idque
 contigit propter eum quem dixi locum Exodi
 cap. XII. quem Iosippus vique ad Mosem:
 cum ceteri biblicorum interpretes, tempus il-
 lud annorum CCCXX. incipiāt à profectio-
 ne Abrahæ in Aegyptum vique ad Mosem:
 tum etiam Ctesias ratio cum Philone proximè
 cōsentiat: Philo verò medium feriat inter Io-
 sippum & Talmudicos scriptores (hos enim
 superat annis CCC. ac totidem à Iosippo superat)
 consequens est hunc ceteris omnibus esse
 veriorē. nimis enim pertinaciter Hebræi iu-
 niores tempora Danielis deprauarunt, vt con-
 trā omnium scriptorum fidem, enumerent
 quinque dūtaxat Imperatores Persarum, cum
 Meta-

Meta-

Metasthenes, Ctesias, Græci deniq; decē fuisse
 tradant, collecta cuiusque principis ætate. sed
 id fecerunt, ne ab oculis Prophetæ perperā
 intellectis recedere viderentur. hos igitur re-
 fellere necesse est, tum Iosippi ac Philonis au-
 thoritate; tum etiam orbium cœlestium mo-
 tu, cuius certa radix est apud Ptolemæum in li-
 bris magnæ cōstructionis, à Nabonassaris do-
 minatu, vnde Astrologi, cum nihil habeant in
 suis obseruationibus antiquius, incipere con-
 sueuerūt. Hoc igitur animaduersione dignum
 est, quod ex illa motuum radice, vniuersi tem-
 poris ordo ac ratio pulcherrimè congruit He-
 bræis, Caldæis, Græcis, ac Latinis; ab anno con-
 diti orbis ter millesimo ducentesimo decimo
 octauo, quo imperium suscepit Nabonassar.
 hoc verò ita colligitur. Omnes historici fateri-
 tur Alexandrum magnum mortuum esse Olym-
 piadis CXIIII. anno primo: at Ptolemæus
 à Nabonassare vsque ad Alexandri mortem le-
 git annos CCCXXIIII, id est, Olympiades
 CVI. quod fit, vt Nabonassar imperium acce-
 perit Olympiades octauæ anno primo: qui an-
 nus erat duodecimus imperij Achæ regis Iu-
 deorum, vt scribitur libro 4. Regum: Vrbs au-
 tem condita sextus. quippe iacta sunt Vrbs
 fundamenta, vt Varroni ac Dionysio placet,
 anno quarto sextæ Olympiades. hæc igitur nor-
 ma temporis vniuersi neminem fallere po-
 test.

L

tel j

rest; quanuis in singularibus actionibus sæpe
 dissideant alij ab alijs. tempora deinceps à Na-
 bonassare vsque ad Adrianum (sub quo floruit
 Ptolemæus) certissima ex ipsius tabulis colli-
 guntur. is enim libro 4. cap. 11. complectitur
 annos DCCCLIII. ab anno secundo Mardo-
 compedi (quem Hieremias Merodachum ap-
 pellant) vsque ad annum Adriani XXI. Quod
 autem Nabonassar idem sit qui Salmanassar in
 sacris literis, planum fit ex eo quod ab euerfio-
 ne Samariæ vsque ad excidiū templi, anni sunt
 CXXXIII. ex sacra Scriptura: vnde colligitur
 Ezechia imperasse annos XXI. Manassè LV.
 Amonem II. Iosiam XXXI. Ioachimum XI.
 Sedechia XI. expugnata Hierosolyma captus
 est. at Ptolemæus ab initio Nabonassaris, qui
 Samariam cepit, ad excidium templi, compre-
 hendit annos CXL. ait enim lib. v. cap. XIIII.
 quintum annum Nabopolassaris (qui Nabu-
 chodonosor in Scriptura vocatur) esse cente-
 simum ac XXVII. Nabonassaris. igitur si ad-
 das annos XIII. eius imperij vsque ad Urbis
 expugnationem (capta est autè anno XVIII.
 Nabuchodonosoris) constantur anni CXL. qui
 numerus septè annis minor est, eo quo vitur
 Scriptura sacra, sed excipiedi sunt anni Nabo-
 nassaris imperij vsque ad captiuitatem. Ad hæc
 igitur regulam cœlestiū conuersionum, si vni-
 uersitatis historiæ exigamus, planum fiet Me-
 tathe-

tasthenem tempora breuiora complecti: id
 quod accidit propter interregna, cum inter se
 Principes Assyriorum & Caldæorum mutua
 bella crudelissimè gererent, & mox alius alium
 deturbaret, nec interim annorum ac temporis
 decurrētis ratio haberetur. argumento est etiā
 quod nec Berofus, nec Metasthenes vli^o inter-
 regnum aut menses complectuntur, sed annos
 duntaxat imperij cuiusq; sine vlla certa radice
 motus. Ceteras scriptor diligens, menses & in-
 terregna non omisit, sed nihil habemus præter
 exigua fragmenta. hunc tamen Diodorus ac Re-
 liqui sequuntur: quinetiā Plutarchus (qui Cre-
 siam mendacissimum appellat in Artocerxe)
 illi, quod ad tēporum rationem attinet, crede-
 dum putat: præsertim cum Herodotū menda-
 cij coarguat, & ab ipso Xenophôte (cuius tem-
 poribus floruit) à Strabone, Athenæo ac Dio-
 doro laudetur. Manetho ac Dios in Phœnicū
 historia, menses & interregna collegerant, vt
 videre est apud Iosippum, sed historia Phœni-
 cum penitus interit: Manetho verò deliit in
 Olympiade quinta, quinque annis ante Urbem
 cōditam, duodecim ante Salmanassarem: post
 euerfionem Troiæ CCCXXV. cui Sēpronij Ro-
 mani tabulæ congruunt. Hæc verò discrepantia
 nulla est apud Græcos & Latinos in ratione e-
 ius temporis quod ab Olympiade cepit, cum
 Urbis cōditio secuta sit Olympiade v. 1. ex quo

facile est Romanorum factos cum Olympiade comparare, vsque ad Gothorum inuasionem, quæ sub Odoacre cõtingit anno Christi ccc l. tum ab Era Christi certissima tẽpora huc vsq; colliguntur. Restat igitur vt ab vniuersa illa tẽporum ratione regum etates ac imperia deducamus, optimi cuiusque scriptoris habito delectu. Illud etiam admonendi sumus in historia legẽda bissextilis anni habendũ esse rationem, si viquam occurrat, vt præteritos aut cõsequentes annos certius ac facilius colligam⁹. vt quod Marcellinus scribit lib. xxv i. Valentinianum apud Ancyam mortuo Iouiniano, Imperatorem creatũ v i i. Cal. Martij, neq; die sequenti, quod bissextilis dies fortẽ tũm esset, imperij insignia suscipere voluisse, bissexti diẽ tanquã inausum metuentem. ex eo Marcellini loco, facti Romanorum seditionibus ac interregnis conturbati, emendantur ac restituantur: cum quarto quoq; anno recurrat bissextilis. itaque collectis annis à Cæsare ad Valentinianum relinquantur anni ccc cv i i l. à 4. Cõsultu Cæsaris Dictatoris, qui bissextilem annum instituit: ab Vrbe verò cõdita mille cxxv i. Hic verò Marcellinus, quem dixi, Ammianus nominatur, & Iuliani Augusti etate vixit: alter Marcellinus comes V. C. Iustinianno principe Chronica auspiciatus est ab anno Urbis conditæ m cxx. etaque Indiçtione & consulatu distinguitur.

distinxit, quãquam Consules eo tempore esse desierũt, sed nomen in Imperatoribus resedit. vltimus omnium fuit Fl. Bassilus iunior V. C. Consul Orientalis, anno Christi m x l. i. cuius sepe meminuit Procopius in libris de bello Gothorum. Hac de ratione vniuersi temporis ac origine mundi, cuius exitus quãdo futurus sit, ne angelis quidem; certẽ mortaliũ nemini scitum est: nisi fortasse coniecturis Helia, & Catinæ Rabinorum assentiamur. ij enim in libris Talmudicis, titulo Sanedrim, cap. Helec, tum etiã in titulo de idololatria cap. Libne, sex annorum millibus mundi etatem definiunt, ex opificio mundi sex dierum: quam cõiecturam multi velut oraculum acceperũt, cum Heliam Prophetam esse arbitrarentur. certẽ R. Isaac in cap. i. Genes. & cum Augustino lib. i i. de Ciuitate Dei, illud vaticiniũ quasi celo delapsũ amplexatur. hoc amplius etiam Leo Hebreus, quod perpetua sex annorum millium vicissitudine, mundi elementaris conuersionem, ac septimo quoq; millesimo quietem fore opinatur: quousq; quadraginta nouem millibus annorum elapsis, quinquagesimus orbium quoque cœlestium interitum sit, & quietem magni Iobelei allaturus. sed hæc subtilius inquirere, quæ nec humano ingenio capi, nec ratione possunt, nec diuinis oraculis probari, non minus ineptum quã impium videtur.

QVA RATIONE POPULORUM origines haberi possint.

Cap. IX.

NULLA quæstio magis exercuit historiarum scriptores, quam quæ habetur de origine populorum: nec plures interitus Rerum publicarum, aut bella ciuilia sepius gesta memorantur, quam pro generis claritate ac splendore: cum alij opibus, aut scelere, aut maiorum virtutibus parta nobilitate, se ipsos ab alijs sponte diuelleret, & eorum affinitatem repudiarent. extremum fuit arrogantia genus eorum qui humane conditionis obliui, se à dijs ortos esse predicarent, quod non modò imprudentibus ac stultis contigit, sed etiam ijs qui in summa sapientia ac virtutis opinione floruerunt. neque enim erubuit C. Cæsar in concione populi Romani iactare se materno genere, à regibus; paterno verò à dijs ortum traxisse. quinetiam Aristoteles ad Asculapium & Apollinem reulit suum genus. hinc opinio diuinitatis eorum, qui cum homines esse desisissent, se deos fore arbitarentur. atque hæc superbia potentiorum, ad infimos vsque man-

uit: qui quòd suæ originis initia nescirent, aut peregrinorum odio dissimularent; se indigenas terræ parentis, hoc est, ἀπὸ γῆς πατρὸς & γῆς πατρὸς, appellarunt. sic enim Aristides in Panathenæis, supremæ nobilitatis decus Atheniensibus tribuit, quòd non aliunde profecti genus ab ipsa terra deorum matre traxissent. atque hic error non modò veterum scriptorum, sed etiam iuniorum ad eò communis est, vt Polydorus, prudens alioqui scriptor, Britannos in mediterraneis sitos, nec aliunde aduenisse, & indigenas esse affirmet; Cæsarem opinor secutus. Altamerus quoque ad Tacitum scribit, Germanos in ipsa Germania genitos, nec ab illa gente deriuatos: atque eius rei se fidem dare non dubitat, fretus auctoritate Taciti, Sabellici ac Sipontini. quo quid ineptius, dicam, a magis impium fingi potest? veteres sanè quodammodo venia digni sunt: hi verò, vel magno errore, vel scelere obligaturum quòd ea quæ Moses in sacris libris de originibus testata reliquit, aperte oppugnant (quanquam nulla subiecta ratione) tum etiam quòd nulla gentibus illis origine quam à patrio solo tributa, eas ab aliarum societate & amicitia omnino diuellunt. cum enim multa diuinitus ad origines scribendas Mosem impulerunt, tum illud etiã, opinor, vt omnes homines ad quos ea fama peruenisset, planè intelligerent se esse

conſanguineos, & eadem generis coniectione ſociatos. qua perſuaſione haud ſcio an ad hominum voluntates & amicitias ſtabilendas ac retinendas vlla maior eſſe videatur. neque enim Diomedes & Glaucus duntaxat, verum etiam innumerabiles ſepe exercitus in mutuam perniciem armati, ſola cognationis ac gentilitatis ſpecie inimicitias diremerunt. qui verò ſe indigenas & ſatiuos eſſe iactāt, quid aliud quàm humanæ ſocietatis vinculum abrumpūt? Hinc illæ capitales ac peſtifera voces Aegyptiorū aduerſus Hebreos: Græcorum aduerſus Latinos, quibus alij alios inſigni quadam contumelia barbaros appellant. hinc hoſtes olim à Romanis appellati peregrini: Germanis etiamnum maiore contumelia Velchi. non ea vox eſt hoſpitalitatis maiorum, quæ tantam illi gloriam peperit. hinc denique famoſi libri aduerſus exteros, ab iis qui nō muſarum aut Meneruæ, ſed Martis ſacerdotes veriùs appellari debent, qui tædas ardentes inter medias acies vibrant, & eos quos amore mutuo conciliare debuerant, iniuriarū facibus ad odium inflammant. neque enim neceſſe eſt à me nominari quenquam, nec ea commemorare quæ in noſ ſcripta ſunt, ab iis qui maiore inſamia ſeiſpoſ quàm nos affecterunt. at quantò æquius erat ſecum peregrinis eodem ſanguinis ac propinquitatis vinculo colligare, quàm arroganter

ab

ab illa communi cognatione cum verborum contumelia diſcedere? Quare nec Lycurgi, nec Platonis leges eas probare poſſum, ſi quos ciues à commercio peregrinorum omnino ſe iunxerunt: tùm etiam domeſticarum rerum ad exteros euectionem, aut inuectionem peregrinorum ad ſuos prohibuerūt. nam quid hoc aliud eſt quàm tollere de rebus humanis hominum ſocietatem? ſi meliores illi, peregrinis ſuis virtutibus informare ac beare, non arcere debuerunt. fanè Moſes non minore benevolentia peregrinorum quàm ciuem proſequendum putauit: & peregrinorū iniurias grauius quàm ciuium vindicari mandauit. Iam verò ſumma quadam immortalis Dei ſapientia factum videmus, vt nullius regionis tanta ſecūditas ſit, quæ non magnopere alterius egeat ope. India, inquit ille, mittit ebur, molles ſua thura Sabæi, At Chalybes nudi ferrum. tum paulò poſt; Continuo has leges æternæque federa, certis impoſuit natura locis. cur tandem niſi vt res ſimul rationeſque populi contraherent inter ſe, ac mutuis commerciis pacem & amicitiam firmarent? ſic enim exiſtimo diuina vltione factum eſſe, vt Græci Latinis (quos barbaros appellabant) ac viciffim Latini Gothiſ & Scythiſ (à quibus antea ſemper velut à beſtiſ abhorruerant) tandem aliquando ſeruirent, tùm etiam coloniariū multitudine populi or-

nes

Tria vera
originis ar-
gumenta.

nes confusi se consanguineos esse agnoscerēt. Tria sunt igitur argumenta quibus origines haberi, & ab historicis traditæ iudicari possunt. primum in spectata fide scriptoris: alterum in lingue vestigiis: tertium in regionis situ ac descriptione. de historicorum delectu antea à dictum à nobis est, & quantum scriptori de suis ciuibus aut hostibus scribenti credendum sit. nam Conradus Peutingerus, Irenicus Nuenerius, Hermanus, Lupoldus Bambergensis, Iacobus Vuifolgius, Andreas Altamerus, Vuolfangus Lazius, Paulus Iouius, Ant. Sabellicus, & inter nostros, Rupertus Cenalis tam ambiciosè de suis ciuibus scripserunt, vt nec quicquam aliis tribuant, nec sibi deos pares esse putent. verior beatus Rhenanus ac Tritemius abbas: reliqui ad sui nominis commendationem multa scribere, quæ vt vera sint, poterunt tamen sine aliorum contumelia moderatius scribi. Francos à Germanis originem traxisse demus. quid enim ad nostri nominis famam præclarior, aut ad societates & amicitias contrahendas illustrius, aut ad vtriusque Imperij salutem vtilius esse potest, quam ad fortissimam & generosissimam Germanorum gentem Fræcorum origines referre? Adhibemus tamen ad cuiusmodi quæstiones ea quæ dixi argumenta, vt omnium populorum certas ac minime dubias origines habeamus. Constat

stat enim Caldeos omnium populorum antiquissimos fuisse, non solum Mosis grauissimo testimonio, sed etiam Metasthenis, Herodoti, Ctesia, Xenophontis; quibus assentiuntur iuniores, Diogenes Laërtius, Philo, Porphyrius in epistola quadam ad Boëthum, Clemens Alexandrinus in stromatis, Eusebius de Euangelica demonstratione, Theodoritus libro 1. de Græcarum affectionum curatione. Rabbi Moses Maimonis filius, lib. 1. t. 1. cap. x. x. perplexorum, ac reliqui quoque interpretes Hebræorum. hi omnes humanitatem, literas, artes, omniumque magnarum scientiarum laudem Caldeis acceptam ferunt. hinc Prometheus genere Caldæum, quod homines ab agresti incultaque vita ad humaniorem impulsisset, ratosque syderum cursus, traiectiones errantium, totamque naturæ obscuritatem hominum generi tradidisset, sinxerunt ferula Palladis sacros ignes de caelo detraxisse, & hominem è luto coagmentatum anima cælesti aflauisse. est igitur omittenda vox indigenarum, & à Caldeis omnium populorum origo petenda, cum in ea regione, aut certè illi finitima, natus illa quæ humani generis seminarium seruauit, coquiuisset. inde homines huc illuc dispersi, suum genus eo modo propagarunt, quo verissimè est à Mose & Hebræorum magistris abidè disputatum. sed id prætermitto quod cuique in prom-
ptu

docuit Altamerus . eodem errore Ion, vel vt
Homerus, Iacon à flore Græci deriuarunt, quòd
Hebraicè defraudatorem significat. ab hoc Ione
in Asia & Græcia propagati . hinc Daniel
Alexandrum magni regem ¹¹¹, id est, Iacon, vel
Ion, vel Iauan in Afsyria imperatorum prædi-
xit. illa quidem Græci, quasi sua deprauare sunt
conati: hæc verò nulla ratione potuerunt, quæ
nihil omnino Græcis significant aut Latinis, &
omnium vetustissima sunt nomina, vnde populi
appellationem acceperunt, solis Hebræis
notam: scilicet Danaus, quod Caldæicè iudicem
significat: à quo Danaï: & Dardania iudicum
habitationo . est enim dar habitare: hinc
Dardani dicti: & Ianus, id est, vinosus, quem
Dionysius Halicarnassæus Oenotrium eadem
significatione appellat eum qui primus colonias
in Italiam transtulit. est enim Iain Hebræis
vinum. Achæis dolor, Aegyptiis angustia.
Nimrod, rebellis: malè Philippus Melanchtho,
amarum dominatorem interpretatur. est enim
marad rebellauit. Ninus filius: Niniue, Nini
domus: Solon, pacificus, pro Solom, quia
Græci liceram m. non admittunt in fine.
nihil autè Græcis significat. consimiliter Cadmus
Thebanorum conditor, ac literarum, quibus
vtuntur Græci, parens appellatus Orientalem
& antiquum significat. Medi, adméli. Atræ-
nenij, sublimes: Chananzæ, mercatores: He-
bræi,

bræi, transeuntes: Dodonæi, dominantes: Chusitæ,
nigri, quos Græci Aethiopas eodem sensu
vocarunt. Moschouitæ, extensi: Riphæi, gy-
gantes: Persæ, diuisi: Afsyrij, beati: Lybies, in-
flammati: Græci Africam dixerunt frigore vacuam:
Emathij veraces, neque enim duci potest
à πρὸ τοῦ ἀμαρτος, cum Græcæ linguæ ratio
non patiatur. Misrim angusti: malè Philippus
Melanchtho rebellè interpretatur: sic Aegyptij
dicuntur, & his quoque veteribus veterem
retinent appellationem. Scythæ, percussores:
à Cethim Iapeti filio: sic enim verior est e-
tymologia, quàm quæ est à Melanchthone de
Macedonibus allata, quos Macethiim vocat. at
illud mem originis alterius præpositio est. He-
neti Hebræis vagabundi, Nomades Græcis ap-
pellantur. Homerus ἐπειρητός appellat, & in
Paphlagonia collocat. hi Germaniam inferiorem
occuparunt, inde sinus Veneticus, tum etiam
in Italia & Gallia sedes posterunt. Cim-
bros quoque à Cimbris Cherfonefi, & Danaos
à Danais ortos esse ipsa nominis appellatio
docet. Elam, adolescens, quo nomine Persas
Hebræi vocat: hinc tribus Elamidos apud Xeno-
phontem, vbi de Persis agit. Lydij, nati: Sar-
matæ, duces altitudinis: Secani, habitatores: sic
primi Siciliæ incolæ dicebatur, & qui Burgun-
diæ tractum occuparunt. Thracæ, eueriores, à
Tiras filio Iapeti. hinc fluius eiusdem appella-
tionis

lationis in Thracia. Phut, cardo; filius Camei-
fis: quo nomine Mauri appellantur à Ptole-
mæo, & fluius eiusdem nominis: etiam Phui-
tis vrbs in Mauritania, quòd fit in cardine Af-
ricæ. omitto ea quæ sunt à Philippo Melan-
chthone explicata: in quibus tamen illud pro-
bare non possum, quòd Aescanzim (quo no-
mine Germani ab Hebræis vocantur) ab $\alpha\sigma$,
& $\eta\eta\sigma$ quasi sacerdotes ignis dici putat. non
enim patitur Hebraica lingua vt radicalis eli-
datur, & η quiescat in cohen. verius est habi-
tatores dispersos à facan & naza significare.
hinc etiam Aescania regio Asia minoris & Si-
ciana. Hæ igitur appellationes Caldæicæ & He-
bræicæ, quæ nihil Græcis aut Latinis signifi-
cant, primas origines omnium gentium illis, à
quibus idiomatica fluxerunt, tribuendas esse do-
cent; & omnium gentium antiquissimos esse
Caldæos, Armenios, Aegyptios, Hebræos, A-
rabes (quorum lingua parum ab Hebraica dif-
fert) Phœnices, Iones, Asiaticos, Persas, In-
dos, Medos, Aethiops, Sabæos. neque absur-
dum quod sacerdos Aegyptius Soloni obiecit,
Græcos infantem sibi videri, quòd nihil ve-
rusti haberent. melius etiam Christianus ille,
qui Græcis obiecit, Mosem legislatorem diis
Græcorum antiquiorem esse: nihil enim ferè
antiquius habet Græcia ipso Danao & Cad-
mo; quorum alter gentis conditor, alter lite-
rarum

rarum repertor appellatur. quibus tamen tem-
poribus in summa rerum gestarum gloria flo-
ruerant Hebræi: Caldæorum verò ac Aegy-
ptiorum imperia penè consensu esse videban-
tur. Quantò igitur Caldæi, Aegyptij, & He-
bræi Græcis; tãtò hi reliquis antiquiores sunt
idque perspicuum fit ex illa triplici ratione
qua utebatur; scriptorum, inquam, fide per-
specta, linguæ vestigiis, & regionis situ. Nam
Pausanias & Strabo Græcos omnes, aut Iones,
aut Aæoles, aut Dores fuisse aiunt. Iones qui-
dem ab Asia in Græciam venisse antea diceba-
mus; magnum virorum auctoritate adduc-
ti: quibus consentaneum est id quod Heca-
tæus testatur apud Strabonem, primos inco-
las Græciæ à Barbaris regionibus venisse. Ita-
que Plinius Meandrum fluium, qui bonam
minoris Asiæ partem alluit, Ioniam alluere scri-
bit: tùm etiam Athenienses Græcorum anti-
quissimi (soli enim $\alpha\tau\tau\acute{o}\nu$ Iones dicebantur)
Iones ab omnibus scriptoribus appellantur,
sed in eo fallunt Pausanias & Strabo, quòd At-
ticam, veterem Ioniam appellant, cum prius
Asia culta fuisset ab iis vnde nomen illud flu-
xerat. tamen enim Atheniensium duodecim
coloniæ in Asiam deductæ fuissent, vt Strabo
ac Pausanias tradunt, quas postea Plinius ad
octoginta vsque creuisse auctor est: non pro-
pterea tamen sequitur Athenienses Asiaticis
fuisse

fuisse priores. nam ista ratione Galli Græcis & Asiaticis antiquiores essent: & Græci Caldaris, cum hinc Caldeam, illi in Asiam & Græciâ colonias sepe deduxerint. Aæoles verò, id est, varij ac mixti, quòd ab Ionibus, vt opinor, Aegyptiis ac Phœnicibus stirpem traxissent. nã omnes populi extra Isthmũ, præter Athenienses ac Megarenenses, Aæoles dicebãtur, vt Strabo scribit. Danaï verò classis ad littus Achaïæ appulit: ipse Argiuorum, qui inter Aæoles clarissimi fuerunt, imperium adeptus est. idem postea colonias in Peloponesum misit. Cadmus Phœnix coloniam quoque Thebanorum in Bœotiam deduxit. Dores autẽ in itid non alios fuisse quàm Aæoles, planum fit ex ipso Pindaro, qui suum poema Doricè scriptum ἀϊολίδι μελῶν appellat: sed Dori principis appellatio nomen potuit non originem mutare. quòd si quis scire velit quæ cuiusque populi sit origo in Græcia, copiosè Pausanias & Strabo id explicant, quæ singula persequi non est eius qui methodum scribat. illud tãtũ Græcos ab Asia, Aegypto, & Phœnicia oriundos in Europa primum coaluisse: tũ ab illis colonias in Italiam deductas fuisse, testantur Fabij, Catones, Pisones, Gelij, Sempronij, Varrones, ac Dionysius ipse Halicarnassæus, qui horum auctoritate sæpe vsus est. ex quo ceterelli potest eorum error, qui putant Cato-

nem

nem horum fragmentorum quæ habemus; scriptorem fuisse: quem Dionysius tradit de Græcis ita sentire, vt à Græcis Itali sint oriundi. at in illis fragmentis impudentiæ Græci coarguuntur, quòd se Italorum auctores esse affirmarent. sed eius originis maior est argumentum, quòd Italia fertilitate ac cœli temperatione præstantissima, Græciæ finitima est, breuissimisque in eam traiectus. postremum est quòd Græcæ linguæ vestigia non potuerunt aboleri. atque his argumentis Cæsar Britannos maritimos à Belgis Gallis originem traxisse argumentatur: primum quòd finitima sit Belgis insula: deinde quòd iisdem nominibus ciuitatum appellarentur Britanniæ vrbes, quibus Belgicè: postremum est quòd illud dicerat ab incolis vtriusque regionis. ita quoque Tacitus vt doceat Gothinos, à quibus Gothis fluxisse putantur, à Gallis originem accepisse; Gothinos, inquit, arguit lingua Gallica non esse Germanos. consimiliter Italos arguit lingua Græca stirpem à Græcis duxisse. est enim à Græcis veteribus Oenotria dicta, ab Oenotrio Arcade, alij Ianum fuisse putant, quòd idem Hebræis significat vt Oenotrus Græcis, vinitor Latinis. Hesperia verò à iunioribus Græcis, Græco verbo, quòd ad occasum Græciæ posita sit. putat Dionysius antea Ausoniam fuisse appellatam: id quoque Græcum

M 2 est,

ἐστὶν τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἑξῆς αὐτῶν τὸ ἦν γένει: πο-
 litremo Italiam appellatam propter boum ma-
 gnitudinem, vt Hellenicus auctor est: nam Ita-
 lus Græcis vitulum seu bouem significat, vt
 Herodotus ac Timæus scripserunt; quam ety-
 mologiam Varro quoque secutus est. quine-
 tiam Cicero; Regnante, inquit, meo gentili,
 hoc est, Seruio Tullio, venit Pythagoras in I-
 taliam, quæ tùm Græcia magna dicebatur. er-
 rat autem omnibus propè Italis Dorica lin-
 gua communis, vt ex illorum scriptis testatum
 habemus. præterè Italiae regiones magna sui
 parte Græcam retinent appellationem; cuius-
 modi sunt hæc, Lucania, Vmbria, Cumæ, Phle-
 græus campus, Elæa, Pandosia, Pandataria,
 Neapolis, Peucetia. Sed mutationes lingua-
 rum tribus potissimum de causis (omitto eam
 quæ est à Mose allata, quæ simul ac semel con-
 tigit) fieri consueverunt. vna est in ipso decur-
 su temporum, quibus non modò linguæ, sed
 etiã res omnes immutantur, ac tota rerum
 natura senescit. ita Polybius scribit, anno mi-
 nùs quinquagesimo quàm ictum fœdus erat
 inter Pœnos & Romanos, verba fœderis, quæ
 ipse antiqua vocat, vix intelligi potuisse: carmi-
 na verò quæ in sacris ex vetere formula canebantur,
 à paucissimis intellecta. sic videmus
 paulatim omnes omnium populorum linguas
 aliter atque aliter mutari. altera causa est in co-
 lonia-

loniarum ac populorum inter ipsos confusio-
 ne. argumento sit Italia & Græcia, quæ tot se-
 culis puritatem Græci ac Latini sermonis ten-
 uerunt; totòque terrarum orbe dissemina-
 runt: postèa quàm Scythæ & Gothi vtranque
 inuaserunt, tanta mutatio confecta est, vt nec
 Latinum, nec Attica vbi nunc sunt vnquam ex-
 stitisse videantur. ita quoque coloniz Tusco-
 rum, qui ex Italia pulsi erant à Gallis, & Gallo-
 rum qui in Germaniam olim desertam migra-
 bant, tertium loquendi genus ab vtriusque di-
 uersum confluxerunt. Anglorum quoque in
 Britanniam, & Saxonum in Belgicam à Caro-
 lo magno deductæ coloniz, tùm etiam Gallo-
 rum in Saxoniam sermonis varietatem peper-
 erunt: Consimiliter Parthi Persicum, Arabes
 Punicum ac Parthicum, Turcæ Tartari, Sclau
 Græcum, Latini Gallicum & Hispanicum ser-
 monem deprauerunt. postrema linguæ mutan-
 dæ causa in ipsa regionis natura versatur. pro-
 prium est enim omnium populorum qui ma-
 gis inclinant ad Septentrionem, voces conso-
 nantibus asperissime collisis, sine vocalibus ex
 intimo pectore, & crebras aspirationes effere:
 idque propter summam spirituum vim &
 impetum caloris. nam Saxones & accolæ Balti-
 tici maris vbique ferè medias pro tenuibus,
 & aspiratas pro medijs pronunciant, cuiusmo-
 di sunt hæc; Per theum ferum pibimus po-
 num

num finum. Australes verò, quibus temperatus est calor & spiritus debilis, lenissimè pronuntiant; lenius etiam feminæ, quòd viris spiritum & calorem habent debiliorem. idque faciliè intelligitur in colonia Saxonum, quam Carolus magnus in Belgas deduxit. cum enim Saxones equum vocent Pfert: Flamingi cœli mitiore educati, Pert pronuntiant. omitto loci cuiusque propriam & instam ex aquis naturam, quæ voces ac linguas mutant: vt in agro Labdano Gallie Narbonensis, omnes labdacifimo balbutiunt: & in Valedoca Taurinorum. ita quoque Sabini veteres scædam pro hædo, fircum pro hircò dicebant, quemadmodum Varro scribit: vt apud nos Vascones hominem pro foco, hiliuin pro filio: ita quoque Parisij & Aurelij veterum Hetruscorum more, Valesium & Fusium, pro Furio & Valerio vsuunt. Ex his ergo tribus potissimum causis, tot linguarum dissimilitudines oriuntur: neque tamen ita possunt aboleri, vt non expressa veteris lingue vestigia perpetuò hæreant. vt Celtica lingua vetus, magna sui parte Græca fuit, quòd ab illis originem maiores nostri traxissent. Bouillus, Picartus, ac Perionius infinita prope verba, nec tamen omnia, non ægrè aut violenter, quemadmodum in sua lingua Latius, sed facillima, interdum etiam nulla conuersione è Græcorum fontibus expresserunt:

in

in quibus tamen non tantùm mihi videtur esse ponderis ac momenti, quantum in ipsis locutionibus, quæ nobis cum Græcis communes sunt; tum etiam in eleganti participiorum, infinitiuorum, & articularum vsu. quæ satis arguunt Gallorum originem Troianis aut Græcis, aut vtrisque deberi, cum vtrique Ionica lingua vterentur. Ammianus quidem Marcellinus lib. x. v. scribit, se in Gallorum monumentis legisse, & ab incolis accepisse, Gallorum origines Troianis deberi; tametsi fama esset à Dorienfibus profectos. Iolippus à Gomerò primogenito Iapeti, qui natu maior erat, stirpem deducit. sed hoc ad Gomeri nepotes referendum opinor. Lucanus Aruernos scribit Romanorum se dicere fratres, eosque vocat sanguine ab Iliaco populò. certè apud nos extant duæ Paridis vrbes, vna Troiæ: sic enim essertur ab incolis ea quam Tricassium vel Trecentem vocant. præterea Venetos Celtarum populos, à Venetis Paphlagoniæ stirpem traxisse perspicuum est: eos verò qui finum Adriaticum tenent, à Venetis Celtarum derivat Strabo lib. v. tametsi Lilius aliter sentiat. postremò Celtatum appellatio, quam nostræ antiquitatis interpretes omiserunt, ab Homero, Pindaro, ac præcis scriptoribus semper vsurparunt pro equitibus. Appianus à Celto filio Polyphemi tam ridiculè deducit, quàm nostræ

M 4 Francos

Francos à Francione Hectoris filio, qui nunquam extitit. magis etiam absurdè Lazius, qui à Galatis deriuari affimar. est enim Galatarum nomē veteribus planè inuilitatum. *κελος* autem equus est ὁ *κελος*, quem Latini fellarium vocant: *κελος* verò, & *κελος*, apud Homerum & Pindarum nihil aliud est, quam equus *κελος* ἰπποκλῆος, vt scribit Eustathius. inde *κελος* & *κελος* per synopen. cur autem Galli primùm Celtæ sunt appellati, ratio est quòd omnium maximè valerent equitatu. ac tamen laudantur à veteribus Mauri quòd equitatu longè præstarent, & Annibali de Romanis (quorum præcipua vis erat, vt scribit Cæsar, in pedite) illustres victorias peperissent: prælatior tamen fuit Gallorum equitatus, quo Cæsar in bellis civilibus semper vsus est. sic enim Hirtius; Accidit, inquit, bello Africano res incredibilis, vt equites minis triginta Galli, Maurorū equitum duo millia fugarent. idem bello Hispaniensis; Cùm magna manu, inquit, parus Cæsarianorum copias Afranico aggredideret, celeriter se Galli equites expediunt, & prælio commisso magnum hostium numerum pauci sustinuerunt. quinetiam Plutarchus in Antonio scribit, Parthos non aliter coërceri aut frangi potuisse, quam Gallorum equitatu, cùm exercitus Antonij vndiq; premeretur. cuius meloci admo-

nuit

nuit Christophorus Augerius collega meus, & historiarum & Iuris peritissimus. æquè consentaneum est quòd Plinius scribit; Hipporediam Gallie Togatæ Urbem, sic appellari ab optimis domitoribus equorum. quare Cæsar cum Gallos in tres ordines distribuere, Druidas, equites & agricolas, equitibus tribuit disciplinam militarem. & quoniam Celtarum appellatio multorum communis videbatur, Cæsar in initio libri primi Celtas eos verè ac propriè dici tradit, qui inter Sequanam & Garumnam continentur, qui à Latinis Galli, sua tamen lingua Celtæ vocarentur. Plutarchus ne quid confunderet, *κελος* in Camillo appellauit. id autem ferè populis omnibus accidit, vt aliter à peregrinis quàm à suis nominarentur. Itali à Græcis Hesperij, Hellenes à Latinis Græci, Lybies à Græcis Afri: cùm tamen neque Itali Hesperiorum, neque Hellenes Græcorum, nec Lybies Afrorum nomen usurparent. consimiliter Scoti Anglos appellant Saxonas: ita quoque hi quos Turcas appellamus, ab hac appellatione vehementer abhorrent, & Sarraceni vox, in Asia & Africa inaudita est. Græci tamen maiores nostros, ob linguæ, vel originis, vel vtriusque affinitatem, vel coloniarum frequentes deductiones, sua eademque Celtica lingua Celtas appellant: Galli verò nomen vnde fluxerit, aut quid significat-

gnificet, nemo, quod sciam, explicauit. ridiculum est enim ab vndis ereptos interpretari, vt Rabbi Samuel. verius est ab eũdo & peregrinando nomen deduci. Quallones enim à Belgis appellatur, quòd Gallis veteribus contigit, quum orbem terrarum peragraret, ac mutuo interrogantes quaerent, *quæ allons nous*, id est, quoniam proficiscimur? ex eo credibile est Quallones appellatos. quod Latini sua lingua nunquam efferunt, sed g littera vtuntur. est autem proprie Gallia fertilissimus ager in finibus Partionum sic dictus, & Qualesia: nisi ab Vual deducamus, quod Celtica lingua sylvam significat, qua voce vtuntur Germani, vt sint idem Vuali qui Druidæ: vt igitur Celtæ intra Sequanam & Garumnam, ita Galli vltra Sequanam. Strabo verò Pyrenæis, Alpibus, Rheno, & vtroque mari, Celtas concludit. itaque non satis aptè Lazius Peutingerus, Altamerus, Xylander, Celtas de omnibus Germaniæ & Galliæ populis dici voluerunt, adducti auctoritate Herodoti, à quo ipsi facile refelluntur: is enim Celtas ad fontes Istrici (quem ipse à Pyrenæis deriuat) collocauit. quo quid magis est alienum à geographia? quòd si Celtarum nomen proprie de Germanis diceretur, cur Strabo ex veterum opinione, in quatuor mundi cardines distribuisset; Indos in ortu, Celtas in occasu, Aethiopes in austro, Scythas in Se-

pten-

ptentrione? est enim Gallia ad extremam occasum plagam sita: Germania verò Galliæ Orientalis. alibi Strabo, Celtas & Hiberos ad occasum Nomades & Scythas ad aquilonem collocauit. postea verò quam Galli, Germaniam, Italiam, Hispaniam, Britanniam, Græciam, Asiam minorem, & extremam quoque Scythiam coloniis impleuerunt, vrbes fundarunt, regiones coluerunt, leges stabilerunt, tantam sui nominis famam apud omnes populos excitarunt, vt à Celtis nobilitatem ac generis splendorem omnes Europæ gentes velut à Troianis deducere gloriarentur: sic enim Plutarchus in Mario, terras omnes Europæ ad Aquilonem & Occasum conuersas Celticam appellat. ipsi verò Græci, disciplinarum ac rerum gestarum gloria florentes, exempla fortitudinis non aliunde quam à Celtis petere consueuerunt; vt videre est apud Aristotelem in libris de moribus & Republica, tum etiam apud Aelianum in libro de varia historia. quid Germani scriptores? sanè Peutingerus & Nuenarius (alios omitto) cum sibi Celticum nomen vindicarent, ac maioribus nostris adimerent, Galliam triumphis omnibus spoliata, etiam verborum contumelia, quoad eius fieri potuit, lacerarunt. sed cum politiore doctrina eruditi homines, & omnis antiquitas aperte reclamaret; Lazius aliud consilium iniiit, ac repudiata suo-

rum

rum opinione, Gallos maximis laudibus cum-
 mulari: ea tamen lege, vt Germanos fuisse af-
 firmet qui primùm Tuifcones, & Teutones;
 deinde Galate, post Germani Alemanive, Cel-
 tæ Gallive sunt appellati. sic enim in proëmio
 scribit. age verò Lazi; sic enim Gallicum no-
 men à vestris hominibus imprudenter ac te-
 merè violatum ab ista labe vindicabis: ac ma-
 gna me spes habet fore, vt cùm Germani &
 Galli persuasum habuerint se esse confangui-
 neos & fratres (vt Strabo magis verè, quàm
 ad id quod vellet accommodatè scripsit) per-
 petuo se fœdere atque amicitia complectan-
 tur. hoc igitur duntaxat nobis relinquatur di-
 sputandum, vtrum maiores nostri à Germanis
 suæ originis primordia ducant. ait Lazius: ne-
 gat Polybius, Cæsar, Liuius, Plinius, Strabo,
 Plutarchus, Athenæus, Iosippus, Tacitus, Lu-
 sitinus, Berosus, Pausanias, Diodorus. vt vt sit,
 tanta est, ac tam multorum vocibus & libris
 testata gentis vtriusque laus, vt neque Germa-
 nos debeat, neque Gallos alterutrius originis
 pœnitere. Quòd igitur Herodotus, deinde
 Diodorus, Celticam ab oëcasi in Scythiam
 extremam, Plutarchus etiam in Pontum vsque
 protulit, satis perspicuum fecerunt Celtas vn-
 decunque origine haberent, coloniarum mul-
 titudine vniuersam Europam impleuisse. hoc
 enim præcipuum est originis argumentum,
 quòd

quòd propagatis imperij finibus, ac victis po-
 pulis gentilia nomina velut expressa vestigia
 ad sempiternam posteritatis memoriam, vt om-
 nes ferè populi reliquerunt, sunt igitur à Cel-
 tibus Celtaicythæ, & Celtibetæ, quod Liuius Hi-
 spaniæ robur appellat, à gente vetusta Gallo-
 rum Celtæ miscentes nomen Hiberis. quod e-
 nim Cæsar de Gallis scribit libro v. idem Va-
 lerius libro i. de Celtiberis confirmat; nefas
 semper apud illos fuisse prælio superesse, cùm
 is occubisset, pro cuius salute spiritum deso-
 uissent. ab iisdem Celtis, qui postea Galli sunt
 à Latinis, Galatæ à Græcis appellati, Gallicia &
 Portugallia Hispaniæ; Northuallia, Suedual-
 lia, Cornuallia Britanniæ, Gallowidia Scotiæ;
 Vuestuallia Germaniæ; Gallia Italiæ, & Galla-
 tia Asiæ minoris nomen habuerunt: tum etiam
 Ruteni Germaniæ populi à Rutenis Gallis;
 Carni quoque Germaniæ, à Carnis & Carnu-
 tibis, & Langobardi à Langonibus, quos Gal-
 liæ populos Liuius appellat, & Bardis poëtis,
 idque planius est quàm vt testibus res egere
 videatur. de Thracia in qua Galli diutissimè re-
 gnarunt, vt Polybius tradit, item de Byzantio
 ac Syria, cuius imperium non ita pridem te-
 nuerunt; nulla vestigia restant, neque nomen
 patrium regionibus victis indiderunt. Boëmia
 quidem à Boiis Galliæ populis, gentilitium
 Galliæ nomen, inquit Tacitus, adhuc retinet.
 regiones

regiones verò Scordifcorum, Tanifcorum, & Heluetiorum, quos Plinius, Cæfar, ac Tacitus, Gallos appellant, nulla veteris appellationis habent veftigia: denique Gallia togata, quam veteres Galli ab Vferre flumine vſque ad Alpes & Athefim pulſis Tuſcorum populis inuaſerunt, vt eſt apud Liuium lib. x. l. v. i. i. gentilitium nomen amiſit: tamenſi Mediolanum (extant adhuc eius appellationis duo apud nos oppida) Comum, Vicentia, Verona, Brixia, tum multæ vrbes Inſubrum, Ligurum, & Hetrufcorum, quas Bellaius recenſet, à maioribus noſtris conditæ feruntur. ab Olbia verò Teçtoſagum vrbe, quinque clariffimæ vrbes derivatæ ſunt, vt videre eſt apud Plinium & Strabonem. vna quidem Bithyniæ: altera Pamphylia: tertia Ciliciæ: quarta Celtoſcythiæ ad Boryſthenis fauces: quinta cis Rhenum quæ Tolbiacum pro τὸ ἐλθιακὸν appellatur. quatuor quidem Aſiæ ab Olbiaci Teçtoſagis conditas fuiſſe nullum maius eſt argumentum, quàm quòd Teçtoſages totam illam Aſiæ regionem omnium fertiliſſimam occuparunt, vt Troguſ Pompeius ac Liuius teſtantur. atque hinc Albionem inſulam, quæ poſtea Britannia dicta eſt, nomen habuiſſe credibile eſt. ſed hæc, dicit Lazius, à Gallis ſive Celtis (quos enim Polybius Celtas, Liuius vbique Gallos appellat) Germaniæ populis geſta ſunt. quid

Cæ-

Cæſar? non Gallus fuit aut Germanus, quantum acerrimus Gallorum hoſtis: Ac fuit, inquit, antea tempus eùm Galli Germanos virtute ſuperarent, & vltro bella inferret: ac propter hominum multitudinē, agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. itaque ea quæ ſunt fertiliſſima Germaniæ loca circum Hercyniam ſyluam, Volæ Teçtoſages occuparunt, atque ibi conſederunt. hæc Cæſar, quæ Tacitus confirmat: quibus conſentanea Liuius ſcribit, ſcilicet Ambigatum Celtarum regem, quòd in eius imperio Gallia hominum adeò fertilis fuiſſet, vt abundans multitudo vix regi poſſe videretur, Belloneſum ac Segoneſum ſorris filios, in quas dii dediſſent ſedes, miſiſſe; Segoneſo quæ datos Hercynios ſaltus; Belloneſo Italia. Pauſanias quoque ſcribit, Celtas in Pannoniam & Græciam mouiſſe, ab iſſique Alpes Celticas appellatas. Athenęus conſimiliter tradit lib. v. Celtas qui in Græciam tranſmiferant, in Pannoniam ſedes mutafſe. idem planè confirmat Strabo lib. v. Plin. lib. i. i. i. denique Polybius lib. i. i. refert Bojos, Eiganes Senones, Ananes è Gallia in Germaniam migrafſe. lib. i. i. Celtas in Thraciam vſque Brenno duce penetrafſe, ac regnum illud vſque ad Chyari tempora tenuiſſe. Itaque Beatus Rhenanus meritò irridet quosdam Germaniæ ſcriptores, qui Brennum & Senones à Germanis oriun-

oriundos fuisse purant . at Polydorus Brénūm Britannū fuisse affirmat, quòd antèa nemo scribere aūsus est . eadem reprehensione dignus est Lazius, qui Cimbro tradit vnà cum Bréno profectos in Italiam & Græciam . idem Bojarios, quos origine Gallos fuisse omnibus compertum est, solus ex Armenia in Germaniam deducit . hoc verò animaduersione dignum est, quòd vbique Latini Gallos appellant, quos Græci *κελτῶς* in eadem rerum gestarum narratione . Nam Liius lib. *xlviii* . fatetur Gallos (non Cimbro, aut Germanos, aut Tuiscones appellat, quos à Gallis semper distinguit) Italiam, Illyricum, Pannoniam, Græciam, Macedoniam, Thraciam, Asiam suis coloniis illustrasse, atq; omnem regionem extra Taurum & Halym flumen, ipsosq; Syriæ reges vetricales fecisse . vbi verò de Germanis scribit, gentili appellatione complectitur . vt Iosippus in oratione Aggripæ ad Iudæos, Possidonius apud Athenarum in conuiuio Celtarum, tūm in conuiuio Germanorum *γερμανῶς* & *κελτῶς* accommodatè ac propriè appellationibus distingunt . lam verò Iustinus ex Trogo Pompeio planum facit memorabilem illam Gallorum migrationem, quum Italia maiorem ac meliorem partem Tusci eiecitis occuparunt, Tarquinij Prisci temporibus contigisse : Tuscos verò in Rhetiam & Vindeliciã
Germa-

Germaniæ superioris migrasse . altera ex parte, & iisdem temporibus Bellonesus Germaniæ inferioris fertilissima quæque (auctore Liiuo) loca occupauit . Ex quo intelligitur Germaniam eo tēpore possessoris vacuã fuisse, nec credibile est Septentrionis incolæ, qui robore & animi magnitudine Australibus præstant, Italos & Gallos admissuros fuisse, quos latissima Rheni fossa vel Alpium verticibus ab Italia aditu prohibere nullò negotio possent . sic igitur statuo Tuscos Italiae populos (quod Volphius & Fuchsius consentitur) & Gallos originem dedisse occidentis Germanis . ridiculum est enim quod ab Hercule, vel Tuiscone filio Herculis originem exquirunt . extremam verò Scythiæ oram, Heneti, & Cimbrî, ab Venetis Paphlagoniæ & Cimeris Tauricæ Chersonesî populis, quorum meminit Homerus, occuparunt . hinc Balticum mare Venedicum appellatur . atque illud est quod Plinius scribit, omnes Germaniæ populos Ingeuones appellari (quos Peucerus indigenas interpretatur, qui reuera sunt antiqui Heneti ac Cimbrî) aut Istauones ad Rhenum Gallorum propagines : Hermiones circa Danubium, qui à Gallis quoque stirpem traxerunt, vt autèa docuimus : aut Vádalos, id est, peregrinos Germaniæ lingua, qui à Scandia ad litus Balticum appulerunt : nunc Vindelici : postremò Bastarnas ac Peuc-

nos prope Daciam, à Scythia in Germaniam migrasse. ac tametsi auctoritas antiquorum deiecerit, nihilominus ipsa loci natura nos eò deducit. Vt enim Tacitus doceret Germanos in ipsa Germania natos (id quod absurdum & impium esse constat) ab ipsa Germaniæ descriptione trahit argumentum. Qui enim sedes mutare quærebant, inquit, classibus aduehebantur, & immensus Oceanus raris ab orbe nostro classibus aditur. quis autem præter periculum horridi & ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniam peteret, informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque nisi patria sit? & paulò pòst; Nullas Germanorum vrbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se iunctas ædes: colunt discreti, vt campus, vt fons, vt nemus placuit: suam quique domum spatium circumdat, siue aduersus casus ignis, siue inscitia ædificandi: nec cæmentorum quidem apud eos aut tegularum vsus: materia ad omnia vtuntur informi, & citrà speciem aut delectationem. Hæc Tacitus suo tẽpore. id est, anno Christi c. x. x. quo tempore, si Germania ferarum potiùs quàm hominum domicilium ei visum est, sine vrribus, sine oppidis, sine castris, sine cohærentibus ædificiis, qualem fuisse putemus Tarquinio Prisco regnante, hoc est, ante Tacitum annos circiter octingentos, at illis temporibus Galliam

Galliam hominum ad eò fertilem fuisse Linius scribit, vt in Germaniam & vniuersam Europam colonias deduceret. non igitur Galli, aut Celtæ à Germanis; qui tùm nulli erant, originem duxerunt: sed Germani à Gallis, Tuscis, Scythis & Henetis. Quare cùm quæritur de origine Fræcorum, qui postremi Galliarum imperium inuaserunt, non ego illos à Troianis, vt Gregorius Turonensis, & Abbas Vrspergensis: aut à Phrygiis, vt noster Bellaius: aut à Cimbris, vel Phriiis, vt Lazius: sed ab incolis Franconiæ Orientalis vltra Rhenum, Gallis finitimæ, vbi sunt ea, quæ Cæsar dicit, fertilissima Germaniæ loca Gallorum coloniis occupata circa Hercyniam syluam, quæ nunc ab incolis Schwartzauald, id est, sylua nigra circa Danubij fontes, Necarum, & Menum, vbi Beatus Rhenanus ad Tacitum scribit duas esse valles, Belloacensem, à Belloacis, & eam quæ Andegauff ab Andegauiis meis popularibus appellatur: tùm fluius ipse Menus qui Andegaum alluit, idem est cum Meno Hercyniæ syluæ: Mein vocant & detracto. quanquam duæ quoque vrbes non procul à Baileia vltra Rhenum gentili nomine *angers* & *drissac* appellantur: tùm etiam Senonis nemus à Gallis Senonibus, quos Polybius in Germaniam quoque colonias deduxisse auctor est lib. 111. illa verò quæ dicitur Vneftuallia Germaniæ, id

est, Occidentalis Gallia, quæ inter Vesperim & Rhenum interiacet, quæque regiones Franco- niz & Sicambros ad Euram complectitur, satis indicat ortum versus Ostualliam fuisse, id est, Orientalem Galliam vltra Vesperim à Gal- lis subactam. atque his argumentis non video quomodo satis à Lazio fieri possit. hæ Fran- corum origines, hæc initia fuerunt. nomen ve- rò ipsum planè Celticum est, Germanis inusi- tatum, vt ab illis accipi. est autem Francus lin- gua Gallica (non Latina, aut Græca, multò mi- nus Hebraica) nihil aliud quam liber & immu- nis. ex quò nò modò verisimile, sed etiam per- spicuum fit Galliaè populos seruitutis Roma- norum impatientes, trans Rhenum ad veteres illas Gallorum colonias migrasse; & cum pri- mum potuerunt, excusso Romanorum iugo, in patriam remigrasse, accepta Francorum, id est, liberorum hominum appellatione. argu- mento est quòd Tacitus, qui populos innume- rabiles Germanorum enumerat, non meminit Francorum. omitto ridiculam *βρῆγνας* Pan- noniaè coniecturam, quam ex Ptolemaeo non- nulli attulerunt. quamquam Pannonones origine Gallos esse, satis ex superioribus constat. ab il- lis ergo regionibus vltra Rhenum Galliaè fini- timis, id est, à Fræconia Franci (vt Ammianus, Agathias, Vopiscus, Procopius tradunt) Au- reliano principe in Galliam effusi, tantùm ar-
tis

mis ac viribus profecerunt, vt Romanos sæpe debellarent, Hunos auxilio Romanorum de- pellerent, deinde Gothos fugarent, ac tandem Romanos ipsos de Gallia possessione detur- barent; quibus exactis Burgundiones primùm, deinde Alemanos post cladem Tolbiacam ser- uire coegerunt, Rhenoque transmissis Rhe- tiam & Vindeliciam: postremò Sueciam, Car- niam, Pannoniam & Saxoniam suis imperiis ac legibus subiecerunt. Postremum eius rei argumētum est in lingua vestigiis, vt planum fit Germanos à Gallis, nò Gallos à Germanis originem traxisse. hoc verò perspicuum fit ex ipsis Germanorum, & veteri Latinorum scri- ptis, vt ad lingua vestigia, in quibus magnum est originis argumentum, veniamus. vt enim Latini à Græcis oriundi sunt: & Latina lingua ex vocibus Græcis penè cõflata est, non tamen eadem: sic quæ Gallica origo Græcis debe- tur, contra quam nostri scriplerunt; Græciam esse Gallorù disciplinam. nam cum multa vestigia Græcorum habemus, ac prope infinita, non tamen eadem suie Celtica cum Græca lin- gua, vt Lazius affirmat, ex eo quòd Cæsar scri- bit, Gallos in publicis ac priuatis actis vt liti- ris Græcorum, ac numerum Helueticorum, qui domo exierant, literis Græcis coraprehensum fuisse: quod perinde est, ac si quis putet Ger- manos populari sermone Latinam linguam

vsurpare, cum in publicis ac priuatis rationibus, literis vtantur Latinis. nam Cæsar literas ad Q. Ciceronem legatum Græca lingua scripsit, quod minus intercepte ab hostibus intelligerentur, præterea Diuitiacum Hædum non nisi per interpretem intelligere potuit: quod satis est argumenti Diuitiacum Græcæ lingue (cuius Cæsar peritissimus erat) ignarum fuisse. Massilienses quidem Græcè loquebantur, vt est apud Strabonem, cum esse incorrupta, minimeque confusa Gallis Phocensium colonia. Druidas quoque Græca lingua instructos fuisse credibile est, cum Cæsar eos iisdem religionibus ac disciplinis imbutos fuisse scribat, quibus Græci. & Lucianus Gallum Græcis disciplinis valde peritum, de statua illa Herculis Celtici disputantem se audisse scribit. lingua quoque Germanorū à Celtica plurimū diferebat; tamen si Lazius eodem errore scripsit Celticam & Germanicam vnā fuisse. cur enim Tacitus Gothinos origine Gallos esse diceret non Germanos, quod Gallica lingua vterentur? cur D. Hieronymus Galatas Asiæ minoris, eadem lingua qua Treueri (quos Tacitus Gallos appellat) locutos scripsit, non Germanica? neque enim tantus vir terrarum orbem peruagatus illud discrimen ignorauit. cur denique Ariouistus Germanus propter diuturnā annorum XIIII. consuetudinem, quam ha-

buerat

buerat in Gallia, Gallicè loqui didicisset; sed tamen non minùs Germanicæ lingue Celticæ congruebat, quàm Gallicæ. vt enim omitamus illam, quam dixi Græcarum vocum multitudinem ab aliis collectam, & locutiones ab iis qui eo de genere scripserunt omittas, tum etiam nomina in on Græco more cadentia, vt Platon, Caton, Hoqueton, id est ὁ γένειος, in quibus Græcæ lingue simulacrum penitus expressum intuemur (nam Latini, Plato, Caro, Dio, Melanchtho dicere solent) nullum maius argumentum quàm in propria vetustaque locorum appellatione, quam nostri penitus neglexerunt, reperiemus. igitur pauca de multis afferam. Rhodonij montes à rosis; Pyrenæi ab inflammatione, vt Berosi vulgata fragmenta docent. Sbenni verò, quasi extincti appellantur. sic enim incolæ vocant eum mōtem qui à Strabone Cemenus dicitur. deinde mons Pelius. Tholosa lulentam, vt est agri natura, vel etiam inuit. Olbia quam Dorico more Albiā vocamus, beatam significat: cuius Verbis & etymologiæ, me admonuit Hieronymus Chando secretarius regius, non minus eruditione quam generis splendore clarus. Limogata, terra famis, vel vt scemina Limofea. *ῥαία & ἀία ἡστ' ἀφαιρῆσις* Dores vsurpāt. est enim regio vehementer sterilis, & pland infrugifera; ne quis pestiferam ex ambiguitate

N 4

tate

tate vocis $\lambda\omicron\mu\epsilon\upsilon$ & $\lambda\mu\epsilon\upsilon$ interpretetur : vrbs autem antiqua $\Lambda\omicron\upsilon$, sic enim Doricè $\lambda\alpha\upsilon$ nostri effertur: incolæ tamen $\lambda\alpha\upsilon$ Aëolicè pronunciant, à rupibus vel populis nomen habet. Antipolis, quòd Nicæ sit ex aduerso posita: Stœchades insulæ ab ordine: Alexia verò Mandubiorû, à securitate: Aphrodisium promontorium à Venere: Teçtolages, ab armorum officibus: Rhodanus $\tau\omicron\ \rho\omicron\delta\epsilon\upsilon\ \zeta\epsilon\upsilon$, propter catarractas Græcis appellatur. Μακῶν autem, vrbs est in finibus Burgundionum, quæ sic dicitur, quod in longitudinem extensa sit, cuius me Vrbs & etymologie admonuit Philibertus Barjotus Prætor Maconensis, vir summa integritate ac eruditione clarus. imperitè verò Matifconem vocant. sunt etiam in finibus Carnutum oppida duo finitima, quorum alterum Βεζ , alterum appellatur Ζορῶν . & vrbs ea quæ Euros nomine Græco dicitur: tum etiam Beotia nostra. omitto Druidarû nomen, quod planè Græcum est, & Semnotheorum Gallia sapientum: tamen si Schamotas alij dios arbitrantur, quasi cælestes Hebraica voce. sed in eo genere, multa suo quisque ingenio cõquirere potest. ex his enim propriis locorum appellationibus origines veriùs ac melius iudicantur. Est autem lingua Celtica Romanorum consuetudine ac frequentibus colonis penè amissa: præsertim in Gallia Narbonensi,

nensi, & Aquitania, vbi vulgus non procul abest à Latino sermone. fuerit enim in Galliam plures deductæ coloniae, quàm quæ ab historicis enumerantur. idque argumento est, quòd Lectoria vrbs Aquitaniæ, tum ex appellatione, tum ex antiquis inscriptionibus vrbs, colonia Romanorum iudicatur: eam tamen nullus scriptor, quod sciam, inter colonias retulit. nota est colonia Narbonensis antiquissima, colonia Lugdunensis, Agrippina, Valentina, Nemausensis, Gratiano politana, Arelatensis, & ea quæ in finibus Sequanorum Coloniacum nomen retinet. cum autem legiones Romanorum affidè in Gallia excubaret, fieri non potuit, quin patriæ linguæ penitus obliuisceremur, Latinam acciperemus. In Germaniam verò nullas serè colonias Romani præter Augustam & Constantiam deduxerunt. quò fit vt Germani linguæ Celticæ quàm à nobis, ob coloniarum & commerciorum vsum didicerant, plura quàm nos ipsi vestigia retinuisse videantur. Vt enim pauca de multis colligamus, constat ex ipso Cæsare Vergobretum Celticum verbum esse, quod summum executorem interpretatur Glareanus, eoque Germanos & Heluetios vti. ac Rhedam, quam vocè Cæsar Gallis pro curru tribuit, Germanis in eadem significatione vsurpari. illud autè à Græcis initium habet, qui curtum appellant $\rho\epsilon\delta\iota\epsilon\upsilon$, vt est apud Hely-

Helychium . nos adhuc Alaudam retinemus .
 Paulianus equum à Celtis *Marc* appellari scribit, inde *Marquis*, & Marcoman, id est, eques. nam Marca litem significat; *marche* forum, Germanis æquè ac nobis ipsis . sed *Marquis* dignitatem habet equestri maiorem . Padus à Pades Gallica voce, quæ Piceam significat, quòd circa fontem Padi multa sit, vt Metrodorus scripsit: sed verius est Gallicè profundum significare, inquit Plinius; nam Ligures profundum Bodingum appellant; argumento est inquit, vrbis antiqua Bodincomagum, qua fluuius altior exurgit . sic quoque lacus Acromius Boding ab incolis; sinus item magnus interioris Gothiæ Boding appellatur in eadem significatione, & populi Bodini, qui Pannoniæ metropolim incolunt. propria quidem & gentilia eius appellationis nomina tenemus (sunt enim eius in Gallia nominis prope infiniti) significationem non tenemus, sed Latino verbo vtimur. ex eo tamen coniectura consequi possumus, à veteribus Celtis ad Germanos hæc nomina cum origine populorum migrasse. Duni vox quid esset, multi sanè quaesierunt, explicat Athenæus, ac Dounos à Celtis appellari dominos scribit. hanc vocem Hispani magna sui parte à Gallis oriundi, ac Siculi eodem sensu retinent; nostri verò monachis eam volens reliquerunt. inde tamen antiqua nomina

Lug-

Lugdunum, Virodunum, Ifo-dunum, Nouiodunum: nisi dicamus dunc locum editiorem seu monticulum significare; nostri, dunes, appellant *leuées* . Magum quoque quid esset, neque Germani, neque nostri aperuerunt; quod tamen ex Plinio docetur, vbi Bodingomagum urbem profundam interpretatur . omitto inanes de Mago interpretationes. hinc igitur Nouiomagum, Rhotomagum, Neomagum. qua voce Germani carent, cum olim vrbibus carerent. ipsi Purgum, quod planè Grecum est, à nobis; nos villam & castrum accepimus à Latinis. Berg Celticum vetus, quod montem significat, quo etiamnum vtuntur Germani, nos Latina voce: inde *berger*, id est, vetere lingua montanus, quo nomine pastores appellamus . nam rustici Larina verba difficilius acceperunt . hinc apud Germanos vrbium & castrorum, quæ in montibus posita sunt, cõpositæ voces: Bamberga, Hildeberga, Clarberga: nos Claromontem dicimus. Consimiliter Bardi nomen, quod Germanis hoc tempore sacerdotem significat, à maioribus nostris acceperunt . scribit enim Cæsar, Germanos, nec disciplinas, nec sacrificia, nec religiones habuisse. Bardos verò Gallorum pœtas olim à Gallis appellatos esse, & Bardum Celtica lingua, cantorem significare docet Sulpitius ad Lucanum; tùm etiam Ammianus ac Diodorus:

*Berger**Bardus*

dorus : sed quia eiusmodi poetæ inepti ac barbari Latinis videbantur, impolitos ac stupidos Bardos appellarunt. hinc Dagobard, heroicus cantor vel poeta: Siegbard, victor poeta: Albarð strenuus poeta: Robard, rubeus poeta. atque hinc Lambardi & Langobardi: Germani heroicum sacerdotem, rubeum sacerdotem interpretantur. sunt enim Langones & Bardi finitimi populi. Hard quoque Celticum est, quod Germanis robustum significat, nobis rudicem adiecta vocali quam è sine dictionū Germani sapius eximunt: vt cohortem appellant band, nos *bande*. regionē incultam Land, nos *Lande*: ita quoque ipsi hardmant, nos *hardiment*. hinc etiam hard ramum vocamus contortum, quo nihil fortius: & poenam *hard*, id est, laquei, quo veteres pro iunibus utebantur. hæc autem composita *bernard*, ex Germanica Bern, & Celtica hard, id est, Vrsi potens: *Leonard*, id est, populi robur, ex Græca & Celtica voce constat: Græci λέων & βίην ac δρυμον & βίην dicerēt. vt illud quoque Cœnomani gentile nomen, quod ex Celtico Man, Germanis, Scythis, Turcis ac Tartaris vsitatissimo (nos enim Latina voce vitmur hominem appellantes) & Græco constat. ex quo verisimile fit Cœnomanos, id est, nouos homines, aliunde in Galliam venisse ante Tarquinij tempora, cum postea in Insulubriam coloniz quoque

Cæno-

Cœnomanorum à veteribus Celtis deducitæ sint, qui quidem Italiz Cœnomani appellantur. est etiam vetus Celticum reix, id est Rex: Germani efferunt reich: Cæsar in morem veterum Gallorum rix scripsit. vnde composita nomina Dunnorix, Rex dominantium: Om-biorix, Rex hospitum: Orgetorix, Græco Celticum, id est, Rex infanorum: est enim ὄργη furor, & ἰργηδός, Gallicè *orgulleux*. quod vitium proprium est infanorum. Fridrich, idem quod Rex pacis. & apud Linnium Lonnorix & Lutarius Celtica sunt: propriè Cæsar scripsisset Lonnorix. Germani non satis aptè meo iudicio diuitem interpretātur, vt diuitem infaniz, diuitem hospitalitatis: quanuis vtrique & Germani & Galli rich diuiteri appellēt, Galli quidem adiecta e feminea, quam Germani detrahunt. sed tamen elegantia tropi, quò diuitiæ sint regum propriæ. argumento fit quòd Germani Francreich regnum Franciæ vocant: tum Ostreich & Vuestreich (quam corruptè Austriam & Neustriam appellamus) pro regno Orientis & Occidentis apud Germanos vsurpatur. nam diēlio Cunin, quæ Germanis Regem significat, Gothorum est & Sclauorū. Mar quoque vetus Celticum, quod Germanis æquè ac nobis ipsi commune est: illi *Mair*, nos *Maire* enunciamus, pro maximo ciuitatis magistratu. hinc illa vetera Viridomarus, Suesma-

rus,

tus, Cōdomarus id est, Cōdomi magister, &c. ut Latini Dictatorem populi magistrum appellant. vitimus autem Sueciæ ac Daniæ rex antiquæ stirpis Margarete pater Vvaldemarus vocabatur. infinita sunt Celtica vetera, quibus Germani nunc etiam vtuntur. vt *plaitz, robes, ser, froit, seu, seyer, montel*. pleraque tamen ab illis anxie detorta videntur, vt cum Lazius Francos à Phrygia repetit, primum Phrygios, deinde Frisios, postea Fracos, tum *βριγες*, & Friancos, postremò Francos appellatos esse tradit. & Cimbro primùm Gomeros, deinde Gimros, tum Cimros, post etiam Cimbros, postremò Sicambros. idem beccus illud Herodoti Phrygia lingua panem significare tradit, cum tamen caprea vox sit ab infante prolata, qui nihil aliud auditu perceperat. magis plausibile est quod P. Ronfardus meus cuius, (est enim Vindocini oppidum, in Andium agro situm) in Franciade Astyanacta Francum à veteribus quasi *φρεβιγρον* appellari scribit. quæ verò Germanica sunt, & in Germanico solo nata, non modo significationem, sed etiam pronunciationem habent à Gallis alienam. vt Bald Germanis significat leuem & celere, nos Celtico verbo *liger* vtimus, quo nomine fluuium Gallie maximum olim appellatum fuisse testatur Cæsar. particulam verò Bald nunquam enunciamus, sed diphthongo auvt quod

quod illi Gerbaldum, Theobaldum, Vvidbaldum, nos ita; *gerbaud, thibaud, gnidebaud*. Lād vetus Celticum est, quo Germani pro regione vtuntur, nobis enim *lande* significat regionem incultam, qualis erat olim vniuersa Germania. hinc apud illos nomina regionum, Friesland, Grotland, &c. quæ etiam apud Germanos in ther desinunt, planè Celtica sunt, vt Deither, Luther, Deiotharus, Lutharius, quos Galatorum reges fuisse constat ex historia Latinorum. consimiliter ventorum cardines & appellationes, quæ à nautis vsurpantur, scilicet, Ost, Vvest, Nord, Sud; ex quibus cætera cōponuntur, Celtica esse ex eo apparet, quòd vbiunque Galli sedes fixerunt, his vocibus loca distincta reperitur: vt Northuallia & Suduallia Britannia: Vvestuallia Germaniæ. neque enim Vvestgermania, vel Vvestbritannia reperitur. præterea Latinorum appellationibus vtimus, Orientis scilicet, Occidentis, Meridies ac Septentrionis, vt appareat illa planè vetera fuisse. infinita sunt id genus quæ suo quique iudicio ac ingenio exquirere potest: ex his tamen quæ attulimus verborum exemplis, ex Athenæo, Pausania, Cæsare, Plinio, Diodoro; perspicuum esse opinor, Germanicam linguam, magna sui parte è purissimis Cæltarum fontibus derivari. quòd si ita est, sequitur illud quoque, originem, arma, leges, humanitatem de-
nique

niq; Gallis deberi: ac vehementer labi Lazium, qui maiores nostros à Germanis oriundos esse affirmat. hoc autem de linguæ vestigiis argumentum, satis etiam indicat Britones Armoricos à Britânis ortum habere: propterea quòd ij qui apud Britannos Vvaliz angusta regione circumscribuntur, soli capiunt sermonem Britonum, vt ab Anglis accipi. accedit præterea consentiens omnium historicorum fides. Sed vnde illi Vvali, nisi à Gallis? ex eo plerique putant, veterum Celtarum eam linguam esse. quod affirmare non ausim: cum planè mihi sit ignota eiusmodi lingua, & quoniam Cæsaris temporibus, fama iam inde à maioribus peruulgata erat; incolæ, qui intimos Britanniz recessus tenebant, non à Gallis oriundos, sed in ipsa insula natos & indigenas esse, dubitari an ex linguæ vestigiis intelligi possit. Si enim demus ab Albiis Gallis Albionem primùm appellatam, conseqens est Britanniam (sic enim Aristoteles appellat) ab aliis quibusdam aduenis, veteribus incolis expulsis cognominatam. est autem Breta verbum Cantabricum, quod terram significat: hinc Alphonsus v 1 1. Abreta dictus, quòd humi semper procumberet ac terram contractaret, vt scribit Tarapha Hispanus. quòd mihi sit verisimile Britânò à Cantabris originem habuisse, qui primùm insulam conspicati Britanniam

niam (vt nauæ solent visa terra) nominarunt. quamquam Hispani vocè illam ignorant, postea verò quàm Saxones Britannos expulerunt, linguam quoque immutarunt: appellant enim terram eodem nomine quo Germani, Gothi, ac Septentrionales populi, hoc est, Hebraica voce יבנה Erts. quamquam Barath Hebræis agrum quoque significat. vt autem à Cantabris oriundos putem, facit tùm linguæ vestigium illud, tùm breuissimus maris tractus. postremò incolarum Hiberniz finitimæ vetus opinio: aiunt enim Hiberos, id est, Hispanos, maiores habuisse. Hiberia verò videtur ab Afris Hispaniz finitimis, aut certè ab Hiberis Afiaz primùm culta fuisse, quorum vetus lingua parum admodum ab Hebraica differbat, vt in ealiqua eruditi homines scripsere. primùm vox ipsa Heberorum, quæ nihil Græcis aut Latinis significat. itaq; Græci eos Hebraica voce Heberos, Latini Græca voce Hispanos, id est, raros, quòd hominum inopia olim laboraret: tametsi populosam suis temporibus Cicero appellauit. præterea flumè illud Hispaniz maximum, quod Hebrei incolæ vocant, Latini Hiberum, & Bethis ex ipsa Palestina fluere mihi videntur. Postremò Secanos (qui à Græcis & Latinis Sicani dicuntur) ab Hispanis in Siciliam venisse, ac de suo nomine appellasse tradunt omnes historiz scriptores. nihil au-

tem Secani Græca lingua vel Latina significat; Hebraica tamen habitatores dicuntur . atque hinc puto populos Sequanorum, qui Burgundiam incolerūt, & Secanam (sic enim doctus ab incolis Cæsar appellauit) ab iisdem populis nomen habere . quod enim à Iubal Lamechi filio Hispanos originem traxisse putat Iosippus, valde remotum est à probabili coniectura : nisi ad eius infinitam posteritatem hoc referatur. quâquam ab Hebro Semi nepote, qui attaus fuit attai Iacob Hebræorum parentis, & ab eius stirpe alios quoque ramos innumerabiles oriri potuisse planum est . sed eius tantum populi, quem Deus vnicè complectebatur, origines in scripturis explicantur; aliorum non item . idque intelligi potest ex ipsius Ismaëlis stirpe, vnde duodecim tribus ab Hebræorum interpretibus deriuantur. inde Arabes, qui Iudeorum in morem sui generis antiquitates incorruptas, ac tribus quoque certis originibus ac nominibus comprehensas habent, vt videre est apud Leonē Afrum. Quamquam satis opinor, constat populos omnes coloniarum multitudine, bellis, seruitute, peragracionibus, iam pridem ita confusos, vt nulli præter Hebræos, se ab aliorum populorum confusione liberare poterint . idque intellectu facile est; si quis meminerit Vandalos & Gothos ab extrema Septentrionis plaga in Africam;

fricam; Arabes in Persidem, Syriam, Africam, Italiam & Hispaniam; Hispanos in Americam & Indiam; Gallos & Italos in Asiam & Scythiam vsque colonias deduxisse. Est autem coloniarum deducendum ratio quadruplex . aut enim incolæ viribus hostium expulsi sedes alias querunt: vt Trojani post vrbis euerisionem in Latium; Hetruscî, qui & Tusci dicti sunt, à Gallis de Italia deiecti, in Rhetiam colonias deduxerunt, vnde appellatio prima Germanis Tuscorum. ita quoque Aegyptiorum colonia duce Danao in Græciam: Normanni in Galliam: Britannj ab Anglis pulsî, ad litus Celticum: Phocenses tyrannide Præfecti regis Persarum afflictî, in Celticam sedes mutarunt, vt Iustinus scribit, & omnium quæ vniquam extiterunt, florentissimam Rempub. vt Tullius affirmat, instituerunt . Chananzî ex agro Palestino ab Hebræis eiecti, in Illyricum & Pannoniam nauigarunt, vt Rabbi David Kimhi ad finem Abdæ restatur. Vahdali Francorum armis coacti, in Hispaniam; hinc à Gothis pulsî in Africam transfugerunt. nec ita pridem Rhodij à Turcis fracti in Cretam migrarunt . atque eius migrationis infinita sunt apud Pausaniam & Strabonem exempla. alterum coloniarum genus deducitur abundante multitudine, vel propter inopiam agrorum, aut interperiem cœli. Miletus cccccc & lxx. populos in di-

uerſa eſſudit, vt Seneca ſcribit in libro de conſolatione ad Albinam. Idem Athenienſis in Aſia turba eſt. totum Italiae latus quod inferiori mari alluitur, maior Græcia fuit. Tuſcos Aſia ſibi vindicat. Tyrj Africam incolunt: in Hiſpania Pœni: Græci ſe in Galliam immiſerunt: in Græciam Galli. Pireneas Germanorū tranſitus non inhiuit. alij longo errore iactati non iudicio elegerunt locum, inquit, ſed laſſitudine proximum occupauerūt. alij armis ſibi ius in aliena terra fecerunt alios excidia virium ſuarum: alios domeſtica ſeditio: alios ſuperfluentis populi frequentia ad exonerandas vires emiſit: alios peſtilentia aut frequenti terrarum hiatus, aut intoleranda ſoli vitia ciecerunt. alios alia cauſa exciuit domibus ſuis. quidam ſibi conſederunt, vbi illos rerum inopia depoſuit. quaſdam gentes cum ignota peterent, mare hauſit. & paulo poſt: quid referam Antenorem Patauij conditorem: Euandrum in ripa Tiberis regna collocatæ? quot populus Romanus colonias in omnes prouincias miſit. vbicumque viui Romanus habitabat. ad hanc commutationem libenter nomina locis dabant. vix vllam terram inuenies quam nunc indigenæ colant. Poſtremò ſic concludit Seneca: Illud igitur manifeſtum eſt, nihil eodem loco manſiſſi quo gentium eſt. aſſiduus humani generis diſcurſus eſt, quotidie noua vrbium funda-

fundamenta iaciuntur, noua gentium nomina prioribus extinctis aut in occaſionem conuerſis oriuntur. Video tamen Scythas ferè ſemper ab Aquilone in medias regiones cum inſinitis legionibus conceſſerunt. Nam Cimbri, & Cimbrorum reliquæ, Aduatici, Nemetes, Vbij, Tungri, Vangiones, Sicambri, Saxones, Gothi, Langobardi, Gepidæ, Vandali, Pictones, Normanni; addit etiam Olaus, Getas, Alanos, Herulos, Hunnos, Turcilingos, Vniulos, Rugios, Suecos, qui nunc Suiffij vocantur, à Scandia in Europam inuaſiſſe. Quinetiam Procopius & Albertus Crantius tradunt, Sclauos ex eadem Scandia Iuſtiniani temporibus in Pannoniam irruiſſe. poſtea gens illa ſui nominis ac linguæ ſama Europam vniuerſam impleuit. ſic enim audio Polonos, Bohemos, Ruſſos, Lithuanos, Moſchouitas, Boſſinos, Bulgarios, Seruios, Croaticos, Dalmatas, Vandalos eadem Sclauorum vti lingua, quæ in Scandia vſurpatur, ac ſola dialecto diſſerre. conſimiliter ab Aſiaticis Scythiæ populis, Parthi, Turcæ, Tartari origineſ traxerunt. tertium genus coloniarum, impenj propagandi ac tenendi cauſa ſuſceptum eſt, quo poſiſſimum vſi ſunt Romani, tum vt ciuitatem domeſtica ſeditioe liberarent, tum etiam vt victos populos in ſide & obſequio retinerent. atque hæc vna cauſa eſt, cur imperium illud tam longè lateſque

propagarunt. Ita quoque Gemenses in Tauricam Cherfonefium coloniam Theodosiam, quæ Captha dicitur: Veneti in Insulas; Hispani in Americam & Indiam colonos deduxerunt. Postremum genus coloniarum est in captiuis abducendis: vt cum decem tribus Hebræorum primùm; deinde octogesimo post anno reliquæ in Caldæam abducæ sunt. decem enim tribus huc illuc dispersæ in Asia feruntur. tribus Iuda & Beniamin, reditum in patriam impetrarunt, quæ sexcentesimo post anno à Romanis in seruitutem rursus abducæ sunt, ac toto terrarum orbe ab vltimis Europæ ac Scythiæ oris, in Africam & Asiam vniuersam diffusæ, qui exemplo nobis sunt omnes populos coloniarum multitudine confusus: quod hæc vna gens his quoque temporibus in Caldæa, Parthia, India, Gallia, Græcia, Italia, Hispania, Germania, Africa, dispersa videatur. quid Romani? qui ab Oenopia vsque ad Danubium: à Britannia vsque in Persidem, suas colonias, armæ legiones propagarunt. Italix verò populi, ex Arcadibus, Troianis, Sicanis, Gallis, Grecis, Gothis, Hunnis, Vandalis, Herulis, Langobardis, Pœnis, Normannis, missi sunt & confusi. hoc igitur non sine admirabili prouidentia factum videmus, vt populus Hebræorum, qui omnium principum crudelissimam vim ac tyrannidem pertulit, sui generis antiquitatem solus

lus retineret. ac præpotens Aethiopiæ rex ab illa gente repetit generis splendorem, sequæ ac suos gentiles Israëlitas appellat. illud etiam magis mirum videri possit, quod ab illis religiones, quæ toto terrarum orbe vsurpantur, velut à fonte fluxerunt. cum igitur hunc populum in omnes terras sparsum videamus, quid de reliquis gentibus existimandum? est enim tanta naturæ fecunditas, vt paulo momento ab vnus hominis stirpe innumerabiles procreari videamus. nam Iulianus ex Trogo Pompeio scriptum reliquit, Herotinum regem Parthorum, filios sexcentos genuisse. & vnus Iacobi proles annis ductis in legiones innumerabiles excreuit. vna legio Turcarum, quam Persæ aduersus Arabes euocarant, repente in tantam hominum multitudinem aucta est, vt Arabes eos eicere frustra conati, fauces & imperium summisserint. consimiliter migratio Tartarorum in Asiam minorem duce Tamerlane, Asiaticorum ac Turcarum tribus confuderunt. quid commemorem id quod incredibile posteritati videbitur, Circalliorum cum Aegyptiis, Hispanorum cum Americis, Lusitanorum cum Indis? Gothorum & Vandalorum cum Hispanis & Afris cognationem? ex his ergo intelligitur, omnes homines tum peragrationibus, tum etiam coloniarum multitudine ac frequentia, tum bellis & seruitute

iam pridem ita cōfusus, vt nulli de originis antiquitate ac vetustate, præter Hebræos, gloriari possint. ac vehementer falli mihi videtur principes, qui suæ nobilitatis decus ab extrema memoria repetunt, aut sempiternum fore sperāt: gens enim Atacidarū & Heraclidarum, quæ apud Crætos clarissimæ fuerunt; tūm apud Latinos Iulia, dicentissimū ac millefimum non superarūt. reliquæ gentes patriciorū, Potitij, Pinnarij, Geganiij, Sergij, Cornelij, Fabij, Mamiliij, Asmylij, Curiatij, Claudij, vix octingentesimū attigerunt. vt Cæsari necesse fuerit inter patricios allegere nouos ac nobiles. Darij verò, annos ducentos floruerūt: Arfacidæ circiter 600: Othomani 300. Hispani principes summū nobilitatis fastigium à Gothis repetunt, qui omnium opinione barbarissimi putantur. Austru domus, quæ Itolorum, Hispanorum ac Germanorum imperiū habet, à comitibus Aspurgij generis splendorem repetens, ante Rudolphū Alberti patrem, id est, ante annos ccc. quæ qualisque fuerit penitus ignoratur, Saxonica vetustissima ante sexcentos annos, hoc est, ante Ottonem Henrici Aucupis patrem, maiores ciere non possit. Meroueorū autem, qui huius imperij fundamenta iecerūt, stirps anno post quadringentesimo desit. & Caroli magni genus in Carolo duce Lotharingo, ducentos post annos extinctū est. nunc imperant Capeti, ab

Vvide-

Vvidekindo Saxone orti. is in Galliā adductus est, & Christiana religione à Carolo magno informatus, atque Andium comes creatus, vel, vt alij putant, ab Ottone fratre sui generis posteritatem, omnium quæ sunt in Europa rerum gestarū gloria, clarissimam & antiquissimā reliquit. iam enim ab Vvidekindo anni paulo minus octingenti numerantur. Normānorū & Anglorū principes in Henrico I. desierūt: Andium in Richardo 111. Hērici v 11. stirps in Eduardo v 1. Lancasterorū & Yorcotum nulli mares restant. Scotiæ primi reges in Alexādro 111. Brusij in Dauide 11. Stuardi in Iacobo v. Castilij in Hērico 111. Aragonij in Ferdinando v. Sueci, Dani, ac Noruegi in Margareta Valdemari filia. Pomerani regnum, & Bauari prius extinctū quān natū fuisse videtur. secuti sunt Aldeburgētes, qui nunc imperiū Daniæ tenēt. Gostauī pater ex priuato Sueciæ imperium nō ita pridem suscepit. nec multo diuturnior fuit in Pānoniæ imperio Stephani gēs, cui Carolus Andegauius rex Neapolis successit: deinde Otto Bauarus, tūm Sigifimūsus Luxemburgensis, cuius stirpem excepit Mathtas Coruius, primus ac vltimus suæ gētis Rex appellatus. Polonorū verò Reges, antiquitatem non lōgius quān à Pyalto ruslico repetebāt, cuius tamen posterij vix imperarūt annos 600. hos exceperūt Jagellones à Lituaniæ ducibus,

qui

qui tamen Pyastis nec antiquitate, nec rerū gestarum gloria cōparari possunt. Itaque verò nobilitatem, Veneti sibi vindicare cōsueverunt. neque tamen eorum nobilissimus, vt ab extrema memoria stirpē eruat, ante annum septingentesimum maiores appellare potest. proximi sunt Colūne, Ursini, Sauelle, Petilij, Romanę nobilitatis reliquæ, quibus nec Effeses, nec Gonzage cōparandos se putāt. Medicei de virtute, non de generis antiquitate gloriantur. satis enim cōstat patricios in omnibus Italię vr-bibus, quæ in statu populari floruerūt, aut crudelissimē cæsos, aut bonis amissis eiectos. in Gallia quidē & Hispania gens omniū antiquissima Leuarū esse creditur, clarissimo teste Frā-cisco Valerio, qui patriciorum antiquas origines conquisiisse dicitur. Leuę tamen suū genus ad Leuitas referunt: quæ admodum reges Abifinorum ad Israëlitas: sic enim patricios appellant: qui tamen antiquissimas suorum origines non desinūt, nec Aluarefius quicquam tradit. igitur soli Hebręi generis antiquitate certissima populis omnibus pręstāt, nemo tamen suā tribunū ciere potest: sed omnes inter se cōfusi stirpem agnoscunt, ramos ignorant. Gens verò sacerdotū, quæ nobilitatis summum decus ab Araone repetēs, duobus annorum millibus ac trecentis floruerat, Gothici ac Vandalicis cladibus creditur interisse; non sine magno diuinę vltionis argumento.

De

DE HISTORICORVM
ordine & collectione.

Cap. X.

Auspiciandum erit à breuissimis Chronicis, putā Bulingeri, Lutheri, aut similibus: deinde ad Chronologia, videlicet, Funccij, Phrygonis, Eusebijhine ad historias magis aliquantō diffusas veniendum: quales sunt, Carionis, Melanchthonis, Peuceripotremō ad consummatam historiam cuiusque temporis, omnia, aut pulcherrima quæque completentem.

Vniuersalis historię scriptores.

OSIS originum liber ab orbe claritē ante Christū annis 159.

11. M. CCCCL.

Berosi Cædæ, quæ dicuntur, fragmenta vniuersæ historię, ab orbe condito vsque ad annum mundi 111. M. CXXX. In Sardanapalo desit, vt Metasthenes scribit.

Herodoti Halicarnassęi de rebus gestis Gręcorum, Agyptiorum, Medorum, Persarum, Lydorum; ab anno mundi ter millesimo CXX. vsque ad 111. M. D. libri 1 x.

Poly-

- Clar. ante
Chr. 200. Polybij Megalopolitani, de rebus Græcorum, Romanorum, Penorum, Celtaorum, ab exilio Cleomenis & Pyrrho Epirotarum rege, vsque ad bellum Romanorum cum Acheis & Philippo rege Macedonum: id est, ab anno mudi 1111. M. D. C. L. X. X. vsque ad annum, 1111. M. D. C. C. L. X. V. I. de libris X. L. quinque priores extant, & epitome sequentium vsque ad X. V.
- Clar. anno
Chr. 150. Trogi Pompeij epitome ab Iustino libris XLIIII. comprehensa, omnium penè populorum gesta breuiter complectens, à Nino vsque ad Cæsarem Augustum.
- Clar. anno
Christi. 40. Diodori Siculi bibliotheca, vniuersalis historiarum, maximè illustrium populorum, ab vltima Aegyptiorum memoria vsque ad Cæsarem. de libris XI. extant X. V.
- Clar. post
Christi. 38. Philonis Hebraei de temporibus libri duo, ab orbe condito vsque ad Tiberium.
- Clar. 312. Eusebij chronicon, ab orbe condito vsque ad annum Christi C. C. C.
- Clar. 340. Hieronymus annos adiecit L. Prosper Aquitanus I. X. Palmerius Florentinus M. X. L. Palmerius Pisanus X. X. X. Iulij Africani de temporibus, ab orbe condito vsque ad annum Christi C. C. X. X.
- Clar. 560. Pithagorae epitome historiarum, ab orbe condito vsque ad annum Christi D. L.
- Clar. 730. Bedæ Angli chronica, ab orbe condito vsque ad annum Christi D. C.

Adonis

- Adonis Vienenfis de sex mundi ætatuibus, Clar. 980. vsque ad annum Christi D. C. C. C.
- Helimandi chronicon ab orbe condito vsque ad sua tempora. Clar. 1066.
- Hermani Contracti Heluetij, de sex ætatuibus vsque ad suam autem. Clar. 1067.
- Mariani Fuldenfis Scoti chronicon, ab orbe condito vsque ad suam ætatem. Clar. 1088.
- Zonaræ fusa historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. C. X. V. I. tribus partibus diuisa: prima pars Hebræorum est, altera Græcorum, tertia Latinorum.
- Honorij Augustodunensis chronicon, ab orbe condito vsque ad sua tempora. Clar. 1120.
- Sigeberti Galli chronicon, ab anno Christi C. C. C. L. X. X. I. id est, à fine tripartitæ historiarum, vsque ad annum M. C. X. I. I. cum appendice incerti autoris vsque ad annum M. C. X. V. I.
- Abbatis Urspergensis chronicon, ab orbe condito vsque ad Fridericum I. Imper. Clar. 1129.
- Vincenij Belluacensis historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. C. C. L. Clar. 1260.
- Antonini archiepiscopi Florentini fusa historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. C. C. C. L. X. X. Clar. 1480.
- Fasciculus temporum, ab orbe condito vsque ad annum M. C. C. C. L. X. X. I. I. incerti autoris.
- M. Antonij Coccej Sabellici ætates XI. Clar. 1490. histo-

historia, ab orbe condito & his coherens synopſis Hedionis.

- Clar. 1496. Donati Poſſij Mediolanenſis historia, ab orbe condito vsque ad annum M. CCCCLXXXIX.
- Clar. 1510. Io. Naucleri Tubingenſis chronica, ab orbe condito vsque annum Christi M. D.
- Clar. 1515. Philippi Bergomenſis historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. D. IIII.
- Clar. 1519. Martini Lutheri Saxonis, series annorum mundi vsque ad suam ætatem.
- Clar. 1530. Achillis Gaſſari epitome chronicoꝝ mundi, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. D. XXX.
- Clar. 1540. Pauli Constantini Phrygionis chronicon, ab orbe condito vsque ad annum M. D. XXXIII.
- Clar. 1540. Io. Carionis Lubeci chronicoꝝ libri tres, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. D. XXX. cui accessit appendix ad annum M. D. LV.
- Clar. 1540. Philippi Melancthonis chronicon, sibi tribus comprehensum, ex ipſo Carione magna sui parte expressum, vsque ad Carolum magnum.
- Clar. 1540. Gasparis Peuceri chronicon, à Carolo magno, vbi deserat Melanctho, ad suam vsque ætatem.
- Clar. 1540. Pauli Iouij historia, omnium penè populorum

lorum sui temporis ab anno Christi M. CCCCLXXXIII vsque ad annum M. D. XL.

Henrici Bulingeri chronicon, ab orbe condito vsque ad suam ætatem.

Io. Funcij Pruteni chronologia, ab orbe condito vsque ad annum Christi M. D. IIII.

Mercatoris chronologia.

104. Sleidani de 7. sumis impie l. 7.

Geographistorici vniuersales.

Strabonis Cappadocis libri xv i. in quibus breuem omnium populorum historiam cum geographia coniungit.

Pomponij Mele Hispani de situ orbis, vna cum historia populorum.

Paulanæ Casariensis grammaticæ, Atticæ, Corinthiacæ, Laconicæ, Messeniacæ, Eleæ, Achaicæ, Arcadicæ, Bæotici, Phocensia.

Raph. Volaterrani libri xxxviii. quibus vniuersam historiam cum geographia complexus est.

Munsteri cosinographia, historias & origines, vna cum regionum descriptione complectens.

His adiungi possunt historici rerum variarum, quales sunt, Athenæus, Aelianus, Tezetes, Leonicus, Solinus, Valerius maximus, Plinius, Suda.

Post

*Post historiam vniuersitatis, non incom-
mode subiungi poterunt Ecclesiastici
scriptores, & earum sectarum quæ po-
tentiam stabilierunt ac retinuerunt,
ac primum de religione, antiquitate,
ac rebus gestis Iudeorum.*

Sacra biblia.

- Clar.anno Philonis Iudæi, qui philosophistoricus ap-
Christi.38. pellari potest, omnia scripta.
Clar.anno Fl. Iosippi Iudæi antiquitatum Iudaicarum
Christi.99. libri x x. & libri septem de bello Iudaico.
Clar.anno Iosippi filij Gorionis historia belli Iudaici,
Chr.79. Hebraicè conscripta.
Clar.anno Egeippi historia Iudæorum, à Machabæis
Chr.130. vsque ad annum Christi L x x I I.

Historici pagana superstitionis.

- Clar.anno Irenæi Lugdunenſis episcopi aduersus gen-
Chr.75. tes liber I.
Clar.anno Clementis Alexandrini episcopi Stromati-
Chr.200. cas libri v I I I.
Clar.300. Arnobij aduersus gentes libri v I I.
Clar.320. Lactantij Firmiani de falsa religione, ac to-
tum opus.
Clar.315. Pauli Orosij libri v I I. aduersus Paganos.
Clar.350. Liliij Geraldii de diis omnium gentium.
Ioan.

Ioan. Caulis de religione veterum liber
Gal. Ital.

Historici Christiane religionis.

- Novum testamentum.
Iustini martyris apologeticus. Clar.anno
Christi.120.
Q. Septimij Tertuliani Cartaginensis apo- Clar.150.
logeticus aduersus gentes.
Irenæi Lugdunenſis episcopi contra hære- Clar.175.
ses libri v.
Origenis liber de martyribus. Clar.260.
Eusebij ecclesiasticæ historiae libri x. Clar.320.
Socratis, Sozomeni, Theodorici & Cassio- Clar.400.
dori ecclesiastica historia, à Christo nato vs-
que ad annum c c c x l I I I I.
Genuadij presbyteri Massiliensis, liber de Clar.496.
viris illustribus ecclesiasticis.
Eugrij Scholastici de ecclesia & imperio Clar.600.
Romano libri v I. ab anno Christi c c c x-
x x v. vsque ad annum d x c v. orditur vbi de-
sinit historia tripartita.
Nicephori Calisti ecclesiasticæ historiae, à Clar.1100.
Christo vsque ad Heraclium lib. x v I I I.
Marcellini Comitis historia ab Eusebij tē- Clar.700.
poribus vsque ad annum Christi d.
Io. Gulielmi Archiepiscopi Tyrj, de bello Clar.1150.
facto libri x x I I I.
Io. Foxij Angli ecclesiastica historia, ab Vvi- Clar.1555.
P cleuo

cleuo vsque ad annum Christi M. D. LII.

Status ecclesie incerti autoris, à Christo nato vsque ad annum M. D. L X.

Clar. 1548.

Io. Sleidani historia ecclesiastica, ab anno Christi M. D. X V I. vsque ad annum M. D. L V.

Historia Magdeburgica centurie duodecim à nato Christo vsque ad annu M. C. C. quibus veterum omnium scripta ecclesiastica historiae copiose explicantur.

De statu religionis & ecclesie sub regibus Henrico I I. Francisco I I. & Carolo I X. incerti autoris. Gal.

Historici sectae Arabicae.

Clar. anno
Chr. 600.

Coranus seu Furcanus, ex omnibus Coranis, qui Muhamedis nomine circumferebantur, collectus anno post Muhamedem C X.

Historici Caldaeorum, Assyriorum, Medorum, Aegyptiorum, Persarum, Phoenicium, Hebraeorum, Parthorum: quorum gesta sunt ab iisdem ferè scriptoribus comprehensa.

Libri Regum, Paralipomenon & Esdrae.

Clar. ante
Chr. 445.

Herodoti Halicarnassæi libri nouem historiarum.

Ctesig

Ctesiae Cnidij, Agatharchidis & Menno-
nis fragmenta, de regibus Perfarum & Assy-
riorum. Clar. anno
Chr. 375.

Xenophontis Atheniensis, de expeditione
Cyri (cuius fuit legatus) in Persidem. Clar. ante
Chr. 370.

Berosi sacerdotis Caldæi fragmenta, quae
feruntur, libris quinque comprehensa. Clar. ante
Chr. 340.

Metaethenis Periae, de iudicio temporum
& annalium Perfarum liber. Clar. ante
Chr. 330.

Manethonis sacerdotis Aegyptij fragmen-
ta, quae feruntur, de Regibus omnium penè
populorum. Clar. ante
Chr. 330.

Iosippi libri duo aduersus Appionem Gram-
maticum, ac X X. antiquitatum Iudaicarum. Clar. anno
Chr. 99.

Hegesippi liber I. de bello Parthico. Clar. 130.

Appiani Parthicus. Clar. 140.

Procopij de bello Persico libri I I. Clar. 540.

*Historici Graecorum, quo nomine ve-
niunt Iones, Aeoles, Dores, qui A-
siam minorem & Europam, à Da-
nubio, Actocerauniis, & Hemo mon-
te, vsque ad mare Ionicum, in insulis
& continente, sedes fixerunt.*

Dicæus Cretensis de bello Troiano, libri
V I. è lingua Punica in Latinam à Q. Septimo
conuerfi. Clar. ante
Chr. 119.

P a Da-

- Clar. ante
Chr. 1120. Daretis Phrygij de bello Trojano libri v i.
è Græca lingua Latino carmine conuersi, à
Cornelio Nepote.
- Clar. ante
Chr. 125. Herodoti Halicarnassæ libri nouem, vbi
sparfim de Græcis agit, vsque ad fugam Xer-
xis, complexus historiam annorum c c x l.
- Clar. ante
Chr. 340. Thucydidis Atheniensis libri v i i i. quibus
à fuga Xerxis, vsque ad annum x x i. belli Pe-
loponesiaci, annorum x c. historiam scripsit.
- Clar. ante
Chr. 350. Xenophontis Atheniensis libri v i i. quibus
Thucydidis narrationem persequitur, earum
rerum quæ annis x l i i i i. in Græcia gestæ
sunt, vsque ad prælium Lacedæmoniorum &
Thebanorum ad Mantineam.
- Megasthenes, Theopompus, Philostratus,
Hellanicus, Timæus, Acusilaus, Ephorus, Mo-
chus, Estiæus, Hieronymus, Isidorus, Nicolaus
Damasænus, consequentes historias scripse-
runt, vt sæpe videre est apud Plutarchum: sed
eorum scripta p̄nitius intercederunt.
- Clar. 1520. Georgij Gemisti libri duo, quibus Xeno-
phōtis historia ex Plutarcho & Diodoro con-
tinua ferie perpetuatur, à prælio Mantineo,
vsque ad cladem Cherrontæam.
- Clar. ante
Chr. 40. Diodori Siculi liber decimus sextus, conti-
nuam Gemisti narrationem persequitur, de
Philippi & Alexandri magni rebus gestis.
- Clar. ante
Chr. 400. Polybij liber secundus, quartus, quintus,
cum epitome sequentium, & Liuij quarta de-
cas,

cas, cum fragmentis quinta decadis res Græ-
corum complectuntur, quæ cum Alexandri
successoribus gestæ sunt.

Plutarchi Aratus, Philopæmen, ac Deme-
trius, plurimum conferunt ad posteriores Græ-
corum historias intelligendas.

Procopij libri v i i. Rerum sub Iustiniano
gestarum.

Io. Zonaræ tomus tertius à Constantino
magno, vsque ad obitum Alexij Comenij, id
est, ab anno Christi c c c. vsque ad m. c. x i i i.

Annæ Alexiados libri x x. rerum ab Alexio
patre Imp. gestarum, quibus Zonaræ narratio-
nem persequitur.

Nicephori Gregoræ historia centum & clar. 1280.
quadraginta quinque annorum, à Theodoro
Lascari vsque ad Andronicum Palæologum
posteriorem.

Nicetæ Acominati Choniæ historia an-
norum x x x v i. ab anno quo deserat Zonar-
as vsque ad exitum Murzufuli, Imper. id est,
vsque annum m. c. c i i i. libris x i x. compre-
hensâ.

*Historici Romanorum & Pannonum,
atque omnino rerum Italicarum.*

Facti consulares à Carolo Sigonio & Onu-
phrio restituti.

- Clar.450. Sexti Rufi. V. Cofs. epitome, de gestis Romanorum, ab orbe condito vsque ad Valentinianum Imp.
- Clar. 200. Flori epitome in Liuuium.
- Clar. 210. Velleij Patreculi Proconsuli libri duo, in vniuersam historiam pop. Rom.
- Clar. 370. Eutropij Presbyteri de gestis Rom. libri x.
- Clar. ante Chr. 280. Q Fabij Pictoris libri duo, de origine vrbis Romæ.
- Clar. ante Chr. 260. M. Catonis, quæ dicuntur, de originibus fragmenta.
- Clar. ante Chr. 250. Polybij liber sextus, de militari domesticaque Rom. disciplina.
- Clar. ante Chr. 35. Dionysij Halicarnassæi libri x i.
- Clar. ante Chr. 45. C Salustij libri duo, de bello Iugurthino & Catilinari.
- Clar. 1070. Polybij liber primus & tertius, cum epitome sequentium.
- Clar. 219. Xiphillini patriarche, epitome in Dionem.
- Clar. 219. Dionis Cassij libri xx i i i. qui de lxx x. seruari sunt, de gestis Romanorum.
- Clar. ante Chr. 47. C. Cæsar's de bellis ciuilibus libri i i i.
- Clar. 215. Appiani bellorum ciuiliu libri v.
- Chr. 35. T. Liuij Patauini libri xl v. qui restant de cxx l i i i ab V. C vsque ad Augustum.
- Clar. 2200. Cornelij Taciti annales ab Augusto, in quo desierat Liuuius, vsque ad Neruam, libri xv i. qui restant de vno ac viginti.
- Clar. anno Chr. 360. Ammiani Marcellini militis Constantino-

politani

- politani libri xv i i i. qui de vno ac triginta seruari sunt. cæperat à Nerua, in quo desierat Tacitus. desit in Valente, cætera Eutropius sarcire potest. tum etiam singulares principum historie Trâquilli, Cassij, Spartiani, Capitolini, Vopiscij, Herodiani, Lampridij, Egnatij.
- Prosperi Aquitanici continuatio historię Romanæ, ab anno c c c l xxx x i i. vsque ad c c c c x l v i i. quo vrbis à Genferico rege capta est. Clar. 480.
- Procopij libri v i i rerum sub Iustiniano gestarum, qui superioribus coniungi debent. Clar. 120.
- Annæ Syluij libri x i i. rerum in Italia suo tempore gestarum. Clar. 1420.
- Flauij Blondi Foro Juliensis, Eugenij Pontificis secretarij, libri xxx. ab inclinatione imperij ad sua vsque tempora, & libri x. de Roma triumphante, de quæ Italia illustrata.
- Nicolai Maciavelli Florentinorum historia ab anno Christi m. c c x v. vsque ad m. c c c c x c i i i. Clar. 1500.
- Fr. Guichardini de rebus in Italia gestis, ab anno Christi c c c c x c i i i. vsque ad annum m. d. xxx v i. Clar. 1520.
- Joan Pontani de bello Neapolitano. Clar. 1490.
- Pandulphi de regno Neapolis, ab Augusto vsque ad Carolum V. Imp. Clar. 1560.
- Michaëlis Coccinij Tubingensis, de bellis Italicis. Clar. 1540.

- Clar. 1540. Galleacij Capellæ, de bellis Italicis sub Carolo V.
 Clar. 1490. M. Antonij Coccij Sabellici, Venetæ historiarum libri xxxi i i.
 Clar. 1540. P. Bembi historiarum Venetæ libri x i i.

Historici Celtratim siue Gallorum, & Francorum: qua appellatione veniunt omnes populi, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus, & utroque mari cinguntur.

- Clar. ante Chr. 43. C. Iulij Cæsaris de bello Gallico libri v i i: & Hircij libri consequentes.
 Clar. ante Chr. 500. Hunibaldi libri xv i i i. de Francis, quos ab bello Trojano ad mortem Antenoris sex prioribus libris deducit: consequentibus sex ad Vvaramundum vsque deinceps, in Clodouei temporibus desinit.
 Appiani Celticus, siue de bello Gallico.
 Clar. 1550. Io. Tilijs Parisiensis epitome historiarum, ab Vvaramundo vsque ad Henricum i i.
 Clar. 1490. Huberti Leonardi, de origine Francorum liber i.
 Clar. 1530. Pauli Aemilij Varonensis historia Francorum, ab Vvaramundo vsque ad Carolum v i i i.
 Io. Ferronij Galli, consequentium regum historia vsque ad Franciscum.

Io. Tri-

- Io. Tritemij Germani de gestis Francorum, ab anno ccc cxxxi i i. ante Christum, vsque ad annum Christi m. d.
 Guaguini historia vsque ad Carolum v i i i.
 Nicolai Gilijs Annales Francorum. Clar. 1500.
 Bocheti Annales Aquitaniarum.
 Hermanni comitis, de rebus Francorum vsque ad annum m. d. xxxv. Clar. 1530.
 Aemundi de ducibus Burgundiæ, Flandriæ, Brabantiarum, Hollandiarum, à bello Trojano vsque ad Carolum v Imp.
 Beisselli de Flandrensium gestis.
 Mejeri Belgica historia. Clar. 1480.
 Annales Burgundiæ incerti auctoris.
 Gulielmi Paradini, de antiquo statu Burgundiæ liber i. Clar. 1555.
 Gregorij Turonensis episcopi historiarum Francorum libri x ab eorum origine vsque ad annum Christi d c.
 Annonij monachi libri v. de regibus Francorum, ab anno Christi c c c c x v. vsque ad annum d c c c x v i.
 Rupertij de Gallorum gestis aduersus Saracenos libri x. Clar. 1120.
 Frossardi historia, de bellis Francorum & Anglorum, ab anno Christi m. c c c x x v. vsque ad annum m. c c c c.
 Enguerandi Monstreleti, consequentium annorum historia vsque ad Ludouicum x i i. Clar. 1500.
 Philippi

Clar. 1488. Philippi Comini historia, ab anno Christi
M cccc lxxii. vsque ad initiationem Ludouici
xii Montfrelatio coherens.

Clar. 1550. Galeatij Capellæ, de bellis in Italia gestis
inter Carolum V. & Franciscum regem Gal-
lorum.

clar. 1555. Gulielmi Paradisi, consequentium anno-
rum historia, vsque ad annum Christi M. D. L. v.

clar. 1556. Rabutini de expeditione Henrici aduersus
Carolum V. anno Christi M. D. L. II. pro liber-
tate principum Germanorum suscepta.

Principio
proponun-
tur ij qui de
omnibus
Germanis
in vniuersum
scripse-
runt: tum de
singulis po-
pulis.

*Historici Germanorum ac populorum
omnium, qui ab Alpibus vsque ad
mare Balticum, & à Rheno vsque
ad Vistulam sedes habent: quibus con-
iuncta est historia Gothorum, Van-
dalorum, Hunnorum, Herulorum,
Heluetiorum, Longobardorum, Po-
lonorum, Moschouitarum, Danorum
Suecorum.*

Clar. 2000. Cornelij Taciti libellus, de moribus Ger-
manorum, Altameri commentariis illustratus.
Clar. 1500. Beati Rhenani Selestadensis, rerum Ger-
manicarum liber III.

Iacobi

Iacobi Vvimpelingi epitome rerum Ger- clar. 1549.
manicarum.

Francisci Irenici Helingiacensis Germani- clar. 1559.
cæ exegetico libri xii.

Huldrici Mutij Huguualdi de Germano- clar. 1555.
rum prima origine, moribus, institutis, legi-
bus, & memorabilibus, bello ac pace gestis li-
bri xxxi.

Io. Auentini Germanicarum rerum illustra- clar. 1550.
tio libris x. comprehensa.

Munsteri Cosinographia, vel potius Ger- clar. 1550.
manographia.

Abbatis Vrspergensis, cuius nomen igno-
ratur, chronicon, ab orbe condito vsque ad
Fridericum II. vbi cætera quidem breuissimè,
res verò Germanicas fusè scripsit.

Lupoldi Episcopi Bambergensis, de vete- clar. 1540.
rum principum Germanorum erga religio-
nem zelo.

Austria.

Chronicon ducum Bavariz & Sueuiz in-
certi auctoris.

Volfangi Lazij Viennensis Austriaca histo-
ria libris IIII. comprehensa.

Ricardi Bartolini Perusini Austriades libri clar. 1500.
xii.

Hun-

Hungariae.

Io. Turotij Hungari chronicon Hungariae, libri tres.

clar. 1530. Melchioris Soiteri de bello Panionico.

clar. 1440. Antonij Bonfinis Afulani rerum Hungaricarum libri xxx. vsque ad Mathiam Coruinum.

Poloniae.

Chronica Polonorum.

clar. 1552. Martini Crometi de rebus Polonorum libri xxx.

Philippi Callimachi Polonica historia contra Turcas.

Sclauoniae.

Helmoldi presbyteri Sclauorum historia, a Carolo magno vsque ad Fridericum Aenobarbum.

Daniae & Sueciae sive Gothiae.

Chronicon incerti auctoris de origine Francorum, Vandalorum, Gothorum, Burgundionum.

clar. 1520. Alberti Crantij historia Daniae, Noruegiae, Sueciae, quae Gothia & Scandia dicta est, ab eorum origine vsque ad annum M. D. 1111.

clar. 1530. Olai magni Gothi Principis ac pontificis Christiani de rebus Gothorum libri xxxii.

Saxonis

Saxonis Grammatici, de historia Danorum libri xv.

Procopij de bellis Gothorum libri iii. clar. 1530.
Agathae Smyrnaei de bellis Gothorum libri v.

Idacj chronica a Theodosio magno vsque ad annum Christi ccc.

Sidonij Apollinaris Galli, qui in regia Gothorum sub rege Alarico apud Tholosates clar. 470.
claudit, variae narrationes rerum a Gothis gestarum.

Iornandi Episcopi Gothorum libri duo, de bellis Gothorum & Romanorum.

Aurelij Cassiodori de gestis Gothorum & Romanorum sparsim. clar. 475.

Leonardi Aretini de bello Gothorum. clar. 1420.

Langobardiae.

Pauli Diaconi cancellarij Desiderij regis, de rebus Langobardorum libri i.

Saxoniae.

Alberti Crantij Saxonum historia. clar. 1520.
Vvitiquindi Saxonis de rebus Saxonum, libri iii.

De bello Saxonio libri iii. incerti auctoris.
Sebastiani Boisselineri de obsidione Magdeburgica. clar. 1560.

Lubeci.

Lubeci chronicorum libri v.

Borussiae

Borussia.

Erasmi Stellæ de antiquitatibus Borussia.

Batavia.

Clar. 1530. Gerardi Nouiomagi Batavica historia.

Bohemia.

Clar. 1416. Aenzæ Syluij Bohemica historia.

*Suecia seu Heluetia.*Io. Stumphii Tigurini Heluetiorum historia tribus tomis comprehensa Germanicè.
Eiusdem epitome totius historiae.*Historici Britannorum, qui post Anglosaxones, & Scoti sunt appellati.*

Gildas Britannus historicus Anglorum.

Clar. 1560. Georgij Lilij Britanni chronicon ab Henrico, id est, ab anno Christi D. C. vsque ad annum M. D. L. X.

Clar. 1520. Pontici Vitruuij Taruisini historiae Britannicæ libri V. I.

Clar. 1530. Polydori Virgilij Vrbinatis historiae Anglicæ libri X. V. I.

Clar. 731. Bedæ Angli libri V. historiarum Anglo-axonum, vsque ad suam ætatem.

Clar. 689. Galfridi Arturi Angli de rebus Britannicis libri V. I. I.

Hectoris

Hectoris Boëtij Scotorum historia.

Nicolai Triueti Angli annales Anglici, à clar. 1430. comitibus Andegauenium, id est, ab anno Christi M. CXXXV. vsque ad M. CCCVII.

Historici Hispanorum.

Francisci Taraphæ Hispani, breuis epitome omnium historiarum regumque Hispaniæ, ab orbe condito vsque ad Carolum V. Imp.

Chronica Hispaniæ Petri Antonij, Hispanicè & Italicè.

Appiani Iberica.

Roderici Palentini de rebus Hispanorum, Hispanicè.

Petrus Medimna de rebus memorabilibus Hispaniæ lingua Hispanica.

Mariæ Siculi Aragonensis historia.

Antonij Nebrillensis, de rebus à Ferdinando gestis.

Io. Bracelli de bello Hispano libri V.

Caroli Verardi de expugnatione regni Grænatæ, & eiusdem Beticæ historia.

Damiani Goelsij de rebus Lusitanorum in India gestis.

Historici Arabum, qui olim Africa, Syria, Persia, Hispaniæ imperia tenuerunt: vulgo Sarraceni appellati.

Leonis

Clar. 150. Leonis Afri Geographistorici, omnium Africarum regionum ac populorum accurata descriptio.

Clar. 1087. Hermanni Dalmatę chronica Saracenorum. Ruperti Monachi, de bello aduersus Saracenos libri v III.

Clar. 1150. Gulielmi Tyri Archiepiscopi, de bello sacro libri xx III.

Historici Turcarum.

Andrę Cambini de origine Turcarum, Italicę.

Clar. 1550. Gulielmi Postelli Barentonij, de moribus, religione, & Republica Turcarum libri III. Galicę.

Ordinatio politię Turcarum, incerti autoris.

Clar. 1450. Leonici Calcondilę historia, de rebus Turcarum.

Clar. 1590. Christophori Richerij Torignzi, de rebus Turcarum libri v.

Clar. 1488. Martini Barletij de rebus gestis aduersus Turcas, & Scanderbei regis Epirotarum vita, libris x III comprehensa.

Clar. 1540. Pauli Iouij liber xII. xIII. xIIII. xv. xvi. xvii. xxxii. xxxiii. xxxiiii. xxxv. xxxvi. xxxvii.

Henrici Penię, de bellis inter Ismaëlem & Selimum gestis.

Histo.

Historici Tartarorum & Moschouitarum.

Haitonis Armeni historię Tartarorum liber vnus. Clar. 1290.

Pauli Veneti de regionibus orientalibus & imperio Tartarorum libri III. Clar. 1180.

Mathię Michai de Sarmatia Afiana atque Europę libri II. in quibus Tartarorum ac Moschouitarum historia breuissimę continetur. Clar.

Pauli Iouij Nouocomensis, de legatione Moschouitarum liber I. Clar. 1490.

Historici Aethiopum, Indorum, Americorum, & omnium penę Africę populorum.

Leonis Afri descriptionis Africę, libri novem, Italicę, Galicę. Clar. 1500.

Francisci Aluaresij descriptio Aethiopię. Hispanicę, Italicę, Galicę. Clar. 1496.

Aloysij Cadamusti nauigatio ad terras nouas. Clar. 1504.

Christophori Columbi Genuensıs nauigatio ad insulas antę ignotas. Clar. 1492.

Petri Aloysij nauigatio. Clar.

Alberti Vespucij nauigationum epitome. Clar. 1501.

Q Americi

- Clar. 1497. Americi Vespucij navigationes IIII.
 Clar. 1500. Iosephi Indi navigationes.
 Clar. 1515. Ludouici Rom. Patricij nauigationum Aethiopiae, Aegypti, vtriusque Arabiz, intra & extra Gangem libri V II.

Clar. 1540. Pauli Louij liber xv IIII.

*Prima de vi-
 ra illustribus
 omnium po-
 pulorum po-
 sica de singu-
 lis.*

*Post historias omnium populorum com-
 munes, & eas quae ciuitatis cuiusque
 propriae sunt, sequitur historia singu-
 laris illustrium virorum.*

- Clar. 1500. Raphaelis Volaterrani de claris viris om-
 nium gentium.
 Clar. Plinij iunioris, vel, vt alij putant, Cornelij
 Nepotis de viris illustribus l. xxv II.
 Clar. 1520. Pauli Louij de viris illustribus.
 Clar. 1574. Francisci Petrarcae de viris illustribus.
 Clar. 1520. Polydori de origine insignium Regum.
 Clar. 1570. Io. Bocatij de castibus illustrium virorum.
 Clar. 1540. Gasparis Vrsini de vitis Regum, Imperato-
 rum, & Pontificum Romanorum vsque ad
 Carolum V.
 Clar. 1540. Ioan. Feronis stemmata, cum gestis illu-
 strium familiarum, partim edita, partim eden-
 da, Gallice.
 Clar. 1510. Plutarchi & Ph. Bergomensis, de claris mu-
 lieribus.

Diogenis

Diogenis Laertij de vicis philosophorum, Clar. 100.
 libri x.

Baptiste Egnatij de Romanis principibus, à Clar. 150.
 Cæsare vsque ad Carolum V. Imp.

Ioan. Cuspiniani de Cæsaribus vsque ad Clar. 1540.
 Carolum V.

Plutarchi vitæ principum, Græcorum & Clar. 150.
 Romanorum l.

C. Suetonij Tranquilli vitæ x l. Cæsarum, Clar. 150.
 à Cæsare vsque ad Nertuam.

Dionis Nicæi vitæ Imperatorum, à Nerua Clar. 150.
 vsque ad M. Aurelium.

Aelij Spartiani de vita Adriani, Antonini Clar. 240.
 Pij, & M. Aurelij.

M. Aurelij à se conscripta vita, libris x l. Clar. 170.
 Iulij Capitolini libri l. de vita Antonini Clar. 100.

vtriusque, Veri, ac Pertinacis.

Dionis Cassij historia principum Roma- Clar. 240.
 norum, ab Augusto vsque ad Alexandrum Se-
 uerum, cuius epitomen complexus est Xiphi-
 linus.

Aelij Lampridij de vita Didi Iuliani, Com- Clar. 100.
 modi, Heliogabali ac Seueri.

Herodiani libri v l. de morte M. Aurelij Clar. 100.
 vsque ad Gordianum iuniorem.

Sexti Aurelij Victoris de vitis Imperato- Clar. 450.
 rum, ab Augusto ad Theodosium magnum.

Pomponi Leti de vita consequentium Im- Clar. 1400.
 peratorum, à Gordiano vsque ad Heraclium.

Q 2

Tre-

- clar. 310 Trebellij Pollionis de imperio Valeriani, Galieni, Claudij, ac x x x tyrannorum.
- Clar. 320. Flauij Vopisci de vita Aureliani, Taciti, Floriani, Probi, Firmi, Saturnini, Proculi, Cari, Carini, Numeriani.
- clar. 322 Eusebij de gestis Diocletiani Maxentij, Constantini.
- Clar. 340. Eutropij epitome principum Romanorum vsque ad Iouinianum.
- clar. 4360. Ammiani Marcellini de gestis Constantij, Iuliani, Iouiniani, Valentiniani, & Valentis.
- clar. 1505. Michaelis Ritij de regibus Francorum, Hispanorum, Neapolis, Sicilia, Hungaria, Hierosolymæ.
- Clar. 1480. Q. Curtij de rebus gestis Alexandri magni libri v i i i. qui restant de x.
Turpini, Eguinardi, & Accizoli de vita Caroli magni. priores etate Caroli magni, tertius m. c c c c x c.
- Clar. 1450. Platinae de vitis Pontificum Rom. à Petro vsque ad Sixtum, & annum Christi m. c c c c l x x i i.
- Clar. 1540. Pauli Vergerij de gestis principum Mantuanorum.
- Clar. 1550. Principum Montisferati series, autore incerto.
Caroli Stephani epitome ducum Mediolanensium.
Io. Bracelli de claris Genuensibus.

Xeno-

- Xenophontis de factis & dictis Socratis.
Philonis de vita Moïsis.
Othonis Frisingensis de gestis Friderici Aenobarbi.
Philostrati libri v i i i i. de vita Apolonij Thianzi.
Laur. Vallæ de gestis Ferdinandi regis Aragonum.
Staphili de gestis Caroli V.

FINIS.

Q 3 INDEX

*Historici Basleensium.
Christiang Vristinus describit gesta
Basleensium. ad añum
M. Johannes Grossus usq ad 1604.*

INDEX RERVM

MEMORABILIVM QVAE HOC

LIBRO CONTINENTVR CO-
PIOSISSIMVS.

Abbatis Vspergensis historia
nō cōtēnenda pag. 108.
Abissinorum religio Resp. & Le-
ges. 165. 166. 189.
Abissinorum Reges. 452.
Achgorum Reipub. status. 321.
Actiōum humanarum summa
diuisio ac varietas. 22. 33. 35. 41.
Adulterarum mulierum poena
apud Romanos. 87. 88.
Aegyptiorū molles delitiae. 189.
Aegyptiorum historia à quibus
repetenda. 22.
Aegyptiorū de sui generis anti-
quitate mendacia. 109. 151.
Aegyptij sint ne Scythis anti-
quiores. 540.
Aesolum origo & antiquitas. 546.
Aequatoris regio saluberrima.
120.
Aethiopi cur sit atra cutis. 121.
Africa summa diuisio. 27.
Africa raros habet ouium gre-
ges & cur. 129.
Afrī sunt isgoris impatientes.
134.
Afrī plus habent consilij quā
virium. 138. 139.
Africa furiosorum magnam ha-
bet multitudinem. 146.

Albia vrbs vnde dicta. 567.
Alciati iniquum de C. Tacito
Iudicium. 95.
Alexādrum Achillis victus ex-
citauit. 8.
Alexander Græcorum bella ir-
rigit. 52.
Alphonsus T. Liuii lectione sa-
natus. 6.
Altanus seu Vulturinus ventus
Galliam Narbonensem in-
festat. 221.
America leprosis hominibus a-
bundat. 253.
Americorum Australiū imma-
nitas. 144. 145.
Americorum historia vtilis ac
iucunda. 24.
Ammiani Marcellini candor ac
studium inquirendæ verita-
tis. 213. 214.
Ammianus Gallorum antiqui-
tates ex publicis eorum mo-
mentis allegit. 60.
Amphibitionum cum Aristolis ac
lonibus serdus. 250.
Andegauum & Brissacum vltra
Rhenum. 562.
Angli saepe à Scottis victi. 130.
Animæ siccæ sapientiores. 164.

Ap-

INDEX.

Annales etiam historiz appel-
lantur. 17.
Annibalis vitia ac virtutes. 157.
Annonij monachi historia. 75.
Anni quot ab orbe condito flu-
xerunt. 527.
Annotum numerandorum va-
riæ rationes. 520.
Anorum consilientendorum ra-
tiones variæ. 522.
Annum Hebræi ab Autumno
incipiunt. 519.
Annus 12, mēsis apud omnes
constat. 517.
Appiant error de Gallorum le-
gionibus. 78.
Appianus in Romanorum hi-
storia saepe laibitur. 43.
Appianus nobilis historiz scri-
ptor. 88.
Aquilone bella cur prophē-
ta minati sint. 131.
Arabes qui postea Saraceni diu
in otio steterunt. 24.
Arabum ex Afræ desertis eu-
pripio. 224.
Arabici imperij conuersiones.
411.
Aretinus munero corrupeus
laudabat. 66.
Aristobolus Alexandri legatus
in Aegypto. 67.
Aristoteles reprehensus quod
Lycurgi ac Solonis leges e-
tendit. 68.

Arrianus Alexandri historiam
ex Commentariis non vul-
garibus historiz cōtexuit. 60.
Arrianus suo iudicio scriptor
excellētissimus. 81.
Athenensium Magistrat-
us. 296. 370.
Asie summa diuisio. 27.
Asiaticos Cato mulierculas ap-
pellabat. 52.
Assasini vnde dicti. 475.
Assyriorum historia à quibus
repetenda. 22.
Assyriorum imperij cōuersio-
nes.
Athenienses cur tibiarum simi-
les dicti. 52.
Atheasensis Reipub. status. 293.
294. 295. 296.
Athenensium Reipub. magi-
stratus. 298. 299.
Athenienses imperium Græciæ
Aquarum vis ad mores immu-
tandos. 215.
Athenensis Reipub. conuersiones.
370.
Atticæ male Panfaniæ & Stra-
bo veterem Ioniam appel-
lant. 545.
Augustus mirabili artificio sibi
imperium stabiliait. 45.
Aurea secula male quidam sta-
tuunt. 479.
Aurum optimum ad ortum &
meridium nascitur. 195. 197.
Australium nigri oculi alique
eorum qualitates. 425. 436. 437.
Austriales simiores sunt. 128.

Q 4 Audite

INDEX.

Aufter efficit vt animantia minus appetant. 129.
 Australes populi qui vere sunt. 115.
 Australes cur pernici ac crudelēs. 143.
 Australes veneri ac volaptatibus dediti. 147.
 Australes longiori vita fruuntur. 156.
 Australes contemplationi magis dediti. 165. 167.
 Australes satus optimatum & populares nunquam habuerint. 334.
 Azonis & Lotharii contentio de imperio.

B

Babri ferocissimi. 195. 206.
 Bambi historia suspēta fides. 104. 105.
 Berofus ex antiquorum Annalibus Afsyriorum historiam emittit. 67.
 Bessalonis elegans dicitur. 80.
 Britannici imperii conseruatores. 616.
 Britannos *δρακόνες* male Polydorus scripsit. 535.
 Britannorum origo. 576.
 Britannorum principū origines Iudeus male drachmam denario comparauit & lixæ nigram. 87.
 Budeus temere in Tacitum inuenitur. 91.

C

Admus vnde dicitur. 547.
 Caligula iussit Cassii de Casare historias vulgari. 63.
 Caligule summa vitia ac virtutes. 98.
 Caldeorum historia à quibus petenda. 22.
 Caldei omnium populorū antiquissimi. 539.
 Caldaica & Hebraica lingua omnibus aliis antiquior. 547.
 Caloris vis maior ætate versus Septentrionem quam Austrum. 201.
 Canomani vnde dicitur. 577.
 Cæsar Ciceronis Iudicio omnibus historicis superior. 69.
 Cæsari licuit de re militari ferre sententiam. 67. 68.
 Cæsaris falsa ratio de robore Germanorum. 142.
 Cæsaris de bellis à se gestis vera historia. 64.
 Cæsaris de Pompeianis tellimonia suspēta. 64.
 Carionis Chronicon breue & accuratum. 27.
 Carolus V. Imp. Ludouicū X. L. ammulatus est. 8.
 Carolum magnum quidam male Germanum fuisse credunt. 467.
 Carolus Aurelius Dux supplicio quod quidam putat affectus non fuit. 62.
 Caroli 7. Regis Francorum incredibilis clementia. 407.
 Carda-

INDEX.

Cardanus hominem sapientem male æstimat. 164.
 Cardani de Hispanis Britannis ac Normannis ridiculum iudicium. 225.
 Capricorni sydas fastidium. 222.
 Caprini oculi acutissime vidēt. 127.
 Caspium mare qua float. 208.
 Casus fortuiti in historia obseruandi. 47.
 Celtæ priusquam Romani disciplina militari claruerunt. 23.
 Celtæ vnde dicitur. 551.
 Celtica lingua non eadem fuit cum græca. 565.
 Celtica lingua Rom. consuetudine pene amissa. 588.
 Celtica lingua vetus magna ex parte græca fuit. 550. 567.
 Celtarū nomen Germanos nō comprehendit. 554. 558. 560.
 Censores Romæ imperium habuerunt. 288.
 Censuræ minus in Repub. necessarium. 419.
χερσίνος vox ambigua. 125.
 Christus quando natus sit. 333.
 Christus quo die & anno mortuus sit. 551.
 Christianorū de Mauris & Mahamedicis suspēta opinionēs. 65.
 Chronica auspiciatibus facilia. 20.
 Cicero Rempub. non satis accurate definit. 157. 138.
 Cincenati vtile consilium. 44.
 Ciuilis discipline tria capita. 37.
 Ciuis definitio quæ Aristotelis est improbata. 132.
 Ciuis accurata definitio. 137.
 Ciues à Latinis variè vsurpantur. 140.
 Ciuis qui esse desit ciuitatem post liminio non recuperat. 247.
 Ciuitatem mutare quilibet potest. 246.
 Ciuitatem male Bartolus muris definit. 139.
 Ciuitatem Federatarum non eadem est Respub. 249.
 Claudij Imperatoris Ro. suspititas. 98.
 Clientilæ nobilium Gallorum. 404.
 Colontarum deducendarum variz rationes. 519.
 Commerciorum peregrinorum non rectè prohibentur. 537.
 Comparatio Reip. Atheniensium Roma. & Venetorum. 291.
 Confusiones populorum distintus sit. 551.
 Christianorū de Mauris & Mahamedicis suspēta opinionēs. 65.
 Consilium honestum turpe utile inutile. 43.
 Consules Romani bellam indigere non poterant. 266.
 Conia

INDEX.

- Conradi Imperatoris vi pietatis fractus animus. 6.
 Confanguinitas maximum humanæ societatis vinculum. 516.
 Constantia in hominum dictis & factis. 187.
 Contemplatio est actio. 24.
 Continuum Atlantis & quarundam aliarum miræ fertilitas. 208.
 Conuerfiones Rerumpub. 326.
 345.
 Conuerfiones Imperiorum aut externæ aut domesticæ. 334.
 Conuerfionum ex numeris inculentiffima exépla. 359. 360.
 Conuitiis mutuis cuius conciliantur. 457.
 Cornelius tacitus sine ira & studio fecripturarum prolequitur. 54.
 C. Tacitus nobiliffimus hiftoricus. 213. 24. 25.
 Corographia quid fit. 28.
 Cosmographiæ cū hiftoria cognatio & eius partes. 26. 27.
 Creta olim in aëre natiua. 5.
 Crudefitas & libido conuerfionum Rerump. caufæ. 312.
 Cteftas Perfarum publica monumenta vidit. 61.
 Cobus duodenariū vim magnū habet in conuertendis imperiis. 352.
 Cubi feptenariū eadem vis eft. 357.
 D
 Danaui vnde didi. 542.
 Danix imperii conuerfiones. 415.
 Danielis ftatuz ac belluarum interpretatio. 462. 463.
 Daniels hebdomades quo tempore compleantur. 354.
 Dardani vnde nomen habuerint. 542.
 Dei infinitas. 497.
 Dicta in hiftoriis obferuanda & eorum varietas. 43. 46.
 Dionyfius Halicarnafficus res Romanas verius fcripfit quā Fabius, Salluftius, aut Cato. 57.
 is Romanorū hiftorias ex publicis monumētis collegit. 60.
 Dio. Hal. rerum Romanarum fcriptor clariffimus. 82. 84.
 Diodorus Argytorum arcana vidit. 61.
 Diodori hiftoria recto ordine confcripta. 90.
 Diodori in hiftoria Ro. Iupis aliquot. 62.
 Dion Cæftius optimus hiftorie fcriptor. 89.
 Difciplina cuiusque gentis mores facile immutat. 216.
 Discrimina populorum & ciuium in Rebuspub. 245.
 Diores ab initio idē cum aëre libus. 546.
 Dorius modus naturæ congruentior. 190.
 Drui.

INDEX.

- Druidarum facra leges potestas. 392.
 Duelli leges à Gothis profectæ. 267.
 Dani vox quid fignificet. 570.
 E
 Eginarthus intemperanter Carolū Magnū laudat. 58.
 Electorum Germaniæ Iura & potestas. 318.
 Ephorum apud Lacedæmonios auctoritas. 324.
 Eratofthenes viliffimorum hominum mendacia fcripfit. 65.
 Ethnicorum de Iudæis fupposita iudicia. 63.
 Europæ generalis diftictio. 27.
 Europæi cur æftate magis caueant quam Africani. 205.
 Eusebius fine modo Conftantinum laudat. 58.
 Eusebians vana plerunque miracula defcribit. 107.
 Ex nihilo aliquid generat. 148.
 F
 Fabius Max. à Polybio reprehensus. 159. 57.
 Factiones principum Rebuspublicis perniciofæ. 394.
 Falli qui dicantur. 17.
 Ferdinandus Q. Curii lectione conualuit. 6.
 Ferram apud Turcas rariffimum. 196.
 Fefte viris 70. templa. 264.
 Fidenatum theatri cafus. 47.
 Finis humanæ adionis. 34.
 Florentinæ Reipub. ftatus & conuerfiones. 384.
 Fœdus Heluetiorum Rhetorū Balthicorum. 250.
 Formula initiationis Regum Franciæ. 314.
 Formæ particulares vnde oriuntur. 488.
 Franci olim fidefragi. 142.
 Fr. Lecandri accurata Italiæ defcriptio. 117.
 F. Aluareffii hiftoria Aethiopiū. 71. 109. 175.
 Frosardam quidam fubornatum trāsfugam putauere. 65.
 Franci vnde didi. 564. 574.
 Francorum origo. 538. 563.
 G
 Gallorum origo. 557.
 Gallorum leuitas qualis fit. 179.
 Gallicus morbus primū ab Hifpanis illatus. 102.
 Gallici vultus pro candidis. 155.
 Gallorum imperii diuturnitas. 408. 421.
 Gallorum domesticæ difciplina infignis. 396.
 Gallorum lex agraria. 398.
 Gallorum militaris virtus. 396.
 Gallorū Curiæ Iudiciales. 404.
 Gallorum e. ga Regem obfequiu.

INDEX.

quia. 406. re acceptas iniurias prosequitur. 167.
 Gallorum imperii status & conversiones. 391.
 Gallorum Equitatus. 552.
 Gallorum nomē vnde fluxerit. 555.
 Gallorum Colonia. 559.
 Gallorum lingua. 565.
 Gaspar Hollier Gothust. 142.
 Georgius Agricola rei metallicę peritissimus. 161.
 Gentes litterarum imperitæ bello clariore. 545.
 Genuatum Pontificum censura. 379.
 Genuensis Reip. status & conversiones. 379.
 Germani vnde dicti. 541.
 Germanorum origo. 561.
 Germaniæ Reges. 573.
 Germaniæ Imperatorum electio, potestas, & iura. 517.
 Germanic Imperator summum imperium non habet. 321.
 Germaniæ fines. 23.
 Germanorū cerulei oculi. 125.
 Germani semper largius potarunt. 132.
 Germani tantum ad impetum validi. 140.
 Germani vt primum nati sunt cur in frigida mergatur. ibid.
 Germani minime mali nec astiti. 140.
 Germanorū in rebus Veneris contentia. 149.
 Germani ferro potius quam lu-

tur. 167.
 Germani inferiores leues. 181.
 Germani in suscepta religione parum constantes. 186.
 Germani omnibus ferē discipulis clari. 216.
 Germanorum lingua non eadē cum Celtica fuit. 566.
 Germani Celticę linguę multa vocabula retinuerunt. 569.
 Germanos auctores malē Al-tamerus scripsit. 531.
 Germaniæ status. 317.
 Germani Romanę monarchię successores non sunt. 463.
 Glarenses veterem religionem abiurantes an fœdus violauerint. 552.
 Gothi subiecti vltra Gothiam fisci. 124.
 Græcorum imperii conuersiones. 409.
 Græci latissimē suum genus propagarunt. 22.
 Græci dextra sinistris meliora. 171.
 Græci diligenter rerum a se gestarum historias scripserunt. 52.
 Græci historici Romanorum disciplinam diligentius tractarunt. 84.
 Gregorii Turonensis historia vtilis. 108.
 Guill. Bellaj summa doctrina & vir-

INDEX.

& virtus. 99.
 Guill. Bellaj historiorū negligentiam redarguit. 62.
 Guichardinus nobilis historice. 72.
 72. 74. 80. 99.
 Guichardini prudens in iudicando modestia. 100. 102. 115.
 H
 Hard vox Celtica. 572.
 Harmonica ratione Respub. optime gubernata. 455.
 Hebræorum Imperii status & conuersiones. 443.
 Hebræorum Senatus. 444.
 Hebræi dextra sinistris præstant. 173.
 Hebræorum historia quo ordine & a quibus petenda. 22.
 Hegesippus belli Iudæici scriptor. 412.
 Hegira Arabum. 520.
 Helice vini imperiorum malē Cardanus tribuit. 362.
 Heluetiorum status & conuersiones. 375.
 Heluetiorum Senatus. 377.
 Heluetiorum conuicia. 378.
 Heluetiorum præsidio cur Reges vtantur. 142.
 Heluetiorū præclara gesta. 106.
 Hemispherii nostri quatuor fines. 120.
 Heneti vnde dicti. 143.
 Henrici bella cum Carolo V. imp. a quodam insulse de-

scripta. 67.
 Herodotus reprehensus quod ad voluptatem multa scripserit. 72.
 Herodianus sæpē à Capitolino & Spartiano repreheditur. 98.
 Hispanorum origo. 577.
 Hispanici imperii conuersiones. 418.
 Hispanorum in omnibus actionibus tarditas. 170.
 Hispanorum regale consilium & cætera id genus. 123.
 Hispani cur in Gallia voraciones. 129.
 Hispanicum bellum ex admiratione Scipionis natum. 7.
 Hispaniæ diuisio. 28.
 Historia vitæ magistræ & cur. 1.
 Historiarum fructus maximus. 234.
 Historia à nemine vnquam vtuperata. 8.
 Historiæ tria sunt genera & que 11.
 Historiæ sacrę series à quibus repetenda. 509.
 Historiæ profanę scriptores quomodo cum sacris litteris conueniant. 591.
 Historiorum in sacra temporum historia dissenso vnde manarit. 518.
 in Historia diuina quid potissimum obseruandum. 164.
 ab Historia humana suspicandum. 123.
 Hist.

INDEX.

- Historia humana vel propria
vel communis. 16.
Historiam oportet esse vniuersam. 30.
Historicorum habendas delectus & qualis. 51.
in Historia neq; nimis credula neq; incredulum esse oportet. 53.
Historia nuda quibus placuerit quibus non. 69, 70.
Historici optimi qui ex publicis monumentis historiam collegerunt. 60.
Historiam ex historicis moribus atq; ingenio xstimadam. 54.
Historicorum tria genera. 54.
Historicorum rerum gerendarum periculum esse oportet. 55, 56.
Historicus de suisne scribat an hostibus discipiendum. 57, 66.
Historici & boni oratoris munera longe diuersa. 68.
Historiarum veritas ex multitudine testium. 61, 72.
Historicus posterioribus quando potius credendum. 63.
Historici prope omnes suos populares laudant. 65.
Historici de re propostia ferre sententiam debeant necesse. 66.
Historici qui in re vibana, qui in re militari, qui in arcibus principum, qui in moribus populorum meliores. 71.
Hominum in sacris literis longiores etates. 516.
- Homo toto corpore bicolor atque quando vilus. 214.
Hominis bonum quomodo deueniendum. 400.
Hominum scripta non omnino probanda nec improbanda. 63.
in Humanis actionibus tria spectanda. 31.

I

- Anus vnde dicitur. 541.
Iapetus. 541.
Ignium multę erectiones circa Septentrionem. 191.
Imperium merum sitne solius principis an non. 262.
Imperium merum gladii potestate definitur. 256.
Imperium quattuor in rebus consistit. 27, 281.
Imperia maxima fere versus Austrum propagata. 130.
In celo quadam sunt sibi contraria. 450.
Incolę steriliū locorum strenuiores sunt. 210.
Incolę montium Arabie summa in libertate viuunt. 205.
Indictionibus quando ceptum est numerari. 521.
Inserum cur atra cuncti. 221.
Intercaladonum dierum rationes varię. 523.
Inuenta nostrorum cum maiorum Inuentis confecti possunt. 478.
19.

INDEX.

- In Funecii Chronologia accuratissima. 21.
Iones *avay* *ayno*. 545.
Iones vnde dicitur. 542.
Iosephus antiquitatis cognitione nobilissimus. 112, 113.
Iosue liber a quo scriptus sit. 116.
Iouis planeta vis. 160, 162.
Irinaclitarum Pontificum inactiellitas. 163.
Italorum origo. 547.
Italia vnde dicta. 548.
Italice historia diligenter excutienda. 23.
Iudęi vnde dicitur. 541.
Iudęis cur prohibitum interficere quęquam. 259.
Iudęorum de Christianis opinioniones suspicite. 61.
Iulisia omnium virtutum communis. 48.
- I
- Accedemoniorum Imperii status & cōuersiones. 283.
372.
Lampridius princeps libidines nimis accurate describit. 97.
Largitiones Regis Gallie legibus definitę. 403.
Laurentius Medices vnus historię narratione cōsalutis Legatorum offensus contra Inuentium. 50.
Legem ferre quid & cuius. 37.
Legis actiones que sint. 167, 169.
Leonis Afri historia. 75, 110.
Leonis Pontificis vitia & virtutes. 101.
Leones in Aethiopia nigri. 121.
Leprę morbus Aegyptus peculiaris. 151, 207.
Leuarum gens in Gallia & Hispania omnium antiquissima. 586.
Lex Antonini de statu hominum quid effecerit. 242, 244.
Lex Cornelia Tribunitia. 312.
Lex Iulia de communicanda foederis ciuitate. 241, 242.
Lex Quinia Tribunitia. 273.
Lex Postia Tribunitia. 274.
Lex Postia de numero eorum fideliter referendo. 64.
Lex de proocatione ad populum Romanum. 274.
Lex Romilia de adulteris. 87.
Lex Solonis de Collegiis. 246.
Libris tribus historiarum loci absolui possunt. 41.
Limogxa vrbs vnde dicta. 567.
Linguarum mutationes vnde contingant. 548.
Linguetus Gallus. 109, 114.
Litterarum ortus & occasus. 128.
Litterarum est quędam vicissitudo. 476.
Locis historiarum quomodo inspicuendi. 30.
Locorum varietate alii aliis deteriores. 139.
Lu-

I N D E X.

Luculentum status. 382.
Ludouici XII. humanitas. 406.

M
Macciuellus malè popu-
lare itatum laudat.
423, 427.
Magistri militum varia apud va-
rias nationes nomina. 325.
Magistratus ab Aristotele per-
peram definitus. 233.
Magistratus accurata definitio.
255.
Magistratus annui an perpetui
esse debeant. 401.
Magistratum multitudo Reip.
perniciosa. 438.
Magistratus quidam præbètio-
nem, quidam vocationem ha-
bent, alii neutrum. 216.
M. Gazi historia. 75.
Magnes vsum antiqui ignorar-
unt. 479.
Magum quid significet. 471.
Manlius Cap. magnè cupidior
fame quam bonæ. 2.
Mar vox Celtica. 578.
Marathoniam pugnam trecenti
historici scripserunt. 115.
Martis planetæ vis. 160, 161.
Martiorum ferocitas. 206.
Marschalorum varia apud va-
rias nationes nomina. 326.
Massiliensium status. 391.
Meicerus Ludon. X. I. perfidium
vocat & tyrannum. 58.
Melanchtonis Chronicon bre-
ue & accuratum. 25.
Melancholici salaciores. 154.
Menses Latinorum & Græco-
rum inuicem non rectè com-
parantur. 524.
Mentiri licet Reip. causa. 187.
Meridiani ingenii præfatio-
res. 119.
Metasthenes publica Persarum
monumenta vidit. 61, 62.
Metalla optima versus Ocea-
num & Septentrionem. 195, 198.
Metrodorus vilissimorum ho-
minum mæstacia scripsit. 62.
Milites optimi ex agricolis vel
opificibus leguntur. 175.
Misericordia vitium animi. 471.
Monarchia status. 308.
Monarchiæ ordo. 323.
Monarchiarum quatuor quæ
fuisse dicuntur cotutatio. 466.
Monoteles historicus. 75.
Montani homines crassiores
sunt. 204, 205.
Morborum causa in ventorum
varietate posita est. 193.
Moses omnium antiquissimus
legislator. 209.
Motus primi orbis. 500.
Mandatum Dei Septembris mē-
se creauit. 519.
Mundi ortus aduersus Aristoteli-
cem. 483.
Mundum æternum non esse ad-
uersus Proculum. 495.
Mundi interitus. 497.
Mundus sex mille annis dura-
turus.

I N D E X.

turus. 477.
Mundus aliquando deflagraturus.
199.
Mundus quando interiturus. 513
de Mundi situ varig opinionones.
170, 171.
Mulieres regnare naturæ con-
trarium. 398.
Munerum in Repub. summa se-
ptem genera. 29.
Municipia Ius coloniarum diuisi-
simum retinuerunt. 141.
Muniterus Germanographiam
scripsit potius quam Cosmo-
graphiam. 111.

N

Nabonassar in sacris lite-
ris Salmanassar appellat-
ur. 150.
Naturalium rerum diuisio &
varietas. 42.
Nexus Rex Abyssinorum prope
Pontifex. 164.
Neminem suæ & Rom. ciuitatis
esse ciuem quid sit apud Cic.
145.
Nero se vino deflagrate terras
operabat. 3.
Neruarum in lupos vera con-
figuratio. 109.
Nicephorus Callistus plerumq;
fabulas admiscet. 107.
Norimbergæ status. 310.
Nouenarii numeri vis. 349, 350.
Numerorum sitne aliqua pote-
tas ad Rerump. conuersiones
344, 349.

O

Occasus solis terminus. 199.
Occidentalis Imperii con-
uersiones. 179.
Occidentale Imperium diuisi-
sum inter liberos Lud. Pii.
173.
Officium nobile magistratus
quale fuerit. 264.
Olaus sepe incredibilia Reipub.
admiscet. 109.
Olores morituros falsum esse
suauis cadere. 64.
Olympe 28000 quæ dicuntur.
135, 126.
Onesicritus Alexandri Legatus.
61.
Optimatum status & eorum e-
ligendorum ratio. 304, 305, 307.
Optimus Reipub. status quis sit.
411.
Ordo quis tenendus in legis
historia. 18.
Origines populorum quomodo
exquirendæ. 58.
Orientis situs temperior quâ
occasus. 191, 193.

P

Parisiensis Senatus auctori-
tas. 400.
Patriæ potestatis Iura. 393.
Paulus Aemilius prudenter ac
mo.

INDEX

- modestè de Lud. XI. scripsit. 59.
 Paulus Ballio Perusæ tyrannus. 117.
 Pauli Iouii historia suspectæ fidei. 78. 83.
 Paulus Iouius odiosus in comparationibus. 67.
 Paulus Iouius inmodicè Cosmum Medicum laudat. 53.
 Paulus Venetus Turcarum historiam descripsit. 108.
 Pauli Iouii in Gallos calumnia. 406.
 Pautanias diligens Geographistoricus. 110.
 Peregrinorum & ciuium discrimen. 247.
 Peregrino natus ciuis tamen est. 247.
 Peregrinorum multitudo in Republica metuenda. 439.
 Persarum Imperii conuersiones. 409.
 Philostratus Apollonium inmodicè laudat. 58.
 Phil. Comingus Lud. XI. supra modum extollit. 58.
 Phil. Comingus à Viue ob frequentes digressiones notatur. 69.
 Platonis sententia de interitu Remmpub. 346. 348.
 Plebiscita Senatui Ro. tenuerunt. 278.
 Plebi Romæ permissum legem iubere. 879.
 Plebis vanitas & inconstantia. 337.
 Plusarchus Herodoto insensus, quod male de Chero, scripsisset. 65.
 Plutarchus historicus summa prædicitur sapientia. 85.
 Plutarchi aliquor in Ro. antiquitate lapsus. 86.
 Pœno um crudelitas. 143. 144.
 Polonici Imperii conuersiones. 414.
 Polonorum Regum origines. 585.
 Polybius nobilis historicus. 77. 78. 79.
 Polybius Punici belli scriptores reprehendit. 19.
 Polybi: iniquum iudicium de Reip. Romanæ statu. 270. 275.
 Polybus de religionibus nefarie scripsit. 74. 76.
 Polybius in Philarchum inuehitur. 65. 69.
 Pontifices Ro. imperium non habuerunt. 359.
 Populus Romanus Consules creabat & Senatores diligebat. 372. 273.
 Populus Romanus bellum indicabat. 274.
 Populæ Imperii insolentia. 425.
 Populæ potentia virtutibus omnibus inimica. 428.
 Populi qui sunt omnium antiquissimi. 544.
 Populi à Gallis oriundi. 557.
 Poss

INDEX.

- Possidonius vulgi rumores pro historia tradidit. 62.
 Potestatis verba apud r. c. quid significet. 217.
 Prædones vnde Brigantes appellati. 471.
 Principi quædam propria. 206.
 Principis institutio. 458.
 à Præfecto prætorio supplicatur. 271.
 Præhensionem habent hodie etiam minimi Magistratus. 216.
 Procopius intemperanter Belitanum laudat. 55.
 Procopius inter Selectos historicos numerandus. 106. 107.
 Prodigia prope incredibilia apud bonos auctores. 76.
 Prometheus cur ignem caelestè dicatur subripuisse. 519.
 Ptolemæi errores Zodiaci triplicitates cuique regioni tribuuntur. 219.
 pud Platonem. 170.
 Regia potestas nature cõgrua. 429.
 Regiam potestatem sacre litteræ probant. 425.
 Regia potestas melior quam Optimum. 427.
 Regio temperatissima quæ sit. 135.
 Regionum magnitudo male ex ambitu æstimatur. 111.
 Regio ab Aequatore ad polum triplex 90. coelans partibus. 122.
 Reix vox Celtica. 573.
 Rescriptorum Regis Gallicæ vis. 399.
 Respub. ab Aristotele male definita. 133.
 Reipub. vera & accurata definitio. 137.
 Respub. tribus partibus continentur. 168.
 Respub. æquabilitate Iuris non rectè conseruatur. 423.
 Rinco & Fregosus Legati occisi. 50.
 Rhugusorum status. 389.
 Romani Imperii conuersiones. 309.
 Romanorum status non fuit temperatus ex tribus. 270. 275.
 Romanæ Reip. status plane popularis. 291. 295.
 Romani Senatûs decretum de Iadis propter rusticis somis inflauandis. 61.
 R

ANUS color quis sit. 126.
 Regis electio periculosa in Repub. 448.
 Reges qui primi creati sint & cur. 310.
 Reges aut nascuntur aut eliguntur. 316.
 Reges quidam legibus soluti. 309. 317.
 Reges Christiani minime legibus soluti sunt. 314.
 Reges philosophari quid sit a-

R 2 Ro-

INDEX.

Romani Senatus mandatum
Gallo Praenfuli. 49.
Romani quomodo sibi magnū
Imperium stabilierunt. 138.
Romani neglecta disciplina de-
suerunt esse quod fuerūt. 127.
Romanorum historia quo ordi-
ne discenda. 39.
Romani de Caldaeis & Hebraeis
falsa plerumque tradunt. 64.
Rotz supplicium à Germanis.
144.

S

Sabellicus ineptē Venetos
cum Romanis cōtulit. 61.
Salaciores sunt qui equitate
constiterunt. 149.
Salamine interitus. 5.
Salica lex. 397.
Salica terra. 405.
Sallustii historia. 74.
Samuelis liber totus Samueli-
non est. 116.
Saturni planetæ vis. 160.
Saturnum à Ioue de Imperio
deiectum quid sit. 168.
Saxonice familiaris origo. 184.
Sclerateriam laudari gellūti
& infamiam metuunt. 23.
Scientiæ hæreses. 34.
Scipio Africanus Cyri pedia
Xenophonis magnus. 7.
Scipio ipis latronib⁹ sanctus. 7.
Scorpionis sydus cur Africa
pærit. 152.
Scotorum Regum origines. 185.

Scriptores varii de Repub. recte
imittenda. 130.
Scythæ vnde dicti. 545.
Scytharum coloniz. 584.
Scytharum oculi glauci & tes-
tulei. 115. 117.
Scythæ cur literas odio habue-
rint. 11. 118.
Scytharum mirta ebrietas. 188.
Scythæ multum armis parum
consilio valuerunt. 138. 139.
Scythas ineptos ad Venerem
falso Hypocrates ait. 147.
Scythæ similiores parentibus
liberos procreant. 212.
Sequani vnde dicti. 545.
Sequanorum origo. 572.
Sectæ religionum innumerabi-
les in Germania. 186.
Selymus gesta Casaris in ver-
naculam linguam transferri
iussit. 8.
Seleuci amor in filium Anthio-
cum. 46.
Senatus decreta an egeant pri-
cipis sanctione. 267. 269.
Senatus Ro. pleraq; contra mo-
rem maiorem gessit. 179. 167.
Senatus legis condendæ pote-
statem non habuit. 295.
Senatusconsulta Romæ annua
fuerunt. 268.
Septennarii numeri vis. 349.
Septentrionalis e populi qui pro-
prie sint. 135.
Septentrionalis corpore robu-
tiores. 119. 129. 236.
Septen-

INDEX.

Septentrionalium lenitas in re-
ligione retinenda. 184.
Septentrionum vis quousq; pa-
teat. 109.
Seri quando esse desierint. 342.
Sinistra latius fere semper au-
spicatora. 171. 174.
Sinistra debilita sunt in rerum
natura. 172.
Sleidanus mihi arcaica cur de-
scripsit. 81.
Societatis cōsuetudine occasio & fi-
nis. 36.
Societas humana quibus vincu-
lis retineatur. 32.
Societatis humanæ primordia
& progressus. 317.
Solymani insignis crudelitas.
410.
Solis apud terræ propior quàm
tempore Ptolemæi. 507.
Stephanus Carolum V. impēsius
laudavit. 18.
Status Reip. qualis sit quomo-
do immutandum. 271.
Successionū inter nobiles Gal-
los ratio. 405.
Sueciz imperii cōuersiones. 418.
Suetonii Tranquilli accuratissi-
ma historia. 96. 97.
Suri extremo Aquilone à Lu-
cano positi. 115.
Sulphuris summa copia in His-
pania. 206.
Summum Imperium Aristoteles
non definiuit. 154.
Sydera propensionem asserunt
non necessitatem. 118.
Sylvarum magna copia in Se-
ptentrionalibus. 108.
Syrorum mores. 194. 195. 221.

T

Tartarorum imperia. 24.
Tartarorum horde. 189.
Tectages Galli feracissima
Germaniæ loca occuparunt
216.
Temporum doctrina historiz
decus. 431.
Temporis series. 501.
Terra libera ab aquis vergit ad
Septentrionem. 199.
Themistoclis consilia. 414. 44.
Thalozæ vnde dicta. 167.
Thracæ vnde dicti. 147.
Thucydides nobilis historio-
graphus. 73. 74.
Tiberius famæ curā habuit. 3.
Tiberii res vel adulatione vel
odio perperam scriptæ. 60.
Timens ob frequentes repræ-
hensiones notatus. 66.
Titus Linius ob crebras Con-
uersiones repræhensus. 75.
Titus Linius nimis superstitio-
se prodigia describit. 70.
T. Linius aliquando copiosius
laudat & parce repræhen-
dit. 76.
T. Linius quot annorum histo-
riam scripsit. 77.
Topographia. 28.
Tragedos scriptores quos Po-
lybius

I N D E X.

lybys dixerit. 76
 Traianus pontem supra Danu-
 bium extruxit. 130.
 Transilvanorum immanis cru-
 delitas. 141.
 Triplex ratio populorum. 177.
 Tripliciter nuntiis quæ dicitur,
 & qui singulis subiecti
 populi. 219.
 Tribunorum potestas & inter-
 ceptiones aduersus Coss. 280.
 Triumvirorum Capitalium po-
 testas. 277.
 sub Tropici summa intempe-
 ries. 123.
 Turcarum Imperii conuersio-
 nes. 413.
 Turci Imperii propagatio. 24.
 Turcarum fandi omnes pene
 censuales. 414.
 Tygrini Volatorum fœderum
 a focis acculati. 252.
 Tyrannides maxime ipsam in-
 ductæ temporibus. 127.
 Tyrannidem affectantium pre-
 na. 391.
 Tyrannidis stabilendæ artes.
 330-319.

V
 Velleius Paternulus scri-
 ptor elegantissimus. 98.
 Venetorum Dux. 436.
 Venetorum magistratus. 298-299.
 Venetorum Rcipub. ab initio

maximè popularis. 287-299.
 Venetorum Rcip. cum aliis cõ-
 paratio. 432.
 Venetorum conuiuia. 435.
 Veneti militarem disciplinam
 omnino deseruerunt. 435.
 Venetorum Rcip. belle à Con-
 tareno descripta. 111.
 Ventorum varietates & esse-
 ntus. 191.
 Ventosa loca ferociores homi-
 nes reddunt. 211.
 Virtutum generalis diuisio. 38.
 Virtutes intellectus aut præcti-
 cæ aut ~~hæreticæ~~. 49.
 de Vitæ breuitate discrepantes
 sententiæ. 164.
 Vlpianus libros scripsit de tor-
 quendis Christianis. 96.
 Vmbri porci apud Plautum &
 Catullum. 209.
 Voluptatis actiones effectri-
 ces. 35.
 Vxores apud Romanos & La-
 cedæmonios mutux. 27-28.

X
 X Enophon sapientix præ-
 cepta historix coniungit.
 212.

Z
 Z Odiaci signa locam mu-
 rarunt à tempore Pro-
 lemæi. 210.

FINIS.

Errata sic corrigito.

PAgina 5. versu 6. ab lege ac pag. 27. v. 17. ten leg. et. in
 eadem pag. v. 28. eluti leg. veluti. pag. 66. v. 27.
 vultures leg. vultures. pag. 131. v. 8. summo leg. som-
 no. pag. 110. v. 6. Latini leg. Latinis. pag. 123. v. 14. coe-
 rent leg. coierant. pag. 131. v. 4. magistratû leg. ma-
 gistratum. pag. 167. v. 24. acti leg. acta. pag. 291. v. 8. Sa-
 narus leg. Senatus. pag. 345. v. 16. inter pres leg. inter-
 pretes. pag. 349. v. 7. periculos leg. periculosos.

